

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Бердянський державний педагогічний університет

**ЗБІРНИК ТЕЗ
НАУКОВИХ ДОПОВІДЕЙ
СТУДЕНТІВ
БЕРДЯНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

на Днях науки 18 травня 2017 року

Том 2.
Гуманітарні науки

Бердянськ
2017

УДК 37.01(06)
ББК 74я5

- 3 41** Збірник тез наукових доповідей студентів Бердянського державного педагогічного університету на Днях науки 18 травня 2017 року. – Том 2. Гуманітарні науки. – Бердянськ : БДПУ, 2017. – 306 с.

Друкується за рішенням вченої ради
Бердянського державного педагогічного університету.
Протокол № 12 від 27.04.2017 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Богданов Ігор Тимофійович – д.пед.н., проф., ректор, відповідальний редактор; **Казанцева Лариса Іванівна** – д.пед.н., проф., декан факультету дошкільної, соціальної та спеціальної освіти; **Коваль Людмила Вікторівна** – д.пед.н., проф., декан факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв; **Кушнірюк Сергій Георгійович** – к.н. з фіз. вих. та спорту, проф., декан факультету фізичного виховання; **Макаренко Тамара Петрівна** – к.іст.н., доц., декан гуманітарно-економічного факультету; **Глазкова Ірина Яківна** – д.пед.н., проф., декан факультету філології та соціальних комунікацій; **Жигірь Вікторія Іванівна** – д.пед.н., проф., декан факультету фізико-математичної, комп'ютерної та технологічної освіти.

У збірнику тез наукових доповідей студентів Бердянського державного педагогічного університету друкуються матеріали виступів на Днях науки університету 18 травня 2017 року. У публікаціях розглядаються актуальні проблеми філософських, історичних, філологічних наук, психології та методики їх викладання.

© **Бердянський державний педагогічний університет**

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ

Аджимуратов Арлен. Місце українських військових формувань в умовах I світової війни	9
Антоненко Ірина. Єврейське населення як важливий чинник модернізаційних та етнокультурних процесів в історії українських земель у складі Росії (к. XVIII – поч. XX ст.)	10
Божко Едуард. Наслідки пелопоннеської війни: політичний аспект	14
Гаман Юлія. Дистанційне навчання як нова освітня філософія	16
Герич Крістіна. Українська шляхта в національній історіографії XX ст: від засуження до спроби переосмислення	18
Горба Олеся. Сучасні молодіжні організації в Україні: тенденції, проблеми та механізми участі в політичних процесах	21
Капустенко Юлія. Вплив грецької колонізації на розвиток скіфської культури	22
Ковалюк Анастасія. Національний склад Бердянського та Мелітопольського повітів Таврійської губернії в II пол. XIX ст.	24
Короткий Олексій. Військові поселення в Російській імперії (1810-1857): історіографія проблеми	27
Кошик Олександр. Декомунізація у м. Бердянськ на сучасному етапі	29
Латиш Інна. Тема голокосту у масмедійному просторі сучасної України	30
Летягін Роман. Трудова еміграція українців в США в другій половині XIX – поч. XX століття: труднощі на шляху українців у «Новому світі»	32
Михайлишина Ольга. Жінка в середньовічному суспільстві	34
Михайлишина Ольга. Становлення неоязичництва в радянський період	36
Михайлишина Ольга. Соціокультурний вплив менонітів на розвиток українського господарства к. XVIII-поч. XIX ст.	38
Оверченко Микола. Реклама в Античному суспільстві	40
Попова Поліна. Політико-правові засади змі у виборчих процесах	43
Попова Аліна. Софія Престинська та жіночий досвід у Другій світовій війні	44
Подгайна Христина. Заручники тоталітарного режиму: жовтнева депортація проти «Ворогів народу» в західній Україні	46
Прокопенко Ірина. Релігійне життя в Маріупольському повіті напр. XIX – на поч. XX ст.	48
Пушенко Ольга. Декомунізація в Польщі та Україні на сучасному етапі	53
Руденко Ксенія. Жіноче питання як соціальна проблема у програмних документах кирило-мефодіївського товариства	56
Руденко Ксенія. Історичні чинники формування національної економічної ментальності українців	58
Руденко Валерія. Музична народна творчість болгар-колоністів як елемент полікультурних традицій Північного Приазов'я II пол. XIX – I пол. XX ст.	60
Сальнікова Дар'я. Нові концепти філософії освіти: гендерна проблематика	63
Сорокіна Олена. Поняття вітчизни в уявленні світської та церковної української еліти II пол. XVII ст. – поч. XVIII ст.	65

Стойловська Олена. Проблема запровадження Брестської унії в українській, російській та польській історіографіях XIX ст.	67
Тохтамиш Марія. Проституція як форма девіантної поведінки у міському середовищі Таврійській губернії другої половини XIX століття	70
Цедрик Наталія. Процеси десталінізації у Запорізькій області під час правління Хрущова (1953-1964-рр.)	72
Чегринець Діана. Світоглядні уявлення традиційного суспільства в Україні та центрально-східній Європі в переддень модернізаційних змін напр. XIX – поч. XX ст.	73
Шматок Олексій. м.Павлоград під час окупації (1941- 1943 рр.)	76
Юшин Ілля. Англо-французьке суперництво за Суецький канал	77

ПРАВО

Васильєв Максим. Проблеми вдосконалення механізму правового регулювання відносин емфітевзису в умовах формування ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні	80
Кононович Андрій. Участь прокурора в цивільному процесі (аналіз законодавчих змін)	82
Маляр Єлизавета. Зловживання монополієм становищем на ринку	84
Михайленко Денис. Визначення моменту виникнення права на життя	86
Рожнов Андрій. Національна правова система України: становлення і особливості	88
Таран Олена. Судовий прецедент як джерело права	89
Якуніна Юлія. Господарсько-правова відповідальність	92

ПСИХОЛОГІЯ

Абрашкін Єгор. Життєва криза особистості: основні причини виникнення	95
Абрашкін Єгор. Корекція пізнавальних інтересів підлітків	96
Андріяшина Вікторія. Синдром емоційного вигорання у вчителів	98
Антоненко Євгенія. Психологічні умови динаміки переключення уваги у підлітковому віці	100
Афанасьєва Тетяна. Психологічні особливості емоційного вигорання в юнацькому віці	102
Бондаренко Аліна. Особистісна готовність майбутнього соціального педагога до інклюзивної роботи як складова його інклюзивної компетентності	104
Брегеда Олена. Психологічні особливості розвитку мислення молодших школярів у процесі навчання	106
Білоножко Аліна. Особливості дружби і любові в юнацькому віці	107
Білоножко Аліна. Стресостійкість як властивість особистості	109
Варбанська Наталія. Основні фактори становлення статево-рольової ідентичності підлітків	110
Варбанська Наталія. Самотність людей похилого віку, як соціальна проблема	112
Гладких Тетяна. Психологічні особливості сімейного виховання	114
Гладких Тетяна. Психологічні особливості сімейного виховання	115

Горбань Богдана. Виявлення, профілактика та корекція страхів шестирічних дітей	117
Журавльова Катерина. Вплив особливостей сімейного виховання на розвиток особистості молодшого школяра	119
Зятина Катерина. Особливості дружби та кохання в підлітковому віці	121
Карацупа Владислав. Історія та основні положення нейролінгвістичного програмування	123
Клочко Єлізавета. Бібліотерапія як інноваційна форма психологічної допомоги	124
Клочко Єлізавета. Використання лялькотерапії у роботі з дитячими проблемами	126
Коврига Світлана. Особливості гіперактивності дітей молодшого шкільного віку	128
Кібанова Ганна. Психологічні особливості уявлення людей похилого віку про власне майбутнє	129
Кіріченко Валерія. Психологічна готовність майбутніх фахівців соціальної сфери до здійснення анімаційної діяльності	131
Литвиненко Анастасія. Особливості соціально-психологічного клімату у спортивному колективі	133
Лосєва Марія. Вплив соціальної мережі на самооцінку людини	135
Ляшенко Анастасія. Психологічні особливості конфліктів батьків і дітей	136
Новік Аліна. Особливості формування мотивації до навчання молодших школярів	138
Новік Аліна. Особливості формування мотивації до навчання молодших школярів	140
Ніколаєнко Крістіна. Психологічні особливості спілкування підлітків	141
Орличенко Жанна. Дослідження рівня емоційної напруженості в підлітковому віці	143
Орличенко Жанна. Психологічні особливості девіантної поведінки в підлітковому віці	145
Охота Алла. Основні причини та мотиви розлучення подружжя	147
Охота Алла. Проблема прийняття власної зовнішності у підлітковому та юнацькому віці	149
Савін Артем. Виховання та розвиток волі у молодших школярів	150
Сафонова Віра. До питання переживання гострого горя особистістю	152
Силка Катерина. Взаємозв'язок між обсягом короткочасної пам'яті та рівнем успішності у навчанні підлітків	154
Склярова Ольга. Психологічні особливості взаємин батьків і дітей	155
Тимків Євгенія. Психологічна готовність майбутнього соціального педагога до роботи з молоддю з особливими потребами	157
Томнюк Вікторія. Маніпулятивний вплив в процесі спілкування	159
Томнюк Вікторія. Сім'я як чинник формування особистості дитини	160
Тюленєва Юлія. Психологічні особливості самовиховання підлітків	162
Тягнирядно Анастасія. Дослідження типів вищої нервової діяльності студентів-психологів	164
Тягнирядно Анастасія. Дослідження типів вищої нервової діяльності студентів-психологів	166

Тягнирядно Анастасія. Психологічні особливості креативного мислення в старшому шкільному віці	169
Фоміна Надія. Психологічна готовність дитини до шкільного навчання	171
Філіп'єва Діана. Формування гендерної ідентичності молодшого школяра: психологічний аспект	174
Шакотько Крістіна. Індивідуальні особливості уяви студентів різних спеціальностей	175
Шакотько Крістіна. Індивідуальні особливості уяви в процесі діяльності	177
Шакотько Крістіна. Індивідуальні особливості уяви	179
Якименко Кароліна. Психологічна готовність студентів до роботи з розвитку конструктивних навичок у дошкільників	180

МОВА ТА МЕТОДИКА ЇЇ НАВЧАННЯ

Барлетова Олена. Морфологічні особливості передачі емоцій у творі Р. Даля «Чарлі та шоколадна фабрика»	183
Браславець Олена. Функції пейзажного опису в оповіданнях Валер'яна Підмогильного	184
Брой Ірина. Вживання парцеляції в різних типах дискурсу	186
Васильченко Юлія. Репрезентація амбівалентних психічних станів любові та ненависті в мовній картині світу(на матеріалі роману Ф. Достоєвського «Гравець»)	188
Васильців Вікторія. Емоціональные оценочные значения в описаниях природы в тексте романа И. С. Тургенева «Накануне»	189
Гречко Наталя. Риторика та її гуманітарний потенціал	191
Гречко Наталя. Семантико-словотвірний потенціал оцінних антропонімів	193
Гулова Галина. Вербалізація слухових оцінних значень в текстах рассказов А. П. Чехова	195
Дяченко Катерина. Навчання лексиці на уроках іноземної мови у ЗНЗ	196
Живогляд Тетяна. Семантика фразеологічних одиниць із компонентом заперечення в українській мові	198
Єсіпова Анастасія. Код культури – базове поняття етнокультурної компетенції	200
Карбань Валерія. Особливості створення лінгвістичної експресивності у тексті британської літературної казки	201
Лісогор Анастасія. Щодо особливостей американського молодіжного студентського сленгу	203
Лухтура Валентина. Аксіологічний компонент на позначення оселі в англійській мові	204
Макаренко Аліна. Міжкультурна комунікація в контексті професійної педагогічної підготовки	206
Малагон Олена. Аббревіація як спосіб словотворення у сучасній англійській мові	208
Масна Аліна. Прикметники на позначення кольорів у поезії Василя Голобородька	210

Мороз Аліна. Символіка фольклорних текстів	211
Назаренко Анна. Особливості вживання лексем із пестливим значенням в епістолярії Остапа Вишні	213
Педченко Н.О. Болгарська діаспора в Україні: медійний простір	215
Рябченко Наталія. Стилістичні особливості власного імені у поетичних творах Ліни Костенко	216
Разумова Лариса. Відображення емоцій у фразеологізмах англійської мови	218
Савчук Олексій. Сучасна риторика в парадигмі філософії	219
Савчук Олексій. Семантичні групи неологізмів у сучасних засобах масової інформації	221
Стоянова Я.Ф. Етномовний аспект болгарської мови в Україні	223
Сушич Тетяна. Сучасна риторика як “наука про дух”	224
Сушич Тетяна. Семантичні групи історизмів у повісті Лепкого «Мотря»	226
Сухова Катерина. Застосування інноваційних технологій у навчанні іноземної мови як засіб вдосконалення мовних навичок і умінь студентів	228
Таран Ольга. Синтаксичні функції прислівників у канві роману «Тронка» О. Гончара	230
Терещенко Марія. Етнічні стереотипи	231
Тихонська Ірина. Кольористичний епітет як засіб вираження пейоративної оцінки в російській мовній картині світу	233
Туровська Віолетта. Звертання як засіб творення стилістичних фігур у мовотворчості Лесі Українки	235
Фісай Ірина. Особливості функціонування множинних форм іменників різних лексико-граматичних розрядів у сучасній публіцистиці	236
Шевельова Ганна. Семантичні та стилістичні особливості okazіоналізмів у творах П. Загребельного	240
Хоменко Лариса. Особливості англійського антропонімікону: подвійні особові імена на честь членів королівської родини	242

ЛІТЕРАТУРА ТА МЕТОДИКА ЇЇ ВИКЛАДАННЯ

Бабій Аліна. Особливості вивчення «Машини часу» Герберта Уеллса на уроках позакласного читання в школі (темпоральні локуси твору)	247
Бикадорова Карина. Зарубіжна література на екрані (на прикладі повісті Артура Конана Дойла «Собака баскервілів»)	248
Бомбина Александра. Рецепція живописи в повістях А. Пушкіна, Н. Гоголя, І. Тургенева	250
Бородовка Ольга. Трікстерська природа близнюків візлі	252
Гречко Наталя. Інтертекстуальність роману П. Акройда «Заповіт Оскара Уайльда»	254
Голоукова Лідія. Художні особливості драми-антиутопії олександра ірванця та її вивчення в ЗОШ	255
Денисенко Ольга. Художні особливості роману Майкла Каннінгема «Години»	257
Дондик Катерина. Олесь Гончар як представник лірико-романтичної прози	258
Зайцева Валентина. Художній світ казок Марка Вовчка	260
Зубко Юлія. Художні особливості дитячих повістей Івана Андрусяка	261

Костенко Вікторія. Своєрідність жанру англійської народної балади в художній літературі	263
Костромицька Альона. Подолання класицистичних принципів у комедії «Лихо з розуму» О.С. Грибоєдова	265
Кучер Олександра. Художні особливості малої прози Володимира Даниленка	267
Лапенко Інна. Поетика повісті Ольги Кобилянської «Земля»	269
Ломовицька Дар'я. Художній простір у поезії Олени Теліги	271
Мацухов Данил. Поетика часу та простору у контексті дослідження міфопоетики Дж. К. Роулінг	272
Мірошниченко Карина. Художні моделі образу Києва в романі Володимира Даниленка «Кохання в стилі бароко»	274
Осипчук Єлізавета. Поетика повсякденного простору в романі Галини Вдовиченко «Пів'яблука»	276
Перелигіна Єлізавета. Пошук жіночого щастя в повісті «Іноземка» С.Довлатова	278
Педченко Надія. Інтермедіальний вимір роману «Джаз» Т. Моррісон	280
Пилипенко Лілія. Сюжетно-композиційні особливості однойменних повісті і п'єси «Щира любов» Григорія Квітки-Основ'яненка	281
Попівщя Вікторія. Історія і поетика жанру «Ghost story»	283
Проценко Юлія. Історичні драми Миколи Костомарова у шкільному вивченні («Сава Чалий», «Переяславська ніч»)	285
Пузанова Ганна. Мотиви поезії Володимира Сосюри	286
Пшенична Альона. Особливості перекладу пейзажної лірики	288
Славская Анастасія. Символіка лабіринта в «Шлемі ужаса» В. Пелевина	289
Стоянова Яна. Повість «Флаш» Вірджинії Вулф: жанр біографії в англійському модернізмі	291
Сніткова Любов. Художнє переосмислення традиційних мотивів та образів у творчості Олександра Олеся	292
Таран Ольга. Літературна техніка фізіологічного нарису у творчості Євгена Гребінки: «Хвастун»	294
Черепанова Татьяна. Звукове пространство роману Д. Рубиной «Синдром петрушки»	296
СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ	
Воробйова Інеса. Специфіка функціонування суспільно-політичних газет Запорізького регіону	298
Калюжна Дар'я. Різновиди студентського радіо	300
Приходько Катерина. Комунікативна майстерність сучасного радіожурналіста	302
Харченко Олена. Засоби масової комунікації комп'ютерного спрямування	304

ІСТОРІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ

Аджимуратов Арлен,

студент 4-го курсу

Гуманітарно – економічний факультет

Наук. керівник: **Захарченко Т.К.,**

к.істор.н., доцент (БДПУ)

МІСЦЕ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ В УМОВАХ І СВІТОВІЙ ВІЙНИ

Актуальність роботи. В умовах збройного конфлікту на Сході України ми спостерігаємо процес розбудови професійної української армії. Поданий процес характеризується низкою проблем, витоки яких були розпочаті ще з моменту проголошення незалежності. Подоланню поданих недоліків сприятиме вивчення традицій української армії та її діяльності у сфері захисту рідної землі. Найбільш яскравим прикладом цього стали українські збройні загоны років Першої світової війни, які постали яскравим прикладом самовідданої праці, спрямованої на пробудження й утвердження поміж українства почуття національної гідності, ідеї соборності й незалежності держави.

Ступінь наукової розробки. Тематика українських збройних загонів у 1914-1918 рр. тільки починає активно вивчатись на вітчизняному рівні. При цьому, науковці звертають увагу виключно на УСС, тоді як участь українців у війні в лавах армії Російської імперії було окреслено лише у низці статей. Серед дослідників проблеми варто виділити М. Лазаровича, Б. Мельничука, К. Науменка, С. Ріпецького.

Метою роботи – дослідити умови формування та участі українських збройних формувань у Першій світовій війні; порівняти участі українців у лавах армії Австро-Угорської та Російської імперій.

Сутність дослідження. Перша світова війна стала переломним моментом в історії українського народу. Саме під впливом військових подій та геополітичних катаклізмів відбувається його самоіндетифікація, створюються перша українська держава. Важливу роль у поданих процесах відіграли українські збройні формування, які діяли у лавах протиборчих сторін у роки першої світової війни.

Варто зауважити, що власне окремі збройні формування, які формувалися виключно з українців, виникли тільки у лавах армії Австро-угорської імперії та отримали назву «січових стрільців». Їх створенню сприяла політична ситуація на західноукраїнських землях та більш вільний статус українців у лавах імперії. Із початком війни лідери «Легіону» змогли домогтися його визнання, а битва під горою Маківка, яка відбулася у 1915 р., продемонструвала бойові здатності легіону. У подальших бойових діях австрійські війська застосовували УСС, як допоміжну силу та ставили їх на проблемні регіони фронту з метою затримання ворожих військ. Легіон декілька разів реорганізовувався унаслідок втрат, понесених у бойових діях. Завдяки вмільй організації внутрішнього життя стрільці створили сприятливі умови для підвищення освітнього та ідейно-політичного рівня, формування

основ національно-визвольної ідеології та для підготовки до вирішальних подій у боротьбі за державну незалежність.

Поміж того, УСС сприяли просвіті серед українського населення Західної України та допомагали поширенню «українства в маси».

У межах армії Російської імперії українці не були виокремлені окремо та були єдиними з іншими представниками війська. За різними даними, вони складали близько 40 % від усього складу армії. Це було пов'язано і з їх загальною чисельністю по державі, так і у зв'язки з тим, що територіально вони проживали найближче до театру бойових дій. У лавах російської армії з одного боку українці діяли на рівні з іншими солдатами у бойових діях та під час окупації західноукраїнських земель; з іншого – частка українців допомагала представникам своєї національності: надавала їм продовольство, допомагало уникнути депортації.

Висновки. Перша світова війна стала переломним моментом української історії, адже призвела до створення власної армії, яка складалась із українських збройних загонів та українців, що виступали в лавах військових сил обох імперій. Українські збройні, як окрема військова сила активно діяла у складі військ Австро-угорської імперії, проявили себе на поприщі розвідки та участі у важливих битвах війни; займались просвітою серед українців свого краю. Російська імперія не дозволила утворити окремі сили, які б склались з українців, однак вони склали практично половину війська.

Досвід утворення та діяльності українських збройних загонів в роки Першої світової війни особливо корисний сьогодні в процесі розбудови української армії, що обумовлений трагічними подіями на Сході України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Українська повстанська армія: Історія Нескорених. – Львів : ЦДВР, 2007. – 352 с.
2. Стрілецька преса // Календарик «Самохотника» на 1918 р. – Львів, 1917. – 52 с.
3. Попик С. Україна та «українське питання» в роки Першої світової війни: австрійська точка зору / С. Попик // Перша та друга світові війни в історії людства(до 100-річчя початку Першої і 75-річчя початку Другої світових воєн): Монографія / Наукова редакція д.і.н. проф. С. С. Трояна. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. – С. 149-182

Ірина Антоненко

студентка 2 курсу гуманітарно-економічного факультету

Наук. керівник: **Федорик Ю.В.**

кандидат історичних наук, доцент

ЄВРЕЙСЬКЕ НАСЕЛЕННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ТА ЕТНОКУЛЬТУРНИХ ПРОЦЕСІВ В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У СКЛАДІ РОСІЇ (К. XVIII – ПОЧ. XX СТ.)

Актуальність теми. Україна являється однією з держав з багатонаціональним складом населення. На території нашої держави проживає чимало представників різних етнічних груп, які є невід'ємною

частиною культури та історії України. Дослідження етнічної історії є одним із пріоритетних напрямів відродження національних меншин України. Однією з проблем, що потребує переосмислення й об'єктивного висвітлення, є історія єврейського населення підросійської України напр. XVIII – на поч. XX ст.

Ступінь досліджуваності проблеми. На деякі аспекти даної теми звертали увагу такі дослідники як Пол Роберт Магочій, Леонід Фінберг, Володимир Любченко, Матвій Шестопап та ряд інших істориків.

Мета і методи дослідження. Метою дослідження є визначення ролі єврейського населення у протіканні економічних, демографічних, соціальних та культурних процесів на території України в складі Російської імперії, його вплив на історію України к. XVIII – поч. XX ст. При дослідженні було використано методи аналізу, синтезу та узагальнення.

Сутність дослідження. Наприкінці XIX ст. українські землі входили до території з найбільшою концентрацією єврейського населення в Європі. На українських землях в складі Росії унікальним для євреїв регіоном була Правобережна Україна, де проживало майже 3/5 чисельності всіх євреїв України. На відміну від інших етнічних українських земель, єврейське населення Правобережжя (так само як і австрійської Східної Галичини) мало найбільш тривалі історичні традиції, які сягали корінням литовсько-польської доби.

Масове розселення євреїв на українських землях напр. XVIII – на поч. XIX ст. було спричинене трьома поділами Польщі. Поселялися євреї в основному в містах та містечках, бо їх зараховували до купецького та міщанського станів. Тим не менш, деякі представники цього етносу все ж таки селилися в селах, що не раз призводило до селянських заворушень. Наслідком цього став факт нових єврейських переселень, які утворювали певну «смугу осілості», займаючи крім Правобережжя – Катеринославську, Таврійську, Херсонську, Полтавську та Чернігівську губернії.

Початок XIX ст. пов'язаний з новими обмеженнями для єврейського населення. Російський уряд видав постанову, згідно з якою їм було заборонено утримувати шинки, орендувати в селі, також євреї були зобов'язані на протязі трьох років перебраться до міста. Хоча пізніше цю постанову було відмінено, вона відіграла певний вплив у формуванні характеру розселення єврейського населення в містах, а особливо малих містечках.

З початком 40-х років з'являються міські квартали, в яких проживали євреї – гетто. Також з'являлися й штетлі – містечка, з переважно єврейським населенням. Там за ними був постійний поліцейський нагляд. Всі ці зміни утвердили нову «смугу осілості», яка вже включала Київську, Катеринославську, Подільську, Волинську, Чернігівську, Херсонську, Полтавську та Таврійську губернії.

Стосовно демографічної ситуації, можемо зазначити, що саме Правобережжя стало осередком розселення євреїв. Там у селах євреї становили – 15% всього населення, у містах – 39%, а в містечках – 53%. На початку 80-х рр. XIX ст. в Україні остаточно сформувалися основні регіони розселення євреїв. В українських губерніях «смуги єврейської осілості» (8 із 15 губерній Російської імперії), а також у Харківській губернії, згідно з даними 1880 р., мешкало 1 млн. 507 тис. євреїв – більше половини загальної

кількості євреїв у «смузі осілости». Найбільше євреїв – 1048 тис., – нараховувалося у Подільській, Київській та Волинській губерніях, де вони становили відповідно 18,7% та 14,9% загальної кількості населення губернії. Понад 140 тис. євреїв мешкало Херсонській губернії – 9,5% від загальної кількості населення. Єврейське населення Полтавської, Чернігівської, Катеринославської та Таврійської губерній нараховувало близько 235 тис. чоловік [2; с. 60-65].

Основним заняттям євреїв «смуги осілости» залишалися торгівля та лихварство. Але торгівля не приносила великих прибутків. Малий обіг товарів, скупченість торговців, обмежені кордони – все це приносило збиток.

Говорячи про лихварство, то євреї-лихварі мали попит не в одному монаршому дворі в Європі. Але постійно з'являлися певні обмеження для їх діяльності аж до 1860 р. В цьому році було скасовано всі обмеження щодо торгівлі нерухомим майном та банківської справи. Це спричинило швидкий приплив єврейських капіталів у сферу фінансів.

На підставі законів 1864 та 1867 рр. євреї були позбавлені прав оренди в селі за винятком шинків, млинів, цукрових та скляних заводів, заснування яких вимагало суттєвих первісних капіталів. На розвиток орендних відносин негативно вплинули законодавчі акти, впроваджені згідно з «Тимчасовими правилами» від 3 травня 1882р. відповідно до яких євреям заборонялося укладати договори про оренду за межами міст. Ці правила діяли до 1904 р.

Також у «смузі» жили кравці й шевці, які становили велику частину усіх ремісників. В пошуках замовлень та ринку збуту, вони переїжджали до великих міст. Найбільш спритні з них розширювали своє виробництво. Найбільшими кравецькими майстернями напр. ХІХ ст. володіли Людмер, Сольцер, Кравець.

На Правобережжі виробництво було пов'язане з переробкою сільськогосподарської продукції. Ця діяльність сприяла розвитку цукрової промисловості і гуральництва. Гуральництво було найприбутковішою справою.

Якщо порівнювати цю ситуацію з етнічними російськими губерніями, то займатися гуральництвом в останніх мали право лише поміщики і певні соціальні групи до яких євреї не належали. Але євреї знаходили способи для того, щоб обійти цю заборону, використовуючи підставних осіб.

У цей час поступово зростала значимість комерційних великих гуралень, тому сільські гуральні не могли з ними конкурувати. Це призвело до спаду виробництва сільських гуралень. Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. серед самодіяльного єврейського населення переважали ремісники й дрібні торговці. Євреї займалися майже 60-ма видами ремесл: кравецьким, шевським, столярним, ковальським, переробкою харчових продуктів, теслярством, будівництвом.

Говорячи за сільське господарство, то цим видом діяльності займалося лише 2,5% всього єврейського населення. Вирощували кавуни, дині, гарбузи, картоплю, цукровий буряк. Євреї, які займалися хліборобством, в основному були зосереджені у Катеринославській та Херсонській губерніях.

Значну роль в економіці Наддніпрянщини відігравали євреї-підприємці – промисловці, великі гуртові торговці. У 1897 р. євреям належало 33,9% підприємств харчової (борошномельної, цукрової, олійної, тютюнової), легкої (взуттєвої, меблевої), будівельної (цегельної, лісопильної) промисловості Південно-Західного краю. Родини Бродських, Зайцевих, Гальперіних володіли 24% цукрових заводів Наддніпрянщини; євреї були власниками або орендарями 90% млинів, 96% винокурних і 80% пивних заводів. На міжнародній виставці 1894 у Ліоні цукрозаводчик Бродський, власник борошномельної фабрики Барановський із Мелітополя одержали почесні нагороди за високу якість продукції їхніх підприємств. Понад 70% перевезень по Дніпру здійснювали пароплави створеного в 1883 р. Д. Марголіним (Київ) «Другого товариства судноплавства по Дніпру і його притоках». Єврейські комерсанти переважали в експорті українського зерна через Одесу, Миколаїв, Херсон. Підприємці вкладали значні кошти у розвиток міст. Д. Марголін сприяв пускові в Києві в 1892 р. першого в Російській імперії електричного трамваю, Бродські фінансували тут будівництво Політехнічного та Бактеріологічного інститутів. В Одесі на кошти єврейських промисловців і банкірів було встановлено газові ліхтарі, облаштовано водогін, телефонну мережу, побудовано електростанцію, лікарню та театр [2; с. 70-77].

Розривалися також єврейська преса та друкарство. Так в 1885-1910рр. діяло видавництво Штефеля. Видавалася збірка «Пардес» в Одесі, які пропагандували ідеї сіонізму. А в 1901р. такі діячі, як Х-Н. Бялик, С. Бен-Ціон, І. Равницький створили власне видавництво «Морія», яке друкувало літературу на івриті.

В Україні жили відомі єврейські письменники і публіцисти: М. Лілієнблум, Ахад-га-Ам,

С. Черніховський, Х-Н. Бялик, які писали в основному івритом; Менделе Мойхер-Сфорім, І. Лінецький, А. Дік, А. Гольдфаден, Шалом-Алейхем, М. Варшавський – на їдиш; С. Фруг, М. Моргуліс, Г. Бофов, Я. Гордін, М. Бен-Амі, П. Левенсон, С. Юшкевич – російською мовою. Тут працювали художники

Л. Пастернак, Ш. Зейденберг, С. Кишинівський та інші. Україна (як і Румунія) – батьківщина єврейського професійного театру: в українських містах і містечках виступали драматичні трупи А. Гольдфадена,

А. Фішзона, Н. Шайкевича, Я. Дцлера, Я. Горенштейна, І. Лернера (1847-1907 рр.), З. Могулеско (1858-1914 рр.); справжнім центром єврейського театрального мистецтва стала Одеса. У 1883 р. російська влада заборонила спектаклі мовою їдиш, і єврейський театр опинився у напівлегальному становищі, однак його розвиток не припинився.

До світової науки увійшли уродженці Східної України – історик Ю. Тессен, біолог К. Мечников, бактеріолог В. Хавкін, філолог І. Варшавський, антрополог С. Вайсенберг, медики Д. Каценельсон, Б. Абрагамсон і багато інших.

Після скасування цензури, літературний та видавничий світ значно розширився. На території України з'явилися нові газети, журнали саме на

ідиші. Це показувало те, що євреї домоглися повноправності для свого народу [2; с.84-85].

Основні висновки. Єврейський народ за весь період свого проживання на території України був постійно обмежений в правах. Обмеження стосувалися вільного пересування, вибору проживання, володіння власністю та заняття окремими видами діяльності. Всі ці обмеження були зумовлені тогочасною політикою царського уряду. Євреї проживали в основному в містах та займалися торгівлею, яка не завжди приносила великих прибутків. Але при цьому вони не були схильні до переїзду з міст, бо там знаходилися найкращі можливості для їх способу діяльності. Тому саме в містах та містечках євреї займали значний відсоток населення. Крім активної участі в банківській справі, лихварстві, торгівлі та інших сферах, які мали великий попит, євреї активно розвивали власну культуру. Вони створювали театри, облаштовували водогони, займалися проведенням телефонних мереж і робили багато іншого за власний рахунок. Таким чином, євреї мали величезний вплив на розвиток економіки та культури всієї України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маґочій Павло-Роберт. Ілюстрована історія України / Павло-Роберт Маґочій; пер. з англ. [С. Біленький]. — Київ : Критика, 2012. — с. 446.
2. Нариси з історії та культури євреїв України / Упорядн. Л. Фінберг та В. Любченко. – Видання третє. – К. : Дух і Літера, 2009. – 440 с., з іл.
3. Шестопад М. Євреї на Україні (історична довідка) / М. Шестопад. – Київ : Оріяни, 1998. – Режим доступу: <http://www.exlibris.org.ua/szestopal/r04.html> (дата звернення: 07.03.2017).

Божко Едуард

студент 1 курсу
гуманітарно-економічного факультету
наук. керівник: М.М. Антошак
к.і.н., доцент(БДПУ)

НАСЛІДКИ ПЕЛОПОННЕСЬКОЇ ВІЙНИ: ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

Актуальність проблеми. На сучасному етапі розвитку світової спільноти актуальною проблемою залишаються громадянські війни (на жаль, схожу ситуацію пережила велика кількість як європейських, так і азійських країн) та їх вплив на політичну та економічну системи країн. Яскравим прикладом такої війни у Стародавній Греції (еллінського періоду) є Пелопоннеська війна, яка докорінно змінила політичну систему держави. У цій війні боротьба йшла між Делоським союзом на чолі з Афінами і Пелопоннеським союзом на чолі зі Спартою. У воєнні події були втягнені й інші поліси, що періодично змінювали свою орієнтацію відносно основних учасників протистояння.

Пелопоннеську війну розділяють на два етапи:

1. Архідамова війна – 431-421 рр. до н.е.

2. Сицилійська експедиція та декелійська війна 415-404 рр. до н.е.

Причини війни мають економічний, політичний і соціальний характер. Після перемоги над персами почалось культурне і економічне піднесення держав, зросла роль найбільших центрів Греції. Політичне посилення держави Спарта і її роль, як консолідуючого чинника у державі, дуже непокоїло Афіни, які мали зовсім інший політичний і культурний шлях розвитку. Свого часу проблеми причин громадянської війни у Греції приділив увагу Г. Дельбрюк, він аналізував тонкощі військового мистецтва античних держав напередодні та в ході Пелопоннеської війни. Політичним та економічним аспектам розвитку Афін та Спарти приділив увагу А. Свечин у першій половині минулого століття.

Пелопоннеська війна закінчилась перемогою Спарти. У 403 р. до н. е. в Афінах було встановлено олігархічне правління тридцяти тиранів, які встановили в державі репресивний режим. Одним із наслідків цього був економічний занепад Афінської держави.

Ступінь досліджування проблеми. Наслідки Пелопоннеської війни для політичної системи Греції, вивчали такі вчені як Г. Дельбрюк, А. Свечин, А. Кравчук, П. Конолли та інші. Але узагальнюючих висновків зроблено не було, Наслідки війни щодо економічної, соціальної та культурної сфер грецького суспільства наразі ще чекають своїх дослідників. Метою роботи є спроба дослідити цей аспект грецької історії.

Методи досліджування проблеми. Під час дослідження використано як загальнонаукові методи (історичний, системно-структурний, узагальнюючий), так і спеціальні джерелознавчі (евристичний, конкретно-пошуковий метод).

Сутність дослідження. У стародавній Греції під час Пелопоннеської війни союзи консолідувались навколо двох основних політично-економічних лідерів, а саме Спарти і Афін. Пелопоннеську війну слушно назвати громадянською, де основними гравцями виступили поліси, які докорінно відрізнялися один від одного. Спарта (самоназва Лакедемонія) знаходилась на півдні острова Пелопоннес. За державним устроєм вона була військовою республікою з олігархічною формою правління, тобто основним родом занять лакедомійців була війна, а головним органом правління рада старійшин.

Афіни знаходились в Аттиці, за державним устроєм це була рабовласницька демократія з головним органом влади – народними зібраннями.

Війна велася практично на всій території Балканського півострова. Противники, намагаючись ослабити один одного, не цурались застосовувати прийоми, які винищували матеріальну, економічну і соціальну базу держави. Вражаючим прикладом одного із таких засобів була Керкіра, де внаслідок різанини між заможними громадянами, які підтримували Делоський союз, і демосом, який підтримував Пелопоннеський союз; останній вийшов переможцем, олігархи були майже цілком винищені (2, с. 427-425).

Основним підсумком війни можна вважати не встановлення гегемонії Спарти в Елладі, а різке падіння престижу не тільки афінської демократії, але і всієї Греції в міжнародному масштабі. А згодом і загибель держави Греції у політичному та економічному сенсі. Тож, надзвичайно корисним буде вивчення наслідків Пелопоннеської війни для полісної системи Балканського півострова.

Основні висновки. Отже, щодо впливу війни на політичну систему Греції, можна стверджувати, що демократична система грецької держави й античного світу загалом зазнала значного удару. В економічному плані війна виснажила обидві держави та поглибила кризу полісної системи. Загальним наслідком Пелопоннеської війни стало ослаблення всього грецького світу, що згодом дозволило Македонії завоювати Грецію. Громадянські війни негативно впливають на економічний і політичний стан країни, що призводить до поглиблення кризи, а то й до втрати країною незалежності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белох Ю. История Греции. Пер. с немец./ Ю. Белох.- М., 2009.- Т. 1- 455 с.
2. Дельбрюк. Г. История военного искусства в рамках политической истории / Г. Дельбрюк.- М., 1936 .- 414 с.
3. Культура античности /В.О.Балух, В.П.Коцур / [Електронний ресурс]- Режим доступу: http://pidruchniki.com/79216/kulturologiya/kultura_antichnosti

Юлія Гаман,
студентка 6 курсу
гуманітарно-економічного факультету
наук. керівник: к.ф.н., доц. В. І. Дуденок

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК НОВА ОСВІТНЯ ФІЛОСОФІЯ

За роки незалежності система освіти України істотно змінилася, відповідаючи на виклики глобалізації та інтеграції. Але і сьогодні вона потребує кардинального реформування та вдосконалення, адже майбутнє нашої країни безпосередньо залежить від виховання нового покоління, що стане основною рушійною силою перетворень в країні.

Метою дослідження є розкриття значення дистанційного навчання та конкретизація існуючих проблем його впровадження в Україні. Проблеми дистанційної освіти аналізують Є. Владимирська, О. Кареліна, Л. Ноздріна, О. Гайши, В. Кухаренко, Н. Протасова, та інші вчені, які розкрили теоретичні та практичні аспекти даної теми.

Сучасна освіта повинна бути безперервною та випереджувальною відносно розвитку суспільства, адже необхідно підготувати таких громадян, які будуть здатні до високопродуктивної індивідуальної творчості та до вирішення на цій основі будь-яких проблем, які життя ставитиме перед ними. Слід також враховувати те, що ми живемо в інформаційному суспільстві, а точніше, перебуваємо в стані інформаційної кризи, коли

кількість існуючої інформації настільки велика, що її майже неможливо відшукати в "океані інформації" і це призводить до розпаду наших знань на сукупність елементів, які погано пов'язані один з одним [3, с. 19]. Ще однією особливістю сучасного життя є якісний стрибок у розвитку нових технологій, що й спричинило різке зростання потреби в людях, які наділені нестандартним мисленням, повне розкриття здібностей яких важливе для всього суспільства. І саме для задоволення даних потреб підходить дистанційна освіта.

Дана форма навчання покликана вирішити одну з головних проблем соціалізації, на яку звертає увагу філософія освіти – це проблема відчуження загальних вимог від індивідуальних інтересів особистості, яка, в свою чергу, є відображенням суперечливого відношення «індивід-суспільство». Слід враховувати, що освіта – це не лише процес, але й передумови та результат, тому не повинно бути розриву між змістом життя та змістом того, що ми вивчаємо [2, с. 5].

Проблема дистанційного навчання в Україні почала розроблятися значно пізніше, ніж у розвинених країнах світу. Так, у 2000 р. було створено Український центр дистанційної освіти. Саме в цей період починається перехід до реальної гуманізації освіти, акцент ставиться на таких особливостях навчання як: гнучкість, синхронність, масовість, перехід до нових інформаційних технологій та ін. [1, с. 234].

На жаль, дистанційна освіта не досягла значних результатів в нашій країні, бо з'явилося багато проблем, які необхідно вирішувати паралельно з реформуванням інших форм навчання. Так, у статті О. Брежневої-Єрмоленко та О. Золотарьової виокремлено цілу низку недоліків та проблем сучасної дистанційної освіти. Першою важливою перепорою її впровадження є відсутність чіткої позиції влади стосовно реалізації даної форми навчання. Недостатньо розвинена правова база по впровадженню дистанційної освіти та захисту авторських прав дистанційних курсів. Також, варто виділити психологічну і "комп'ютерну" невідповідність самих викладачів. І це пов'язано з традиційною методикою навчання, в основі якої лежить не віртуальне, а "живе" спілкування між студентом і викладачем. Інша проблема – це значні грошові витрати для університету, адже потрібно оновлювати матеріальну базу, комп'ютерну техніку, виділяти приміщення [1, с. 236].

Підбиваючи підсумки, можна говорити про те, що зараз ще відсутня чітка організація дистанційного навчання та виведення його на загальноприйнятий державний рівень. Цьому сприяє низка проблем, але попри це 20 українських університетів вже ввели дистанційну освіту. Необхідно відзначити, що така форма навчання відкриває студентам доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищує ефективність самостійної роботи, дає абсолютно нові можливості для творчості, а викладачам дозволяє реалізовувати принципово нові форми і методи навчання із застосуванням концептуального моделювання явищ і процесів [4, с. 488]. Саме це призводить до подолання проблем сучасної системи освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Золотарьова О., Брежнева-Єрмоленко О. Підготовка викладацького складу вищих навчальних закладів України до широкого впровадження форм і методів дистанційної освіти. / О. Золотарьова, О. Брежнева-Єрмоленко // Філософія освіти. – 2015. – №1 (16). – С. 231-241.
2. Николаева Л. Философия образования / Л. Николаева. – М.: Мир науки, 2014. – 92 с.
3. Пальчевський С. Педагогіка: Навч. Посіб. / С. Пальчевський – К.: Каравела, 2007. – 576 с.
4. Штихно Л. Дистанційне навчання як перспективний напрям розвитку сучасної освіти / Л. Штихно // «Молодий вчитель». -2016. – №6(33). – С. 489 – 493.

Крістіна Герич,
студентка 2 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **Ю.В. Федорик**
к.і.н., доцент (БДПУ)

**УКРАЇНЬСЬКА ШЛЯХТА В НАЦІОНАЛЬНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ ХХ СТ:
ВІД ЗАСУЖЕННЯ ДО СПРОБИ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ**

Актуальність теми дослідження зумовлена новими поглядами істориків на проблеми минулого в умовах демократизаційних та модернізаційних процесів у суспільстві. Під впливом зарубіжних історичних досліджень та поступового відходу від радянського стилю історіописання відкриваються нові горизонти та нові можливості в галузі історичних знань. Особливо це стосується так званих «темних плям» та історичних міфів, які почали висвітлюватися та розвінчуватися після здобуття незалежності. До цієї когорти відноситься і питання, що пов'язане з негативною оцінкою шляхти у вітчизняній історіографії. Для української національної історіографії шляхта була символом чужого панування та економічного занепаду. Така думка підтримувалася і радянською історичною наукою. Тому дослідження даної теми дасть можливість не тільки прослідкувати еволюцію поглядів українських науковців на роль шляхти як впливової соціальної верстви, але й проаналізувати зміну підходу вітчизняної історіографії до висвітлення історії українських земель в литовсько-польський період.

Ступінь досліджуваності проблеми. Загалом тема шляхти в українській історіографії вивчена досить широко. Цим дослідженням присвячували свої праці Н. Яковенко, І. Смуток, В. Антонович, В. Потоцький, В. Семененко та ін.

Мета і методи дослідження. Метою дослідження є аналіз робіт істориків та зміна їхніх поглядів на роль шляхти в українській історіографії.

Під час дослідження застосовувалися хронологічний, порівняльно-історичний, логічний методи, метод аналізу.

Сутність дослідження. Відношення до шляхти ніколи не було однозначним, але були дослідники, які ставилися до неї нейтрально або навіть позитивно. На початку ХХ століття М. Грушевський підтримував думку більшості українських істориків. Він вважав українську верхівку єдиною владною верствою, яка могла бути опорою українському народу проти польського гніту. Але її діяння, спрямовані на зрівняння у правах з польсько-литовською шляхтою, такі як прийняття католицької віри, спольщення та збагачення за рахунок панщини, вважав негативним кроком, який негативно позначився на долі української культури, рідної православної віри та українського народу взагалі [1, с. 216-217].

Українські радянські історики ставилися до шляхти негативно, базуючись на марксистсько-ленінській методології. К. Гуслистий підтримував точку зору, що цей соціальний клас був провідником польського загарбання, яке просувалося на українській землі. Руська шляхта була зацікавлена в контактах з шляхтою польською, тому підтримувала інтереси останньої з метою отримання таких самих прав.

М. Петровський зображував процеси шляхетської колонізації на території України з ще більшим емоційним забарвленням, згадуючи прояви насильства та жорстоких розправ над селянськими масами. В умовах ідеологізації суспільно-політичного життя, історію України приєднували до неподільної історії Росії. Про це яскраво свідчать промови членів ЦК КПРС під час святкування 300-річчя Переяславської ради. В них йшлося про політику польської шляхти, яка насаджувала католицизм, насильницькими методами спольщувала український народ та не давала розвиватися українській культурі. І найголовніше – не давала можливості об'єднатися єдиному роз'єднаному «російсько-українському» народові.

Представник діаспорної української історіографії післявоєнного періоду, О. Субтельний, також досить негативно висвітлював роль шляхти. Адже польська шляхта з самого початку намагалася взяти під свій контроль королівську владу, а пізніше обмежила доступ магнатів у державні справи та права міст як суперників у торгівлі. Щодо української знаті, то вона не хотіла знаходитися в гіршому становищі ніж польська верхівка. Оскільки великий князь литовський міг позбавити українську верхівку її земель і обов'язки боярства перед ним були більшими, ніж у польської шляхти перед своїм королем, це зумовило своєрідний тиск на українську сторону. Тому в української знаті був вибір: або залишатися українцями з простим народом, його традиціями та релігією і при цьому бути обмеженою у своїх правах, або стати поляками-католиками і мати всі права та привілеї, що їх мала шляхта Польщі. Зрозуміло, що більшість з них обрала другий варіант, на користь своїх власних інтересів [2, с. 118].

Концептуально-новими є погляди сучасної дослідниці Н. Яковенко, яка розглядала шляхту під іншим кутом зору. Попередні автори вживаючи слово шляхтич асоціювали його з такими словами як експлуататори, зрадники віри православної і взагалі з чимось неприємним. Дослідниця обережніше ставиться до таких звинувачень. Вона не

показувала шляхту в негативному світлі, але і не ідеалізувала. Для неї шляхтичі були не зрадниками релігії, експлуататорами та гнобителями, а, передусім, борцями за релігійні права українського народу, будівниками нових містечок та освоювачами нових територій.

Під захистом релігійних прав згадувалися, між іншим, приклади опозиційної діяльності в сеймі української православної шляхти. Показовим був приклад співпраці Костянтина Острозького з протестантами, промова якого на сеймі 1597 р., на думку історика, стала кредом української опозиції. Серед подібних прикладів також був згаданий Сандомирський рокош, учасниками якого були представники київської, брацлавської і волинської шляхти. Наслідки об'єднаних зусиль невдовзі стали помітними. У результаті сеймової ухвали 1601 р., вищі православні церковні пости могли бути надані лише людям «справжньої грецької релігії». Проте король під впливом прокатолицьки настроєної верхівки сенаторів відкинув згаданий проект. Тому справжнім позитивним зрушенням став сейм 1603 р., що засвідчив повернення Києво-Печерського монастиря православним. Тим часом українська шляхта, демонструючи свою підтримку міщанам, записувалася до їхніх спілок – братств [3, с. 150-151].

В контексті створення містечок, наводилися приклади, що вже на Люблінському сеймі було поставлене питання про освоєння південних територій, поблизу Дикого Поля. Там почали будувати містечка з невеликими фортецями, біля яких селилися люди та створювались місцеві осередки торгівлі.

В цілому можна казати, що історичні погляди Н. Яковенко заперечували риторичку «нас гнобили – ми боролися», чи «наша еліта зрадила – народ вистояв», адже до складу яких би держав не входила Україна, не можна забувати про її розвиток у їхньому складі, а також участь українців в розбудові цих держав.

Основні висновки. Таким чином, проаналізувавши питання висвітлення ролі української шляхти в національній історіографії ХХ ст., можемо стверджувати, що від початку цього століття і до сьогоднішня погляди істориків на роль шляхти змінювалися та набували якісно нового змісту, що також змінює погляди істориків і на проблему перебування українських земель у складі польсько-литовської держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грушевський М. С. Ілюстрована історія України / Михайло Сергійович Грушевський. – Київ: Либідь, 1913. – 476 с.
2. Субтельний О. Історія України / Орест Субтельний. – Київ: Либідь, 1991. – 509 с.
3. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця ХVІІІ століття / Наталія Яковенко. – Київ: Генеза, 1997. – 312 с.

СУЧАСНІ МОЛОДІЖНІ ОРГАНІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ, ПРОБЛЕМИ ТА МЕХАНІЗМИ УЧАСТІ В ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ

Питання розвитку та становлення сучасних молодіжних організацій в Україні, проблеми та механізми їх участі у політичних процесах країни є досить актуальними в наш час. Даній тематіці присвячено праці багатьох видатних українських вчених, серед яких М. Головатий, В. Головенько, К. Захаренко, М. Кербаль, В. Кулік, М. Пірен, М. Перепелиця, В. Ребкало, де автори в цілому дослідили проблеми формування та реалізації державної молодіжної політики, участі молоді та молодіжних організацій у політичних процесах сучасної України, їх взаємодії з органами державної влади та ін.

В останні роки політична система України вступила в нову фазу свого розвитку коли демократичні інституції поступово закріплюють свої позиції в суспільстві. Рівень політичної культури всього населення України і молоді зокрема хоча й поступово, але зростає. У ХХІ столітті молодіжні організації стали цілком визначеним явищем в правовій та політичній сфері. Саме їм декларативно має належати вирішальне слово у формуванні й реалізації молодіжної політики та становленні громадянського суспільства в Україні.[1, с.54-55].

На сучасному етапі молодіжні організації в Україні характеризуються загальними тенденціями формування мети своєї діяльності, які закріплюються в їхніх статутах. У більшості випадків вони обирають наступні пріоритетні цілі:

- розвиток громадських ініціатив;
- захист прав та представлення інтересів молоді;
 - суспільно-політична та інформаційно-аналітична діяльність;
- просвітницька робота; залучення активної молоді до прийняття рішень місцевими органами влади. [1, с.87].

Характерним для українських молодіжних організацій в 2010-2016рр. є тенденція інтеграції та об'єднання такої специфічної частини молодого населення як студенти. Усвідомлення студентством своїх проблем, виголошення цих проблем та знаходження двосторонніх шляхів для їх вирішення є запорукою демократичного розвитку не тільки молодіжних організацій, а й всього суспільства загалом. Авторитет та повагу у різних сферах молодіжної активності, окрім традиційно потужних в Україні здобули такі нові всеукраїнські молодіжні громадські організації та об'єднання органів студентського самоврядування, як – «Всеукраїнська студентська рада», «Студентська Рада Києва», «Фундація Регіональних Ініціатив», «Студентська Республіка», «Молода Просвіта», «Дебатна Академія», «Молодіжний націоналістичний конгрес», «Колегія молодих управлінців та юристів», «Європейська молодь України», «Спілка Ініціативної Молоді», та ряд інших [3, с.72-76].

Таким чином, до найбільш типових механізмів участі молодіжних організацій у політичних процесах є:

– налагодження взаємовигідних стосунків з органами влади (місцевої та державної);

– створення та ефективне функціонування молодіжної форми місцевого самоврядування (маються на увазі молодіжні муніципалітети, тощо), залучення представників молодіжних організацій, у ролі радників-консультантів, до діяльності органів влади та спеціальних комітетів;

– загострення уваги органів влади до існуючих проблем на всеукраїнському або місцевому рівнях, формування власних пропозицій та втілення їх у життя задля вирішення суспільно важливих питань;

ЛІТЕРАТУРА

1. Головенько В. А. Молоде покоління України в алгоритмі суспільних процесів / В. А. Головенько // Український соціум. – 2006. – № 2. – С. 20–34.

3. Захаренко К. В. Специфіка взаємодії державної влади та молодіжних організацій / К. В. Захаренко // Бористен. – 2010. – № 1. – С. 32–33.

3. Кулік В. Молода Україна: сучасний організований молодіжний рух та неформальна ініціатива : Дослідження / В. Кулік, Т. Голубоцька, О. Голубоцький. – К. : Центр дослідження проблем громадянського суспільства, 20015. – С. 72–76.

Капустенко Юлія

студентка 1 курсу

гуманітарно-економічного факультету

наук. керівник: Антощак М.М.

к. іст. н., доцент (БДПУ)

ВПЛИВ ГРЕЦЬКОЇ КОЛОНІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК СКІФСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Актуальність. Історія української культури є невід'ємною складовою світової культури, її особливою гілкою. Витоки цього самобутнього явища сягають далекого минулого і одне з визначальних місць у ньому належить племенам раннього залізного віку. Бурхливий розвиток переживає є як матеріальна, так і духовна культура племен, зокрема скіфів, під час грецької колонізації, адже значним чином на їх світогляд вплинули саме елліни.

Ступінь дослідженості проблеми. Проблему впливу грецької колонізації на "варварські" народи розглядали науковці Л.Л. Залізняк, В.С. Сергеев, Б.М. Граков, С.Я. Лурье та ін. Автор має на меті впорядкувати та узагальнити висновки науковців, сформулювати власні судження щодо взаємного впливу грецької та скіфської культур.

Методи дослідження. У дослідженні були використані такі загальнонаукові методи як історичний, системно-структурний та узагальнюючий. Надалися до застосування також спеціальні джерелознавчі: евристичний та конкретно-пошуковий.

Сутність дослідження. Формування скіфської культури відбувалося у VII ст. до н.е. під знаком засвоєння, адаптування й урізноманітнення

елементів культури попереднього населення Надчорномор'я – кіммерійців. З V ст. до н.е. Скіфія розвивалася під сильним культурним впливом античної Греції, що уможлиблювався завдяки містам-колоніям чорноморського узбережжя. Прослідковуються характерні зміни в побуті, релігії та економіці. Активна хлібна торгівля з греками спричинила економічний переворот в житті скіфів, які населяли теперішні південноукраїнські степи. До цього часу скіфи були кочівниками, тож харчувалися молоком і м'ясом, і не були знайомі зі злачними культурами. Тепер скіфи почали вживати хліб, хоча головним чином продовжували вирощувати його для продажу. За хліб греки розплачувалися ремісничими виробами, коштовною зброєю, вишуканим посудом, ювелірними виробами зі срібла та золота, вином [1, с. 131-138].

Скіфи не мали своєї писемності, проте практикували відображення дійсності у вигляді зображень на цінних речах та посуді. Пам'ять про них не стерлася, грецькі майстри-ювеліри виготовляли дивовижні прикраси на замовлення скіфських вождів зі сценами побуту, зокрема й славнозвісну пектораль скіфського царя.

Скіфи брали активну участь у політичних і військових баталіях, що точилися у грецьких містах-колоніях чорноморського узбережжя. Красиві грецькі міста їх притягували. Скіфські царі та аристократія мали тут оселі. Щоправда, деякі поплатилися за це головами. Згідно з повідомленнями Геродота скіфський царевич Анахарсіс так перейнявся грецькою релігією, що скіфи звинуватили його в зраді і вбили. Така ж доля спіткала і царя Скіла. Він мав в Ольвії палац і дружину-грекиню, носив еллінський одяг та розмовляв грецькою мовою. За це його стратили. Щоб приборкати до своїх рук торгівлю, скіфи боролися за владу над грецькими містами [2, с.166.]

Скіфські релігійні уявлення мають численні паралелі з віруваннями інших індоєвропейських народів, насамперед індо-іранців. Першим це відзначив Геродот, який назвав сім головних скіфських божеств та їхні аналоги у грецькому пантеоні: богиня священного вогню домашнього вогнища Табіті (Гестія стародавніх греків), уособлення неба Папай (Зевс) та його дружина, богиня землі й води Апі (Гея), бог сонця Гойтасир (Аполон), богиня родючості та життя Аргімпаса(Афродіта), бог-герой Геракл та божество війни Арей (Арес) [3, с.155-163].

Серед пам'яток скіфської архітектури можна назвати Неаполь Скіфський. Він був збудований на зразок грецьких міст-колоній.

Вплинули греки і на процес державотворення у скіфів, прискоривши його. Спонукали й поглибленню майнової та соціальної диференціації скіфського суспільства (варто згадати факт перетворення полонених, яких раніше вбивали чи приносили в жертву богам на товар, що продавали грекам).

Висновок. З часу появи в Північному Причорномор'ї грецьких колоній, скіфська історія й культура тісно взаємодіяли з грецькими. Незважаючи на наявність власних багатих традицій образотворчого і прикладного мистецтва, скіфські царі і знать у масовому порядку замовляли зброю, посуд і прикраси ювелірам Ольвії і Пантікапея, вивчали грецьку мову й переймали релігійні вірування. В архітектурі оборонних споруд, громадських будівель Неаполя Скіфського, будинків місцевої знаті присутній

вагомий вплив грецького досвіду градобудівництва (хоча велика частина міської забудови це – лабіринти хатин і напівземлянок скіфської бідноти).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бунятян К.П. Історія стародавнього світу / К.П. Бунятян // - К., 1997. – С. 131-138.
2. Залізник Л.Л. Первісна Історія України / Л.Л. Залізник // К., 1999.- С.155-166.
3. Лурье С.Я. История Греции / С.Я. Лурье // М., 1993. – С. 155-163.

Анастасія Ковалюк,

студентка 4 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Наук. керівник: Ю. В. Федорик, к. іст. н., доцент (БДПУ)

НАЦІОНАЛЬНИЙ СКЛАД БЕРДЯНСЬКОГО ТА МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО ПОВІТІВ ТАВРІЙСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В ІІ ПОЛ. ХІХ СТ.

Актуальність. У кожній країні проживає певна кількість громадян, які не є корінним для конкретної країни етносом. І причини такого явища найрізноманітніші: від пошуку кращого місця життя та освоєння нових територій до воєнних конфліктів та вимушеного переселення. Опинаячись на новій території та обживаючи її, малочисельні етнічні спільноти зустрічалися з культурою домінуючого населення та новими нетиповими для своїх традицій особливостями, але також привносили багато чого нового, притаманного іншій культурі та іншому способу життя.

Такі явища зацікавлюють та допомагають нам глибше вивчати феномени інших культур в Україні, адже вивчення взаємодій етносів, традицій та культур нині є дуже актуальною темою у вивченні історії загалом. До того ж, прослідкувавши та проаналізувавши шляхи встановлення культурних зв'язків між етнічними спільнотами, ми зможемо дізнатися не тільки як, коли і через що вони, власне встановилися, але і відповісти на питання, як саме вони вплинули на розвиток історії та культури. Такі дослідження допомагають вносити нові корективи у вивченні історії конкретного регіону певної країни. А якщо ми говоримо про дослідження взаємозв'язків між етносами, то це в свою чергу пов'язано із ідеями толерантності, проблема якої дуже гостро стоїть на сьогоднішній день у світі.

Говорячи про Україну, не можна нехтувати тим фактом, що на її теренах в усі часи перебувала велика кількість народів, які опинилися на цих землях через різні обставини. Запорізький край у свій час теж став осередком розвитку нових культур, які принесли сюди з собою переселенці-колоністи з різних країн. На прикладі Бердянського та Мелітопольського повітів Таврійської губернії, які, починаючи з кінця ХVІІІ ст. стали новим притулком для різних народів, ми можемо прослідкувати етнічне та

етнографічне різноманіття цього краю, вплив нових культур і особливості їх розвитку в нових умовах.

Ступінь досліджуваності проблеми. Вивчення національного складу та особливості розвитку місцевого та прибулого населення Таврійської губернії ми можемо спостерігати у роботах різних часів. Статистичні дані про населення Таврійської губернії XIX ст. ми можемо дізнатися з «Памятных книжек Таврической губернии» та даних всеросійського перепису населення за 1897 рік. Інформацію з даної теми, також, надають метричні книги приходів у повітах Таврійської губернії. Національне різноманіття та наслідки діяльності деяких етносів та релігійних конфесій в повітах Приазов'я (зокрема німців, менонітів, євреїв) стало предметом дослідження таких науковців як І. Кулинич, Н. Кривець, В. Боднар, О. Величко, Є. Слободянський, Б. Чирко, С. Бобилева, Н. Бочарова, О. Безносова, Б. Кочерга, Я. Бойко, О. Авдеєва, В. Гончаров та ін.

Мета і методи дослідження. Мета дослідження полягає у детальному вивченні етнічної палітри Бердянського та Мелітопольського повітів Таврійської губернії з ціллю кращого розуміння культурної спадщини різних народів, проживаючих на території Північного Приазов'я. Під час дослідження застосовувалися хронологічний, порівняльно-історичний та системний методи.

Сутність дослідження. Національний склад Бердянського та Мелітопольського повітів характеризувався різнобарв'ям, яке виникло внаслідок колонізації Таврійської губернії, витоки якої сягали 1783 року. Запорізькі козаки і раніше вважали майбутню територію Бердянського повіту родючою, але ногайські поселення їх відлякували, аж до тих пір, поки ногайці не були переселені на Кубань. Відтоді ці землі почали обростати козацькими зимівниками та хуторами. Росіяни ж перебували на даних землях виключно у господарських цілях: для рибальства, випасу худоби та чумацтва. З 1785-1786 років на території майбутнього Мелітопольського повіту (с. Олешки, с. Знам'янка) були розселені так звані розкольники (в офіційних російських джерелах так називали старообрядців). 1788 рік став початком іноземної колонізації: на приазовські землі прибувають меноніти. Менонітські колонії розрослися надзвичайно швидко: з 1804 по 1822 рік у Бердянському повіті було засновано 27 колоній. Німецьке заселення Мелітопольського повіту почалося в 1803-1804 роках. Загалом, станом на початок 80-х років XIX ст. в Таврійській губернії знаходилися:

– Гальштадтська менонітська волость — 32 поселення, близько 13,5 тис. колоністів, 57794 десятини землі;

– Гнадельфельдська менонітська волость — 26 поселень, 11 тис. населення, 46248 десятин землі;

– Пришибська волость — 27 поселень, близько 13,5 тис. населення, 66139 десятин землі;

– Ейгенфельдська волость — 6 поселень, близько 3,5 тис. населення, 14483 десятини землі;

– Нейгофнунгська волость — 4 поселення, 3 тис. колоністів, 9698 десятин землі.

Також на початку XIX ст. за р. Берда були розселені турецькі переселенці, греки та болгари. Особливо масовий потік болгар в Таврійську губернію припав на початок 1860-тих років (більш ранні переїзди болгар на ці землі не увінчались успіхом і вони знов переїжджали сюди). У Бердянському повіті було створено 4 болгарські волості, в Мелітополі – 5 поселень.

З 1870-х років у повітах Таврійської губернії з'явилися поляки, яких було переселено з Київської та Кам'янець-Подільської губерній (внаслідок безземелля). Тут вони заснували 10 поселень. У ці ж роки до Бердянського та Мелітопольського повітів переселилися чехи з Богемії (колонії Чехоград, Табор, Богемка та ін.) та молдаване (поселення Велика та Мала Андроновка).

Разом з іншими переселенцями наприкінці XVIII – на початку XIX ст. до повітів Таврійської губернії прибули і євреї. Але особливості релігії (сповідування юдаїзму) стали першою складністю на шляху колонізації виділених євреям земель. Юдаїзм регламентував майже всі сфери життя євреїв, у тому числі і господарську. Напередодні розселення євреїв царський уряд прийняв указ про християнізацію іудеїв, який спричинив масовий протест єврейських переселенців, майже всі вони відповіли відмовою і переїхали до Маріупольського повіту. З часом релігійні закони були пом'якшені і потік євреїв збільшився. Єврейське населення переселялося з північноукраїнських та білоруських губерній, а також Царства Польського (потік євреїв з території колишньої Речі Посполитої значно посилювався після поділів Польщі).

Представники деяких етнічних груп Бердянського повіту на підставі перепису населення 1897 року представлені наступним чином:

- Українці – 170 213 осіб;
- Росіяни – 34 913 осіб;
- Білоруси – 1 274 особи;
- Німці – 1 502 особи;
- Євреї – 137 осіб;

Ті ж дані в Мелітопольському повіті:

- Українці – 209 724 особи;
- Росіяни – 119 387 осіб;
- Білоруси – 3 316 осіб;
- Німці – 19 970 осіб;
- Євреї – 9 849 осіб.

Загальна статистика перепису населення 1897 року свідчила, що у Бердянському повіті нараховувалося 304 718 осіб місцевого та іноземного походження (з них міщан – 32 676 осіб, селян – 254 958 осіб), у Мелітопольському повіті – 384 239 осіб (міщан – 25 259 осіб, селян – 351 507 осіб).

Основні висновки. Таким чином, етнічний склад Бердянського та Мелітопольського повітів Таврійської губернії в II пол. XIX ст. був дуже різноманітний. Основною причиною цього феномену була політика освоєння новоросійських земель. Задля цього освоєння царським урядом і запрошувалися переселенці з різних країн, підтримувані царськими пільгами та виділенням земель. Багато ж було і тих, хто не з власної волі опинився на

цих землях (біженці від воєнних конфліктів та потерпілі від політичних подій). Статистичні дані свідчать, що найчисленнішим етносом на даних територіях були українці, потім йшли інші слов'янські народи (росіяни, білоруси, невелика частка болгар, чехів та поляків). Німецькі, болгарські, грецькі, єврейські, молдавські, чеські та інші поселенці утворювали поселення-колонії, які з часом досягли успіхів в освоєнні земель: успішному веденні господарства, розбудові містечок, розвитку релігійного життя та культури. Цікавим є факт поодиноких випадків перехрещення серед віруючих неправославних конфесій, які представляли різні етнічні групи (в рамках асиміляційної політики царського уряду), але переважна більшість залишилася вірною своїм традиційним віросповіданням. Зараз ми можемо спостерігати надбання іноземних колоністів Приазов'я у вигляді географічних об'єктів (містечка та села), архітектури та інших культурних пам'яток.

ЛІТЕРАТУРА

1. І. М. Кулинич, Н. В. Кривець. Нариси з історії німецьких колоній в Україні // Український історичний журнал. – 1996. – № 6. – С. 141-144.
2. Вернер К. А. Сборник статистических сведений по Таврической губернии – Издание Таврического Губернаторского Земства, Симферополь, 1889. – 696 с.
3. Запорізький архів. Студії з історії євреїв Запорізького краю (XIX – I половина XX ст.); Збірник документів і матеріалів: Наук.-довід, вид. / Упоряд.: В.О. Бондар, О.Г. Величко, І.В. Козлова. – Мелітополь, ТОВ "Видавничий будинок ММД", 2010. – 356 с., 2 с. іл.

Короткий Олексій,

студент 3 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук.керівник: **С.С.Баханова,**
к.іст.н., доцент (БДПУ)

ВІЙСЬКОВІ ПОСЕЛЕННЯ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ (1810-1857): ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

Актуальність проблеми полягає у потребі узагальнення результатів досліджень історії військових поселень. Це необхідно для якомога об'єктивнішого і сучаснішого відображення військово-поселянської системи у різного роду науковій літературі.

Спроби вивчення військових поселень здійснювалися ще у 1825–1860 рр.[3,с.9]. Перше ґрунтовне дослідження цього явища належить, на нашу думку, О.Багалій-Татаринувій (1925 р.). Сучасні історики, зокрема: К.Ячменіхін, Т.Кандурова, В.Цубенко, Б.Давидов, присвятили свої роботи цій проблематиці, проаналізували висвітлення військових поселень у XIX–XX ст. насамперед російською та радянською історіографією [3,с.20-23]. Разом з

тим, поза увагою науковців залишився великий масив міждисциплінарних праць, науково-публіцистичної та навчальної літератури.

Мета роботи: проаналізувати сучасний стан розробки проблематики історії військових поселень.

Методи: історично-генетичний; історіографічного аналізу; історіографічного синтезу; історично-порівняльний; історично-типологічний.

За доби Російської імперії в історичній науці сформувалося неоднозначне ставлення до військових поселень: негативне (І. Богданович, К. Шильдер та ін.); помірковано негативне або нейтральне (А.Петров) [3,с.8-10]. У радянські часи військові поселення досліджувалися у контексті «класової боротьби» в межах формаційного підходу, тому подавалися як абсолютно негативні [3,с.16-19].

Розрив з радянською історіографічною традицією розпочався наприкінці 80-х рр. ХХ ст. Т. Кандаурова, К. Ячменіхін, О. Колеватов, А.Тураєв виявили низку позитивних сторін військових поселень: прогресивну роль у розвитку господарства, зміцнення добробуту поселення, покращення соціокультурного ландшафту на їх території тощо [3,с.20-23]. Проте, значна частина сучасної навчальної та науково-публіцистичної літератури зберігає усталені негативні характеристики, що закладає архаїчний погляд у сучасного читача. Прикладом цього є сучасні українські підручники з історії України для 9-го класу [2,с.56]. Отже, склалася бінарна опозиція поглядів на військові поселення, яку можна схарактеризувати «позитив – негатив».

У сучасних міждисциплінарних дослідженнях військові поселення розглядаються у контексті глобальних суспільних процесів. Зокрема, історик і культуролог О. Еткінд у своїй праці «Внутрішня колонізація. Імперський досвід Росії» висвітлює їх і як складову загальноєвропейських змін у владних взаєминах, і як установу, де якнайширше розповсюджувалися дисциплінарні практики. Такий погляд на військові поселення у контексті проблеми дисциплінарної влади вписується у концепцію, розроблену французьким філософом Мішелем Фуко, та позбавлений бінарності, зважаючи як на модернізаційну роль поселень, так і на їх дисциплінарну, авторитарну складову [1,с.211-216].

Висновки. Отже, у сучасній історичній літературі, насамперед навчальній і науково-публіцистичній, при висвітленні військових поселень зберігаються застарілі характеристики та оцінки військово-поселянської системи. Сучасні дослідження міждисциплінарної спрямованості висвітлюють як негативні, так і позитивні риси військових поселень.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Еткінд О. Внутрішня колонізація. Імперський досвід Росії / О.Еткінд. – М.: НЛО, 2013. – 448 с.
2. Реєнт О. Історія України: підручник для 9 класу загальноосвітн. навч. закл. / Реєнт О., Малій О. – К.: Генеза, 2009. – 240 с.
- 3.Ячменіхін К.М. Армія і реформи: військові поселення у політиці російського самодержавства / К.М. Ячменіхін. – Чернігів: Сіверянська думка, 2006. – 445 с.

Олександр Кошик,
студент 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **О. С. Авдєєва,**
к. і. н. (БДПУ)

ДЕКОМУНІЗАЦІЯ У М. БЕРДЯНСЬК НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Актуальність. Відсутність політики декомунізації в Україні після проголошення незалежності була однією з причин, які призвели до неорадянського рваншу режиму В. Януковича. Неподолане тоталітарне минуле досі стоїть на заваді розвитку України як європейської демократичної держави, адже саме на острівці «радянськості» було спровоковано військову агресію на Донбасі та в Криму. Тому питання декомунізації для України сьогодні стосується вже не лише гуманітарної політики, але й політики безпеки та є дуже актуальним.

Ступінь досліджуваності проблеми. Існує ряд наукових публікацій, присвячених історії процесу декомунізації в Україні (В. Яворський, А. Портнов, Г. Стариков та ін.). Слід відмітити працю з історії декомунізації в Україні В. Вятровича “Декомунізація і академічна дискусія” [1]. Але публікації стосовно питання декомунізації в м. Бердянськ на сьогоднішній день відсутні.

Мета дослідження. Проаналізувати виникнення та історичне становлення декомунізації у місті Бердянськ.

Сутність дослідження. Декомунізація в Україні — процес позбавлення від наслідків комуністичної ідеології, що розпочався в часи розпаду СРСР та стихійно активізувався під час “ленінопаду” в період Революції гідності. Процес декомунізації узаконений ухваленим 9 квітня 2015 року Верховною Радою України пакетом законів, а саме: «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті», «Про увічнення перемоги над нацизмом в Другій світовій війні 1939–1945», «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років», «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режимів та заборону пропаганди їхньої символіки». Закони були опубліковані 20 травня 2015 року та набули чинності з 21 травня. 16 грудня 2015 року Окружний адміністративний суд Києва за позовом Міністерства Юстиції України до КПУ про заборону її діяльності та за участю Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини заборонив діяльність Комуністичної партії України [2]. Український інститут національної пам'яті склав перелік об'єктів, що потрапляють під закон про декомунізацію, згідно якого передбачене зміна назв юридичних осіб, друкованих ЗМІ, знаків для товарів та послуг, топономіки, а також демонтажу пам'ятників та пам'ятних знаків [3].

4 червня 2015 р. до Бердянського міськвиконкому надійшли рекомендації з області у вигляді приблизного переліку назв вулиць, які слід перейменувати, і переліку осіб, причетних до організації Голодомору 1932-33 рр., політичних репресій та боротьби проти незалежності України. Також

в цих рекомендаціях передбачався орієнтовний план демонтажу зображень, пам'ятників і пам'ятних знаків, що підлягають під обмеження законом, і орієнтовний план з перейменування вулиць [4]. На виконання закону міський голова О. Бакай 18 червня 2015 р. підписав розпорядження про створення робочої групи, яка буде втілювати закон у життя в Бердянську (чиновники, голови комітетів мікрорайонів, керівники громадських організацій, працівники культури тощо). Було складено план роботи по реалізації в місті закону про декомунізацію, розроблено графік його виконання, визначені завдання для кожного структурного підрозділу міськвиконкому, складений повний перелік топонімів для перейменування та підлягаючих демонтажу пам'ятників і пам'ятних знаків. Після проведення моніторингу інформації про об'єкти що підлягають перейменуванню та демонтажу, підготовлений проект рішення сесії міської ради. 25 січня 2016 р. робоча група при Бердянському виконавчому комітеті проголосувала за нові назви бердянських вулиць та інших топонімів, а згодом, вже 18 лютого 2016 року, на сесії міської ради депутати прийняли рішення "Про присвоєння назв вулицям, проїздам, площам, проспектам, скверам, бульварам в м. Бердянськ", за яким було перейменовано 70 вулиць. Відділ культури виконкому підготував список міських пам'ятників, які підпадають під дію закону (5 пам'ятників В.І. Леніну, скульптурну композицію "В.І. Ленін і М. Горький" та інформаційні дошки про перебування сім'ї В.І. Леніна у будівлях міста). Всі зазначені об'єкти було демонтовано в установлені терміни.

Основні висновки. Як бачимо, декомунізація міста пройшла переломний момент та відбувається у встановлені відповідними розпорядженнями темпами.

ЛІТЕРАТУРА

1. <https://krytyka.com/ua/solutions/opinions/dekomunizatsiya-i-akademichna-dyskusiya>
2. https://uk.wikipedia.org/wiki/Декомунізація_в_Україні
3. <http://www.memory.gov.ua/page/dekomunizatsiya>
4. <http://pro.berdyansk.biz>

Латиш Інна,
студентка 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук.керівник: **С.С. Баханова,**
к.історич.н., доцент (БДПУ)

ТЕМА ГОЛОКОСТУ У МАСМЕДІЙНОМУ ПРОСТОРІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Актуальність теми: Проблема Голокосту є однією з найважливіших проблем сучасного поліетнічного суспільства. Територія сучасної України – це територія, яка стала батьківщиною для багатьох народів, про це свідчить стаття 11 Конституції України: «Держава сприяє консолідації та розвитку

української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвиткові етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України». Ідеєю виступає єдиний народ, тобто полікультурне суспільство, частиною якого ми являємося.

Завдання полягає в тому, щоб показати, як висвітлюється ця проблема (як писали, про що писали, на що робили наголоси). Держава спрямовує зусилля на подолання будь-яких проявів ксенофобії, міжетнічної толерантності.

Україна переживає складні часи, коли ці питання висувається в тій чи іншій темі. Актуальним стає вивчення геноцидів, які страшною катастрофою торкнулися і України: Голодомор, Голокост, геноцид ромів, кримських татар, тощо.

Катастрофа єврейського народу в роки Другої Світової війни досліджувалася впродовж багатьох десятиліть. Для України, в радянські часи намагалися приховати етнічну складову. Винищення євреїв, ромів, кримських татар називають всіх радянськими людьми.

Тільки в останні роки в Україні стали звертатися до висвітлення цієї проблеми. Пам'яті про трагедію, особливо це відбулося до трагедії Бабиного Яру.

Ступінь досліджуваності проблеми складається з вивчення теоретичного фактажу – це включає у собі аналіз матеріалу історичних джерел інформації, наукових статей дослідників, які займалися цією проблемою, вивчення меморіалів історії Голокосту – Яд Вашем. Опрацювання відеоматеріалів на сайті Centropa [3], який займається єврейською історією. У роботі було взято інформацію з Українського центру вивчення історії Голокосту. Багато уваги приділяється книзі «Історіографія катастрофи» Дана Міхмана, де висвітлюється єврейський погляд на дану проблему – «Ця книга присвячена найбільш трагічній сторінці єврейської історії – холоднокровному винищенню шести мільйонів євреїв... Ця кровава бійня не має аналогів в історії» Леон Поляков [2, с. 27]. Використано монографію дослідниці Венді Лауер «Творення нацистської імперії та Голокосту в Україні», яка поєднує в одне ціле німецькі і радянські архівні документи, щоденники, мемуари і дає їм найповнішу оцінку окупаційної політики [1, с. 37].

Висновок: у дипломній роботі висвітлено проблему масового винищення євреїв, яка стосується сучасного українського суспільства. В цій роботі зроблено дослідження проблеми висвітлення Геноциду, як трагедії для народів, які проживають на території України. Тому ми повинні берегти наше майбутнє і пам'ятати минуле, аби не допустити, щоб ця проблема знову виступила в нашій державі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лауер Венді. Творення нацистської імперії та Голокост в Україні. – К.: Зовнішторгвидав України; Український центр вивчення історії Голокосту, 2010. – 368 с.
2. Дан Міхман. Історіографія катастрофи. – Дніпропетровськ: Діва, 2005. – 448 с.
3. <http://www.centropa.org/centropa-cinema>

Летягін Роман,
студент 3 курсу
Гуманітарно-економічного факультету
Наук. Керівник : **Т. К. Захарченко**
к.і.н., доцент (БДПУ)

**ТРУДОВА ЕМІГРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ В США В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПОЧ.
ХХ СТОЛІТТЯ: ТРУДНОЩІ НА ШЛЯХУ УКРАЇНЦІВ У «НОВОМУ СВІТІ»**

Перша хвиля, як її історики називають трудова еміграція, починається с останньої чверті ХІХ ст. – до початку першої світової війни(1914 р.), та у подальшому зумовило формуванню найчисельнішої діаспори в Північній Америці, яка на сьогодні складає близько 1 мільйонна людей, і це тільки в США.

Щодо історіографічного опису, необхідно виділити Шлепакова А.М, який у своїй праці «Українська еміграція в США і Канаді» показував процес становлення поселень в Північній Америці. Варварцев М.М. «Агапій Гончаренко – піонер української еміграції в США» показав роль українського священика в емігрантській діяльності в США. Осторонь знаходиться дослідження видатного українського статистика й економіста К. Г. Воблого «Заатлантична еміграція, її причини та наслідки», в якій автор подає відомості статистичного характеру та дає оцінку підставам, що спричинили еміграцію.

Головною причиною еміграції були аграрні відносини та система землеволодіння в Австро – Угорській імперії. Необхідно визначити, що на початку ХХ ст. у Галичині 80% селян були малоземельними, а наділи 6,5% господарств не перевищували 0,5 га. Не менш різюча картина зuboжіння селянства спостерігалась у Закарпатті і Буковині, де 16% селян взагалі не мали ні шматка землі.[3; с.121].

Сполучені Штати Америки – досить економічно розвинута держава. Але коли розпочалася громадянська війна, тоді економічний та соціальний потенціал різко зупинився. Рабовласницьку систему зупинено. Прибуваючи до Америки з усього світу емігранти поповнювали робочий клас. Розвивалася економіка і це Американський уряд задовольняло.

Але все ж таки дослідники української еміграції встановили, що першим іммігрантом-українцем на американській землі був Агапій Гончаренко – православний священик Київської губернії, людина революційних поглядів, особисто знайомий с Т.Г.Шевченко, був заарештований царським урядом за читання революційної літератури. Так трапилось, що с під арешту він утік, в1865 р. дістався до Сполучених Штатів Америки і оселився у Сан-Франциско[2; с.671].

Однак масово еміграція із Західної України розпочалася в 1877 році. Американські агенти спеціально їздили до України, і заманювали обіцянками простий люд. Обіцяючи їм величезні гроші в «новому світі», але ці агенти обшукували селян як тільки могли, вони брали відсоток від переправи через Європу. Група селян Закарпаття першими виїхали працювати на шахти вугільних компаній Пенсільванії. З Галичини і Буковини еміграція набула масового характеру дещо пізніше – у 1890-х роках.

Доля багатьох українських емігрантів в Сполучених Штатах, де на час прибуття українських емігрантів резерв земельних наділів, так званих «гомстедів», був уже вичерпаний, емігранти вливались у промисловість, здебільшого у вугільну і металургійну. Штат Пенсильванія був головним центром цих галузей промисловості – де на початку ХХ ст. понад 50% всіх емігрантів українців, штаті Нью-Йорк і деяких інших.

Подібно своїм незліченним попередниками послідовникам, молодь, що витримала довгий, виснажливий переїзд в Америку, незабаром починала розуміти, що ця країна не тільки дає великі можливості, але і вимагає напруженої роботи.[2; с.672].

Необхідно підмітити, що Сполучені Штати Америки були першим еміграційним напрямком українських заробітчан то, починаючи с 1877 р. і до початку Першої Світової Війни в США зосередилось близько 700 тис. переселенців з України. За підрахунками Юліана Бачинського в 1877-1887 рр. до США прибуло 33886 українських іммігрантів, у 1888-1898 рр. – 74379, а в 1899- 1909 рр. – 28440. Майже 70 тис. повернулося додому.[1; с.308]

В Сполучених Штатах Америки в штаті Пенсильванія, де знаходилась на початку ХХ ст. понад 50% всіх емігрантів-українців, в Штаті Нью-Йорк і деяких інших. У Нью-Йорку, між іншим, чимало переселенців з України оволоділи дуже важкою й небезпечною професією – мийників вікон у хмарочосах.

Взагалі ж українських емігрантів, як і вихідців з інших країн Південно-Східної Європи, використовували здебільшого на надзвичайно важких, трудомістких, низькооплачуваних роботах. Особливо це були праці на вугледобувних шахтах. За цю виснажливу небезпечну працю шахтар-українець одержував в день в середньому 1,98 долара, тоді як корінним робітникам платили в середньому 2,31 долара в день. Ці дані опубліковані спеціальною комісією конгресу США, що обстежувала становище емігрантів.

З матеріалів комісії, опублікованих у 1911 р., видно, що зарплата негритянських робітників. В тому, що робітник-українець одержував частогусто зарплату нижчу, ніж корінний робітник, і полягає один з типових проявів дискримінації, тобто утиску, обмеження прав людей за їх національною приналежністю. Відчутно позначилось на становищі українських емігрантів в Америці те, що вони протягом кількох років фактично не мали елементарних громадянських прав, оскільки громадянами США і Канади, наприклад, вони могли стати лише через три роки після прибуття в країну і якщо їх можна було з точки зору американських властей вважати «благонадійними».

Часто українців ображали, називаючи «брудними галичанами», «людьми в кожухах».Вже в перші роки свого перебування а Америці українські емігранти показали ясно, що не хочуть бути і не будуть безсловесною затурканою масою, на безконтрольну експлуатацію якої розраховували американські капіталісти. Правлячі кола Америки робили все від них залежне, щоб затримати зростання свідомості емігрантів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макарова О.В. Міграційні потоки через російсько-австрійський кордон в межах подільської губернії в кінці XIX – на початку XX ст.// Наукові праці Кам'янець – Подільського державного університету: Історичні науки. – Кам'янець – Подільського: Оіюм, 2004. – Т.12. – 512 с.
2. Субтельний О. Україна: історія. — К: Либідь, 1994. — 736 с.: іл. — Рос. Мовою.
3. Книга для читання з історії Української РСР. Ч.2: З кінця 50-х років XIX ст. до лютого 1917 року / За ред. Іван Олександрович Гуржій . – Київ : Радянська школа, 1961 . – 418 с. : іл.

Ольга Михайлишина,

студентка 3 курсу
Гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **Ю.Ю. Королевська,**
Ст.викладач (БДПУ)

ЖІНКА В СЕРЕДНЬОВІЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

З проголошенням християнства державною релігією Київської Русі, Церква намагається контролювати всі сфери життя середньовічного суспільства. Розвиток теми жінкозалежності в давньоруській літературі – це ознака, з одного боку, освоєння давньоруською людиною церковної аскетичної традиції, а з іншого – опір й протистояння соціальної активності жінок у будь-яких її проявах. Для проповідників патріархальної замкненості соціально активні жінки являли собою реальну загрозу їх «автократії». Під пером проповідників християнських етичних норм жінки ставали винуватцями не лише моральних пороків сім'ї та суспільства, а за необхідності їм можна було приписати й соціальні пороки. Так починає формуватися образ жіночого «відьомства». Проблематика статусу жінки в суспільстві робить тему Середньовіччя особливо актуальною. Серед дослідників дану проблему вивчали Країнський Н.В., Пушкарьова Н.Л., французькі історики Перро М., Дюбі Ж., Фругоні К. тощо.

Вчення про одержимість і чаклунство властиве всім народам земної кулі з часів глибокої давнини. При цьому поняття про силу чарівників або відьом подібні майже в усіх народів. Під ім'ям чарівників і відьом слід розуміти людей, що знаходяться у спілкуванні із злими духами, нечистою силою, демонами, сатаною й тому вододіючими цією надприродною силою, що вживається у зло по відношенню до інших ворожих їм людей. За повір'ям, серед людей, що займаються чаклунством, більша кількість саме жінок. З меншою частотою у народів згадуються чарівники [2, с.12].

У Європі народна віра у відьом та їх здатність заворожувати людей до XII-XIII ст. вважалася «помилковим марновірством». Укладачі посібників зі сповіді – пенітенціаріїв або ж «покаянних книг», розповсюджених у Європі з VII ст., розглядали подібні забобони своїх парафіян як «згубну заразу» й незаперечне свідчення втрати «істинної віри», а помічені в ній каралися

дворічною епітимією. В очах світської влади чарівник підлягав покаранню не за відступ від істинної віри, а за вчинений збиток. Тобто світське законодавство робило наголос не на сам факт чаклунства, а на ступінь шкоди, яка була вчинена чарівником. І тільки у XIV ст. католицькі богослови погоджуються з можливістю «зурочення». Наприклад, Фома Аквінський, посилаючись на праці Арістотеля і Авіценни, виводить, що душа старої жінки частіше буває сповненою зла, через що сам її погляд стає отруйним й небезпечним. Церква поєднує чаклунство з ерессю, а судова влада всупереч закону права спалює в інквізиторських багаттях тисячі невинних жертв. Це явище входить в історію під назвою «Мисливство на відьом».

Поняття про чаклунство на Русі було таким же поширеним, як і в інших країнах, але його практичне значення в житті слов'янських народів не досягло таких розмірів, якими воно відзначилося на Заході. Для чародійника церковною карою призначалася епітимія. Причина відносно м'якості судових вироків пояснювалася не стільки гуманним настроєм судей, скільки відсутністю тих демонічних понять, котрі викликали на Заході жорстоке переслідування чарівників. Звісно, забобони були властиві слов'янам. Архаїчні обряди, витравлення церквою всіх пережитків язичницьких культів, пов'язаних з дітонародженням простежується у пам'ятках покаянної дисципліни аж до XV ст. «Бабы-идоломолицы» і «бабы богомерзкие», влаштовували «рожаничные трапези»(в які входили символічно значущі «хліби, сири, і мед з кашою»), були берегинями багатьох народних традицій та обрядів. Їх опис можна зустріти в апокрифічних молитвах «Аще жена начнет детья родити не в борзе». Оскільки жінки «ще бо не бяху ся утвердили верою», саме до жіночої статі були звернені прокляття ворожби і чаклунства у викривальних церковних повчаннях. Печать рішучого засудження церквою знахарства і чародійства несуть особливі статті в сповідниках і покаянних збірках, що стосуються язичницьких («чародійних») способів «причарування» чоловіка [3].

Описи «богомерзких баб» були тенденційними для середньовічної літератури [1, с.371]. Разом з тим треба відзначити, що саме руські джерела подають нам зображення нової жіночої подоби, що не є типовою для Заходу, а саме жінки-знахарки. Так, слов'янські епітимії згадують про роль «чародейниц» в народному лікуванні, у збереженні та передачі досвіду народної медицини. В селах саме знахарки виступали як повитухи (акушерки), вони ж «жен плод отъимали»» (робили аборти), лікували від безпліддя («детей деля»). Сповідувальні питання також донесли до нас інформацію про деякі «радикальні засоби», які використовували народні «чародейницы», «детская пупорезина» (пуповина), «ложе детиное» (плацента) та ряд інших аналогічних засобів, яким зазвичай надавалася магічна сила. З огляду на це в багатьох селах побоювалися бабок-ворожок та навіть в якійсь мірі шанували їх [3, с.94-95].

Треба зазначити, що язичницькі пережитки навіть у «часи ересей» зберегли у свідомості слов'янського народу образ жінки-волхвини й знахарки, тому її сприйняття на Русі середньовічним суспільством мало свою специфіку (на відміну від країн Західної Європи). Не останню роль в тому, що «Мисливство на відьом» не було таким поширеним серед слов'ян, зіграла й

«грецька» (православна) церква, що хоча й оголошувала жінку «нечистою істокою», але це не заважало їй надавати велике значення соціальним функціям жінки як матері.

ЛІТЕРАТУРА

1. История женщин на Западе. Том II: Молчание Средних веков / под общ. ред. Ж. Дюби, М. Перро. – Спб.: Алетейя, 2009. – 600 с.
2. Краинский, Н.В. Порча, кликуши и бесноватые, как явления русской народной жизни / пред. акад. В.М. Бехтерева. – Новгород: Губернская тип., 1900. – 243 с.
3. Пушкарева Н.Л. Женщины Древней Руси / Наталья Пушкарева. – М.: «Мысль», 1989. – 287 с.

Ольга Михайлишина,

студентка 3 курсу

гуманітарно-

економічного факультету

Наук. керівник: М.М. Антощак, к. іст. наук, доц. (БДПУ)

СТАНОВЛЕННЯ НЕОЯЗИЧНИЦТВА В РАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД

Язичництво як явище має широкий ареал розповсюдження не тільки на Заході, але й у країнах Центральної та Східної Європи. Найпопулярніший вид неоязичництва презентований рідновір'ям як в Україні (РУН-віра, Об'єднання рідновірів України), так і в Росії (Російський національний союз, Народна національна партія, Руська Партія Росії, Давньоруська церква православних старовірів-інглінгів). Питання виникнення й поширення неоязичництва досліджували Шнирельман В.А, Гайдуків А.В., Кавікін О.В., Шиженський Р.В., Бесков А.А. тощо. Актуальність даної роботи полягає в дослідженні неязичницької ідеології комуністичного періоду. Конкретними методами, використаними при дослідженні, були загальнонаукові методи: історичний, аналітичний та узагальнюючий, загальноісторичні методи: періодизаційний, проблемно-хронологічний, також джерелознавчий метод – евристичний.

Своїм становленням і розповсюдженням в сучасному пострадянському суспільстві неоязичництво зобов'язане, перш за все, сплеску місцевих національних настроїв, скерованих на захист традиційної культури від нівелюючого ефекту модернізації. Стосовно витоків цього явища московський етнолог А. Шнирельман вказує на зв'язок неоязичників з сектами XIX-XXст, оскільки, на його думку, об'єднуючим початком сектанства і неоязичництва виступає ідентичне коло порушених питань: соціальних, екологічних, етичних [3; С.12].

У Російській імперії будь-який прояв націоналізму вважався загрозою державній єдності. Активно в боротьбі проти націоналізму владі допомагала церква. Вже в кінці XIX – на поч. XX ст дослідники відзначили, що у багатьох регіонах імперії зникли язичницькі свята (Купала, Коляда,), переслідвані церковно-державною владою, а з ними і народні танці. За комунізму цей

процес досяг апогею. Для пропаганди своїх ідей більшовицька влада почала відроджувати давні «поганські» свята, від яких свого часу відмовилася християнська церква, й перетворила їх в атеїстичні видовища. Замість Купала -Свято Молоді, замість Великодня – Свято весни, де активну участь брали танцювальні, вокальні, хорові та театральні колективи самодіяльності [1;С.20].

Загалом в комуністичних країнах відродження язичництва проходило у 2 етапи. Перший етап втілювався у 1920-1930-тих роках. До 1918 р. відноситься перша згадка про спробу «відродження давньослов'янської віри». Вона належить воєначальнику РККА Михайлу Тухачевському, який склав доповідну записку в Раднарком про те, щоб в РРФСР оголосити язичництво державною релігією. В Малому Раднаркомі його проект був поставлений на порядок денний і серйозно обговорювалося [2].

Наступні ідеологи слов'янського неоязичництва також виявилися прихильниками комуністичної ідеології. Засновник «Українського Рідновір'я» Шаян був членом ЦК КПЗУ. Ідея відродження національної віри і держави спонукала Шаяна 5 листопада 1943 р відмовитися від комуністичної ідеології і заснувати «Орден Лицарів Бога Сонця», метою якого була боротьба проти Німеччини і Радянського Союзу, а також звільнення українського народу від візантійсько-християнського духовного рабства. У 1944 році Шаян емігрував з України. У 80-ті роки в Канаді його послідовниками створено першу Громаду Рідної Української Віри.

Інший українець, Лев Силенко, познайомившись з Шаяном у середині сорокових років, вирішив реформувати його ідеї. Реформаторство Силенка викликало розквіт у середовищі прихильників Рідної Української Віри, в результаті чого виник новий рух – «Рідна Українська Національна Віра» («РУН-віра»).

Другий етап розвитку неоязичництва охоплює 70-80-ті роки ХХ ст. Політика «відлиги» дозволила відроджувати свята типу «Купала», «Весняні Проводи» тощо. Формуються нові «постатеїстичні» секти. Одним з організаторів неязичницької общини «Пам'ять» став спеціаліст з семітських мов й викладач Вищої Партиїної школи Ємельянов В.М. Неоязичницький проповідник пропагував ненависть до євреїв, до християнства, повернення до «рідної віри» із збереженням вірності ідеалам комунізму. Апогеєм діяльності стало написання роботи «Десіонізація», що відображала історичний процес як боротьбу євреїв з слов'янами-язичниками. Ще одним сучасником Ємельянова В. і поборником «жидохристиян» став Добровольський О. (відомий як «волхв Доброслав»). В його ідеології комунізм виступив прототипом давньослов'янського обчинного строю.

На кінець, у 1980-х років вибухнув інтерес до дохристиянської історії й культури слов'ян, зокрема українців, що було пов'язано з святкуванням 1500-річчя Києва в 1982 р. Підготовка святкування стимулювало друк художньої і науково-популярної літератури, присвяченої давнім слов'янам.

Таким чином, неоязичництво стало однією з нових форм релігії або ідеології, призначених вирішити кардинальні питання глобалізації, поставлені перед людством ХХ століттям.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богород А. Танцем славили Богів // Сварог. – 1995. – № 2. – С. 19-20
2. Сабанєєв Л. Л. Воспоминания о России. — М.: Классика-XXI, 2005. – 268 с
3. Неоязычество на просторах Евразии / под ред. В. А. Шнирельмана. – М.: Библейско-Богословский Институт, 2001. — 177 с.

Михайлишина Ольга Володимирівна
(Бердянський державний педагогічний університет)
Науковий керівник – доц. Захарченко Т.К.

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВПЛИВ МЕНОНІТІВ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА К.ХVІІІ-ПОЧ.ХІХ СТ.

Актуальність: у статті проаналізовано особливості становлення та розвитку підприємницького середовища в Україні на к.ХVІІІ-поч.ХІХст. Звертаючись до історичного досвіду, дана робота досліджує на прикладі менонітських поселень ефективність залучення європейського досвіду до розвитку сучасної української господарської культури.

Велику роль у діалозі між Сходом і Заходом належить формуванню єдиного інформаційного простору з міжособистісними комунікаціями. Основним «перекладачем» такого діалогу виступають маргінальні субкультури або ж культурно-маргінальні общини, що виникають внаслідок масових міграцій населення під впливом негативних соціально-економічних умов. Виокремлюють декілька функціональних типів маргінальних субкультур. До конфесійного типу відносяться баптисти, мормони і старовіри, а до етногосподарського – представники етнічного підприємництва (під «етнічними підприємцтвом» розуміється концентрація постійного або тимчасового населення, що представляє в даному регіоні етнічну меншину, в окремих галузях господарства). В дійсності, найбільшого поширення набувають змішані маргінальні групи. Наприклад, козацтво, як історичний феномен, одночасно є маргінальним за територіальною (виник на перетині кордонів Російської, Османської і Польської держав) та релігійною ознакою (носії православ'я, на протигагу католицтва і мусульманства країн-сусідок). Залежно від соціально-економічних умов маргінали можуть відігравати позитивну або негативну роль в суспільному розвитку. У Західній Європі на основі маргінальних станів виникає етнічне підприємництво, що, минаючи кримінально-кланову стадію, трансформувалося в цивілізовані ринкові відносини. Під впливом Протестантизму у ХVІ ст. формуються перші замкнені конфесійні общини, що займаються підприємницькою діяльністю. Етична система протестантизму істотно вплинула на становлення європейського капіталізму завдяки тому, що оцінювала, на відміну від інших конфесій, особистий успіх (накопичення майна) як моральний (релігійний) борг. Зокрема, Маркс

Вебер у відомій праці «Підприємницька етика і дух капіталізму» наголошував на впливі протестантської етичної системи на розвиток підприємницької активності населення Європи. Конфесійна замкненість протестантських общин сприяла формуванню на основі спільності етичних норм стійких соціальних мереж. Це багато в чому полегшувало економічні операції, оскільки робило поведінку учасників общини передбачуваною й знижувало тим самим економічний ризик. Крім того, ендогамія, що випливала з конфесійної замкненості общини, слугувала бар'єром проти інкорпорації в цілях збереження матеріальної власності[1].

На той час Україна залишалася переважно аграрним регіоном. Християнське віровчення не заохочувало економічну ініціативу, що призводило до стійкого традиціоналізму в народному господарстві. Керуючись європейським досвідом, у к. XVIII ст. Російська імперія робить об'єктом своєї державної політики колонізацію Південного регіону менонітськими і старовірськими общинами. Для менонітів був характерний значний рівень розвитку сільського господарства та його глибока спеціалізованість («високотоварність»). Головними пріоритетами серед господарських занять у менонітів були, насамперед, високоприбуткові галузі: зернове землеробство (вирощування ярої пшениці), молочне скотарство і борошномельне виробництво. Вони вели господарство не традиційним способом, а із застосуванням найманої праці, нових методів агротехніки і сучасних машин, орієнтуючись на потреби ринку: млини застосовувались для грубого помелу зерна і білого борошна, сепаратори та олійниці використовували для переробки молока й вироблення вершкового масла. Треба зазначити, що частка спеціалізованої техніки у менонітів була вища, ніж у їх сусідів козаків-старообрядців. У старообрядців скотарство превалювало над землеробством, фактично були відсутні стійкі ремісничі промисли, була відзначена низька комерційна активність[2].

На кінці XIX ст роль переселенців в економіці падає. Значного поштовху одержують традиційні в Україні галузі промисловості, пов'язані з сільським господарством. На кошти іноземного капіталу будуються Харківський і Луганський паровозобудівничі заводи, завод Джона Юза з робітничим селищем Юзівка у Східній частині регіону. На Півдні у Катеринославській і Херсонських губерніях виникає мережа металургійних заводів. З розвитком ринку й промисловим переворотом в Російській імперії формуються акціонерні суспільства. Раніше підприємствами володіли декілька осіб або кілька сімей (династій), добре знайомих між собою. Тепер же акціонерами одночасно були і представники панівної церкви-ніконіани, і іудеї, і навіть іноземці. За таких умов представники підприємницької частини менонітської общини, що існувала за рахунок особистих зв'язків, відходять від справ. Тісні економічні зв'язки ізолювали громаду. Надалі населення менонітської общини асимілюється і традиційне господарство, характерне для цієї маргінальної групи(общини) зникає. Модернізація та промисловий підйом, що розпочалися в Російській імперії, не оминули й Україну, особливо південну її частину. Однак цей процес важко назвати українською модернізацією, адже торгівля й промисловість розвивалася на українській території переважно іноземцями. Господарські цінності й установки(етичні

норми) принесені німецькими колоністами не прижилися в українському підприємстві.

Таким чином, можна дійти висновку, що механічне перенесення європейського підприємницького досвіду на українське господарство не є ефективним. Українська економіка має створити власні адекватні народні форми ринкового господарювання, що мають відповідати народній культурі, його трудовій та підприємницькій мотивації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дергачев В.А. Геополитика. Учебник для вузов. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004.—

526с.; http://sinref.ru/000_uchebniki/03900politolog/001_geopolitika_dergachov/015.htm

2. Крот, И. И. Протестантизм и хозяйственная культура Западной Сибири в конце XIX-начале XX веков / И. И. Крот // Конфессии народов Сибири в XVII-начале XX вв. : развитие и взаимодействие : материалы Всерос. науч. конф. (3-4 февр. 2005г.) / ИрГУ, Межрегиональный институт общественных наук, ИНО-Центр (Информация. Наука. Образование) ; ред. А. В. Дулов. – Иркутск : Анонс, 2005. – С. 245–256.;

http://mion.isu.ru/filearchive/mion_publications/sb-confess/4_2.html

Оверченко Микола

студент 1 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Наук. керівник: **М.М. Антощак**

к.і.н., доцент(БДПУ)

РЕКЛАМА В АНТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Актуальність: Реклама займає важливе місце в житті сучасної людини. Вона проникає в різні сфери її діяльності, значним чином впливає на соціокультурні аспекти життя. Відколи реклама почала своє існування і хто був першим «рекламним агентом»?

Ступінь досліджуваності проблеми: Темою розвитку реклами займаються науковці: Бондарець В.В., Бернадська Ю.С., Марочкіна С.С., Смотрова Л.Ф., Дмитрієва Л.М., Ченова В.В., Старих Н.В. Але процес зародження та розвитку реклами в античному суспільстві вимагає ґрунтовнішого дослідження. Автор має за мету розглянути роль реклами на початкових етапах її розвитку, навести приклади використання різних типів реклами в античному світі.

Методи дослідження. Під час дослідження використано як загальнонаукові методи (історичний, системно-структурний, узагальнюючий), так і спеціальні джерелознавчі (евристичний, конкретно-пошуковий метод).

Реклама це не винахід XXI ст. і навіть не XX-го. Більшість істориків вважають, що вона почала своє існування саме в Давній Греції. На той час

була поширена усна реклама, а ті хто професійно займались рекламою, називались глашатаями. Це люди, які майстерно володіли ораторськими здібностями, вони вигукували оголошення на площах, ринках, біля храмів і т.п. Науковці вважають, що в ході їх роботи сформувалися зразки рекламних текстів, складалась їх типологічна структура. Посада глашатая фіксується археологічними джерелами вже в період крито-мікенської культури (приблизно XIV ст. до н.е.). Про глашатаїв та їх роль в античному суспільстві писали такі відомі історики як Тацит, Плутарх, Геродот та ін. В комедіях Аристофана часто зустрічаються такі дійові особи як «глашатай». Посада була досить почесною, ці люди обиралися народними зборами шляхом голосування або жеребкуванням.

Про усну рекламу у листі до свого друга згадує римський філософ: «Зараз навколо мене багатоголосий крик, я живу над самою банею...Якщо з'являться гравці в м'яч, тут вже все скінчено. Додай ще до цього галасу пиріжки, ковбаски, торговців солодощами та різними товарами, кожен на свій лад оголошує про свій товар».

Окрім усної реклами використовувалася зображальна. Це були «брендові марки» яким ремісники позначали свою продукцію, всі написи розшифровувалися як імена окремих ремісників чи власників майстерень. Найчастіше зустрічаються «фірмові знаки» – це позначки на кам'яних стінах, які використовувалися при будівництві храмів. Також як рекламу використовували вивіски, їх було багато типів. Ми знаємо про вивіски завдяки розкопкам у місті Помпеї, в якому у 79 р до н.е. трапилось виверження вулкану Везувій. Трагедія дала змогу зберегти багато речей не ушкодженими, адже виверження законсервувало місто. Тут було знайдено багато зображень на мармуровому рельєфі, які мали рекламний характер. В Помпеях були популярні послуги постійних дворів, їдалень та таверень. За підрахунками вчених в місті налічувалося близько 140 будівель «готельно-ресторанного» типу. Між ними існувала конкуренція і кожен хотів зробити вивіску кращою, окрім мармурових рельєфів використовували розфарбовані дошки, на яких зображували перелік послуг. Замість мармуру, який був недешевим, використовували теракотові барельєфи. В епоху античності існували такі види вивісок:

- предметно-символічний образ: поруч з будівлею, яка займалась наданням послуг, клали предмет, який нагадував про діяльність цього закладу. Наприклад, біля майстерні ставили амфори, поруч з розважальними закладами на стінах зображували урочистості та розваги.

- текстова вивіска.

Така реклама була менш популярною, ніж усна, тому що більшість населення Давнього Риму і Греції була не освіченою. Одним з різновидів текстової реклами було графіті. Це слово італійського походження і перекладеться як «надряпаній». Графіті надряпували або писали на стінах фарбами, його наносили на альбоми (альбоми – це велика біла стіна, яка спеціально будувалася для оголошень та реклами). Спочатку графіті використовували як громадянсько-політичні оголошення, там писали про дії сенату та ухвалені політичні рішення, але коли до влади прийшов Октавіан

Август, на альбумах почали з'являтися оголошення про бої гладіаторів, ярмарки, купівлю та продаж рабів, нерухомості, землі, тощо

До античного періоду відносять появу афіш. Чим афіша відрізняється від оголошення? Оголошення повинно бути коротким і стислим, натомість афіша має змогу розказати громадянам більш детальнішу інформацію. Афіші, які були знайдені археологами в Помпеях, розказували про бої гладіаторів, перемоги, поразки, про людей які постачали гладіаторів до цирку. Афіші робили різнокольоровими, аби вони були більш помітні. Писалися вони не тільки на альбумах, археологи знаходили афіші які були виконанні на папірусі. Робота писаря афіш була дуже високооплачуваною. Дослідники пишуть: "Помпейські писарі були не лише майстрами каліграфії – вони були справжніми знавцями рекламної справи. Біла смуга штукатурки, деколи ще ніби вставлена в рамку, змушувала напис немов виступати зі стіни; великі, чітко виписані літери одразу впадали в очі. У вузьких помпейських вуличках від таких написів не було куди подітися: вони переконували, наполягали, наказували".

Окрім громадянської реклами, в цей період зароджуються ще два її види: політична та конфесійна. Особливу уваги приділяли політичній рекламі саме перед виборами. Насамперед, обирали «еділа» (посадовець, що відав суспільними іграми, наглядом за будівництвом і обладнанням храмів). Громадянам надавали змогу висунути на «едільство» представника своєї професії. Написи та викрикування були «політичною агітацією», аби спонукати громадян брати активну участь у виборах.

Важливу роль в античному суспільстві відігравала конфесійна реклама. Це був зародок «рекламної акції», до неї було залучено музичні виступи, танок, спів. Це мало комплексно впливати на потенційного споживача, глядача, учасника чи простого громадянина.

Адміністрація античних міст приділяла значну увагу рекламі та її розвитку, адже це було засобом комунікації. Якщо реклама з'являлась в неналежному місці, якщо вона було оформлена не належним чином, була не правдивою або не пристойною, її змушували прибрати. Існував звід правил, за недотримання яких каралися як раби, так і вільні громадяни. З тією лише різницею, що раба карали батогом, а вільного штрафом.

Висновок: Отже, реклама як соціально-культурне явище пройшла досить великий шлях становлення і розвитку. Її поява зумовлена передусім соціально-економічними причинами, але дуже швидко реклама перетворилась на соціально-культурний феномен, вплив якого на суспільство важко переоцінити. До яких соціальних наслідків може призвести її бурхливий розвиток? Саме таке питання стоятиме перед дослідниками реклами майбутнього.

ЛІТЕРАТУРА

1 Бернадская Ю.С., Марочкина С.С., Смотров Л.Ф. Основы рекламы / Ю.С. Бернадская, С.С. Марочкина, Л.Ф.Смотров. Под ред. Л.М. Дмитриевой. – М.: Наука, 2005. – 281 с.

2 Ченова В.В. Старых Н.В История рекламы / В.В. Ченова, Н.В. Старых.- СПб:Питер, 2002.- 304 с.

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗМІ У ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСАХ

Вибори – один із провідних інститутів легітимації демократичної політичної системи і тому є значною подією у житті держави. Значущість їх для населення як для джерела народного суверенітету підтверджується як масовістю виборчої кампанії, так і надзвичайною увагою до неї з боку засобів масової комунікації. Тому основна боротьба передвиборчих перегонів фактично переноситься на віртуальний простір, через що значно актуалізується роль засобів масової інформації як одного з інструментів впливу на громадську свідомість і формування громадської думки.

Вагомий вплив на визначення теоретико-методологічних підходів дослідження даної проблематики справили праці західних та вітчизняних учених, присвячених як загальним питанням політики, так і проблемам впливу мас-медіа на громадську свідомість у період організації та проведення виборчих кампаній. Серед них: Дж. Брайт, К. Крос, Р. Міллс, Е. Ноель-Нойман, Т. Уайт, Р. Харріс, П. Шампань, Г. Шиллер, Ю. Калиновської, О. Куць, С. Назаренко, С. Наумкіна, Т. Панченко, М. Сазонов, О. Фісун та ін.

Журналістам важко, але слід зрозуміти, що вибори – це особливий період у житті демократичного суспільства. Учасники виборчого процесу мають право обиратися і бути обраними, а виборці мають своє право максимально дізнатися про кандидатів, аби зробити усвідомлений вибір.

Подання інформації про учасників виборчої кампанії та їх програми має ґрунтуватися на принципах редакційної незалежності ЗМІ, достовірності, виваженості та неупередженості, а також з урахуванням істотної різниці, яка існує між друківаними й не друківаними ЗМІ.

В цьому контексті слід зауважити, що громадське телерадіомовлення несе особливу відповідальність за правдиве й повне відображення виборів, у т. ч. це може стосуватись надання ефірного часу політичним партіям і кандидатам [1.с.12].

Треба визнати існування певних специфічних особливостей висвітлення всіх типів політичних виборчих кампаній – президентських, виборів до законодавчих органів, регіональних, місцевих органів влади і політичних референдумів – щодо поширення результатів опитування громадської думки, платна політична реклама, право на відповідь, дні роздумів і надання передвиборного часу.

Отже, кожна держава може регулювати ті чи інші питання з урахуванням її історичних традицій, але нормативні рамки висвітлення виборів мають відповідати основному принципу свободи вираження поглядів, гарантованому статтею 10 Європейської конвенції з прав людини в інтерпретації Європейського суду з прав людини [2 с.145]. Законодавство повинно виробити низку принципів щодо заходів стосовно засобів масової інформації під час висвітлення ними виборчих кампаній, зокрема :

1. Нормативні межі висвітлення виборів ЗМІ не повинні суперечити ні

редакційній незалежності газет або журналів, ні їхньому праву висловлювати будь-які політичні симпатії.

2. Висвітлення виборчих кампаній друківаними виданнями, що належать органам державної влади, має ґрунтуватися на засадах правдивості, зваженості і об'єктивності, без дискримінації або підтримки конкретної політичної партії чи кандидата. Українське законодавство крім декларативних положень в забезпечення цього містить конкретну норму про заборону впродовж 20 хвилин до і після теле-, радіопрограми партії (блоку) на тому ж каналі мовлення в будь-якій формі коментувати чи оцінювати зміст передвиборної агітаційної програми [3. с.34].

3. Державні й приватні мовники під час виборчих кампаній повинні бути особливо правдивими, зваженими й неупередженими в програмах новин і поточних подій, зокрема в дискусійних програмах, таких як інтерв'ю або дебати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наталія Петрова . Медіа у виборах. Українські реалії. – К., 2010
2. Європейський суд з прав людини : Базові матеріали. – Український центр правничих студій, 2012.
3. Закон України «Про засоби масової інформації». – К.,2015.

Аліна Попова

Студентка 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **Ю.Ю. Королевська**,
Ст.викладач (БДПУ)

СОФІЯ ПРЕСТИНСЬКА ТА ЖІНОЧИЙ ДОСВІД У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ

Проблема замовчування ролі жіноцтва у війні залишається актуальною в сучасній українській історіографії. Тривалий час період радянської історії не висвітлював важливість ролей та вагомі внески жінок під час Другої світової війни. Було прийнято вважати, що подвиги, героїзм, перемоги та загалом поняття війна не може мати жіноче обличчя. Але так чи інакше століттями жінки брали участь у війнах. Сам феномен жіноцтва у війні досить складний через особливості сприйняття нею життя та фронтової дійсності. Жіночий погляд на війну може охопити ті рамки історичних реалій, які чоловік іноді зовсім не помічає. Актуальність проблеми «жінка та війна» полягає в її багатовекторності, складності та міждисциплінарності.

У даній роботі ми зупинимося на аналізі досвіду Софії Престинської, учасниці Другої світової війни, яка працювала на фронті зв'язковою (на основі усної історичної інтерв'ю).

Софія Петрівна Престинська (Бурцева) – ветеранка Другої Світової війни, учасниця звільнень України, Росії, Кавказу й Польщі. Дійшла до Берліна. Народилася 27 вересня 1923 року в місті Вузлова (Тульська область, СРСР) у родині робітників. По закінченню школи Софія Петрівна

вступає на курси залізничного виробництва зв'язку. З початком війни в будинок Бурцевих приходять повістки для ввійськовозобов'язаної Софії. Дівчина сприймає цю новину, за її словами, «з честю, гордістю та патріотизмом в душі» [2]. Потім її відправляють до Тбілісі (Грузія) для закінчення школи телеграфістів азбуки Морзе. Після чого у складі сформованої в Баку (Азербайджан) 301 стрілецької дивізії потрапляє на фронт.

«Професію я собі вибрала із-за відсутності іншого виробництва в моєму місті. Тоді були голодні роки, жилося важко, а на курсах зв'язківців годували один раз на день і видавали пайок з собою. Це була відмінна допомога моїй родині. Але я мріяла закінчити машинобудівний технікум, навіть документи приготувала, а ця окупація все зупинила» [2].

Коли жінки ставали до лав діючих армій, уставлені уявлення про жіночність і про військо зазнавали дуже серйозних викликів і ревізій. Перед війною вся радянська пропаганда працювала над перетворенням жінки на емансиповану, самодостатню особу, хоча така емансипованість носила здебільшого виробничий характер, проте були свого роду психологічною підготовкою до масової участі радянських жінок у війні [3, с. 257]. Від жінок під час війни очікували прояви цілої низки умовно-чоловічих рис (фізичної та психологічної витривалості, опанування чоловічих професій, роботи у важких і шкідливих умовах) [1, с. 24-25].

Рота зв'язку співпрацювала з усіма військовими підрозділами. Зв'язкові тримали зв'язок з командирами всіх дивізій. Зв'язок міг перерватися в будь-який час. Основним завданням зв'язкових, в тому числі і Софії Петрівни, було якомога швидше і якісніше налагодження зв'язку. Мінімальне технічне забезпечення, жажливі погодні умови та хронічна втома, всіляко сприяли уповільненню роботи з підрозділами. Протягнувши зв'язок, вступали на чергування. В роті було всього три дівчини, а всі інші хлопці.

«Вночі я і солдати з моєї роти йдемо по лінії, де порушений зв'язок. То йдемо, то поповзом рухаємося, щоб знайти, де порвалося. Найчастіше це траплялося вночі, що і додавало нам роботи. Солдат несе автомат і котушку з дротом, а я ліхтарик несла. Він з'єднує, а я тримаю і допомагаю йому. Звірів багато було в степу. Дуже складно було і моторошно» [2].

Через погодні умови і важке фізичне навантаження Софія Петрівна часто хворіла. Переміщалися в основному пішки, тільки хворим з температурою були невеликі поблажки. У цьому випадки дозволяли сісти в машину і трохи полежати в дорозі. Коли звільняли села, військові зупинялися у місцевих жителів у будинках, але місць на всіх не вистачало, тому було встановлено певний час, скільки можна було перебувати в будинку кожному солдату.

«Пальці примерзли до валянків. У всі будинки, куди я стукала було зайнято нашою піхотою. Одна господиня прийняла мене і посадила на лавку. Я вже тоді вміла стати сидячи і стоячи. А коли вранці я вийшла з дому і підійшла до своєї роти, мені всі заздрили, що я всю ніч була в теплі» [2].

Участь жінок у Другій світовій війні була широкомасштабною. Безцінним джерелом заповнення пробіл в історії жінок на війні є усна історія, тим більше, що інформантів – учасниць і свідків подій – із кожним роком залишається все менше [1, с. 41]. Участь жінки у війні є складною вже в силу особливостей жіночої психології, у жінки інше сприйняття фронтової дійсності. Гендерна роль жінки передбачала її природне бажання всіма своїми силами сприяти продовженню людського життя, а не приймати участі у його знищенні [3, с. 258].

ЛІТЕРАТУРА

1. Жінки Центральної та Східної Європи у Другій світовій війні: Гендерна специфіка досвіду в часи екстремального насильства : Зб. наук. статей / за наук. ред. Гелінади Грінченко, Катерини Кобченко, Оксани Кісь. – Київ: 2015. – 336 с.
2. Інтерв'ю з Престинською Софією Петрівною, 1923 року народження (02.10.2015 р., Бердянськ).
3. Радянська жінка в умовах Другої світової війни // Наукові записки історичного факультету Запорізького національного університету. – Вип. XXXII. – Запоріжжя: Просвіта, 2012. – С. 256-263.

Подгайна Христина Сергіївна

(Бердянський державний педагогічний університет)

Науковий керівник – доц. Захарченко Т.К.

ЗАРУЧНИКИ ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ: ЖОВТНЕВА ДЕПОРТАЦІЯ ПРОТИ «ВОРОГІВ НАРОДУ» В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ

Із встановленням тоталітарного режиму в СРСР масові депортації населення поступово увійшли в систему. В поле зору центрального політичного керівництва, радянських спецслужб та інших надзвичайних відомств потрапляли саме ті особи, які не відповідали критеріям більшовицької партії. На Західній Україні в 40-х рр. ХХ ст. такими особами стали прихильники українського патріотичного руху, учасники національно-визвольних змагань та члени їх родин. Найбільша депортація населення із Західної України відбулася в жовтні 1947 р. Вона увійшла в історію під кодовою назвою операція «Захід».

Неупереджені знання з даної теми допоможуть визначити реальну етнодемографічну ситуацію в післявоєнній Україні, зокрема в Галичині, а також сприятимуть формуванню розгорнутої програми реабілітації насильно депортованих осіб та увічнення пам'яті родин «ворогів народу». Можливість усвідомлення негативного досвіду масових виселень представників ОУН і УПА на Західній Україні допоможуть ліквідувати подібні ситуації в майбутньому.

До здобуття Україною незалежності, питання жовтневої депортації майже не вивчалось в радянській історичній науці. 1991 рік став поштовхом для переосмислення історичних процесів. Почали з'являтися ґрунтовні

наукові праці вітчизняних істориків І.Біласа, С.Кульчицького, В.Нікольського, Ю.Шаповала. Згодом з'явилися публікації російських дослідників М.Бугая, С.Калитко, Г.Костирченка та П. Поляна, які торкалися теми масових депортацій українського населення. Окремо варто виділити інформаційно насичену монографію Й.Е. Надольського «Депортаційна політика сталінського тоталітарного режиму в західних областях України (1939-1953 рр.)», де автор глибоко проаналізував сутність депортаційної політики як невід'ємної частини тоталітарного режиму.

Після завершення радянсько-німецької війни західноукраїнські землі опинилися в складі СРСР. Знову активізувалися політика радянізації проти якої виступили загони УПА. Повстанці проводили антисталінську пропаганду, застосовували терористичні акції проти партійно-державних працівників, засуджували насильницьку колективізацію, переслідування УГКЦ. У гаслах українського опору Й. Сталін явно вбачав не безпеку його авторитарному правлінні. Тому члени ОУН-УПА, їхні сім'ї та особи, які підтримували цей рух, були визнані тоталітарним режимом першочерговими об'єктами депортаційної політики в західних областях УРСР.

Задум провести в західноукраїнському регіоні наймасштабнішу репресивну акцію належить заступнику міністра державної безпеки СРСР генерал-лейтенанту С. Огольцову та міністру державної безпеки УРСР генерал-лейтенанту С. Савченку, які в спільному листі на ім'я міністра держбезпеки СРСР генерал-полковника В. Абакумова від 24 травня 1947 р. просили дозволу продовжити депортаційну практику, мотивуючи своє прохання наступним чином: «Виселення сімей оунівців та бандитів, як показав досвід, стало вельми ефективним засобом боротьби з оунівським підпіллям та бандитизмом, значною мірою сприяло розкладанню підпілля та банд, викликало явку з повинною, ускладнювало оунівським керманічам вербовку нових членів ОУН та бандитів...».[3, с. 340] Ініціативу силових структур нанести удар по «ворогам народу» підтримало політбюро ЦК ВКП(б) своїм рішенням від 13 серпня 1947р.

О 2-й годині ночі 21 жовтня 1947 р. почалася сумнозвісна операція «Захід». До квартир та будинків вривалися представники МДБ, проводили ретельні обшуки після чого направляли сім'ї на залізничний вокзал. Всіх випихали в переповнені товарні вагони і везли до Сибіру. Тисячі людей похилого віку і дітей загинуло під час транспортування на північ СРСР. Загальна кількість виселених становила: 26682 сімей спецпереселенців або 76.192 особи, в тому числі чоловіків — 18866, жінок — 35152, дітей — 22174.[3, с. 345]

Масова депортація родин українських націоналістів до Сибіру, прокотившись восени 1947 року, змінила ставату та вікову структуру мешканців Західної України, підірвала матеріальну базу тих, хто залишився на теренах УРСР. Пересічний громадянин ставав активним та слухняним знаряддям праці тоталітарної системи. Заслані «вороги народу» та їх сім'ї були дешевою та безправною робочою силою, призначеною для освоєння найвіддаленіших регіонів СРСР. Радянська система шляхом репресій домоглася згортання націоналістичної діяльності УПА. Дійсні факти стосовно операції «Захід» вийшли на широкий загальний лише у період «перебудови».

ЛІТЕРАТУРА

1. Вронська Т. В. Позасудові репресії членів сімей учасників національно-визвольного руху в західних областях України (1944-1952): монографія / Інститут історії України НАН України; Інститут оперативної діяльності та державної безпеки Служби безпеки України. – Х.: Право, 2008.
2. Надольський Й. Депортаційна політика сталінського тоталітарного режиму в західних областях України (1939-1953 рр.). – Луцьк, 2008.
3. Операція «Захід»: до 75-річчя депортації населення Західної України у віддалені райони СРСР / О. Бажан // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика: Зб. ст. — К., 2013. — Вип. 18. — С. 338-349. — Бібліогр.: 26 назв. — укр.

Прокопенко Ірина,

студентка 4 курсу

Гуманітарно-економічного факультету

Наук. керівник: **Ю. В. Федорик,**

К.і.н., доцент (БДПУ)

**РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ В МАРІУПОЛЬСЬКОМУ ПОВІТІ
НАПР. ХІХ – НА ПОЧ. ХХ СТ.**

Актуальність даної теми зумовлена стрімкими глобалізаційними процесами у світі. В усіх сферах суспільства проходить інтенсивна інтеграція та уніфікація. Особливо яскраво ці процеси протікають на Європейському континенті, де завдяки Європейському Союзу та Раді Європи держави об'єднуються для вирішення спільних питань. В цьому плані, Україна не є виключенням. З 13 березня 2014 року наша держава взяла курс на інтеграцію з Європейським Союзом.

Нажаль, цей процес є досить тривалим і болючим для деяких країн. Іноді виникають конфлікти на національному та міжнародному рівнях. Особливо гостро стоять питання віри та історичної спадщини. Тому досить важливим для сучасності є вміння будувати діалог культур, знаходити спільну мову.

Україна завжди була поліетнічною, полірелігійною та полікультурною країною. На її тернах проживали представники різних національностей зі своєю історією, традиціями та вірою. Маріупольський повіт сер. ХІХ – поч. ХХ ст. є одним із прикладів існування на одній, порівняно невеликій території, представників 15 віросповідань. Тому вивчення досвіду цієї території є важливим для успіху міжкультурного діалогу та формування в Україні цінностей толерантного громадянського суспільства. Адже не дивлячись на політику російської влади, що ґрунтувалася на етнічній та культурній уніфікації, та перш за все, русифікації, народи, що проживали в Маріупольському повіті зберегли свою самобутність і по цей день.

Ступінь досліджуваності проблеми. Релігійне життя у Маріупольському повіті у вищезначений період вивчало багато дослідників, але ґрунтовних праць щодо цієї теми поки що дуже мало. Більшість з них присвячені якомусь окремому народу, передусім історії греків-переселенців:

Денис Лебедів, Сергій Пахоменко, Світлана Арабаджи; чи німецьких колоністів: Володимир Васильчук та Наталя Буланова. Економічний аспект життя духовенства, а саме церковне землеволодіння вивчали Валентина Балухтіна, Володимир Зюсь та Олена Балухтіна. Наталя Белікова проаналізувала російське законодавство середини XIX – поч. XX ст. та його вплив на повсякденність православного парафіяльного духовенства, Тамара Оленич та Лариса Лихачова досліджували освіту і виховання.

Мета і методи дослідження. Мета полягає у аналізі релігійного життя в Маріупольському повіті напр. XIX – поч. XX ст. У своєму дослідженні ми використали теоретичні методи: системний та порівняльний аналіз для з'ясування та уточнення основних понять дослідження; синтезу, порівняння, систематизації, узагальнення, інтерпретації для детальнішого вивчення проблеми.

Сутність дослідження. Маріупольський повіт (центр – м. Маріуполь) був окремою частиною Катеринославської губернії Російської імперії з 1873 року. До цього, місто і його околиці входили до складу Олександрівського повіту (центр – м. Запоріжжя) у 1859 – 1873 роках.

Маріупольський повіт в досліджуваній період (1865 – 1914 рр.) був одним з 8 повітів Катеринославської губернії. Згідно з даними загального перепису населення Російської імперії у 1897 році там проживало 254056 осіб, з них 131295 – чоловіків і 122761 – жінок.

В етнічному плані ця територія була дуже різноманітною. Її населяли не тільки слов'яни (росіяни, українці, білоруси, поляки, болгары), але й греки, турки, татари, німці, євреї та представники інших етнічних груп.

Першими поселенцями в Маріупольському повіті були греки. У 1779 році вони переселилися з Криму. На нових територіях їм були даровані землі, побудовані житла, встановлена десятинна пільга від всіляких повинностей. Вони були звільнені навіть від рекрутчини. В подальшому, ними були засновані такі найбільші колонії: Чермалик, Каракуба, Комар, Мангут, Мало-Янисоль, Старий Керменчик, Стила, Ялта, Янисель [1]. На 1897 рік всього нараховувалось 27 грецьких поселень. Одночасно з греками на ці землі з Криму були переселені волохи і грузини. Але їм не було виділено окремих земель, тому вони проживали разом з греками.

Наступними, у 1824 році, на ці землі переселилися німці-меноніти (їм віддали Бергтальську волость), пруські колоністи інших конфесій, та жителі Бадену (регіон на південному заході Німеччини). Так було створено 11 лютеранських і 6 католицьких сіл [2].

У 1829 році, після закінчення російсько-турецької війни, до Маріупольського повіту були переселені козаки. Їх територія знаходилась між Каратишем, Бердою, німецькими колоніями і південно-західною частиною Азовського моря. Тут вони заснували Нікольську, Покровську, Стародубовську, Новоспаську и Петровську станиці.

У 1840-х роках розпочалась нова хвиля переселення. На цей раз, до Маріупольського повіту відправили євреїв та селян з різних губерній (Полтавської, Харківської, Чернігівської, Курської і Смоленської). Євреїв переселяли примусово, в надії на те, що вони підвищать якість

землеробства в цьому краї. Їх поселень в Маріупольському повіті на 1897 рік нараховувалося 23.

Найбільшими єврейськими колоніями були Графська, Зеленопіль, Надійна, Затишшя, Рівнопіль, Хлібодарівка та Солодководна. Всі вони неодноразово зазнавали погромів з боку селян-сусідів. Це можна пояснити тим, що у Російській імперії панував антисемітизм та невдоволення православного міського населення економічною конкуренцією з боку євреїв. Особливо масовими були погроми у травні 1881 року, які були викликані вбивством Олександра II. Саме тоді, Російською імперією швидко поширилась чутка, що імператора вбили євреї і влада наказала помститися за нього. Через це, євреї масово почали виїжджати за кордон. Так, у 1877 році у Солодководній колонії проживало 899 жителів, у Графській – 666, у Зеленополі – 939, у колонії Надійна – 840, Затишшя – 602. Але вже у 1886 р. їх кількість значно скоротилася: до 265 осіб у Солодководній; 277 – у Графській; 554 – у Зеленополі, 546 – в Надійній, 541 – в Затишші.

Остання хвиля заселення Маріупольського повіту відбулася у 1885 – 1886 роках. Переселенцями були учасники легіону волонтерів імені імператора Миколи I, який складався з греків, що воювали під російськими прапорами під час осади Севастополя (1854-1855 рр.). 200 легіонерів стали жити в 6 верстах від Маріуполя на митрополитській ділянці [1].

Слід зазначити, що такі народи як поляки, татари, болгари та молдавани, своєї території розселення не отримали, тому проживали серед поселень інших етносів.

Таким чином, через політику Російської імперії, станом на 1905 рік в Маріупольському повіті проживало 154594 – руських (35691 росіян, 117206 українців, 1697 білорусів), 48290 греків, 19104 німців, 10292 євреїв, 15472 татарів, 5317 турків, 528 поляків, 95 молдаван, 53 болгарина та 332 представника інших етнічних груп.

Поліетнічність зумовила і полірелігійність даної території. В повіті проживали як представники християнської, так і інших релігій. Серед християнських конфесій, найбільш поширеною була православна – до неї належало 222600 віруючих. Натомість, серед нехристиянських віросповідань переважали представники іудаїзму – 10672 віруючих. Загалом, у відсотковому відношенні православне населення Маріупольського повіту складало 87,6%, протестантське – 4,8%, іудейське – 4,2%, представників римо-католицької церкви нараховувалося 3,06%, старообрядців і старовірів – 0,18%, 0,16% складали представники інших релігій та конфесій [3].

Про поліконфесійність регіону свідчила і різноманітність релігійних споруд: православні храми, каплиці і собор, католицький костел і кілька єврейських синагог. В Маріупольському повіті нараховувалося близько 19 православних церков (10 з них у самому Маріуполі). Серед них, найбільшими були: Харлампівський собор, церква Марії Магдалини, церква Успіння Пресвятої Богородиці, храм Різдва Богородиці, Елено-Костянтинівська церква. Існувала також одна старообрядницька церква на хуторі Меліковому, один костел, одна кірха, одна мечеть, дві синагоги та дві домові церкви.

Згідно із Зводом законів Російської імперії всі релігії поділялись на три категорії: офіційна релігія, терпимі та нетерпимі релігії. До першої групи в Маріупольському повіті відносилися українці, росіяни, греки, болгары, білоруси, вірмени, серби та молдавани, що сповідували православ'я.

До терпимих релігій влада відносила протестантизм, іудаїзм, римо-католицизм, вірмено-григорянство, вірмено-католицизм, мусульманство та ін. Протестантизм сповідували переважно німці різної конфесійної направленості (лютеранство, реформатизм, менонітство, англіканство та баптизм). Але серед віруючих цього віросповідання були і росіяни, українці, поляки, чехи, словаки, французи, англійці, естонці, румуни. Іудаїзм був представлений виключно євреями. Так як їм, згідно з законодавством, не дозволялося мати власної землі, вони селилися переважно у містах. Серед єврейського населення траплялися і селяни, але їм ніяк не вдавалося освоїти землеробство. Тому в 1914 році у селах майже не проживало жодного представника цієї національності. Щодо римо-католиків, то за етнічним складом це були переважно німці, частково поляки, росіяни та українці. На їх переселення на цю територію вплинули три поділи Польщі, російсько-турецькі війни, придушення польських повстань.

Щодо нетерпимих віросповідань, сповідування яких влада переслідувала законом, то до них відносили старообрядців (в офіційних джерелах часто вживався термін «розкольники»). Більшість старообрядців були селянами, які переселилися у ХІХ ст. з Курської, Тамбовської та Орловської губернії. У 1887 році у Маріупольському повіті їх проживало 497 особи.

Активна переселенська політика Російської імперії, що ґрунтувалася на швидшому освоєні земель та підвищенні їх економічного рівня, постійно змінювала співвідношення представників різних етносів та релігій. Щоб послабити релігійний і національний тиск та попередити конфлікти, уряд Російської імперії вдався до певних «поступок»: закон 19 квітня 1874 р. встановлював правила метричного оформлення шлюбів, народження та смерті «розкольників», тобто на законодавчому рівні держава визнавала їхнє право на існування; у 1876, 1879 і 1881 роках, у законодавчому порядку були визнані всі новоменонітські утворення, менонітам дозволили навіть відкривати училища, будувати молитовні дома та організувати нові общини; 3 травня 1883 року – закон «Про дарування розкольникам деяких прав державних», згідно з яким старообрядцям дозволялося видавати паспорти на виїзд з імперії, займатися торгівлею, займати громадські посади; 17 квітня 1905 року – закон «Про віротерпимість».

Для контролю над ситуацією у державі був заснований Департамент духовних справ іноземних віросповідань. До його компетенції відносились будівництво та ліквідація храмів неправославних віросповідань, контроль над станом маєтків і капіталів, шлюбні відносини, нагляд за католицькими духовними семінаріями, подання на розгляд імператора кандидатів на єпископські кафедри, призначення начальників чернечих орденів, консисторій і т. ін. Крім того, Департамент повинен був сприяти пропаганді релігії, в першу чергу православного християнства. І він з цією задачею блискуче справлявся. Так, станом на 1912 рік, населення Маріупольського

повіту розподілилося за релігійною ознакою наступним чином: православні і одновірці – 90,05%, католики – 1,52%, лютерани – 3,06%, представники інших християнських віросповідань – 0,03%, іудеї – 4,8%, магометани – 0,1% [2].

Для забезпечення порядку в такій поліетнічній та полірелігійній території уряд Російської імперії: встановив повний контроль над усіма віруваннями в країні; перетворив церковну владу в знаряддя світської політики; підтримував і поширював православну віру як «провідну» державну релігію; проголошував віротерпимість; визнавав у кожному підданому імперії людину релігійну; визнавав повноправними, з точки зору конфесійної приналежності, тільки осіб, які сповідують православ'я; забороняв (до 17 квітня 1905 р.) перехід з одних віросповідань на інші, за винятком переходу в православ'я; встановив рівність визнаних релігійних громад перед законом; не визнавав релігійної свободи і прав особистості на релігійне самовизначення; втручався у внутрішнє життя релігійних об'єднань; встановив правову ієрархію конфесій і їх нерівність в правах, привілеях і обмеженнях; використовував релігійне законодавство, яке регулятор національного питання. На практиці підтверджувалась теорія офіційної народності: «православ'я-самодержав'я-народність».

Намагання держави інтегрувати переселенців у єдиний російський народ можна побачити у законах, що стосувалися релігійних питань. Так, у 1873 році, за розпорядженням Феодосія, єпископа Катеринославського і Таганрозького, у всіх церквах Маріупольського повіту вводилося богослужіння на церковно-славянській мові. В 1870–1890-ті роки відбувалася русифікація поліетнічного населення (вимагали проведення всіх занять, крім Закону Божого, російською мовою).

Основні висновки. Отже, у Маріупольському повіті проживали представники більше ніж 10 національностей, що відносились до 15 різних віросповідань. Всі вони мали різну історію та культуру. Винятковість регіону полягала у стрімкій та активній політиці освоєнні території іноземцями, у новоствореному класі євреїв-землеробів тощо. Не дивлячись на таку національну та релігійну різноманітність, у Маріупольському повіті не було серйозних конфліктів. Всі етноси уживалися один з одним і тісно взаємодіяли. Безпосередньо, це була заслуга як самих етносів, так і влади, яка проводила політику помірної інтеграції. Тим не менш, російська влада не гарантувала рівних прав і тривалий час визначала християнські віросповідання, а насамперед православ'я, як єдино правильну релігію. Православна віра стала основним знаряддям русифікаційної політики.

ЛІТЕРАТУРА

1. История заселения уезда [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://old-mariupol.com.ua/kratkij-obzor-mariupolskogo-uezda-5/>.
2. Мариуполь и его окрестности: Отчет об учебных экскурсиях Мариупольской Александровской гимназии. / Изд. почет. Попечителя Д. А. Хараджаева. – Мариуполь: Тип. А. А. Франтова, 1892. – 581 с.

3. Первая всеобщая перепись населения Российской империи 1897 года / Изд. Центр. Стат. комитетом М-ва вн. дел ; Под ред. Н. А. Тройницкого. – [СПб.], 1897-1905 – 234 с.

Пушенко Ольга
студентка 7 курсу
економіко-гуманітарного факультету
Наук. керівник: **В.М. Константинова**
к.і.н., професор (БДПУ)

ДЕКОМУНІЗАЦІЯ В ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Кінець ХХ ст. в країнах посткомунізму ознаменувався активним впровадженням люстрацій політичного життя суспільства, який вже встиг стати для багатьох європейських країн звичною практикою. Так зване «Очищення суспільства» відбувалось у різний спосіб та мало неоднакові політичні наслідки. На сьогодні дана проблема набула неабиякої актуальності оскільки не всі країни змогли завершити цей процес і побудувати нову генерацію європейського суспільства. Особливо цікавим для нас є дослідження польської моделі люстрації оскільки українські політики взяли її за основу проведення політики декомунізації в Україні 2015-2017 рр.

Люстрація в Польщі та Україні супроводжувались гострою науковою та суспільною дискусією щодо ефективності проведення люстраційних заходів. Вибір польського варіанту люстрації не є випадковим, оскільки саме ця країна користувалась різними типами люстраційних практик, що спричинили неоднозначні наслідки, хоча в більшій мірі мали позитивні звершення. Одразу необхідно зазначити, що дана тема комплексно не досліджувалась, хоча і виходило багато різноманітних статей щодо проведення політики люстрації, але абсолютна більшість мали суто публіцистичний характер. Наукового характеру дана проблема так і не набула. Процеси люстрації у Польщі вивчають А. Опалінська, П. Гжеляк, П. Гонтарчик. Зокрема правовим аспектам люстрації в українській історичній науці займається О. Радченко та С. Шевчук.[3]

Мета дослідження полягає в здійсненні порівняння динаміки проведення люстрації в Польщі й Україні та їх наслідки для суспільства. Також важливим є розмежування трактування термінів для країн, оскільки саме змістовне наповнення поняття реалізується в наукових та політичних підходах.

Методи досліджень здебільшого представлені такими науковими підходами: історико-порівняльним, науковою об'єктивності та системності.

На початку 90-х років ХХ століття в політичному лексиконі Польщі, як і в решті країн Центральної та Східної Європи, почали все частіше вживати термін «люстрація». Навіть за простого семіотичного розгляду цього слова люстрація пояснюється, як «очищення», в даному випадку це стосується безпосередньо влади. Звідси, люстрація виступає як політична форма легітимації нового державного режиму, здебільшого демократичного. В

Польщі її здійснювали не лише в юридичному контексті, а переважно в ідеологічному протистоянні правлячої еліти. Необхідно зазначити, що так зване «очищення» відбувалось не тільки урядовців, але й усього інформаційного простору, тобто позбавлення впливу радянського минулого в сучасних проявах. Тому в даному контексті можна стверджувати, що люстрація це лише один із проявів декомунізації. [1]

Більшість людей, які вирости в Польщі, не розуміють навіть суті терміна «декомунізація» вони сприймають її як процес відсторонення від посад на держслужбі людей, які заплямували себе співпрацею зі спецслужбами політичного режиму, що існував до 1989 року.

Саме у січні 1991 року Польським Сеймом було ухвалено закон «Про комбатантів та деяких осіб, які були жертвами репресій під час війни та у повоєнний час». Цей закон визнавав, що влада Третього Рейху Німеччини, а так само влада СРСР та комуністичний репресивний апарат у Польщі є винними у заподіянні страждань громадянам Польської держави за політичні та релігійні переконання. Діяльність нацистської та комуністичної влади призвела до загибелі та заподіяння великої шкоди здоров'ю близько мільйона поляків.[3]

Успіх Польської декомунізації базується на «трьох китах»: люстрації, створенні Інституту національної пам'яті та «музейній революції»

В Україні про люстрацію в 1990-х роках не могло бути й мови. А закон про люстрацію, що був прийнятий після зміни влади в 2015 році і викликає масу претензій у Венеціанській комісії, не стосується радянського минулого, та й взагалі не має прецедентів у східноєвропейській практиці.

«Декомунізація» в українському суспільстві асоціюється здебільшого з перейменуванням вулиць, знесення пам'ятників, демонтаж мозаїк і тому подібні перетворення публічного простору. Натомість у Польщі, цей процес не регулювалося якимось спеціальним законом і дана місія покладається на підтримку місцевих громад без залучення державної допомоги. В Польщі ця політика вважалась не потребою, а необхідністю.

В Польщі та в інших Європейських країнах декомунізація відбувалося на підйомі масових антикомуністичних настроїв у 1989-1993 рр., і реалізовувалась силами місцевих громад і не потребувало спеціального законодавчого регулювання: у місцевої влади не було зобов'язань звітувати перед вищим керівництвом про кількість перейменованих бульварів, як у сьогоднішній Україні.

Ще один аспект «декомунізації» в Україні – це заборона політичних партій і організацій, що містять в своїй назві будь яку згадку про «комунізм».[5]

Так наприклад в ст. 13 польської конституції забороняється будь яка діяльність партій і громадських організацій, в програмах яких згадується застосування тоталітарних практик і методів управління. Але це не заважає існуванню, наприклад, Комуністичної партії Польщі, чий статут і програма не містять жодних подібних згадок.

Складовою процесу декомунізації в Україні пов'язують із засудженням комуністичного режиму, заборонаю на публічне використання радянської символіки, зміну радянських назв об'єктів місцевої топоніміки, населених

пунктів, районів, областей, підприємств та організацій. Інколи також говорять про припинення діяльності Комуністичної партії України рішенням суду та проведення публічного трибуналу над комунізмом. Частину цього плану вводить у дію закон «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та заборону пропаганди їх символіки», ухвалений Верховною Радою 9 квітня.[4]

Закон наразився на критику окремих опонентів, які, зокрема, стверджують, що заборона публічного використання радянської символіки та встановлення покарання за це. Так наприклад в Польщі у 2009 році було запроваджено законодавчу заборону володіння, продажу та поширення речей або записів, які містять комуністичну символіку. Порущника можуть позбавити волі на термін до двох років. Натомість в Україні виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією майна.

Основним на наш погляд на декомунізаційним заходом можна вважати створення Інститутів національної пам'яті (ІНП) в Польщі та Україні. В Польщі ІНП це науково-дослідний інститут з функціями слідства і обвинувачення, який працює від 18 грудня 1998 року. Складається з: бюро публічної освіти-проводить наукову та просвітницьку діяльність; бюро з надання доступу і архівації документів; комісії з розслідувань злочинів проти польського народу та люстраційного бюро[2]. Керівником є Лукаш Камінські.

Український аналог УІНП було створено в 5 липня 2006 року як центральний орган виконавчої влади з реалізації державної політики у сфері відновлення та збереження національної пам'яті. Відповідно до Положення, Інститут національної пам'яті організовує виконання актів законодавства з питань, що належать до його компетенції, здійснює контроль за їх реалізацією, узагальнює практику застосування законодавства, розробляє пропозиції щодо його вдосконалення і в установленому порядку виносить їх на розгляд Президента України та Кабінету Міністрів. Крім того, Інститут видає накази, організовує та контролює їх виконання, а також, у разі потреби, разом із іншими органами виконавчої влади розробляє і видає спільні нормативно-правові акти. Керівником на сьогодні є Володимир В'ятрович]

Таким чином порівнюючи проведення політики люстрації в Польщі та Україні ми прийшли до таких висновків: в Польщі декомунізація-люстрація була реалізована у відкритті архівів радянських спецслужб, в засудженні колишніх агентів КДБ, прощення тих, хто став жертвою шантажу і не зі своєї волі працював на спецслужб та повалення пам'ятників радянському минулому.

Українська модель увінчала перемогу над нацизмом у другій світовій війні, відкриття архівів спецслужб, надання правового статусу учасників боротьби за незалежність України, засудження комуністичного та нацистського режимів та декомунізацію назв населених пунктів, вулиць та пам'ятників.

Після всього вище перерахованого можна констатувати, що Україна запозичила позитивний досвід декомунізації-люстрації у Польщі, хоча зі своїми особливостями і цей процес на сьогодні не є повністю завершеним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Денис Горбач Декомунізація Східної Європи: чи правильним шляхом іде Україна [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/11/10/7040071/>

2. Документи комуністичних спецслужб у Європі: путівник мережею архівів / за ред. Р.Леськевич, П.Жачек; О.Ісаюк (укр. вид.), В.Бірчак (укр.вид.) / Центр досліджень визвольного руху. — Львів: Часопис, 2016. — 180 с

3. Наталія Міненкова Люстрація в Польщі та Чехії: розбіжність типів, чинників та наслідків [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Spup_2014_4_20.pdf

4. Сергій Рябенко Чи відповідає декомунізація України європейській практиці [Електронний ресурс] -Режим доступу до ресурсу:https://lb.ua/society/2015/04/21/302433_chi_vidpovidaie_dekomunizatsiy_a_ukraini.html

5. Роман Грицун Декомунізація у Європі. Досвід Польщі, Чехії та Естонії для України [Електронний ресурс] -Режим доступу до ресурсу: <https://tribuna.pl.ua/news/dekomunizatsiya-u-yevropi-dosvid-polshhi-chehiyi-ta-estoniyi-dlya-ukrayini/>

Руденко Ксенія,

студентка 3 курсу

Гуманітарно-економічного факультету

Наук. керівник: **Ю.Ю.Королевська**

Ст. викладач (БДПУ)

ЖІНОЧЕ ПИТАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА У ПРОГРАМНИХ ДОКУМЕНТАХ КИРИЛО-МЕФОДІЇВСЬКОГО ТОВАРИСТВА

У сучасній історичній науці значна увага приділяється вивченню жіночого питання в світлі новітніх підходів соціальної і гендерної історії. На сьогоднішній день актуальним залишається дослідження питання перших спроб осмислення суспільних проблем жіноцтва у колах української національної інтелігенції та їх внеску у початок розгортання жіночого руху на території Наддніпрянської України у 50-х роках XIX ст. Одними з перших це зробили провідні діячі, члени Слов'янського товариства св. Кирила і Мефодія, більш відомого як Кирило-Мефодіївське товариство.

Історіографія Кирило-Мефодіївського товариства досить широка і налічує дослідження як істориків пострадянського простору, так і діаспорні роботи. Праці М. Драгоманова поклали початок науковому дослідженню Кирило-Мефодіївського товариства, але обмеженість джерельної бази не

дала йому змоги всебічно дослідити ідеологію кирило-мефодіївців. Серед дослідників цієї проблеми у XIX- XX ст. варто також згадати О.Кониського, М. Стороженко, В. Семевського, М. Возняка, В. Міяковського. Їх роботи є досить ґрунтовними, проте в них не приділено жодної уваги гендерному аспекту. Побіжно про нього згадується у працях дослідниць жіночих рухів Л. Смоляр та М. Богачевської-Хомяк, але належної розробки це питання до сьогодні так і не отримало. Тому **метою** роботи стало привернення уваги до ідей Кирило-Мефодіївського товариства як до одних з перших, що заклали підвалини для залучення жінок до громадської справи під час розгортання національного руху.

Кирило-Мефодіївське товариство було засноване у грудні 1845 р. – січні 1846 р. як таємна українська політична організація, що склалася під впливом загальноєвропейських ідей «Весни народів», доби романтизму.

Одним із головних програмних документів вважається «Книга Буття українського народу», в якій члени товариства пропагували ідеї панславізму, братерства, рівності, християнською любові.

В контексті гендерного підходу вивчення ідеології братчиків заслуговує на увагу документ, що має назву «Визволення жінок». Він був знайдений вже при розгромі товариства у М. Савича. Отримавши передову європейську освіту у Парижі, він виголошував ідеї емансипації жінок, привертая увагу громадськості до жіночого питання як такого. Саме його погляди і лягли в основу цього документу, в якому наголошувалося, що не розв'язавши проблему жіночого рівноправ'я у суспільстві, питання досягнення соціальної справедливості не буде розв'язане «Де рівність, там досконалість, а до сих пір у нас її немає». [3, с.502]

Молоде покоління жінок все більше уваги приділяло і їй творчості Т. Шевченка, де лунали соціальні проблеми українського жіноцтва та ідеї їх визволення. [2, с.85]

Досліджуючи культуру українського народу М. Костомаров теж звертав увагу на становище жінки. Хоча з огляду на релігійність вченого, його погляди на взаємини між жінкою та чоловіком були досить традиційними, як для ліберального інтелігента XIX століття, все ж на його переконання мали вплив і прогресивні західні ідеї, зокрема погляди британського філософа та політичного діяча Дж. Міля про емансипацію жінок як одну з умов реального зростання свободи суспільства. Саме тому цей аспект став однією з частин загальної програми Кирило-Мефодіївського товариства по звільненню слов'янських народів [1, с.27].

Інструментом втілення своїх ідей члени Кирило-Мефодіївського товариства обрали освіту молодого покоління, зокрема і жіночого. Так українська дослідниця Л. Петришина зазначає: «Закріплення у програмних документах положення про необхідність виховання жінок у душі слов'янської ідеї при більш тривалому існуванні товариства неминуче сприяло б залученню їх до участі у його діяльності. Цього не сталося виключно через брак часу» [3]. .

Таким чином, можна стверджувати, що члени Кирило-Мефодіївського товариства у своїх програмних документах розглядали національне виховання жінки, зміну її соціально-політичного становища, що було

суголосним із ідеєю емансипації жінок у тогочасній Європі. Це стало одним з перших осмислень суспільних проблем жіноцтва у Наддніпрянській Україні, що суттєво вплинуло на процес та шляхи самоемансипації жінок 50-60-х років XIX ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грабовська І. Передумови формування ідей рівності жінок та чоловіків у вітчизняній історіософській традиції (на прикладі творчої спадщини Миколи Костомарова) / І. Грабовська // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Серія : Українознавство. – 2007. – Вип. 12. – С. 26-28.

2. Жіночі студії в Україні : Жінка в історії та сьогодні / За ред. Л. О. Смоляр – Одеса: ОКФА, 1999. – С. 84-90

3. Петришина Л. В. «Жіноче питання» в діяльності Кирило-Мефодіївського товариства / Л. В. Петришина // Актуальні проблеми політики. – Одеса: Фенікс, 2010. – Вип.40. – С. 498-506.

Руденко Ксенія Михайлівна

(Бердянський державний педагогічний університет)

Науковий керівник – доц. Захарченко Т.К.

ІСТОРИЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ УКРАЇНЦІВ

Після здобуття незалежності Україна пережила ряд важливих соціально-економічних трансформацій, серед яких перехід від тоталітаризму до демократії, від командної системи економіки до ринкової. На сучасному етапі перед Україною постав ряд соціальних та економічних проблем, що потребують розв'язання шляхом реформ. Доцільним видається запозичення досвіду розвинених країн Західної Європи, проте перенесення суто технологічних та організаційно-господарських чинників на український ґрунт не приносить бажаних результатів. Однією з причин неефективності проведених змін є недооцінення впливу соціокультурних факторів. Один із аспектів, якому варто приділити увагу, – економічна культура, що не може бути змінена швидкими темпами. У цьому контексті актуальним є дослідження проблеми її складової – економічної ментальності, яка впливає на мотиви і моделі поведінки людей, а одже і на сучасний стан розвитку держави.

Питання економічної ментальності досліджене у працях Дж.Коммонса, У.Мітчелла, Т.Веблена. Аналізу ментальності українців присвячені роботи М.Грушевського, Н.Костомарова, В.Антоновича та ряду інших видатних науковців, проте економічна ментальність українців практично є досі не розглянутою окремо, тому метою цього дослідження є узагальнення наявного матеріалу для висвітлення основних характеристик, що притаманні економічній ментальності українця, розгляд історичних умов, що вплинули на їх формування та перспективи подальшого застосування даної теоретичної бази на практиці.

Економічна ментальність є видовим підрозділом загального поняття «ментальність», яку характеризують економічні цінності і норми поведінки, що сформувалися внаслідок економічного досвіду народу. Одним із найвагоміших та, водночас, найсуперечливіших факторів, що впливають на економічну ментальність є історичний.

Серед історичних чинників, що вплинули на формування економічної ментальності українця слід зазначити такі як:

1. необхідність пристосовуватися до виживання в умовах кордонної цивілізації, що сформувалася між Сходом Європи та Заходом Азії, постійне почуття незахищеності і необхідність оборонятися від нападів ворогів, що породила в українській ментальності таку рису як індивідуалізм, яка простежується на всіх етапах розвитку[1,с.108];

2. постійне посягання інших держав на українські території, утиски, що заклали недовіру до будь-якої влади та її нововведень [3,с.27];

3. оформлення землеробської культури та довготривале цілеспрямоване винищення елітарної частини населення, призвело до формування української нації як аграрної, що є працюовитою, наполегливою і більше тяжіє до землі, схильна до естетизування праці та побуту;

4. традиція хуторського способу ведення господарства, що має наслідком замкнутість на собі, незацікавленість в широких організаційних формах, спілкування за принципом «свій-чужий» [4, с.209];

5. відсутність власної державності і постійної правової системи, що призвела до стійкості народної правосвідомості, що більше тяжіє до звичаєвого права (копні, магістратські суди, братське судочинство) [1, с.110];

6. створення республіканської козацької держави (XVII ст.), Української Народної Республіки (1917-1920 рр.) свідчать про ментальну схильність до ліберально-демократичної моделі суспільного устрою і супротиву авторитарним та тоталітарним формам, що нав'язувалися іншими державами[2];

7. тривалий вплив різних економічних моделей пануючих держав на Заході і Сході країни, конфесійна неоднорідність, як наслідок різний соціально-економічний досвід, що сформував певні відмінності у ментальності українців в залежності від регіону: так Західний регіон історично є більш підготовленим до сприйняття ринкової економічної моделі, ніж Східний[4,с.209].

Таким чином, сукупність зазначених історичних чинників зумовила вироблення в економічній ментальності українців, як позитивних, так і негативних рис, що так чи інакше визначають життя українського суспільства в соціально-економічному просторі. Усі нововведення сприймаються і оцінюються громадянами країни через призму закладених ментальних установок, що не можуть бути швидко змінені або деформовані під впливом нових умов, проте цей чинник часто не враховується при впровадженні змін. Економічна ментальність спроможна впливати на хід економічних процесів: або прискорювати їх, або гальмувати, тому при виборі оптимальної моделі соціально-економічного розвитку є потреба в урахуванні ментальних особливостей українського народу. Отже, слід детально досліджувати і розробляти питання економічної ментальності українців, її зміни в

залежності від регіону, стану та політичних умов, для подальшого виділення тих ментальних рис, що можуть бути корисними при впровадженні обраної моделі розвитку країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко О.В. Західноєвропейський вимір й контекст економічної ментальності щодо України та українців // Ноосфера і цивілізація.— Т.3.— 2006.— № 6. — С. 101-114.
2. Гайдай Т.В. Теоретико-методологические основы исследования экономической ментальности: институциональный аспект / Т. В. Гайдай [Электронный ресурс]– Режим доступа: <http://ecsocman.hse.ru/text/16207781>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 23 лютого 2017 р.
3. Нилова Н.М. Украинская экономическая ментальность и экономические реформы // Економіка та суспільство — 2016. — № 2. — С. 25–30.
4. Скрынник З. Э., Зотова Е. С. Украина: культурное измерение социально-экономических трансформаций // Проблемы современной экономики. — 2014. — № 1. — С. 207–210.

Валерія Руденко

студентка 2-го курсу
гуманітарно-економічного факультету
наук. керівник: **Ю.В.Федорик**
к.і.н. доцент(БДПУ)

МУЗИЧНА НАРОДНА ТВОРЧИСТЬ БОЛГАР-КОЛОНІСТІВ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПОЛІКУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я ІІ ПОЛ. ХІХ – І ПОЛ. ХХ СТ.

Досить очевидно є необхідність відтворення історичних подій, які призвели до появи національних меншин; висвітлення їх ролі в формуванні культурного багатства країни та її окремих регіонів; вивчення етнічних процесів у державі та виховання пошани до її культурної спадщини. Завдяки демократизації суспільства, а також розвитку контактів вітчизняної історіографії з зарубіжною змінюються підходи у висвітленні історичного минулого. Широкого поширення набуває цивілізаційний підхід, який акцентував увагу на ролі локальних спільнот, соціальних груп, релігійних конфесій та етнічних меншин в історії окремих регіонів.

Актуальність даної теми зумовлена вивченням культурної спадщини болгар Північного Приазов'я, як однієї з найбільших за кількістю населення, однієї з найбільш впливових та однієї з найстаріших етнічних груп, які з'явилися в краї на зорі його колонізації. Дослідження теми важливе в контексті кращого розуміння культурних процесів на Півдні України.

Ступінь досліджуваності проблеми. Культуру, побут і мову болгар Північного Приазов'я з часів їх переселення на цю територію в різні періоди вивчали, досліджували і аналізували російські, болгарські і українські

краєзнавці, фольклористи, музикознавці, а також лінгвісти, серед яких слід згадати А. Варбанського, М. Державіна, І. Тодорова, А. Бурму, Н. Кауфмана, Н. Шумаду, І. Горбаня, Я. Коневу, Н. Задорожнюка, В. Пейчева, В. Ізотова, Л. Ноздрину і багато інших.

Мета і методи дослідження. Метою даного дослідження є спроба виявлення елементів взаємопроникнення музичної культури болгар та інших народів, а також висвітлення прикладів тяглості болгарських музичних традицій в умовах реалій Північного Приазов'я в II пол. XIX – I пол. XX ст. Під час роботи над цією темою були використані такі методи дослідження, як порівняльно – історичний та описовий.

Сутність дослідження. Приазовська локальна група болгар остаточно сформувалася після масової міграції 1861-1862 рр. Тоді болгарські переселенці з Бессарабії заснували в нашому краї 34 села, а віденські болгарини – 2. З тих 36 сіл донині збереглося 30. 16 болгарських сіл становлять суцільний масив у суміжних частинах Приморського та Приазовського районів, займаючи територію, що дорівнює середньостатистичному району. Решта розташована невеличкими групами поміж українських та російських сіл у Бердянському, Приморському, Приазовському та Якимівському районах Запорізької області [1, с. 153].

Культурна спадщина болгарського етносу є однією з найстаріших в Північному Приазов'ї. На формуванні її характерних особливостей позначилося багато чинників: складний процес становлення болгарської смуги розселення після кількох хвиль міграції з Бессарабії та «материкової» Болгарії; наявність сильного впливу поліетнічного культурного середовища Таврійської губернії (одним з наслідків цього є винятковий діалект приазовських болгар); сила усвідомлення власної унікальності болгарського населення, яка допомогла в збереженні деяких болгарських архаїчних елементів у народній творчості, переміщення до краю разом з першими колоністами специфічної народної релігійності пов'язаної з особливою (майже фанатичною) пошаною до православних традицій та ревним дотриманням православних канонів.

Народна культура болгар Приазов'я в XIX ст. зберігала багато автохтонних традицій, відображених в різних зібраннях власних пісень, переказів, легенд, прислів'їв тощо. Однак народна культура місцевих болгар включала в себе і чимало запозичених елементів фольклору інших народів. Необхідно, перш за все, підкреслити подібність болгарських народних пісень та пісень інших балканських народів. Фольклорні традиції цих народів, в основному, впливали на мотиви і тематику, а також, меншою мірою, поетичні риси культури болгарських колоністів у період їх розселення в Північному Приазов'ї [3, с.16].

Елементи схожості музичної культури приазовських болгар та балканських народів виявлені, зокрема, в тематичній подібності пісень різних жанрів. Загалом, болгарські народні пісні відносилися до 2 великих груп: епічні («юнашкі», «історическі», «хайдушкі» пісні) та ліричні («любовні», «бітові», «обредні», «детінські», «баладі»). Обрядові пісні вважалися найдавнішими, такими що збереглися ще з язичницьких часів. Великою популярністю користувалися календарно-обрядові пісні, які виконувалися на

Різдво Христове («Коледа») та Лазареву суботу. Крім схожості мотивів болгарських лазарських пісень з піснями південнослов'янських народів, слід підкреслити і велику схожість самого дівочого обряду лазарування усіх балканських народів. Балканські традиції святкування цього свята і специфічні особливості лазарських пісень цього регіону були перенесені колоністами болгарського походження і поширені в Північному Приазов'ї. В свою чергу, «юнашки» виконувались і присвячувались історичним та легендарним захисникам-героям (Кралі Марку, Івану Шишману, Лютице Богдану), які віддали життя за визволення Болгарії і навіки увійшли в народну пам'ять. Побутові «бітові» пісні розкривали взаємовідносини між подружжям, батьками і дітьми, братами і сестрами.[2, с.27 – 28].

В радянський період, незважаючи на посилення асиміляційних процесів, болгарське населення Північного Приазов'я боролось за збереження своїх культурних традицій, що було особливо помітним в період короткотривалого періоду «коренізації» 20-х років ХХ ст. Найяскравішим прикладом демонстрування тягlosti болгарських музичних традицій в умовах реалій Північного Приазов'я, а також проявом подальшого розвитку духовної культури болгар у регіоні, було створення Преславської болгарської пересувної театральної трупи, яка підготувала подальшу появу болгарського драматичного театру в Одесі (театр існував в 1933-1940 рр.).

Преславський театр був створений у 20-ті рр. аматорами театральної і музичної справи одразу після відкриття педагогічного технікуму. Трупа сформувалася із студентів і викладачів технікуму, а перші вистави проводилися в Преславі і навколишніх селах. З 1926 р. вона була офіційно зареєстрована наркомпросом як “Българска подвижна театрална трупа” і почала отримувати фінансову підтримку з боку держави. Діяльність її мала на меті просвітницьке спрямування – забезпечення театральними виставами болгарських сіл Мелітопольського округу, а далі – Одеського округу і Криму. Театр існував до 1941 р.

Незважаючи на те, що у репертуарі колективу за змістом переважали побутові вистави з використанням актуальних на той час ситуацій (сільське життя, образа на несправедливих у торгівлі кооператорів, взаємовідносини зі священиками та ін.), театр намагався популяризувати й найкращі традиції болгарської музичної культури. Так, у музичному оформленні п'єс використовувалися болгарські народні пісні й танці, інколи виконувані як окремі оркестрові сюїти.

Основні висновки. Отже, музична культура болгар Північного Приазов'я містила в собі ряд елементів музичних народних традицій інших південнослов'янських народів. Ця оригінальна, відсутня раніше в регіоні музична культура, з'явилася в Північному Приазов'ї після переселення болгарських колоністів. Незважаючи на асиміляційні тенденції у період існування Російської імперії та СРСР, багаті традиції музичної культури болгарського населення зберігалися та примножувалися, між іншим завдяки короткотривалого існування Преславського театру. В даний момент музична народна творчість болгарського населення Північного Приазов'я вже стала елементом багатой етнічної культури нашого регіону, стає ключем до

пізнання його полікультурної історії і є чинником, який сприяє формуванню міжнаціонального діалогу та толеранції).

ЛІТЕРАТУРА

1. Державин Н.С. Болгарские колонии в России (Таврическая, Херсонская и Бессарабская губернии) : матер. по славянской этнографии / Н. С. Державин // Сборник за народни умотворения и народопись. – Т. XXIX. – София : Държавна печатница, 1914. – С. 153-161.

2. Конєва Я.П. Исторична доля та народна творчість болгарської діаспори в Україні / Я. П. Конєва, Н.С. Шумада // Під одним небом: Фольклор етносів України. – К.:Наукова думка, 1996. – С. 26-44.

3. Пачев С.І. Приазовські болгари: проблема збереження культурної спадщини: зб. наук. пр. V Всеукр. наук. – практ. Конф. 2 – 3 жовтня 2003 року. – Запоріжжя, 2003 – С. 15-18.

Дар'я Сальнікова,

студентка 6 курсу
гуманітарно-економічного факультету
наук. керівник: к.ф.н., доц. В. І. Дуденок

НОВІ КОНЦЕПТИ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ: ГЕНДЕРНА ПРОБЛЕМАТИКА

У науковій літературі в останнє десятиліття доволі актуальною постає тематика гендеру. Гендерні дослідження не оминули й площину філософії освіти, що пов'язано, передусім, із становленням нового типу наукової раціональності – постнекласичної, яка веде до відмови від жорстких ідеалів сасентизму. У добу постмодерну предметом аналізу стають людиновимірні системи, відкриті та здатні до розвитку, тому саме гендерний аспект суспільствознавчих досліджень з напрацьованими в ньому методологіями започатковує цікаві перспективи нових відкриттів у пошуках гармонії людини та суспільства.

Метою розвідки є визначення філософської складової гендерної освіти.

У науковій літературі доданої теми звертались В. Гайденко, П. Фрейре, О. Забужко. Поняття «гендер» означає соціальну стать з притаманними їй особливостями поведінки, мислення, що загалом визначають соціально-рольовий статус людини. Безперечно, гендерні студії набули розвитку під впливом фемінізму як критичної теорії щодо патріархального порядку світу, засадою якого є дискримінація жінок[2, с. 39].

Сучасна гендерна проблематика, вийшовши переважно з «жіночого питання», використовуючи феміністську риторику, створює нові філософські конструкції і претендує на складову парадигми нового століття. В освіті процес гендеризації розвивався поступово і був сконцентрований не стільки на гендерному змісті навчання, скільки на наданні жінкам права отримувати спочатку елементарну освіту, потім – середню професійну освіту і, нарешті, вищу професійну освіту.

Освіта розглядається як ефективний засіб розвитку і становлення гендерних цінностей. Гендерна аксіологічна проблематика освіти охоплює різноманіття між статевих відносин в сфері освоєння знань, але традиційно зводиться до «жіночого питання».

Таким чином, завдання гендерної освіти – формування серед молоді розуміння різноманітностей між чоловіками і жінками, з одного боку, та їх рівності – з іншого. Гендерна освіта виховує толерантність, здатність до комунікації та інші необхідні якості особистості.

Професор соціології Бухарестського університету Л. Грюнберг і британський філософ Н. Полісек вважають, що прийшов час переходу від гендерної освіти до гендеру в освіті, оскільки розуміння освіти через призму гендерної теорії відповідає вимогам суспільства сталого розвитку[4, с. 19].

У сучасному суспільстві доволі поширеними є стереотипи про першочерговий чоловічий початок. Ж. Дерріда назвав це «фаллоцентризмом» (єдність «логосу», «фаллосу» та «кратосу»). «Фаллоцентризм» передбачає примат активного чоловічого начала та ігнорування жіночого. Відштовхуючись від ідей Дерріда, феміністи використовують поняття фаллоцентризму, розглядаючи його як дискурсивну форму пригнічення жінок. Це означає, що кожного разу, коли йдеться про «людську» модель, «жіноче» репрезентується в термінах «чоловічого» [1, с. 286, 307].

У цілому, гендер в освіті передбачає рівний доступ до всіх видів освіти незалежно від статі чи сексуальної орієнтації. Особливо це стосується жінок, яка досі у багатьох країнах не має рівного права на освіту з чоловіками. Недарма 2015 рік оголошено Організацією Об'єднаних Націй роком дій з розширення прав і можливостей особистісної реалізації дівчаток і жінок. Розширення доступу до здобуття освіти жінкам позитивно впливає на прогрес у всіх областях розвитку. Наприклад, серед чинників, від яких залежить виживання дітей, найважливішим є рівень освіти матері: чим освіченіша жінка, тим більше шансів у дітей [3, с. 295].

Гендер в освіті – це рівноправ'я всіх учасників освітнього процесу. Він передбачає рівність не тільки учнів, але і вчителів. Не може бути розмежування на «чоловічі» та «жіночі дисципліни», як це тривалий час було притаманно для суспільства.

Підбиваючи підсумки, зауважимо, що гендерний підхід в сучасній антропології передбачає звернення донаступних проблем: гендерна толерантність, рівність і розуміння унікальності особистості кожної людини; гендерна соціалізація – засвоєння статеворольових норм і цінностей суспільства через освіту яксоціально-культурний інститут; гендерні переваги і стереотипи вибору професії, зниження гендерної асиметрії ринку праці; подолання фемінізації всіх рівнів загальної освіти; підвищення рівня гендерної культури гендерного партнерства; гендерні цінності як засіб регуляції поведінки людини в соціумі; аксіологічний зміст гендерної стратифікації;гендер як культурно-символічний дискурс.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дерріда Ж. Дарувати час/ Ж. Дерріда. – Львів: Літопис, 2008. – 208 с.
2. Основи теорії гендеру. Навчальний посібник. – Київ: “К.І.С.”, 2004. – 536 с.
3. Гендерна педагогіка. Хрестоматія / За ред. В. Гайденко. – Суми: ВДТ “Університетська книга”, 2006. – 313 с.
4. Фрейре П. Педагогіка свободи. Етика, демократія і громадянська мужність. – Вид-во: КМ-Академія, 2004. – 124 с.

Сорокіна Олена,
студентка 2 курсу
Гуманітарно-економічний факультет
Наук. керівник: **Ю.В. Федорик,**
к. і. н., доцент (БДПУ)

**ПОНЯТТЯ ВІТЧИЗНИ В УЯВЛЕННІ СВІТСЬКОЇ ТА ЦЕРКОВНОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛІТИ II ПОЛ. XVII СТ. – ПОЧ. XVIII СТ.**

Актуальність. Однією з найголовніших проблем України є питання ставлення до «вітчизни». На сьогоднішній день, це поняття асоціюється з патріотичними моральними принципами, почуттями та вчинками. В українській лексиці XVII ст. поняття «отчизни» далеко не одразу набуло сучасного значення. Дослідження його еволюції дає нам можливість прослідкувати формування патріотизму у свідомості народу.

Ступінь досліджуваності проблеми. В сучасній історіографії вивченню питання «отчизни» приділяється достатня увага. Зокрема, в своєму дослідженні зародження феномену козацької вітчизни вперше окреслила Наталя Яковенко [1, с. 50].

Серед сучасних дослідників дане питання вивчали: Лариса Довга (поняття «вітчизни» у церковних текстах XVII ст.), Анджей Суліма Камінський, Сергій Плохій, Тетяна-Таїра Яковлева, Олексій Струкевич, Сергій Багро та ін. Важливими для нас є роботи Франка Сисина і Зенона Когути [1, с. 50].

Мета і методи дослідження. Метою дослідження є висвітлення поняття «вітчизни» в уявленні світської та церковної еліти II пол. XVII – поч. XVIII ст. Під час роботи над цією темою були використані такі методи дослідження, як порівняльно-історичний та світоглядний.

Сутність дослідження. Слово «отчизна» у тодішній (XVII ст.) українській літературній мові мав латинський відповідник «patria», ще не мав протетичного [в] та переходу [о] в [і]. Поняття далеко не відразу набуло сучасного значення, а еволюціонувало від «отчизни» як спадкових батьківських володінь [2, с. 242]. Лариса Довга зауважила, що згідно з дослідженнями Наталії Яковенко, в Гетьманщині відрізнялися й самі погляди козацької та церковної еліти на «історичне» минуле та майбутнє власної вітчизни [2, с. 242].

В I пол. XVII ст. автори-церковнослужителі українського походження, використовували абстрактну назву «отчизна» позначаючи ціннісні, емоційно забарвленні поняття [2, с. 245].

Новацією другої половини XVII ст. є проникнення цього поняття до богословських текстів. Аналізуючи використання поняття «отчизна» в джерелах даного типу можна виділити декілька головних аспектів:

1. пояснюючи, що земля – це не вітчизна для людей, а тимчасове пристанище, отчизна сприймалася як майбутнє Царство Небесне;

2. в розумінні місця, де людина народилася та зросла Вітчизна набувала значення об'єкта любові і володіння;

3. використання слово «отчизна» у формі пошани, похвали на адресу правителя, знатної людини чи воїна [2, с. 249-250].

Що стосується територіального розуміння поняття вітчизни, то насамперед зазначимо, що на думку З. Когута, концепції «української отчизни» мусила передувати поява певного державного утворення, яке розглядалося суспільством як цінність та об'єкт поваги й відданості [3, с. 82]. Тут набуває популярності образ «стражденної Матері-вітчизни» – України, нещастя якої пов'язані перш за все з стражданнями її синів [1, с. 49].

Церковні діячі користувалися категоріями світського політичного дискурсу. Головну увагу в цьому контексті З. Когут приділяв аналізу «літопису» Самійла Величка. За його спостереженнями, в так званій «ієрархії вірностей», яких мав дотримуватися кожен козак, лише вірність до Бога і царя випереджали вірність до вітчизни. Величко у своєму літописі засвідчував зміни в розумінні батьківщини від часів старої Речі Посполитої до періоду, коли діяв і писав свою працю. Серед великої кількості згадок про батьківщину лише у декількох випадках, в листах польських королів та чиновників, написаних польською або перекладених українською мовами, йшлося про Річ Посполиту. Переклади польських текстів на українську у Величка засвідчували зростання культурного відчуження української козацької еліти від польського світу. Згадки про батьківщину (які надалі стосувалися України), з'являлися в контексті її захисту від поляків та Речі Посполитої і були прикладом політичного відчуження від литовсько-польської держави в часи Хмельниччини [3, с. 83-86].

Величко асоціював «отчизну» з назвами «Україна» та «Малоросія», які поєднувалися в нього у терміні «Малоросійська Україна». На думку Ф. Сисина, під назвою «Україна» найчастіше малася на увазі територія Правобережжя, а під «Малоросією» – Лівобережжя [1, с. 50]. Ці спостереження надихнули С. Плохія на написання нової роботи. Дослідник писав про побутування в політичній культурі Гетьманщини поняття «малоросійської отчизни», де вірність вітчизні цінувалася вище за особисту вірність монарху, а звинувачення у «зраді» царю інтерпретувалася як боротьба малоросійського народу з великоросійським [1, с. 51].

Так чи інакше, незалежно від конкретного змістового наповнення поняття «отчизни» входило до тріади найвищих цінностей українського християнина поруч із релігією та гідністю власного народу, а отже було наділене певною сакральною значущістю [2, с. 251]. За Інокентієм Гізелем,

турбота за «отчизну», служіння їй та праця на її благо – були обов'язковими складниками християнських моральних чеснот [2, с. 251].

Основні висновки. Підсумовуючи, можна сказати, що у церковних текстах др. пол. XVII ст. поняття «отчизна» поступово набувало патріотичних акцентів, а в деяких випадках навіть стосувалося території Гетьманщини, але все ж його зміст не був настільки чітким, як у текстах, які можна пов'язати зі світським козацько-старшинським середовищем. Для козаків почуття любові до своєї батьківщини, було пов'язано з необхідністю дбати про її інтереси. Якщо говорити про ієрархів київської митрополії, то для них об'єктом патріотичного сентименту слугувала не стільки козацька політична «отчизна», як православна Київська митрополія з її прадавньою історією та візантійським родоводом.

Всі дослідники цієї проблематики сходяться на тому, що поняття вітчизни було ціннісною категорією, якій засвідчували вірність представники тогочасної еліти. І навіть, незважаючи на те, що поняття батьківщини у період XVII – XVIII ст.ст. не набуло сучасного розуміння, увага провідників національного відродження до козацьких літописів і видання рукопису Величка у 1840-1860-х роках забезпечили, що ідея «отчизни» з початку XVII ст. сформувала модерну українську ідентичність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багро С.О. Уявлення про козацьку вітчизну в сучасній історіографії / Цербак В.О., Кірсенко М.В., Залізняк Л.Л., Брехуненко В.А. / Наукові записки. Т. 143. Історичні науки / Національний університет «Києво-Могилянська академія» – Київ: ВПЦ НАУКМА, 2013 – С. 48-54.

2. Довга Л. Система цінностей в українській культурі XVII століття. – Київ – Львів: «Свічадо», 2012 – С. 242-252.

3. Когут З. Е. Від Гадяча до Андрусова: осмислення «отчизни» в українській політичній культурі / Гадяцька унія 1658 року: контрверсії і сучасність: збірник статей за матеріалами Міжнародної наукової конференції (4-5, 16-17 вересня 2008 року). – Полтава: ПОІППО, 2009. – С. 82-89.

Олена Стойловська,

студентка 2 курсу

Гуманітарно-економічного факультету

Наук. керівник: Федорик Ю.В.,

к.і.н., доцент(БДПУ)

ПРОБЛЕМА ЗАПРОВАДЖЕННЯ БРЕСТСЬКОЇ УНІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ, РОСІЙСЬКІЙ ТА ПОЛЬСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІЯХ ХІХ СТ.

Актуальність даної теми полягає в тому, що запровадження Берестейської церковної унії спричинило значний вплив на українські, польські та російські землі у політичному, культурному і релігійному аспектах. Різні відношення до цієї події українських, російських та польських дослідників стало елементом формування трьох національних наративів, які

остаточно оформилися в II пол. XIX ст. Аналіз проблеми запровадження Берестейської унії в історіографії трьох народів XIX ст., допоможе краще зрозуміти підґрунтя багатьох упереджень, присвячених питанню ролі і місця Уніатської (Греко-католицької) церкви в історії регіону, нажаль до сих пір актуальних і поширених в академічних середовищах України, Росії та Польщі.

Ступінь досліджуваності проблеми. Значний внесок у розвиток історіографії XIX століття з питання запровадження Берестейської унії зробили дослідники різних країн, серед яких треба відзначити українських вчених – М. Грушевського, В. Антоновича, Д. Яворницького; російських – П. Батюшкова, М. Булгакова, М. Кояловича, Г. Ольховського; польських – Е. Ліковського, Ю. Прушковського, Я. Боярського тощо.

Мета і методи дослідження. Метою дослідження є реконструкція історіографічних концепцій Берестейської греко-католицької унії, а також осмислення їх сутності, що пов'язується з висвітленням різноманітних підходів до причин укладання унії, які сформувалися наприкінці XVI ст. і розглядалися українськими, польськими та російськими вченими XIX ст. Під час роботи над цією темою були використані такі методи дослідження, як порівняльно-історичний та світоглядний, що дали можливість більш точно пояснити деякі історичні факти, розкрити їх сутність.

Сутність дослідження. Вважається, що історіографія Берестейської унії з'явилася одночасно із появою Греко-католицької церкви, і вже наприкінці XVI століття у творах тогочасних дослідників можемо побачити зародки двох концепцій. Перша з них спиралася на те, що підписання унії означало зраду «святого віросповідання» та розкол Церкви. Друга ж навпаки висвітлювала відродження давньої християнської єдності, а також, «приєднання рутенів до Апостольської благодаті Риму». У творах православних авторів містилися відомості про те, що римський первосвященик прагнув до виключної першості в християнському світі, а уніатсько-католицька сторона стояла на боці об'єднання церкви за католицькою моделлю [1].

Історіографія XIX ст. сповнена найрізноманітнішими оцінками Берестейської церковної унії 1596 р., що починаються цілком позитивними відгуками дослідників, і закінчується майже осудом. Стан Православної церкви, процес формування уніатських традицій, Берестейський синод та міжконфесійна боротьба – усі ці аспекти були причинами гострої полеміки між українськими, польськими та російськими вченими того періоду [3, с. 67].

Українські вчені другої половини XIX ст., як і в цілому тогочасне українське суспільство, дотримувалися поглядів про насильницьке запровадження Берестейської унії польським урядом, а також зраду зі сторони уніатських єпископів. Таке висвітлення причин унії частково сформувалося під дією царської політики самодержавства як на території Польщі, так і в Україні, а також було наслідком поширення своєрідних москофільських течій. Значного впливу українська історична думка отримала і від російської історіографічної науки, завдання якої мало за мету обґрунтувати та виправдати поділи Речі Посполитої, а також зробити

державні позиції царської Росії на західних територіях імперії більш стійкішими [3, с. 69].

В працях російських істориків домінував погляд про насильницьке запровадження унії, якій давали досить негативну оцінку. Одночасно, Російська імперія зображувалась своєрідним оплотом православної віри. Своє бачення у розвиток історіографії з питання запровадження унії 1596 р. вніс російський історик другої половини XIX ст., митрополит Макарій Булгаков. Він розглядав спробу західноруського православного табору та уніатів домовитися про створення більш нової, прийнятної форми унії для досягнення соціального миру. Але ці намагання охарактеризував як марні, оскільки вони сприймалися народом як спроба окатоличення, і тому не могли бути підтримані. Як результат, історик вбачав посилення неприязні двох сторін одна до одної, що пізніше відіграло роль у повстанні Богдана Хмельницького.

Досліджуючи особистість та працю Макарія Булгакова, може здатися, що він представляв інтереси офіційної православної концепції про насильницьке запровадження унії, але в той же час був першим з російських дослідників, який звернув свою увагу на становище Православної церкви на території Речі Посполитої, вказавши на кризове явище в середовищі її ієрархів та організації управління. Після того, як його праця побачила світ, православна концепція стала більш ґрунтовною, і лишилася антипольського пафосу [1].

Великий вклад у розвиток польської історіографії XIX ст. стосовно проблеми запровадження Брестської унії зробив польський історик Едвард Ліковський. У своєму дослідженні, яке мало назву «Берестейська унія», він наголошував на тому, що унія 1596 року була дуже значимим явищем не тільки для історії руської Церкви під польським володінням, але і для історії Польщі загалом [2, с.1-3]. В цілому, польські історики обстоювали ідею неминучості церковної унії, яка в їх очах вбачалася спробою реформування Православної церкви, та подолання її тривалої внутрішньої кризи. Ці погляди в цілому поділяв польський вчений Антоній Прохаска, на думку якого релігійна політика влади Речі Посполитої базувалася на засадах толерантності та опіки інших віросповідань і безпосередньо вплинула на успіх запровадження Берестейської унії. Унія, в свою чергу, була покликана подолати усі недоліки в організації Православної церкви [3, с. 69].

Основні висновки. Отже, можна зробити висновок, що проблема запровадження Берестейської церковної унії в історіографії XIX ст. розглядалася вченими в залежності від їх походження і віросповідання. Треба зазначити, що українських, російських та польських дослідників унії об'єднував висновок, що вона не несла спокою і не реалізувала ідею відновлення єдності Церкви. Польські історики ставилися до ідеї унії переважно позитивно, в той час як російські рішуче засуджували її. Оцінка унії українськими істориками коливалася в залежності від їх територіальної та конфесійної приналежності, а також політичної орієнтації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вивчар В. М. Феномен Брестской греко-католической унии в освещении отечественной историографии второй половины XIX – начала XX вв. : дис. канд. истор. наук : 07.00.09 / Вивчар В. М.; Министерство образования и науки РФ, Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Омский государственный университет им. Ф.М. Достоевского». – Кемерово, 2012. – 223 с. – Режим доступа: <http://www.dslib.net/istorio-grafia/fenomen-brestskoj-greko-katolicheskoy-unii-v-osvewenii-otechestvennoj-istoriografii.html> (дата звернення: 07.03.2017).

2. Ліковський Е. Берестейська унія (1596) [Текст] / Е. Ліковський. – Жовква: накладом читальні українських богословів імені Маркіяна Шашкевича, 1916.–336с.

3. Руда О. Берестейська унія у дослідженнях львівських польських істориків (1890-1914) / О. Руда // Проблеми слов'янознавства. – 2008. – № 57. – С. 67-69.

Тохтамиш Марія,

студентка 3 курсу

Гуманітарно-економічного факультету

Наук. керівник: **Ю.Ю. Королевська,**

Ст. викладач (БДПУ)

**ПРОСТИТУЦІЯ ЯК ФОРМА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ У МІСЬКОМУ
СЕРЕДОВИЩІ ТАВРІЙСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX СТОЛІТТЯ**

Актуальність. Однією з гострих соціальних проблем Російської імперії у другій половині XIX століття була проституція. Зростання кількості повій, негативні соціальні та медичні наслідки поглиблюються слабкою результативністю функціонування системи соціального контролю. Після марних спроб боротьби, Миколаю I було легалізовано проституцію 6 жовтня 1843 р., для чого було створено «Лікарняно-поліцейський комітет», що мав на меті облік повій.

Ступінь досліджуваності проблеми. Над проблемою працювали: С.М Соловйов, Д.М. Бородин, О. Дубровський, Л. Абрамс, І. Блох.

Мета і методи дослідження. Метою дослідження є визначення «класифікації повій» та причин появи в суспільстві проституції у другій половині XIX століття. Методи дослідження: історичний, статистичний, аналітичний.

Сутність дослідження. Девіантну поведінку людини можна визначити як систему вчинків або окремі вчинки, що суперечать прийнятим у суспільстві нормам і проявляються в незбалансованості психічних процесів, неадаптивності, порушення процесу самоактуалізації і ухиленні від морального і естетичного контролю над власною поведінкою [3, с. 14].

В Росії термін проституція виникає за часів правління Катерини II, коли почалися дослідження про розвиток сифілісу за матеріалами

військових госпіталів. Але виникнення проституції датується ще більш раннім часом, документовані відомості вказують на XVIII століття.

У другій половині XIX століття існувало декілька видів повій: ті, що працюють у домах терпимості, одинокі, таємні й повії-бродяги.

Дома терпимості були у кожному великому місті губернії. «Плата ця межеться від 50 копійок до 5 рублів. Дешевих з платою по 50 копійок більше всього, а потім йдуть по 1,2,3 й 5 рублів. Плата залежить від інтер`єру будинку, пишності вбрання повії, освітлення т ін...» [1, с. 34].

Одинокі повії орендували кімнату й там обслуговували клієнтів. Таємна проституція – працювала за згодою поліції, можливо серед них були дами дворянської знаті. Повії-бродяги були самим низьким класом у стратифікації цієї найдавнішої професії.

«При опитуванні про причини, які змусили жінку віддатися цьому ганебному промислу, більшість з них давали такі відповіді: «почала пиячити», «бідність та безробіття»... «покинута коханцем без коштів», «безграмотність», «особисте бажання»...» [1, с.39]

За даними першого перепису населення 1897 р. у Таврійській губернії налічувалося 1447790 мешканців. В губернії було 17 міст, хоча тільки 20% від всього населення проживали в них.

За матеріалами перепису ми можемо дізнатися вік повій: «за групами занять та віком, проституція – 15-16 років –7; 17-19 років – 137; 20-39 років – 278; 40-59 років – 18; 60 і більше – 1; всього – 441» [2, с.184-185].

Щодо «розселення» повій, то ми бачимо, що у Бердянську їх налічувалося 14, Олешках – 2, Євпаторії – 14, Мелітополі – 33, Сімферополі – 98, Бахчисараї – 11, Карасубазарі – 15, Феодосії – 9, Перекопі – 8, Керчі – 53, Севастополі – 182 [2, с.186-191].

Основні висновки. Термін «проституція» походить від латинського слова prostitution – осквернення. Мотив занять – заздалегідь узгоджена винагорода у вигляді грошей або матеріальних цінностей, які є основним або додатковим джерелом існування повій.

За даними перепису населення 1897 р. на території Таврійської губернії налічувалося 441 повія, які мешкали виключно у містах. Найбільше проституція була поширена серед жінок у віці 20-39 років.

Причинами проституції, так само як багатьох інших соціальних відхилень, є соціально-економічні та морально-етичні фактори. Однак існують і специфічні причини. Особливо популярними дома терпимості й поодинокі повії були у кожному великому місті, де розташовувались військові частини та порти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бородин Д.Н. Алкоголизм и проституция / Бородин Д.Н. – Санкт-Петербург: С.-Петербург. коммерч. типо-лит. Виленчик, 1910. – 118 С.
2. «Первая всеобщая перепись населения Российской Империи, 1897 г, том ХLI. Таврическая губерния» – Под редакцией Н.А. Троицкого, ЦСК МВД, 1904
3. Менделевич В. Д. Психология девиантного поведения. Учебное пособие. — СПб.: Речь, 2005. – 445 с.

Цедрик Наталія
студентка 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: О. С. Авдєєва,
к. і. н. (БДПУ)

**ПРОЦЕСИ ДЕСТАЛІНІЗАЦІЇ У ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ ПІД ЧАС
ПРАВЛІННЯ ХРУЩОВА (1953-1964-РР.)**

Актуальність дослідження у тому, що останнім часом під впливом декомунізації відбуваються великі зміни у суспільному житті, тож доцільно було б дослідити те, як відбувались подібні зміни у минулому. Десталінізація має багато схожих рис з декомунізацією: зміна назв вулиць, міст, знищення пам'ятників, зміна сприйняття минулого у зв'язку з тим, що відкривались раніше невідомі факти, засуджувались дії минулого керівництва. Також важливо дослідити не лише те, які події відбувались, а й їх відображення у суспільній свідомості. Аби істотно вивчити це питання було проведено анкетування, проаналізовано спогади сучасників та їх дітей. Територіальні межі дослідження охоплюють Запорізьку область УРСР.

Ступінь досліджуваності проблеми. Питаннями десталінізації на території України займалися такі вчені, як Баран В.К. («Україна 1950-1960 – х рр.: еволюція тоталітарної системи»), Кульчицький С.В. («Спроби реформ (1956-1964)»), Аксютін Ю. («Хрущевская «оттепель» и общественные настроения в СССР в 1953-1964 гг.»), Бажан О. («Процес десталінізації в Україні»). До того ж інформація про перейменування міститься у багатотомнику «Історія міст і сіл УРСР».

Сутність дослідження. Після смерті Сталіна (5 березня 1953 року) та приходу до влади Хрущова розпочався тривалий процес суспільно-політичних змін, який отримав в літературі назву «десталінізація». Основні її напрямки: засудження культу особи Сталіна; реабілітація політичних в'язнів, ліквідація системи ГУЛАГ; розширення повноважень республіки УРСР у економічному та культурному житті; пом'якшення ідеологічного контролю. На території України ці реформи мали обмежений, незавершений характер, що ми можемо простежити на прикладі Запорізької області. 27 березня 1953 року було прийнято Указ Президії Верховної Ради СРСР про амністію ув'язнених до 5 років. Реабілітаційні процеси у Запорізькій області розпочались у серпні 1954 року, коли створили обласну комісію з перегляду справ осіб, засуджених за «контрреволюційні злочини». Не дивлячись на те, що протягом часу її роботи (серпень 1954-лютий 1956 рр.) було переглянуто понад 1800 справ щодо 2433 осіб, а реабілітовано лише 41 людина. Після засудження «культу Сталіна» процес реабілітації дещо пошавився, але людям, що входили до комісій було незвично шукати виправдання особам, яких колись вже звинуватили та покарали. Тож реабілітація була вибірковою, обирались лише найбільш очевидні справи, де не було складу злочину. Загалом обласним судом у роки десталінізації (1953-1964 рр.) було реабілітовано понад 3100 осіб [3, с.32].

Десталінізація передбачала насамперед знищення образу Сталіна, саме тому відбувались перейменування міст, сіл і вулиць, демонтували його багато чисельні пам'ятники. Вони знищувались зазвичай вночі, до того ж часто разом з постаментом. Так у Бердянську був величезний пам'ятник Сталіну, за одну ніч зняли та втопили у одному з бердянських лиманів а проспект Сталіна перейменовували на проспект Леніна. Сучасники описують це явище так: «Просто однажды утром просыпаешься, идешь по знакомой улочке, а на месте привычной фигуры вождя пустота. Так словно ничего и не было... В этот момент и начинаешь задумываться над тем, а был ли вообще тут памятник?» Подібні зміни не могли не відобразитись у свідомості звичайних людей. Тим паче, що однією зі складових десталінізації було пом'якшення ставлення до свободи слова. Тож у цей час з'явилась велика кількість анекдотів про заміну «культу Сталіна» «культу Хрущова». У анкетах про загальні настрої, які панували у часи правління Хрущова писали так: «Зміни були. Ми їх тоді ще не відчували. Боялись відчувати, боялись говорити про них. Боялись критикувати, ще занадто добре пам'ятали часи, коли необережне слово могло перекреслити твоє життя і життя твоїх близьких. Але ми вже не боялись думати і сподіватись на те, що це лише початок змін».

Тож десталінізація у часи правління Хрущова була половинчастою та непослідовною, вона не зачепила загальні устої тоталітарного режиму, а лише ліквідувала його найбільш очевидні прояви та прорахунки. Це особливо помітно, якщо досліджувати не загальні риси, а фактичні заходи та їх сприйняття населенням на території Запорізької області.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аксютин Ю.В. Хрущовская оттепель и общественные настроения в СССР в 1953– 1964 гг. / Ю.В. Аксютин. — М.: РОССПЭН, 2004. — 488 с.;
2. Бажан О. Г. Процес десталінізації в Україні (друга половина 50-х – початок 60-х років) / О. Г. Бажан // 3 архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 1996. – №1. – С. 469-480.
3. Реабілітовані історією (Запорізька область): Науково-документальне видання. – Запоріжжя: Дніпровський металург, – 2004, – 584 с.

Діана Чегринець,
студентка 2 курсу
Гуманітарно-економічний факультет
Наук. керівник: **Ю.В. Федорик,**
к.і.н., доцент (БДПУ)

СВІТОГЛЯДНІ УЯВЛЕННЯ ТРАДИЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ ТА ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ В ПЕРЕДДЕНЬ МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ЗМІН НАПР. ХІХ – ПОЧ. ХХ СТ.

Актуальність. Вивчення світогляду традиційного суспільства в Центральній-Східній Європі, в тому числі на території сучасної України, є актуальною проблемою. Сьогодні ми щораз більше втрачаємо знань про

традиційне суспільство, менше розуміємо світогляд його носіїв, оскільки розучилося сприймати світ таким, яким його вбачили наші предки. Внаслідок цього втрачається розуміння багатьох явищ, пов'язаних з болісною трансформацією домодерних локальних спільнот в сучасне постіндустріальне суспільство. Часто приходится констатувати використання спрощеного підходу, який базується на трактуванні минулого з позиції реалії сьогодення. В цьому контексті вивчення світогляду традиційного суспільства допоможе нам краще зрозуміти минуле.

Ступінь досліджуваності проблеми. Історіографія проблеми дослідження представлена рядом праць. Деякі її аспекти в різні часи висвітлювали, зокрема, К. Добровольський, І.-П. Химка, В. М. Константинова. Також цю проблему вивчали Б. М. Миронов, Ю. П. Присяжнюк, Б. Малиновський і т.д.

Мета і методи дослідження. Метою роботи є дослідження світоглядних уявлень традиційного суспільства в Україні та Центрально-Східній Європі в переднь модернізаційних змін напр. XIX – поч. XX ст. Під час роботи над цією темою були використані такі методи дослідження, як порівняльно-історичний та світоглядний.

Сутність дослідження. Історія кожного народу, чи то українці, чи то білоруси або поляки, проходила через етап трансформації традиційного суспільства. На перший погляд, суспільство даного типу асоціюється з наявністю традицій, які нібито мають складати його фундамент. Але, насправді, кожний тип суспільства пов'язаний з певними традиціями. Натомість, коли ми згадуємо про традиційне суспільство, маємо на увазі якісно інший (порівняно з сьогоденням) спосіб мислення домінуючої частини населення. З плином часу, модерне суспільство стало нехтувати традиціями пращурів, вихованих в цінностях традиційного світогляду, вважаючи останні пережитками минулого. Але яким би модерним не вважало себе суспільство, окремі його представники часто продовжують жити за законами, які притаманні традиційному суспільству.

Майже завжди традиційне суспільство ототожнюють з селянським суспільством (хоча це не до кінця відповідає дійсності), адже селянське суспільство є типовим носієм традицій та культури минулого [1, с. 195].

Треба зауважити, що такий тип суспільства не терпить змін. На думку представників традиційного суспільства зміни завжди несуть с собою певний ризик [1, с. 195]. До всіх нововведень вони ставляться несхвально, зі сумнівом: «Най буде, як бувало», – казали вони [1, с. 195]. Головним законом життя в такому суспільстві виступає формула: «треба робити так, як робили наші батьки, наші діди».

Традиційне суспільство завжди споглядає у минуле. Саме тому найважливішими членами такого суспільства виступають старші люди [1, с. 195]. Вони користуються необмеженою повагою, їх порад слухаються. Найбільш старшою і шанованою в традиційному суспільстві постає особа царя, яка гарантує існування цього суспільства. Одним з головних елементів цього суспільства є абсолютна покора молодшого покоління старшому. Селяни вважали, що треба жити «по-Божому, по правді і по традиції» [2, с. 446].

Традиційне суспільство не знає слова «нація» і не класифікує людей по національному принципу. Це суспільство ідентифікується за місцевістю проживання. Тому нерідко його представники називають себе «тутешніми» [1, с. 196]. Також дуже часто вживалась ідентифікація за релігійної приналежністю [1, с.195].

Важливою складовою традиційного суспільства є відчуття родинності,теплоти і довіри в родині [1, с. 198]. Людина залежала від своєї сім'ї. Найгіршою річчю, яка могла статися з людиною в такому суспільстві, це було вигнання із сім'ї. Тоді людина вважалась майже засудженою на смерть [1, с. 198]. Поза сім'єю людина не бачила можливості свого існування.

На кінець XIX ст. традиційне суспільство почало відмирати. Головною причиною цього виступили демографічні зміни [3, с. 11]. Підвищився рівень народжуваності, і умови життя стали важчими. Кількість дітей яких треба було прогодувати збільшилася, а кількість землі не змінилася. Старші діти, щоб допомогти батькам, вирушали на заробітки у місто. Заробляючи гроші на сім'ю, старші сини починали зневажати авторитет батька, як старшого в сім'ї і розпочали бунтувати [1, с. 199].

На межі XIX-XX ст.ст. продовжився процес розкладання традиційного суспільства і з'явилися перші покоління молодих людей [1, с. 199], які думали і діяли, як їм забажається, а не так, як це робили їхні предки. Такі покоління вже не страшилися нових змін, а навпаки бажали їх.

Основні висновки. Отже, уявлення представників традиційного суспільства відрізняються від сучасних, притаманних модерному суспільству. І цей факт треба враховувати під час історичних досліджень.

Устої та правила традиційного суспільства, грали величезну роль у житті тогочасних людей. Хоча у XXI ст. традиційне суспільство з усіма його світоглядними уявленнями переважно відмерло, але цей процес не завершився повністю. Устої, правила традиційного суспільства все одно залишилися у нашому модерному світі. Може навіть ми цього не помічаємо, але світоглядні уявлення традиційного суспільства знаходять своє вираження у способах нашого мислення і манері нашої поведінки.

Адже устої традиційного суспільства, які засвоювалися людьми з дитинства і повністю зумовлювали правила поведінки на протязі всього життя не так просто знищити. Світоглядні уявлення традиційного суспільства, до якого належали і наші предки, завжди будуть простежуватися і впливати, хай і в не такій значній мірі, на життя модерного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1.Добровольський К. Традиційна селянська культура / Т. Шанін ; пер. з англ. С. О. Белова // Великий незнайомець: селяни і фермери в сучасному світі. – М., 1992. – С.195 – 199.

2.Константінова В.М. Урбанізація: південноукраїнський вимір (1861-1904 роки). – Запоріжжя: АА Тандем, 2010. – 596 с.

3.**Химка І.** – П. Історія, християнський світ і традиційна українська культура: спроба ментальної археології/І.-П. Химка // Україна Модерна. – № 6. – Київ, 2001.

Шматок Олексій,
студент 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: О. С. Авдєєва,
к. і. н. (БДПУ)

М.ПАВЛОГРАД ПІД ЧАС ОКУПАЦІЇ (1941- 1943рр.)

Актуальність дослідження. На даний момент в Україні проходить процес декомунізації, який пов'язаний не тільки з перейменуванням географічних назв, як здається деяким, а і з своєрідним переглядом історії України та поглядом на неї під іншим кутом. За для того щоб у майбутньому не виникало спірних питань щодо історії України у комуністичний період, зокрема у період Другої світової війни, вважаємо за необхідне детальне вивчення історії міст та сіл України у даний період.

Територіальні межі охоплюють Дніпровську область зокрема м. Павлоград Павлоградського району.

Ступінь досліджуваності проблеми. Вивченням історії міста займалися такі діячі як Караванченко А. П. (Непокоренный Павлоград. М., 1965), Бушин В.С. (Нариси з історії Павлограда: до 220 – річчя міста.), Теселько М.П., Ефименко М.Г. (Павлоград: Историко-краеведческий очерк.).

Мета дослідження. Проаналізувати історія м. Павлоград під час окупації (1941-1943 рр.)

Сутність дослідження. 18 грудня 1940 Гітлер затвердив план «Барбаросса», план наступу на СРСР. Відповідно до нього вермахт присунув до кордонів союзу багатомільйонну армію. Згідно з планом «Барбаросса» німецько – фашистські війська, які готувалися до наступу, становили три групи армій: «Північ», «Центр», «Південь», перед кожною з яких стояли свої особливі завдання.

Група армій «Північ» наступала зі Східної Пруссії в напрямі на Даугавпілс, Псков, Ленінград з метою знищити радянські війська в Прибалтиці, захопити порти на Балтійському морі.

Група армій «Центр», найбільш оснащена з усіх трьох, повинна була нанести потужні удари на флангах радянських військ (сконцентрованих в районі Білостока), з'єднатися в районі Мінська і продовжити наступ через Смоленськ на Москву.

Група армій «Південь», знищивши сили Червоної Армії в Західній Україні і на захід від Дніпра, мала захопити Київ і продовжити наступ на Харків, Донбас і Крим.

Гітлерівці в Павлоград увійшли 11 жовтня 1941 року. У місті ввели «окупаційний режим».

У серпні за рішенням Дніпропетровського обкому для здійснення керівництва боротьбою з загарбниками було створено підпільний обком партії на чолі з секретарем Миколою Івановичем Шашковим і його заступником, Садовниченко Дмитром Гавриловичем.

Члени підпілля готувалися до повстання. На обліку антифашистського комітету були всі заводи, які виробляли зброю, боєприпаси, все військові склади.

Керівництво підпілля, отримавши узгоджений план дій, прийняло рішення почати збройне повстання в ніч з 16 на 17 лютого 1943 року. У ніч на 17 лютого виступили бойові групи, які вдарили по німцях з тилу і надали збройну допомогу підійшли частинам 35 гвардійської стрілецької дивізії.

Спільними зусиллями військ 35 гвардійської стрілецької дивізії з фронту і бойових груп підпілля, які виступали з тилу, місто було звільнене.

Перекинувши значні сили військ з інших ділянок фронту, нацисти 22 лютого 1943 роки знову увійшли в місто.

Остаточо місто Павлоград від німецько – фашистських загарбників був звільнений 18 вересня 1943 року.

Тож місто вдалось звільнити спільними зусиллями підпілля і Червоної Армії, хоча і не на довго, ця подія викарбувалась в історії як «Павлоградське повстання». Вона мала підштовхнути інші міста на боротьбу проти німецько – фашистських загарбників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Реабилитация. Политические процессы 30 – 50-х годов / Под ред. А.Н.Яковлева. – Москва, из-во Политической литературы, 1976.

2. Страницы истории советского общества. Факты, проблемы, люди / под. ред. А.Т. Кинкулькина. – Москва, из-во Политической литературы, 1989.

3. Коваль В.С. «Барбаросса» истоки и история величайшего преступления империализма. – Киев: Наукова Думка, 1989.

Юшин Ілля,
студент 3 курсу
Гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: М. М. Антощак
к.іст.н, доцент (БДПУ)

АНГЛО-ФРАНЦУЗЬКЕ СУПЕРНИЦТВО ЗА СУЕЦЬКИЙ КАНАЛ

Актуальність. Єгипет по праву можна називати країною, яка є певним містком між Європою, Азією та Близьким Сходом. Держава не одноразово приваблювала передові країни Європи, які хотіли встановити протекторат над Єгиптом, зробити своєю колонією і таким чином контролювати міжнародну економіку. В ХІХ столітті Єгипет, як частина Османської імперії, став об'єктом англо-французького суперництва. З огляду на стан сучасної економічної ситуації, вважаємо актуальним розкрити деталі боротьби двох провідних європейських держав за домінуючу позицію в світовій економіці та політиці.

Ступінь досліджуваності проблеми. Через слабкий ступінь вивченості історії Суецького каналу проблема англо-французького суперництва за цей об'єкт міжнародної економіки та торгівлі є мало

дослідженою і потребує більш детального вивчення. До досліджень фундаментального характеру слід віднести роботи єгипетського вченого Абд-ар-Рахмана ар-Рафії. У своїх працях вчений надає докладний виклад подій XIX століття в єгипетській історії. Важливе значення для аналізу економічного стану країни має книга «Фінансова історія Єгипту», в якій відображається фінансова ситуація Єгипту при Саїд-паші і Ісмаїл-паші. Із західноєвропейських фахівців можна відзначити Е. де Леона, Ф. де Лессепа. Історії Єгипту були присвячені дослідження, в яких розкриваються проблеми політичної, фінансово-економічної системи держави. Багато інформації містить збірник статей «Из истории общественных движений и международных отношений», що був опублікований у часи СРСР.

Метою дослідження є виявлення характерних рис англо-французького суперництва за контроль над Суецьким каналом.

Методи дослідження. Під час дослідження використано як загальнонаукові методи (історичний, системно-структурний, узагальнюючий), так і спеціальні джерелознавчі (евристичний, конкретно-пошуковий метод).

Сутність дослідження. Плани спорудження каналу через Суецький перешийок виникали неодноразово, починаючи з XVII століття. По мірі того як зростали інтереси і торгівля європейських країн на сході, необхідність каналу ставала все більш очевидною.

Причини англо-французької боротьби: 1. Англія бажала контролювати цю територію тому, що через Єгипет пролягала найкоротша дорога в Індійський океан, де вона мала великі колонії і ні за яку ціну не хотіла їх втрачати. Впливовим важелем для англійської влади була позиція великих англійських судновласницьких компаній, які вклали значні кошти в спорудження баз і станцій на шляху навколо Африки. Зазначені кампанії побоювалися, що після відкриття каналу ці бази та станції втратять своє значення. 2. Боротьба за монопольне право експлуатації Єгипту. 3. За рахунок завоювання єгипетських територій Франція намагалась вдарити Британську імперію у найвразливіше місце.

15 грудня 1858 року була створена компанія Суецького каналу. Канал було збудовано за ініціативи Франції, завдяки діяльності французького дипломата та підприємця Фердинанда де Лессепа. Більша частка акцій каналу була скуплена французькими підприємцями. Британія чинила опір будівництву каналу, офіційно засудивши використовувану тут примусову працю та направивши сюди бедуїнські загони. Це на деякий час припинило будівництво. На протипагу будівництву Англія висунула проект залізничного шляху через Суецький перешийок [2].

17 листопада 1869 року відбулося урочисте відкриття Суецького каналу. В 1875 році внаслідок несплати зовнішніх боргів єгипетський правитель Ісмаїл-Паша змушений був продати частку єгипетських акцій на Суецький канал Англії за 4 млрд. фунтів стерлінгів. Французький капітал зазнав сильної поразки в боротьбі за Суецький канал, а разом з тим і в боротьбі за вплив у Єгипті. Канал, побудований завдяки активності французького капіталу, в запеклій та впертій боротьбі проти Англії, в один

день втратив чисто французький характер. Англіїці отримали майже половину акцій і можливість претендувати на частку в управлінні.

Англія та Франція хотіли встановити повний контроль над територією каналу, змагаючись в тому хто більше надасть позик Єгипту. Часта зміна правителя в Єгипті коливала схильність його то до одної, то до іншої із сторін. Константинопольська Конвенція 1888 року оголосила канал нейтральною зоною під захистом Британії. Британські війська окупували територію уздовж каналу в ході громадянської війни в Єгипті 1882 року [3].

У роки першої та другої світових війн судноплавство по каналу фактично регулювала Великобританія. 26 липня 1956 року президент Єгипту Гамаль Абдель Насер націоналізував канал, що призвело до вторгнення британських, французьких та ізраїльських військ і початку тижневої Суецької війни 1956 року [1].

Висновки. Незважаючи на те, що спорудження Суецького каналу стало важливим кроком на шляху колоніального поневолення Єгипту, споруда має важливе геополітичне і гео економічне значення. Важливість даного об'єкта проаналізовано на основі боротьби двох передових європейських держав, які намагалися всіма можливими способами встановити протекторат над цією територією задля власної користі та можливості впливати на економічну ситуацію в регіоні та світі. Саме Суецький канал, який є важливою ланкою світового транспортно-комунікаційного повідомлення, перетворив сучасний Єгипет в одну із стратегічно важливих країн Близького Сходу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бузань В. Ю. Суецька криза 1956 року в міжнародних відносинах / В. Бузань // Вісник Київського нац. універ. імені Шевченка. – 2011. – № 107. – С. 4 – 7.
2. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. – Львів : Львів нац. ун-т, 2005. – 430 с.
3. Терекулова Ж. Суецький канал і економічний розвиток Єгипту у XIX столітті // Актуальні проблеми економіки – 2012. – № 11.– С. 477 – 483.

ПРАВО

Максим Васильєв

студент 7 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: К.Б. Дудорова
к.ю.н., доцент (БДПУ)

**ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ЕМФІТЕВЗИСУ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ
РИНКУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ
В УКРАЇНІ**

Актуальність теми. У зв'язку із проведенням в Україні земельної реформи, яка запроваджена з 15.03.1991 р. Верховною Радою УРСР на підставі постанови № 563-XII від 18.12.1990 р., подальшого стрімкого роздержавлення та приватизації земельного фонду і засобів аграрного виробництва, здійснено спробу встановлення правових інститутів, які б відповідали існуючим економічним реаліям. Такою новелою у Цивільному кодексі України 2003 р. (відповідні зміни внесено і до Земельного кодексу України у 2007 р.) стала регламентація відносин користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис), які однак не набули широко розповсюдження.

Проте на тлі діючого з січня 2001 р. мораторію на відчуження земель с/г призначення, вдосконалення і деталізації інституту емфітевзису розглядається як підготовчий етап у процесі формування механізму довгоочікуваного ринкового обігу цих земель.

Метою дослідження є визначення деяких теоретичних питань відносно змісту правового регулювання емфітевзису як інструменту залучення інвестицій у аграрний сектор економіки, що потребує нагальної оптимізації.

Методи дослідження: діалектичний, аналіз.

Ступінь досліджуваності характеризується недостатньо високим рівнем наукового осягнення сутності та змісту емфітевзису як правового інституту у сучасному цивільному та земельному законодавстві України. Висвітленню підстав виникнення права емфітевзису та його речово-правової природи присвячена кандидатська дисертація О.І. Сліпченко.

Сутність дослідження.

Враховуючи відсутність законодавчого визначення емфітевзису, аналіз норм ст.ст. 407-412 ЦКУ свідчить, що змістом таких відносин, які виникають виключно на договірній основі є строкове чи безстрокове, платне чи безоплатне користування земельною ділянкою сільськогосподарського призначення з передачею її у володіння і користування іншій особі для здійснення нею підприємницької або іншої діяльності.

Специфіка емфітевзису полягає в тому, що в національному праві він має виражену речову природу та підлягає обов'язковій державній реєстрації у порядку, визначеному Законом України № 1952-IV від 01.07.2004 р. Ця обставина зумовлює широкий діапазон дій щодо розпорядження емфітевтом наявним правом, як то продаж іншій особі, відчуження на підставі інших

цивільно-правових угод, передання у спадщину чи у заставу, тобто створює можливість його повноцінного цивільного обороту та надійного забезпечення виконання зобов'язань, що випливають з договорів позики, кредиту.

У порівнянні з відносинами оренди землі, емфітевзис має ряд переваг, перш за все – відсутність надмірної нормативної зарегульованості процедур набуття, зміни або припинення емфітевзису, висока допустимість фіксування обсягу прав і обов'язків сторін у договірному порядку, можливість самостійного визначення сторонами строку дії договору користування земельними ділянками приватної власності. Таким чином, емфітевзис гармонічно поєднує у собі зобов'язально-правову підставу виникнення й усі риси, характерні для речового права: абсолютність захисту прав емфітевта, довгостроковість, відчужуваність, успадковуваність, цільове призначення, «слідкування» за річчю.

Однак інститут емфітевзису має і доволі суттєві вади, пов'язані із недосконалістю правового регулювання. Зазначене стосується невизначеності механізму звернення стягнення на право емфітевзису як предмета застави, заборони відчуження права емфітевзису щодо земель державної та комунальної власності, відсутність у емфітевта права передати земельну ділянку у тимчасове користування іншій особі. Цими чинниками і пояснюється обмежене застосування у господарській діяльності права емфітевзису в Україні.

З метою вирішення вказаних питань, а також необхідністю формування підґрунтя для відкриття ринку с/г земель, групою народних депутатів у липні 2016 р. зареєстровано проект закону № 4010а [2]. Згідно пояснювальної записки, авторами законопроекту пропонується чітко визначити процедуру звернення стягнення на право емфітевзису, порядок проведення земельних торгів з набуття права емфітевзису, встановити граничний строк договору емфітевзису на землях всіх форм власності до 50 років, надати емфітевту право передавати земельну ділянку в оренду, залишаючись при цьому відповідальним перед власником земельної ділянки. На думку деяких представників асоціації «Земельна спілка України» останнє повинно стати зручним механізмом консолідації земель в умовах дії мораторію (продовжено до 01.01.2018 р. на підставі Закону України № 1669-VIII від 06.10.2016 р.) [1].

Наразі законопроект отримав незадовільні відгуки Головного науково-експертного управління Апарату ВРУ, науковців НААН, фахівців у галузі земельного права. В цілому критики єдині у тому, що реалізація запропонованих у законопроекті № 4010а норм може призвести до надвисокої концентрації земель великими агропідприємствами, підірвати конкурентоспроможність малих товаровиробників на земельних аукціонах та не виправдано звузити права власника земельної ділянки.

Основні висновки. За результатами виконаного дослідження та порівняння діючого цивільного і земельного законодавства із новелами згаданого законопроекту № 4010а варто наголосити, що в умовах дії мораторію, емфітевзис має великий потенціал відносно дієвого інвестування і модернізації товарного с/г виробництва та дозволить поступово

сформувати в Україні певну практику «обігу земель» без соціальних потрясінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Емфітевзис: селяни лляють нормами, які існують 12 років // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/columns/2016/08/30/603545/>
2. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59780

Андрій Кононович

студент 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: К.Б. Дудорова
к.ю.н., доцент (БДПУ)

УЧАСТЬ ПРОКУРОРА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ (АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН)

Актуальність теми. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» №1401-19 від 2 червня 2016 року прокуратура була позбавлена можливості представляти інтереси громадян у суді. Оновлення вітчизняного законодавства, дискусійність ряду питань у теорії, наявність проблем у правозастосовній практиці свідчать про актуальність обраної теми як в теоретичному, так і в практичному аспектах.

Ступінь досліджуваності теми. Питання участі органів прокуратури у цивільному процесі розглядались у працях О.В. Анпілогова, В.С. Бабкової, І.Є. Марочкина, С.Я. Фурси та інших.

Мета дослідження полягає в розгляді та критичній оцінці законодавчих змін, які стосуються особливостей участі прокурора в цивільному процесі.

Методи дослідження. Основою методології дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: системний, діалектичний та історичний методи, формально-логічний та порівняльно-правовий, метод юридичного аналізу та ін.

Сутність дослідження. На думку багатьох науковців законодавчі зміни щодо ролі органів прокуратури у цивільному процесі є неоднозначними і такими, що не відповідають нормам Конституції України. Ми поділяємо позицію В.С. Бабкової В. С. про те, «що об'єктивних передумов для позбавлення прокуратури можливості представляти інтереси громадян у суді на сьогодні не існує. Здійснення прокуратурою відповідної діяльності не суперечить міжнародним стандартам, а навпаки цілком відповідає їм» [1, с. 25].

Право прокурора на участь і представництво в цивільному процесі громадян та держави закріплено в Законі України «Про прокуратуру» №1697-18 від 14 жовтня 2014 року, Цивільному процесуальному кодексі України, Сімейному кодексі України тощо. Діяльність прокурора як представника громадян та держави у цивільному процесі завжди посідала важливе місце і дозволяла реалізовувати конституційний принцип верховенства права. Права прокуратури на представництво інтересів громадян досі не виключені з вищеперерахованого законодавства. Це дозволяє дійти висновку про те, що чинні закони не відповідають нормам Конституції України, а це може спричинити колізію при правозастосуванні, адже як зазначається в ст. 8 Основного Закону «Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй».

Вказані зміни є такими, що суперечать конституційним нормам, оскільки в ч. 3 ст. 22 Конституції України закріплено принцип, відповідно до якого «При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод». А позбавлення права прокуратури представляти інтереси громадян при захисті їхніх законних прав та інтересів звужує кількість суб'єктів, до яких мають право звертатися громадяни, що прямо звужує зміст та обсяг прав громадян.

І головним, на нашу думку, аргументом неконституційності даних нововведень є те, що ці зміни суперечать самим інтересам держави. Саме в реалізації функції представництва І. Є. Марочкін убачав збереження правозахисного потенціалу прокуратури. [2, с. 381]. Таким чином, вказані обмеження ведуть не лише до звуження обсягу однієї з функцій прокуратури, а й загалом до відмови від правозахисної спрямованості цього органу. Представляючи інтереси громадян, прокурор завжди діяв в публічних інтересах, оскільки держава зацікавлена в захисті соціально незабезпечених категорій населення.

Основні висновки. Виходячи з того, що зміни до Конституції України в частині позбавлення права прокуратури на представництво громадян під час захисту їхніх прав та законних інтересів є такими, що не відповідають нормам Конституції України та інтересам самої держави, пропонуємо на конституційному рівні повернути прокуратурі право представляти інтереси громадян у суді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабкова В. С. Проблеми збереження повноважень прокурора щодо представництва інтересів громадян у суді [Текст] / Бабкова В. С. // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ України ім. Е. О. Дідоренка. – 2016. – № 3. С. 20–28.

2. Марочкін І. Є. Прокуратура України: проблеми становлення й розвитку [Текст] / І. Є. Марочкін // Проблеми законності. 2009. – № 100. – С. 376-385.

Слизова Маляр,
студентка 3 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: В. О. Мирошніченко,
к. педагог. н., доцент кафедри правознавства

ЗЛОВЖИВАННЯ МОНОПОЛЬНИМ СТАНОВИЩЕМ НА РИНКУ

Актуальність теми. Будівництво правової держави на засадах рівності і справедливості потребує вирішення низки соціально-економічних питань, одним із яких є формування здорових ринкових відносин. А відтак, захист економічної конкуренції є одним із пріоритетних напрямів. Згідно з практикою діяльності Антимонопольного комітету України, одним із найпоширеніших видів протиправної поведінки суб'єктів господарювання у сфері антимонопольно-конкурентного регулювання є зловживання монополюним становищем.

Ступінь досліджуваності проблеми. Дослідженням проблеми зловживання монополюним становищем займалися як вітчизняні, так і зарубіжні науковці: С. Валітов, С. Мельник, Н. Саніахметова, І. Князева, Т. Султонова та інші.

Мета і методи дослідження. Метою даної роботи є аналіз поняття та основних видів зловживання монополюним становищем. Методи дослідження: аналіз, логіко-юридичний, статистичний метод.

Сутність дослідження. Відповідно до ч. 1 ст. 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції», зловживанням монополюним (домінуючим) становищем на ринку є дії чи бездіяльність суб'єкта господарювання, який займає монополюне (домінуюче) становище на ринку, що призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, або ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку [3].

Погоджуючись з думкою Н. Саніахметової та С. Мельник, дана норма дає визначення поняття «зловживанням монополюним (домінуючим) становищем на ринку». Вони вважають, що перший вид зловживанням монополюним становищем закріплений у п.1 ч.2 ст. 13 Закону «Про захист економічної конкуренції». Тобто ч.1 ст. 13 не можна застосовувати щодо кваліфікації дій монополіста, а відповідно, і притягнути його до відповідальності за ці дії.

На думку ж С. Валітова, на практиці ситуація виглядає по-іншому. Розглядаючи справу за ознаками зловживання монополюним або домінуючим становищем, антимонопольні органи, в першу чергу, визначаються з тим, чи підпадають дії монополіста хоча б під одне із положень ч.2 ст.13 Закону України «Про захист економічної конкуренції». Якщо не підпадають, то ч.2 ст.13 залишається без уваги, і потрібно виконати всебічний збір і аналіз доказів відповідно до частини першої статті 13 [1].

Частиною 2 ст. 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції» встановлено конкретний перелік видів зловживання монополюним становищем:

1) встановлення таких цін чи інших умов придбання або реалізації товару, які неможливо було б встановити за умов існування значної конкуренції на ринку;

2) застосування різних цін чи різних інших умов до рівнозначних угод з суб'єктами господарювання, продавцями чи покупцями без об'єктивно виправданих на те причин;

3) обумовлення укладання угод прийняттям суб'єктом господарювання додаткових зобов'язань, які за своєю природою або згідно з торговими та іншими чесними звичаями у підприємницькій діяльності не стосуються предмета договору;

4) обмеження виробництва, ринків або технічного розвитку, що завдало чи може завдати шкоди іншим суб'єктам господарювання, покупцям, продавцям;

5) часткова або повна відмова від придбання або реалізації товару за відсутності альтернативних джерел реалізації чи придбання;

6) суттєве обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин;

7) створення перешкод доступу на ринок (виходу з ринку) чи усунення з ринку продавців, покупців, інших суб'єктів господарювання [3].

Відповідно, як до української, так і зарубіжної практики одним із найпоширеніших видів зловживання монополієм (домінуючим) становищем на ринку є зловживання цінового характеру. Так, згідно з річним звітом Антимонопольного комітету України у структурі порушень у вигляді зловживання монополієм становищем зловживання цінового характеру у 2014 році становили 32% [1].

Санкція статті 166-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлює відповідальність за зловживання монополієм становищем на ринку у вигляді накладення штрафу на керівників (розпорядників кредитів) підприємств (об'єднань, господарських товариств тощо) у розмірі до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а на осіб, які займаються підприємницькою діяльністю, – до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [2].

Протягом 2004 – 2013 років органи Антимонопольного комітету України порушили лише 134 справи за ознаками адміністративного проступку, передбаченого ст. 166-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення. І тільки у 45 % випадків розгляд відповідних справ завершився прийняттям судового рішення про накладення на порушника адміністративного стягнення. Загальна сума штрафів за вчинення відповідних адміністративних проступків не перевищує 0,8 тис. грн на рік [1].

Основні висновки. Потрібно враховувати те, що сам факт домінуючого становища, згідно із антимонопольно-конкурентним законодавством України, не є правопорушенням. Правопорушенням визнається зловживання монополієм або домінуючим становищем на ринку. Завдання, встановлення, виявлення і доказування фактів зловживання покладено на органи Антимонопольного комітету України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грудницький В.М. Характеристика видів зловживання монопольним (домінуючим) становищем//Право і суспільство. – № 1. – 2016. Режим доступу: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2016/1_2016/part_1/19.pdf.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
3. «Про захист економічної конкуренції». Закон від 11.01.2001 № 2210-III (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2210-14/page>.

Денис Михайленко

студент 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: К.Б. Дудорова
к.ю.н., доцент (БДПУ)

ВИЗНАЧЕННЯ МОМЕНТУ ВИНИКНЕННЯ ПРАВА НА ЖИТТЯ

Актуальність теми. Життя людини згідно зі ст. 3 Конституції України визнається вищою соціальною цінністю. Право на життя становить першооснову всіх інших особистих немайнових прав, а життя людини є найважливішим особистим немайновим благом. В науковій літературі існує дискусія з приводу визначення моменту виникнення права на життя. Вирішується питання: право на життя виникає з моменту зачаття чи з моменту народження?

Метою роботи є аналіз законодавства щодо встановлення моменту виникнення права на життя.

У науковій роботі були застосовані такі **методи дослідження** як логічний, аналізу і синтезу, дедукції та індукції, юридичний та системний.

Ступінь досліджуваності проблеми. Проблеми права людини на життя досліджувалися Р.О. Стефанчуком, О.В. Ярешко, Г.Б. Яновицькою, Н.С.Кузнецовой,

Сутність дослідження. Усі існуючі погляди з питання виникнення права на життя Р.О. Стефанчук поділяє на дві основні концепції, які умовно називає «ембріональною» та «натусіальною». Ембріональна концепція виходить з того, що право людини на життя виникає до моменту народження. Натусіальна концепція ґрунтується на тому, що пов'язує момент виникнення права на життя із моментом народження фізичної особи [1, с. 274-278]. Для вирішення даного питання необхідно проаналізувати положення нормативно-правових актів. Відповідно до ст. 6 Закону України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. № 2402-III кожна дитина має право на життя з моменту визначення її живонародженою та життєздатною

за критеріями Всесвітньої організації охорони здоров'я. Також у ст. 25 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) зазначено, що цивільна правоздатність фізичної особи виникає в момент її народження. Разом з тим, у цій же ст. 25 ЦК України передбачено, що у випадках, встановлених законом, охороняються інтереси зачатої, але ще ненародженої дитини. Слід зазначити, що дане положення стосується спадкових відносин. Проте, зі змісту даної статті не випливає, що право на життя виникає у фізичної особи з моменту зачаття. Про це свідчить і ст. 1222 ЦК України, відповідно до якої спадкоємцями за заповітом і за законом можуть бути фізичні особи, які є живими на час відкриття спадщини, а також особи, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини. Тобто саме з моменту народження фізична особа може реалізувати весь комплекс прав, пов'язаних із прийняттям спадщини.

Крім того у національному законодавстві відсутня кримінальна відповідальність за проведення абортів, адже у випадку наділення плоду правом на життя, такі дії повинні були б прирівнюватись до вбивства. Можливість штучного переривання вагітності передбачена і ч. 6 ст. 281 ЦК України. А якби право на життя виникало з моменту зачаття, то дана норма суперечила б нормі ч. 2 ст. 281 ЦК України, відповідно до якої фізична не може бути позбавлена життя.

Аналогічну думку щодо того, що плід не наділений жодними суб'єктивними правами висловив Європейський Суд з прав людини 8 липня 2004 р. у справі «Во проти Франції». На думку Суду, потенціал і здатність ембріона людини стати людиною вимагають його захисту в ім'я людської гідності, однак це не вимагає розглядати його як людину, котрій належить право на життя [2, с. 75].

Висновок. Отже, законодавчим моментом виникнення права на життя вважається саме момент народження дитини. Це пов'язано з тим, що реалізовувати свої права може лише жива людина. Тобто момент народження дитини повинен бути пов'язаний саме з моментом її живонародження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): Монографія / Р.О. Стефанчук: / Відп. ред. Я.М. Шевченко. – К.: КНТ, 2008. – 626 с.

2. *Європейський суд з прав людини: Матеріали практики (2004-2005 рр.):* Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України. – Серія II. Коментарі прав і законодавства. Вип. 6. – Львів, 2006. – 440 с.

НАЦІОНАЛЬНА ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: СТАНОВЛЕННЯ І ОСОБЛИВОСТІ

Актуальність проблеми формування правової системи України, її вдосконалення та перспективи розвитку, як науково юридичної категорії є об'єктом ретельної уваги та дослідження на сучасному етапі розвитку держави. Особливо важливим фактором для організації розквіту та розвитку власного суспільства виступає сформована національна правова система, яка продуктивно функціонує і встановлює принципи подальшого прийняття законів та нормативно-правових актів.

Ступінь досліджуваності: Окремі питання даного напрямку дослідження знайшли висвітлення у працях таких вчених-юристів, як: С.С. Алексєєв, А.Б. Венгеров, Мехман Дамирли, О.В. Зайчук, М.В. Кравчук, М.І. Матузов, М.М. Марченко, Ю.М. Оборотов, Н.М. Оніщенко.

Мета: Проаналізувати історичний генез правової системи України, вивчити проблеми та розглянути перспективи розвитку у майбутньому.

Методи: Під час збирання та обробки інформації стосовно даного питання були використані такі методи: історичний, порівняльний, системний, прогностичний.

Українська національна правова система формувалася в складних умовах, що зумовлено як відсутністю державної незалежності протягом значних періодів історії, так і геополітичним положенням України та відповідним ідеологічним впливом на українське суспільство багато в чому протилежних за змістом європейських та східних концепцій.

У словнику юридичних термінів дається визначення правової системи: «це система всіх юридичних явищ, які існують у певній державі або в групі держав.» [1; с. 71]

На сучасне розуміння і втілення національної правової системи України вплинули певні історичні обставини. До найважливіших можна віднести створення «Руської Правди» (1016р.) за часів Київської Русі, впровадження Литовських статутів(XIVст.), добу Гетьманщини, дію Магдебурзького права на міста XIIIст., вплив традицій інших країн у XIXст.-XXст. і 70 років підкорення Радянській владі.[3; с. 23-33]

Більшість дослідників поділяють процес розвитку системи на 2 періоди: становлення (до 1996р.) і удосконалення першої прийнятої Конституції України (з 1996р. до сьогодні). Саме Конституція зафіксувала основні засади сучасного етапу розвитку правової системи, куди входять економічні, політичні, соціально-культурні норми.

Головним орієнтиром у зовнішній політиці України на даний момент – це входження до європейського простору, що відбивається у прийнятих політико-правових актах, законодавстві, правових цінностях, напрямах професійної підготовки юристів тощо. Проаналізувавши всі дані, можна

сказати, що Україна входить до романо-германської (континентальної) правової сім'ї. Головним орієнтиром має стати принцип верховенства права, метою якого є обмеження свавілля державної влади.

Як і в країнах, правові системи яких належать до романо-германської правової сім'ї, в українському праві серед джерел права пріоритет віддається закону, точніше — нормативному акту, а не судовому рішення — прецеденту, як це властиве для англоамериканської правової сім'ї. Так, основним джерелом права в Україні є законодавчі та інші нормативні акти, де на вершині ієрархії стоїть Конституція.

Так, у статті 8 Конституції України говориться: «В Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.»[2]

Основні висновки: На даному етапі розвитку Україна має підготуватися до Євроінтеграції. Для цього потрібно почати зі змін самого кореня кожного юридичного явища. Реформування національної правової системи вищими законодавчими органами необхідно зробити через розширення кількості прав та свобод людини, не втративши самотності, геополітичних, економічних та ідеологічних особливостей Української держави.

ЛІТЕРАТУРА

1) В.П. Марчук — Словничок юридичних термінів: Навч. посіб. / Уклад. В. П. Марчук. — К.: МАУП, 2003. — 128 с.

2) Конституція України – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

3) Хаустова М. Г. Правова система України серед правових систем сучасності / М. Г. Хаустова // Проблеми законності. – 2013. – Вип. 123 – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2013_123_5

Таран Олена,

студентка 1 курсу Гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Н.С. Іванова**

к.політ.н., старший викладач(БДПУ)

СУДОВИЙ ПРЕЦЕДЕНТ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА

Актуальність проблеми. Питання судового прецеденту як джерела кримінально-процесуального права України набуло особливої актуальності в контексті судово-правової реформи, яка триває в Україні. Необхідність забезпечення пріоритету прав та свобод особи у кримінальному судочинстві, створення механізмів їх реалізації обумовили зростання ролі суду як незалежного та неупередженого державного органу, який повинен здійснювати функцію правосуддя, забезпечувати дотримання законності та справедливості в кримінальному судочинстві.

Ступінь досліджуваності проблеми. Значний внесок у висвітлення питання судової правотворчості на теренах України зробили такі дослідники, як О.Константій, Л.Петрова, В.Трофименко, О. Ларіна, Л.Луць, О.Скакун, С.Шевчук, І.Овчаренко та інші.

Мета дослідження – проаналізувати роль прецеденту у створенні і функціонуванні права на території України.

Визначити місце та перспективи судового прецеденту у системі джерел кримінально-процесуального права України.

Методи дослідження: дослідження проводилось із застосуванням таких методів пізнання, як історико-правовий, логіко-граматичний, аналітичний, порівняльно-правовий, та системно-структурний.

Багато країн в якості найважливішого джерела права виділяють прецедент. Звертаючись до історії розвитку прецеденту, Є.А.Лук'янова зазначала, що судові прецеденти створювалися судами в разі виникнення казусів, а саме коли відповідь не можна знайти в законах і звичаях. Сутність таких судових рішень полягала в наданні їм нормативного характеру по конкретній справі, що приймалася за правило при вирішенні інших аналогічних справ. Прецедентна форма права була значно поширена в античних і феодальних державах.[2,с.10]

Події 1066 року в Англії призвели до виникнення права, загального для всієї країни. Почали створюватися королівські роз'їзні суди, які вирішували спори від імені Корони, прибувши на місце. Поступово прийняті суддями рішення стали братися за основу при розгляді схожих справ іншими інстанціями. Так склалася загальна для Англії єдина система – судовий прецедент, практика якого стала налічувати сотні різних справ.

В юридичному енциклопедичному словнику прецедент (від лат.praecedentis- передуючий) визначається як поведінка в конкретній ситуації, яка розглядається як зразок при аналогічних обставинах.

Р. Давид дав наступне визначення: «Судовий прецедент – це рішення по конкретній справі, яке є обов'язковим для судів тій же або нижчій інстанції при вирішенні аналогічних справ, або яке служить зразковим прикладом тлумачення закону, який не має обов'язкової сили».[1,с.138]

На сьогоднішній день на теренах України особливої актуальності набув пошук дієвих механізмів вирішення численних колізій та прогалин у кримінально-процесуальному законодавстві України, що зараз становлять дійсну загрозу правам та інтересам учасників судочинства, порушують конституційну засаду рівності кожної людини перед законом і судом. Час доводить, що внутрішні структурні перебудови судової гілки влади не спроможні вирішити тих проблем судочинства, які спричинені головним чином недосконалістю самої системи джерел кримінально-процесуального права. На часі впровадження та використання в системі права України інших, субсидіарних джерел права, які завдяки своїм ознакам, зокрема, більшій гнучкості та динамічності щодо змін, деталізованості приписів, зможуть поліпшити стан правового регулювання порядку здійснення кримінального судочинства. Це призвело до більш детального дослідження судового прецеденту в системі джерел права України, оскільки саме судовий прецедент за походженням є продуктом судової правотворчості, а

за функціональним призначенням – різновидом джерела права взагалі. Ключовим аспектом такого дослідження є перегляд правової природи актів судової гілки влади України в контексті впровадження в систему джерел кримінально-процесуального права України судового прецеденту.

Л.А. Луць зазначає, що в системі джерел права України відсутній правовий прецедент (зокрема, судовий), хоча можливість його появи впродовж тривалого часу обговорюється в літературі. На думку прихильників появи такого джерела, правовий прецедент сприятиме не просто збільшенню кількості суб'єктів правотворчості, а й дасть змогу розформалізувати систему джерел права та надати гнучкості та динамізму всій правовій системі. [3,с.87]

Розглядаючи судовий прецедент як джерело кримінально-процесуального права, необхідно усвідомити, які саме рішення судових інстанцій потрібно відносити до даного виду джерел права в українській правовій системі і за яких підстав. Це пов'язано з тим, що як показує світовий досвід, застосування судового прецеденту, рішення не всіх судів можна відносити до таких джерел права.

В Україні ні в Конституції, ні в інших законах, що регламентують діяльність судів, не говориться про те, що вони наділені правом законотворчості. У зв'язку з цим виникає питання, як третя влада може брати участь у вдосконаленні законодавства?!

Необхідність того, що Верховному Суду України, як найвищому судовому органу, доцільно надати можливості для подальшого вдосконалення своєї практики уже назріла, бо в умовах переходу до ринкових відносин потреба в цьому постійно зростає. І надання можливості Верховному Суду України в цьому аспекті офіційного статусу, щодо права тлумачення законів і визнання судової правотворчості, позитивно вплине на імідж держави в цілому.

Країни, в яких існує судовий прецедент, як джерело права, відносяться до англо-американської правової сім'ї. В країнах романо-германської сім'ї основним джерелом права визначаються нормативні юридичні акти.

Якщо ж говорити про сучасну українську правову систему, то тут вищим джерелом права визнається воля народу і, відповідно, Конституція України як результат народного волевиявлення, є нормативним актом і вищою юридичною силою.

Основні висновки: на сьогодні пошук дієвих механізмів вирішення численних колізій та прогалин у законодавстві України набув особливої актуальності та вимагає негайних дій від влади. Неточності в судочинстві становлять дійсну загрозу правам та інтересам громадян, порушують конституційну засаду рівності кожної людини перед законом і судом. Всі ці негативні процеси вимагають впровадження та використання в системі джерел кримінально-процесуального права України судового прецеденту.

Крім того, прагнення України до вступу у Європейське співтовариство також вимагає дослідження можливості належного впровадження такого правового явища-як судовий прецедент.

ЛІТЕРАТУРА

1. Давид Рене Основні правові системи сучасності / Пер. з фр. В. А. Туманова. – М.: Міжнар. відносини, 1999. - 400с.
2. Лук'янова Є.А. Закон як джерело радянського кримінального права / Лук'янова Є.А. - М., 1998. - 152с.
3. Луць Л.А. Сучасні правові системи світу. Навчальний посібник – Львів, 2003. – 230 с.

Юлія Якуніна,
студентка 3 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **В. О. Мирошниченко,**
к. пед.н., доцент(БДПУ)

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Актуальність теми. Господарсько-правова відповідальність у господарській діяльності займає важливе місце, так як забезпечує виконання зобов'язання, дотримання законності та правопорядку. Водночас, наукові розробки з означеної проблематики є досить суперечливими, що викликає необхідність проведення подальших досліджень.

Метою роботи є аналіз законодавства, яке регулює порядок господарсько-правової відповідальності, щодо одночасного стягнення пені та штрафу за порушення господарських зобов'язань.

Методи дослідження: логіко-юридичний, діалектичний, системний, порівняльно-правовий, метод юридичного аналізу.

Ступінь досліджуваності проблеми. Серед науковців, праці яких присвячені проблемам господарсько-правової відповідальності, варто зазначити М. С. Малеїна, О. О. Мельник, О.Ф. Скакун, С. І. Юшин та ін.

Сутність дослідження. Господарсько-правова відповідальність – це майново-організаційні за змістом і юридичні за формою заходи впливу на економічні інтереси учасників господарських правовідносин у разі вчинення ними господарського правопорушення[1].

В практиці господарських судів мали місце випадки, коли суди, посилаючись на ч. 1 ст. 61 Конституції України, згідно з якою ніхто не може бути двічі притягнутий до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення, відмовляли у задоволенні частини позовних вимог.

Так, постановою Вищого господарського суду України від 13 грудня 2011 р. у справі № 06/5026/1052/2011 було скасовано постанову Київського апеляційного господарського суду від 31 серпня 2011 р. в частині стягнення штрафу у розмірі 80255,20 грн. саме на тій підставі, що суд апеляційної інстанції не врахував, що пунктами 4.5, 4.6 договору № 56 від 07.03.2008 року встановлена відповідальність у вигляді штрафу за кожний день прострочення у разі несплати платежів у встановлені строки та пені у разі несвоєчасної сплати та не спростував висновки місцевого суду про те, що у

даному випадку відповідальність застосована за одне і те саме правопорушення, а саме прострочення (несвоєчасне) виконання грошового зобов'язання, що суперечить вимогам частини 1 статті 61 Конституції України, частини 3 статті 509 Цивільного кодексу України.

Натомість, Верховний Суд України, скасовуючи зазначену постанову Вищого господарського суду України, вказав, що одночасне стягнення з учасника господарських відносин, який порушив господарське зобов'язання за договором, штрафу та пені не суперечить статті 61 Конституції України, оскільки згідно зі статтею 549 ЦК України пеня та штраф є формами неустойки, а відповідно до статті 230 ГК України – видами штрафних санкцій, тобто не є окремими та самостійними видами юридичної відповідальності. У межах одного виду відповідальності може застосовуватися різний набір санкцій (постанова Верховного Суду України від 27 квітня 2012 р. № 06/5026/1052/2011).

Вищий господарський суд в оглядовому листі від 29.04.2013 № 01-06/767/2013 дійшов висновку, що чинне законодавство допускає можливість одночасного стягнення з учасника господарських відносин, що порушив господарське зобов'язання за договором, штрафу та пені, які не є окремими та самостійними видами юридичної відповідальності.

Загалом погоджуючись із резолютивною частиною постанови Верховного Суду України, не можна не заперечити проти її мотивувальної частини, оскільки, наведена правова позиція Верховного Суду, по-перше, ґрунтується на помилковому тлумаченні норми ч. 1 ст. 61 Конституції України, в якій йдеться не про різні види юридичної відповідальності, а про недопустимість притягнення двічі до юридичної відповідальності одного. По-друге, застосування у наведеному випадку судами положень ч. 1 ст. 61 Конституції України загалом видається безпідставним і не зовсім обґрунтованим.

Аргументом такого висновку слугує те, що норма Конституції України стосовно притягнення до юридичної відповідальності закріплена в статті, вміщеній у Розділі II "Права, свободи та обов'язки людини і громадянина", в якому, як зазначив Конституційний Суд України, закріплені конституційні права, свободи і обов'язки насамперед людини і громадянина та їх гарантії. Про це свідчить як назва цього розділу, так і системний аналіз змісту його статей та частини другої статті 3 Конституції України [2].

Висновок. Виходячи з вищезазначеного, вважаю, що немає жодних підстав для того, щоб поширювати дію норми ч. 1 ст. 61 Конституції України на випадки застосування заходів господарсько-правової відповідальності до суб'єктів господарювання, якими є юридичні особи та фізичні особи-підприємці. Як встановлено ч. 2 ст. 216 ГК України, застосування господарських санкцій повинно гарантувати захист прав і законних інтересів громадян, організацій та держави, в тому числі відшкодування збитків учасникам господарських відносин, завданих внаслідок правопорушення, та забезпечувати правопорядок у сфері господарювання. Таким чином, у функціональному відношенні господарсько-правова відповідальність покликана стимулювати належне виконання учасниками господарських

відносин господарських зобов'язань. Її головною метою є забезпечення правопорядку у сфері економіки в господарських відносинах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вінник О.М. Господарське право: навчальний посібник. - 2-е вид., змін. та доп. - К.: Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність", 2008. - 766 с.

2. Рішення Конституційного Суду України від 9 лютого 1999 р. у справі за конституційним зверненням Національного банку України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 58 Конституції України (справа про зворотну дію в часі законів та інших нормативно-правових актів) // Справа № 1-7/99. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-99>

ПСИХОЛОГІЯ

Стор Абрашкін,

студент 5 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **І. О. Черезова,**

к. психол. н., доцент (БДПУ)

ЖИТТЄВА КРИЗА ОСОБИСТОСТІ: ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ

Актуальність. На сучасному етапі розвитку цивілізації людина досягла значних успіхів у різних сферах життєдіяльності. Але із найдавніших часів і до наших днів життя кожного з нас супроводжують кризові стани, які негативно позначаються на психічному здоров'ї, погіршують працездатність та можуть слугувати причиною виникнення психосоматичних розладів та порушень. Проте при адекватному оцінюванні своїх переживань і знаходженні конструктивного рішення, людина здатна перейти на інший ступінь свого розвитку, сприяючи своєму вдосконаленню.

У більшості випадків життєва криза є результатом довготривалого життєвого процесу або одночасної дії декількох негативних чинників. Іноді криза може виникати і у відповідь на незначну подію за принципом «останньої краплі».

Ступінь досліджуваності проблеми. Вагомий внесок у дослідження зазначеної проблеми зробили такі відомі вчені, як: К. Василевська, С. Гризлов, Т. Лірі, І. Малкіна-Пих, А. Матюшкин, В. Нуркова, , Л. Сафонова, Т. Титаренко та ін.

Мета дослідження: проаналізувати основні психологічні причини життєвих криз особистості.

Методи дослідження: у ході дослідження застосовано теоретичні методи, сутність яких полягає у теоретичному аналізі наукових джерел, порівняння, систематизації, узагальненні здобутої інформації.

Сутність дослідження. Аналіз літератури дозволяє окреслити декілька груп причин життєвої кризи. Так, спираючись на погляди В. В. Нуркової та К. М. Василевської [1], до суб'єктивних чинників виникнення кризи можна віднести:

- чинник вірогідного прогнозування – виходячи з аналізу свого минулого досвіду, людина оцінює вірогідність настання певної події («яка смерть, коли ми такі молоді»);

- вітальний чинник, який виражається в суб'єктивному відчутті неможливості жити, існувати у певній ситуації («якщо у мене коли-небудь виявлять рак, то я покінчу життя самогубством»);

- когнітивний чинник, тобто відсутність необхідних знань, умінь і навичок життя у складній ситуації, неможливість застосовувати існуючі когнітивні схеми (вікові кризи, народження дитини-інваліда тощо);

- поведінковий чинник, тобто відсутність сформованих моделей поведінки (інвалідність, розлучення тощо);

- екзистенціальний чинник, або відчуття втрати сенсу життя, «екзистенціальний вакуум».

На думку Л. В. Сафонової [2], до основних об'єктивних чинників, що викликають стан життєвої напруги, відносяться:

- підвищене навантаження – фізичне, фізіологічне, емоційне, інформаційне, професійне (підвищені вимоги до результатів діяльності, усвідомлення високої відповідальності тощо);

- вихід за межі комфортної або прийнятної для даного суб'єкта інтенсивності взаємодії із зовнішнім середовищем (надмірна інтенсивність стимулів, великий обсяг інформації, емоційне спілкування тощо);

- перешкоди на шляху задоволення потреб, досягнення мети та вирішення завдань (конфлікти, блокована потреба в стійких міжособистісних стосунках та емоційно насичених відносинах, неможливість періодично бути на самоті тощо);

- фізичні та психічні травми, тривога за долю близьких, утрата близької людини, позбавлення умов, необхідних для нормальної життєдіяльності або для повноцінної самореалізації та розкриття потенціалу особистості.

Крім того, на думку Л. М. Юр'євої [[1], с.10-12], причиною виникнення кризового стану можуть бути і чинники середовища, зокрема: зміни у соціокультурному середовищі, стресові ситуації, фізичні бар'єри.

Висновок. Отже, життєва криза особистості зумовлюється як суб'єктивними, так й об'єктивними чинниками. Проте її подолання у значній мірі залежить від самої людини, її психологічної готовності до вирішення складних життєвих проблем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Юрьева Л. Н. Кризисные состояния / Л.Н. Юрьева. – Днепропетровск : Арт-пресс, 1998. – 164 с.

2. Нуркова В. В. Автобиографическая память в трудной жизненной ситуации: новые феномены / В.В. Нуркова, К.Н. Василевская // Вопросы психологии. – 2003. – № 5. – С. 93-102.

3. Сафонова Л. В. Содержание и методика психосоциальной работы : учебное пособие [для студ. высш. учеб. заведений] / Л. В. Сафонова. – М. : Изд. центр «Академия», 2006. – 224 с..

Єгор Абрашкін,

студент 5 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **О. В. Фролова,**

к.психол.н., доцент (БДПУ)

КОРЕКЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ПІДЛІТКІВ

Пізнавальні інтереси є різновидом інтересів, які активно вивчаються психологами. Інтерес належить до рухів людської поведінки. У багатьох психологічних дослідженнях він розглядається як своєрідний показник

прагнень особистості. Стіжкі навчальні мотиви формуються в школярів саме на основі пізнавальної потреби та пізнавальних інтересів, тому корекції повинні підлягати саме вони, оскільки є рушійною силою процесу навчання [1, с. 32].

Цю проблему досліджували багато вчених, зокрема: Б. Додонов, Г. Щукіна, М. Скаткін, В. Машарова, О. Тихомиров, Л. Божович, Л. Славіна.

Метою нашого дослідження є теоретичний аналіз підходів щодо корекції пізнавальних інтересів підлітків.

Об'єкт дослідження – пізнавальні інтереси.

Предмет дослідження – корекція пізнавальних інтересів.

Виходячи з об'єкту, предмету й мети дослідження нами були визначені завдання:

- 1) Провести теоретичний аналіз літературних джерел з теми дослідження;
- 2) Виокремити основні методи корекції пізнавальних інтересів;
- 3) Визначити практичні рекомендації по підвищенню рівня пізнавальних інтересів.

Пізнавальний інтерес має складну структуру, яку складають як окремі психічні процеси (інтелектуальні, емоційні, регулятивні), так і об'єктивні і суб'єктивні зв'язки людини з миром, виражені у відносинах. Пізнавальний інтерес не відокремлений в своєму розвитку від загального розвитку особистості, він має ті ж закономірності, що і процес розвитку в цілому [2, с. 58].

Б. І. Додонов робить акцент на тому, що в більшості підлітків інтерес до навчання значно знижується в порівнянні з іншими віковими періодами. Тому корегувати треба пізнавальні інтереси тих, у кого вони не достатньо яскраво виражені.

М. А. Данилов і М.Н. Скаткін довели, що пізнавальний інтерес і його становлення – показник загального особистісного розвитку школярів.

Е. Н Плетньова під пізнавальним інтересом розглядає виборчу спрямованість особистості на предмети і явища навколишньої дійсності [2, с. 55].

О. К. Тихомиров пропонує вивчати пізнавальні інтереси і пов'язує їх з сферою потреб. Тому слід корегувати не пізнавальні інтереси людини, а його потреби [2, с. 43].

Л. І. Божович і Л. С. Славіна наголошують на тому, що розвиток пізнавальної активності неможливий без розвитку пізнавального інтересу.

На думку Г. І. Щукіної пізнавальний інтерес в науковому відношенні являє собою феномен більш вузький, ніж освітня мотивація. Інтерес знаходиться в області, з якою стикається особистість, у той час як мотивація поширюється на поле більш широке – освітню діяльність. З точки зору Г.І. Щукіної, пізнавальний інтерес – це «виборча спрямованість особистості, звернена до області пізнання, до її предметної остронь і самого процесу оволодіння знаннями» [3, с. 14].

Слід зазначити, що на успішність корекції пізнавальних інтересів істотно впливає правильний вибір методів. Серед основних методів впливу на пізнавальні інтереси виділяють такі:

- Соціально-психологічний тренінг;

- Арт-терапія;
- Казкотерапія;
- Ігротерапія.

Треба звернути увагу на те, що всі вищевказані методи можуть бути взаємопов'язані і входити в структуру один одного.

Формування та розвиток пізнавального інтересу безпосередньо пов'язані зі способом навчання, його методами, формами, засобами. Одним із завдань нашої роботи є визначення практичних рекомендацій по підвищенню рівня пізнавальних інтересів підлітків. Аналіз літературних джерел з теми дослідження дає змогу надати вчителям такі практичні рекомендації:

1. Варто бачити успіхи і не помічати невдачі;
2. Змінюйте характер завдань;
3. Використовуйте інтереси та нахили учнів;
4. Знаходьте зв'язок навчального матеріалу із життям;
5. Підвищуйте рівень самооцінки.

Отже, корекція пізнавальних інтересів – процес достатньо тривалий, який напряду пов'язаний із вибором методів корекції. Слід зазначити, що пізнавальні інтереси сучасних школярів менше піддаються регуляції, контролю, і цілеспрямованому формуванню, тому що на процес отримання інформації учнями з урахуванням сучасних технічних засобів, зокрема, Інтернету, дорослі (педагоги, батьки) мають обмежений вплив.

ЛІТЕРАТУРА

1. Божович Л. І. Пізнавальні інтереси та шляхи їх виявлення / Лідія Іллівна Божович. – М. : АПП РСФСР, 1955.
2. Щукіна Г. І. Проблема пізнавального інтересу у педагогіці / Галина Іванівна Щукіна. – М. : Педагогіка, 1971.
3. Щукіна Г. І. Педагогічні проблеми формування пізнавальних інтересів учнів / Галина Іванівна Щукіна. – М. : Педагогіка, 1988.

Вікторія Андріяшина,

студентка 4 курсу

факультет психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **Н. І. Сердюк,**

к.психол.н., ст. викл. (БДПУ)

СИНДРОМ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРЯННЯ У ВЧИТЕЛІВ

Сьогодні проблема вивчення емоційного вигорання педагогів при здійсненні ними професійної діяльності позначена особливо гостро і обумовлена зростаючими вимогами з боку суспільства до особистості викладача і його ролі в навчальному процесі. Актуальність теми полягає в тому, що в даний час, такий синдром, як емоційне вигорання вже стає добре знайомим явищем в школах. Постійна втома, спустошеність, відчуття відсутності соціальної підтримки, постійні докори, незадоволення професією

ось основні його вияви. Спілкування з педагогами показує, що багато кому з вчителів імпонують всі прояви цього феномену

Аналіз вітчизняних та зарубіжних літературних джерел доводить, що емоційне вигорання – це захисна реакція на стресовий вплив, що супроводжується комунікативною втомленістю, неможливістю співпереживати. А також воно характерне для соціальних професій, де суб'єкт діяльності постійно виявляється залученим у проблеми партнера, який відчуває емоційне неблагополуччя.

Метою нашого дослідження було розкрити особливості емоційного вигорання вчителів та його корекції.

Синдром емоційного вигорання – один із проявів стресу, з яким людина стикається у власній професійній діяльності. Емоційне вигорання – це механізм психологічного захисту, вироблений особистістю, який має форму повного чи часткового виключення емоцій у відповідь на окремі психотравмуючі впливи [1].

До основних симптомів емоційного вигорання відносяться: зниження мотивації до праці, незадоволеність від роботи, конфлікти на робочому місці, хронічна втома, нудьга, виснаження, нервозність, постійне хвилювання, дратівливість, дистанціювання від учнів, колег. Вигорання включає ряд симптомів, однак всі вони ні в кого не проявляються одночасно, існують індивідуальні варіації, тому що «вигорання» – це реакція індивідуальна. Вигорання являє собою комплекс психічних переживань і поведінки, які відображаються на працездатності, фізичному і психічному самопочутті, а також на інтерперсональних відносинах працівника [3]. Однак всі вони ні в кого не проявляються одночасно, існують індивідуальні варіації, тому що «вигорання» – це реакція індивідуальна. Вигорання являє собою комплекс психічних переживань і поведінки, які відображаються на працездатності, фізичному і психічному самопочутті, а також на інтерперсональних відносинах працівника [2].

При проведенні методики емоційного вигорання В. Бойко були отримані наступні результати: у педагогічних працівників спостерігається повна або часткова сформованість професійного вигорання. Фаза «напруження» сформована у 35% вчителів, фаза «резистенції» – 10%, фаза «виснаження» – у 35% педагогів.

Результати проведеного емпіричного дослідження вказують на необхідність проведення корекційних заходів серед вчителів. До найбільш дієвих та результативних прийомів психокорекції можна віднести методи зображувальної терапії, музикотерапії, танцювальної терапії, психодрами, аутотренінг тощо. Також з метою профілактики та уникнення вигорання найбільш доступним є використання способів саморегуляції та самовідновлення. Це свого роду техніка безпеки для спеціалістів, що в силу своєї роботи мають численні та інтенсивні контакти з людьми. Існує два способи відновлення: природна регуляція і саморегуляція. Природні способи регуляції організму. Багато з них використовуються інтуїтивно, це тривалий сон, смачна їжа, відпочинок на природі, серед тварин, баня, масаж, спорт, танці, музика та багато іншого. Але, на жаль, подібні способи не завжди можна використати на роботі чи безпосередньо в той момент, коли виникла

напружена ситуація або накопичилась втома. Саморегуляція – це керування своїм психоемоційним станом, що досягається шляхом впливу людини на себе за допомогою слів, образів, управління м'язовою системою (напругою) і диханням

Отже, можна дійти висновку, що педагоги навчальних закладів мають різноманітні прояви синдрому емоційного вигорання і потребують подальшої серйозної та планомірної соціально-психологічної роботи з профілактики та корекції досліджуваного явища, що є необхідним для удосконалення їх професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко В.В. Энергия эмоций в общении : взгляд на себя и на других / В.В. Бойко. – М. : Филин, 1996. – 472 с.
2. Емоційне вигорання / Упоряд.: В. Дудяк. – К. : Главник, 2007. –128 с.
3. Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти. / За ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки, Т.В. Зайчикової. – К., 2008. – 365 с.

Свгенія Антоненко,

студентка 2 курсу

факультету Психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **М. І. Дорошенко**

к.психол.н. доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ДИНАМІКИ ПЕРЕКЛЮЧЕННЯ УВАГИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Актуальність. Увага проявляється у вибірковому відображенні об'єктів відповідно до потреб суб'єкта, цілями і завданнями його діяльності. Увага учнів – одна з основних умов ефективності навчально-виховного процесу. Останнім часом є багато робіт, в якому безпосередньо чи у зв'язку із вивченням інших проблем досліджуються питання пов'язані з перемиканням уваги увагою в цілому.

Ступінь досліджуваності проблеми. Дана тема настільки обширна і багатогранна, що систематизувати і проаналізувати всі факти, пов'язані з цією проблемою досить проблематично. Дійсно, в системі патологічних феноменів увага займає особливе положення. Вона включено в усі інші психічні процеси, виступає як їх необхідний момент, і відділити її від них, виділити і вивчати в «чистому» вигляді не представляється можливим. Тому увага часто вивчають через призму інших пізнавальних процесів. Величезний внесок у вивчення умови динаміки переключення уваги внесли П. Я. Гальперін, К. Д. Ушинський, Б. М. Теплов, Р. С. Немов, Л. С. Виготський, А. А. Ухтомський, Д. Е. Бродбент, І П. Павлов, Н.Н. Ланге, Д. Н. Узнадзе та ін.. Але, незважаючи на значну кількість досліджень, проблема уваги не стала менш значимою, і досі тривають суперечки про природу уваги.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальне дослідження умов динаміки переключення уваги в підлітковому віці. З теоретичної точки зору переключення уваги полягає в довільному перенесенні її спрямованості з одного об'єкта на інший.

Сутність дослідження. Навмисний характер відрізняє його од відволікання уваги, коли людина змінює об'єкт уваги мимовільно. Фізіологічною основою переключення уваги є переміщення, рухливість осередку оптимального збудження. Дослідження свідчать, що зміна уваги нерідко відбувається досить швидко, протягом секунди ми можемо перевести увагу з одного об'єкта на інший 3-4 рази. Переключення полегшується за наявності зв'язків між змістом попередньої й наступної діяльності, інтересу до наступної діяльності, за умови не дуже глибокого зосередження на попередній діяльності, наявності звички переключати увагу, усвідомлення важливості іншого завдання. Інертність нервових процесів утруднює переключення уваги. Переключаючи увагу, людина свідомо переходить з одного об'єкта на інший, від одного завдання до іншого, ставлячи перед собою мету зайнятись чимось новим або перепочити.

Здатність переключати увагу важлива тоді, коли треба швидко реагувати на зміни середовища. Динаміка переключення уваги – важлива властивість особистості, вияв її здатності володіти своєю увагою, яка допомагає їй орієнтуватися в навколишній дійсності, швидко приступати до виконання нових завдань. Здатність до переключення уваги виробляється в процесі практичної діяльності. Потрібно виробити звичку переключати увагу в певних умовах. У школі слід так організувати процес навчання, щоб діти з самого початку одержували завдання, яке б вимагало переключення їх уваги на учіння. Треба слідкувати, щоб вони цілком переключалися на новий предмет діяльності, повністю виконували його вимоги до діяльності. Дотримання розумного режиму переключення уваги в процесі навчання має важливе значення для гігієни розумової праці, виступає необхідною умовою раціонального режиму праці й підтримання оптимального рівня працездатності учнів на уроках.

Тому увага є важливою для подальшого навчання та надання якісної освіти. Для експериментального підтвердження динаміки переключення уваги взяли участь 20 учнів 9-го класу. Спостерігався темп і концентрація уваги, паралельно якість їх роботи, при шумовому впливі та тишині. В ході проведення досліду було встановлені основні фактори переключення уваги. Спостереження показали, що учні частіше відволікаються на однокласників та вчителя, гаджети ніяк не впливають на їх увагу, на відміну старшій школі. Що несе позитивний характер.

Основні висновки. Результати досліду показали, що у підлітків переключення і концентрація уваги – високі (63%), коли немає відволікаючого фактору. Треба відмітити, що у хлопців (40%) динаміка уваги краще, ніж у дівчат(23%). Друга картина при відволіканні, дивно, але у дівчата більш уважні(20%), ніж хлопці(17%). В результатах показано, хоч дівчата робили це не так швидко, але якість набагато вища, а ніж у хлопців.

Що не можна сказати про тишу, цікаво, але хлопцям набагато простіше концентрувати увагу в такій ситуації.

В такому випадку можна, зробити такі висновки, що умови переключення уваги в підлітковому віці різні, та мають свій вплив на якість роботи учнів. Якщо одним учням простіше та ефективніше працювати в тиші, то іншим гарно працювати при шумовому впливі – це також треба враховувати вчителям. Даний експеримент показав, що хлопцям набагато простіше та з більшою ефективністю працювати в тиші, що не можна сказати про дівчат, які відволікаючись краще абстрагують при шумовому впливі, хоч перероблюють менш необхідної інформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гальперин П.Я. Экспериментальное формирование внимания / П.Я. Гальперин, С.Л. Кабыльницкая // Вопросы психологии. – 2004. – №3 – С. 5-87.
2. Ермолаев О.Ю. и др. Внимание школьника. – М.: Педагогика, 1987, – 228с.
3. Лурия А.Р. Лекции по общей психологии / А.Р. Лурия. – СПб.: Питер, 2006. – 320 с.

Тетяна Афанасьєва,

студентка 4 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **В. В. Чумак,**

к.психол.н., доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Актуальність. У юнацькому віці людина піддається таким стресогенним факторам, як соціальна оцінка, невизначеність у майбутній професії, повсякденна монотонія. Більшу частину свого життя людина займається професійною діяльністю. Однак емоційне вигорання у студентів, у період навчання, коли тільки формується професійна самосвідомість, вивчалось дуже мало та не системно.

Саме тому в даній роботі досліджуваними виступають студенти, які зазвичай в даному питанні залишаються «за кадром».

Ступінь досліджуваності проблеми. Аналіз літературних джерел свідчить, що проблема синдрому емоційного вигорання знайшла своє відзеркалення у роботах зарубіжних і вітчизняних вчених, присвячених змісту та структурі цього синдрому (Г. Діон, Л.М. Карамушка, С.Д. Максименко, В.Є. Орел, М.Л. Смутьсон та ін.), а також методам його діагностики (В.В. Бойко, Н.Є. Водоп'янова, С. Джексон, К. Маслач, О.С. Старченкова та ін.).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити психологічні особливості емоційного вигорання в юнацькому віці.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз та систематизація наукових літературних джерел;

емпіричні: психологічний експеримент, з метою виявлення психологічних особливостей емоційного вигорання в юнацькому віці; психологодіагностичний метод, представлений методикою діагностики рівня емоційного вигорання В.В. Бойко.

Сутність дослідження: На основі теоретичного аналізу встановлено, що більшість дослідників (Х.Дж. Фрейденбергер, Б.Г. Ананьєв, С. Маслач та ін.) по-різному трактують поняття «емоційне вигорання». Для потреб нашої роботи було обране операційне визначення.

До основних симптомів синдрому емоційного вигорання у юнацькому віці дослідники відносять: погіршення відносин з родичами; втрата почуття гумору, постійне почуття невдачі і провини; підвищена дратівливість як під час навчання, так і вдома; бажання змінити рід занять; неуважність; порушення сну; загострена сприйнятливості до інфекційних захворювань; підвищена стомлюваність [1].

Фактори, що впливають на розвиток емоційного вигорання, поділяються на об'єктивні та суб'єктивні чинники [2].

За результатами методики діагностики рівня емоційного вигорання В.В. Бойко можна сказати наступне:

- емоційне вигорання у студентів йде через п'ятий та восьмий компоненти синдрому – вибіркове, неадекватне емоційне реагування (52,5%) та редукція професійних обов'язків (42,5%);

- взаємозв'язок між статтю та компонентами синдрому емоційного вигорання показав, що жінки більш схильні до неадекватного емоційного реагування (40%), розширення сфери економії емоцій (17,5%), редукції професійних обов'язків (27,5%). Чоловіки більше схильні до емоційно-моральної дезорієнтації (7,5%), незадоволеності собою як професіоналом (5%);

- студенти-психологи значно менше схильні до проявів вигорання (35,1% опитаних), ніж студенти технічних спеціальностей (57,9% опитаних) [3].

Висновок: в ході виконання роботи було проаналізовано психологічні особливості емоційного вигорання в юнацькому віці. Було розглянуто поняття «емоційного вигорання» з точки зору різних учених-психологів, визначено симптоми синдрому вигорання у юнацькому віці та дії, спрямовані на подолання синдрому, які припускають як самодопомогу, так і зовнішню психологічну допомогу.

Результати нашого дослідження свідчать про те, що проблема емоційного вигорання у студентів є досить важливою, оскільки, більшість студентів певним чином відчувають на собі вплив даного синдрому. Було доведено, що існує прямий зв'язок між статтю особи, обраною спеціальністю та компонентами емоційного вигорання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко В. В. Синдром емоціонального вигорання в професіональному общении / В. В. Бойко. – СПб. : Питер, 1999. – 216 с.

2. Зайчикова Т. В. Психологічні особливості прояву синдрому емоційного вигорання у студентів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : newlearning.org.ua

3. Чумак В. В. Психологічні особливості емоційного вигорання в зрілому юнацькому віці / В. В. Чумак // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки» : зб. наук. праць. – Херсон : Херсонський державний університет, 2016. – Т. вип. 5. – С. 8-15

Аліна Бондаренко,
студентка магістратури
факультету дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Наук. керівник: **Л. Р. Кашкарьова,**
к. психол. н., доцент (БДПУ)

ОСОБИСТІСНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ДО ІНКЛЮЗИВНОЇ РОБОТИ ЯК СКЛАДОВА ЙОГО ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Актуальність. Актуальність дослідження проблеми підготовки спеціалістів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти обумовлена соціальним замовленням суспільства на підготовку фахівців, зокрема соціальних педагогів, які матимуть певні професійні та особистісні якості, необхідні для такої роботи.

Ступінь досліджуваності проблеми. Питання готовності майбутнього педагога до роботи з дітьми в умовах інклюзивної освіти досліджувались Н. Назаровою, І. Хафізулліною, Ю. Шумилівською. Поняття «компетентність» дослідники пов'язують з поняттям професійної культури (Ю. Бойчук, Є. Бондаревська, В. Гриньова, Т. Іванова, Н. Крилова, В. Лозова, Е. Пометун та ін.), рівнем професійної освіти (Б. Гершунский і ін.); визначають її як одну з суб'єктних властивостей особистості, що обумовлює ефективність фахової діяльності (Д. Гришин, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна та ін.) [1; 2].

Мета і методи дослідження. Метою нашої роботи є визначення особистісної готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з дітьми з обмеженими можливостями (далі ОМ) як складової їх інклюзивної компетентності.

Для реалізації мети використовувався комплекс теоретичних (аналіз психолого-педагогічної літератури) та емпіричних методів (авторська анкета «Моє ставлення до інклюзії» та анкета на виявлення особистісної та професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з дітьми з ОМ).

Дослідження було проведене серед студентів старших курсів ФДССО БДПУ. Загальна кількість респондентів склала 20 осіб.

Сутність дослідження. У результаті аналізу результатів опитування за авторською анкетой «Моє ставлення до інклюзії» ми виявили наступне. 100% опитаних стикалися у своєму житті з людьми з ОМ, з них лише 20% контактували з цією категорією на практиці, інші ж – в повсякденному житті;

лише 55% студентів вважають, що людина з ОМ може стати повноцінним членом суспільства та реалізувати себе в житті як особистість; 80% респондентів знають, що таке «інклюзивна освіта», але лише 50% з них змогли вірно розкрити зміст цього поняття; лише 20% змогли, в більшій мірі вірно, назвати принципи інклюзивної освіти; 70% вважають неможливим навчання дітей з ОМ у загальноосвітніх закладах (масових школах), але більша половина студентів (60%) не проти навчання з ними в одній групі; 80% опитаних вважають себе не готовими до роботи з дітьми з ОМ.

Аналізуючи відповіді респондентів на питання анкети з виявлення рівня особистісної та професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з дітьми з ОМ можна виокремити найбільш проблемні зони в підготовці майбутніх соціальних педагогів: культура інклюзивної освіти поки не сформована, тому, що на рівні відношення 70% опитаних студентів вважають, що дітям з ОМ краще здобувати освіту в школах корекційних видів; професійна установка на роботу з дітьми з ОМ знаходиться в стадії формування, тому що тільки близько п'ятої частини студентів вважають себе мотиваційно готовими до роботи з учнями, які мають особливі освітні потреби; у майбутніх соціальних педагогів має місце недостатній рівень спеціальних знань, що дозволяють здійснювати роботу з дітьми з ОМ (65% не мають спеціальних знань або володіють ними в мінімальному ступені); 60% опитаних не орієнтуються в спеціальній термінології інклюзивної роботи; рівень професійних умінь щодо застосування спеціальних технологій, методів, прийомів корекційно-розвивальної роботи також недостатній (три чверті педагогів – 80% не мають досвіду їх застосування; переважна більшість педагогів – 90% не мають досвіду розробки і реалізації індивідуальної програми навчання і розвитку дитини з ОМ).

Основні висновки. Отже, особистісна готовність як складова інклюзивної компетентності – важлива професійна властивість сучасного соціального педагога, яка дозволить йому вільно і впевнено відчувати себе і здійснювати професійну діяльність в інклюзивному середовищі. Проте не всі студенти старших курсів вважають себе готовими до роботи з дітьми з обмеженими можливостями. Саме тому слід звернути особливу увагу на цей аспект формування професійної компетентності майбутніх фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Назарова Н.М. Интегрированное (инклюзивное) образование: генезис и проблемы внедрения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http:// www.mgru.ru](http://www.mgru.ru) – Название с экрана.
2. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: [монографія] / Алла Анатоліївна Колупаєва – К. : «Саміт-Книга», 2009. – 272 с.: іл. – (Серія «Інклюзивна освіта»).

Олена Брегеда,
студентка 3 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **О. С. Колпакчи**
старший викладач (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Актуальність теми обумовлена тим, що в період молодшого шкільного віку відбуваються істотні зміни у психіці дитини, засвоєння нових знань, нових уявлень про навколишній світ перебудовує сформовані раніше у дітей життєві поняття, а шкільне мислення сприяє розвитку теоретичного мислення в доступних учням цього віку формах.

Завдяки розвитку нового рівня мислення, відбувається перебудова всіх інших психічних процесів. Тому саме перебудова всієї пізнавальної сфери у зв'язку з розвитком теоретичного мислення становить основний зміст розумового розвитку в молодшому шкільному віці [1].

Увага до цієї проблеми не послаблювалась у психолого-педагогічній науці протягом усього періоду її розвитку. Їй були присвячені дослідження видатних вітчизняних та зарубіжних психологів і педагогів, зокрема П.П. Блонського, Н.О. Менчинської, Г.О. Люблінської, М.М. Шардакова, Л.В. Занкова, В.В. Давидова, Г.С. Костюка та інших.

Мета роботи полягає в емпіричному дослідженні психологічних особливостей розвитку мислення молодших школярів у процесі шкільного навчання.

Емпіричне дослідження було проведено в два етапи:

1. Діагностика психологічних особливостей розвитку різних форм мислення за допомогою методик «Четвертий зайвий» та «Виключення слів».
2. Діагностика рівня розвитку інтелекту учнів другого класу за допомогою прогресивних матриць Дж. Равена.

Так, на першому етапі дослідження нами було проведено діагностику здатності до абстрагування, порівняння та узагальнення.

Для проведення дослідження учням були запропоновані бланки методики «Четвертий зайвий», що дозволяє оцінити здібності випробуваного до узагальнення і виділення істотних ознак, а також виявити особливості протікання процесів аналізу, порівняння та синтезу.

Наступним етапом дослідження було вивчення розвитку вербально-логічного мислення у семирічних дітей. Для цього було використано методику «Виключення слів», що спрямована на дослідження аналітико-синтетичної діяльності молодших школярів, їхнього вміння узагальнювати, логічність міркувань, правильність і обґрунтованість узагальнень.

Порівняння отриманих результатів дослідження наочно-образного та вербально-логічного мислення за двома методиками показало, що операції узагальнення та абстрагування за вербальною шкалою ще слабо розвинені (20% учнів має низький рівень розвитку), тоді як проєктивна шкала сприяє кращому процесу класифікації (лише 10% мають низький рівень). Така

особливість пояснюється віковими новоутвореннями молодшого школяра – поступовий перехід від наочно-образного до словесно-логічного мислення [2].

Типовим і широко розповсюдженим невербальним тестом інтелекту є прогресивні матриці Дж. Равена. Результати цього тесту показали, що в учнів 7–8 років активно розвиваються всі пізнавальні процеси.

Провівши емпіричне дослідження було виявлено, що молодші школярі здебільшого виявляють середній рівень розвитку таких форм мислення як абстрагування, узагальнення, логічність, класифікація, порівняння та інтелекту загалом (50%). При цьому, кращі показники відповідають проєктивній шкалі та визначають перевагу наочно-образного мислення над словесно-логічним. Визначено «групу ризику» дітей, які мають низькі показники за всіма діагностичними методиками – 35% учнів з загальної вибірки.

Отже, це може бути зумовлено занедбаністю дітей чи затримкою загального розвитку. В будь-якому разі, такі діти потребують додаткової діагностики та особливої уваги з боку вчителя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Давидов В.В. Возрастная и педагогическая психология / В.В. Давидов. – М., 1975. – С. 72.

2. Зинченко В.П. Наука о мышлении / В.П. Зинченко // Психологическая наука и образование. – 2002. – №12. – С. 5–21.

Аліна Білоножко,
студентка 2 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **Н.І. Сердюк,**
к. психол.н., ст. викладач (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ ДРУЖБИ І ЛЮБОВІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

У сучасних умовах, коли дружба та любов відіграє не останню роль у становленні особистості молодшої людини, її самооцінки, розвиток відносин з батьками та взагалі на подальший шлях життя, який часто супроводжується непередбачуваними труднощами. Вивчення особливостей дружки та любові в юнацькому віці набуває особливо гострої актуальності. Також актуальність дослідження обумовлюється тим, що такі почуття як любов і дружба дуже гостро сприймаються юнаками та дівчатами на певному етапі життя та є тими почуттями, які змушують переживати нові емоції.

Розкриттям змісту цієї теми займалися такі вчені як: В. Кутішенко, І. Кон, Р. Немов, Д. Майєрс, К. Роджерс, Р. Бернс, Л. Божович, Г. Абрамов, Е. Еріксон, Е. Шпрангер, М. Обозов, Х. Ремшмідт та інші.

Метою дослідження стало визначення особливостей прояву дружки і любові в юнацькому віці.

Юнацький вік вважають епохою стрибка, «другого народження» тобто відкриття власного «Я». Змінюється пріоритети в міжособистісному

спілкуванні між юнаками та дівчатами. Проаналізувавши рівень інтимності, глибини і взаємності міжособистісних стосунків молодих людей, то можна виділити три стилі спілкування – інтимні стосунки, стереотипні взаємини і стан ізоляції. Всі вони є досить характерними для особистостей юнацького віку. Взагалі одним з новоутворень юнацького віку в спілкуванні з однолітками є освоєння і диференціація почуттів дружби і любові. Те як вони об'єктивно складаються, і як суб'єктивно переживаються – це показник вікового розвитку.

Щоб виявити особливості прояву дружби та кохання серед юнаків та дівчат. Було проведено дослідження, в якому взяли участь 10 студентів 1-4 курсів, які навчаються в Бердянському державному педагогічному університеті. Для отримання емпіричних даних були запропоновані опитувальники «Кохання в усіх його проявах» та «Дружба як роль у житті юнаків та дівчат».

У ході проведення дослідження було визначено, що дружба і любов в юнацькому віці мають великий вплив на поведінку юнаків та дівчат. Вони мають різні погляди на розуміння понять «дружби» і «любові», форми прояву почуттів, залежно від готовності жертвувати заради друзів чи коханої людини своїми принципами та цінностями, вміння допомагати один одному.

Інтерпретовані результати дослідження показали, що для юнаків та дівчат досліджувані явища є одними з головних цінностей у житті, які грають дуже важливу роль та мають вагомий вплив на поведінку, свідомість, вчинки, розвиток спілкування, становлення як особистості, відносини з батьками та на інші аспекти життя молодих людей юнацького віку. Більшість із досліджуваних вказали, що прояв дружби найяскравіше розкривається в довірі, взаємодопомозі, повазі, а любові – в піклуванні, підтримці, вчинках, увазі, теплому відношенні. Майже всі досліджувані вірять у любов, та вказують, що це почуття, яке ґрунтується на піклуванні, ніжності, щирості, готовності жертвувати, завдяки цьому студенти почувають себе більш впевненими та деякі навіть готові кардинально змінити себе заради любові. Також юнаки та дівчата пояснили особисту поведінку при проявах зазначених почуттів, розкрили зміст уявлення про дані почуття та обґрунтували їхні зміни протягом життя.

Емоційні переживання взаємин в юнацькому віці мають яскраве емоційне забарвлення і рідко забуваються в дорослому житті. Дружба в цьому віці відрізняється щирістю та проявом підтримки, самоповаги особистості. Кохання викликає потребу в саморозкритті та чуттєво-еротичні бажання. Взагалі досліджувані почуття займають провідну роль в юнацькому віці та формують морально-психологічну готовність до сімейного життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Обозов Н. Н. Возрастная психология: юность и зрелость / Н. Н. Обозов; Акад. психологии, предпринимательства и менеджмента. – СПб.: СаиВеда, 2000. – 135 с.
2. Кон І.С. Психологія ранньої юності / І.С. Кон. – М., 1989. – 245 с.

Аліна Білоножко,
студентка 2 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **Т. П. Малихіна,**
к. психол. н., доцент (БДПУ)

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ЯК ВЛАСТИВІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

Стрес відіграє значну роль в житті людини та впливає на її діяльність, багато чинників сприяють його розвитку (фізична напруга, особисті проблеми, професійне вигорання та ін.), тому важливим етапом у розвитку властивостей особистості є формування стійкості до стресів, розробка способів її реалізації, спрямованих на підвищення стресостійкості. Проблема стресостійкості в останні роки стає дуже актуальною та нажаль ще недостатньо розроблена вченими. Майже немає чіткого, єдиного визначення.

Стрес – система реакцій організму у відповідь на будь-яку висунуту до нього вимогу. Стресостійкість – це здатність людини витримувати стресові навантаження без негативних наслідків.

В останні роки вивчення цієї проблеми привернула до себе увагу багатьох дослідників, тому існує чимало робіт, присвячених стресу та стресостійкості у зв'язку з вивченням інших проблем, в яких кожний вчений по-різному визначає поняття «стресу», причини та умови його розвитку, пояснення реакції організму на стрес, визначення психологічних механізмів стресостійкості, чинники її формування та збереження (Судаков К., Крайнюк В., Аболіна Л., Варданян Б., Сельє Г., Косицької Г., Смірнов В., Тарасов О., Столяренко А., Лазарус Р., Ендлер Н., Мільман В.Е.)

Метою дослідження стало теоретичне обґрунтування стресостійкості як властивості особистості та експериментальне її визначення.

У дослідженні взяли участь студенти Бердянського державного педагогічного університета та вчителя загальноосвітніх шкіл м. Бердянська. Вибірка складала 20 осіб різних за віком та статтю.

Дослідження проводилося за методикою С. Коухена і Г. Вілліансона (тест самооцінки стресостійкості). Методика дослідження призначена для діагностики стресостійкості особистості. Відповідно до даної методики стрес є сильною несприятливою для організму фізіологічною чи психологічною реакцією на дію стресора. Результати дослідження самооцінки стресостійкості особистості наведені в діаграмі (рис. 1)

Обробивши результати дослідження показали, що 10% досліджуваних мають відмінну стресостійкість і така ж кількість досліджуваних мають погану стресостійкість. У 60% добра стресостійкість та у 20% задовільна. Дуже низького рівня стресостійкості не спостерігається.

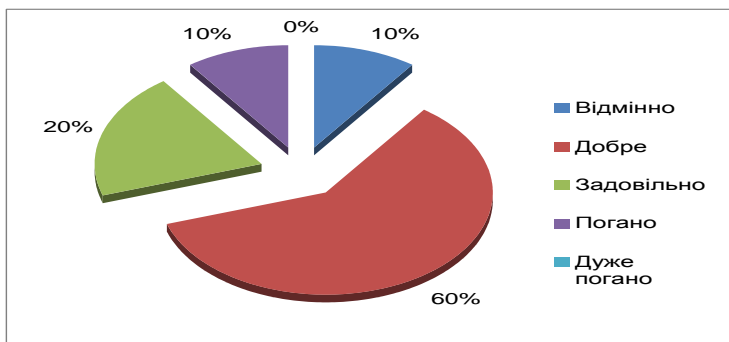

Рис. 1. Рівень стресостійкості особистості.

Аналізуючи результати дослідження ми дійшли висновків, що стресостійкість визначається не віком або статтю, вона залежить від індивідуально-типологічних особливостей особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крайнюк В. М. Психологія стресостійкості особистості: монографія / В. М. Крайнюк. – К. : Ніка-Центр, 2007. – 432 с.
2. Лазарус Р. Теория стресса и психофизиологические исследования // Эмоциональный стресс / Р.Лазарус. – Л. : Медицина, 1970. – С. 178-208.
3. Селье Г. Стресс без дистресса./ Г. Селье. – М. : Прогресс, 1979. – 126 с.

Наталія Варбанська,

студентка 3 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **О.С. Колпакчи,**

старший викладач (БДПУ)

ОСНОВНІ ФАКТОРИ СТАНОВЛЕННЯ СТАТЕВО-РОЛЬОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Велика кількість наук, таких як соціальна педагогіка, соціологія, біологія, медицина, психологія та інші вивчають проблему статево-рольової соціалізації, що включає в себе питання формування психічної статі, психічних статевоїх відмінностей і статевої диференціації дитини.

Ідентичність є одним з феноменів, що розглядаються в аспекті соціалізації та адаптації до умов різних сторін діяльності і спілкування. Належність людини до певної статі визначає становлення особистості, її інтереси, формування особливої системи уявлень про себе як про людину певної статі, що включає специфічні для чоловіків і жінок потреби, мотиви, ціннісні орієнтації і відповідні цим утворенням форми поведінки.

Метою даного дослідження є визначення основних факторів становлення статево-рольової ідентичності підлітків.

На думку багатьох психологів підлітковий вік розглядається як найбільш сенситивний для формування статево-рольової поведінки. Провідна роль у становленні позитивної статево-рольової ідентичності належить дорослим, які допомагають дитині усвідомити власну статево належність і свідомо чи підсвідомо навчають дитину засвоїти її статево роль, яка має відповідати прийнятим у даному суспільстві стереотипам маскулітності і фемінності.

З біологічної точки зору, стать є поняттям, що визначає роль суб'єкта в процесі репродукції і зводиться до поєднання морфологічних і фізіологічних особливостей організму, що забезпечують статеве розмноження. У той же час поняття «стать», «статева приналежність» позначають особистий соціальний статус індивіда як чоловіка і жінки.

Формування статево-рольових установок і стереотипів поведінки тісно пов'язане з процесом психосексуального розвитку особистості. В умовах порушення психіки посилюється роль сексуальних потягів як недиференційованих і недостатньо усвідомлюваних потреб при формуванні поведінки дитини. При цьому потяги можуть не тільки посилюватися, але і викривлятися (прояви сексуальний девіації). Вони частіше зустрічаються у дівчат. У них спостерігається поведінка, пов'язана з рано розвинутим або збоченим сексуальним потягом.

При дисфоричній формі частіше зустрічається гола сексуальність і аутоагресивна схильність. Особливо часто зустрічаються розпусні дії з малолітніми, ексгібіціонізм та гомосексуальні контакти.

Сексопатолог Г. Васильченко відхилення у психосексуальному розвитку пов'язує з порушеннями у багатомірному процесі статевої соціалізації. Не останню роль у цьому процесі відіграє і «безстатевість» традиційної системи освіти. У масових школах, де навчаються учні різної статі, зміст освіти і форми організації навчально-виховного процесу побудовані так, що не враховують психологічних особливостей дівчат і хлопців. В цілому ж наша педагогіка здебільш орієнтована на дівчат; вчителі часто негативно налаштовані до статево-специфічних особливостей хлопців. Ситуація ускладнюється ще й тим, що в сучасних умовах педагоги виявляються неготовими до роботи з підлітками. Ігноруючи прояви їх статево-рольової поведінки, вони не можуть стати взірцями для наслідування та значущими для підлітків дорослими [1].

Виходячи з цього можна сказати, що головними факторами у становленні статево-рольової ідентичності є такі, як сім'я, культура, заклади освіти і загалом найближче оточення дитини, що має на неї дуже великий вплив. У пубертатному віці, як найбільш сенситивному періоді, дуже важливо допомогти усвідомити дитині власну статево належність, яка має відповідати прийнятим у даному суспільстві стереотипам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильченко Г.С. Порушення психосексуального розвитку // Психосексологія : Хрестоматія / Г.С. Васильченко / Сост. К.В. Сельченко. – Мінськ. : Харвест, 1998. – 496 с.
2. Гошовський Я.О. Вікова психологія: методичні рекомендації до індивідуальних завдань / Я.О. Гошовський. – Луцьк, 2013.– 76 с.
3. Кордунова Н.О. Психологія криз особистості / Н.О. Кордунова. – Луцьк : ПП Іванюк В.П., 2014 – 32 с.

Наталія Варбанська,

студентка 3 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник **Н. І. Сердюк**

к. психол. н., ст.викл. (БДПУ)

САМОТНІСТЬ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ, ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

У похилому віці реальність старіння тягне за собою багато причин самотності: вмирають близькі люди, старі друзі, дорослі діти віддаляються від батьків. Зі старістю приходять побоювання і тривоги, викликані погіршенням здоров'я і страхом смерті, а також почуття спустошення, непотрібність, дратівливість, депресія тощо. Сучасні тенденції до прогресуючого наростання самотності в похилому віці та майбутні перспективи загострюють цю проблему, акцентуючи увагу на поглибленому її дослідженні силами не тільки медиків, а й соціологів, демографів, економістів, психологів.

Багато дослідників (Т. Джонсоном, Л. Вульф, К. Кутрон, А. Садлером, Дж. Янг) сходяться на тому, що самотність у широкому розумінні пов'язана з переживанням людини її відірваності від спільноти людей, сім'ї, історичної реальності, гармонійного світовідчуття. Але це не завжди означає, що літні люди, що живуть поодиноці, всі відчувають самотність.

Метою нашого дослідження є розкрити особливості прояву явища самотності в людей похилого віку.

Рівень і причини самотності в розумінні людей похилого віку, залежать від вікових критеріїв, так люди у віці 80 років і старше розуміють значення терміна «самотність» не так, як представники інших вікових груп. В будь-якому разі, для людей похилого віку самотність асоціюється зі зниженням діяльності, обумовленої непрацездатністю або неможливістю пересування, а не з відсутністю соціальних контактів. З метою найкращого пристосування до середовища людина повинна мати і того, до кого вона особисто прив'язана, і широке коло друзів. Дефіцит будь-якого з цих типів взаємин може призвести або до емоційного, або до соціального самотності [1].

Старість у реальному житті – це найчастіше такий період, коли необхідна допомога і підтримка, щоб вижити. Як правило, така амбівалентність приводить до трагічного протиріччя. З однієї сторони, людям похилого віку притаманні почуття власної гідності, незалежності, а з іншої, вони вже не в змозі обійтися

без сторонньої підтримки та опіки. Однак, в кінці кінців їм доведеться відмовлятися від своєї незалежності, самостійності, адже продовження життя – достатня нагорода за таку відмову [2].

З гендерної точки зору, можна констатувати той факт, самотності більш притаманна чоловікам, ніж жінкам. Серед чоловіків самотність, настає в результаті зниження інтелектуальної активності, поряд зі притуханням фізичної, вони втрачають свою роль «годувальника». Разом з тим, жінки не тільки живуть довше, ніж чоловіки, але і в цілому менше піддаються впливу старіння. Жінка ніколи не розлучається з роллю домашньої господині. Тягар турбот, що лягає на плечі жінок похилого віку, посилюється в міру традиційної вікової диференціації між подружжям. Крім турбот про своє здоров'я багато літніх жінок беруть на себе турботу і про здоров'я свого чоловіка. Вона повертається «назад, до ролі матері», тепер вже по відношенню до чоловіка. Тепер, в її обов'язки входять стежити за тим, щоб він вчасно відвідував лікаря, стежити за його дієтою, лікуванням та коригувати його діяльність, тому шлюб більш вигідний для старих чоловіків, ніж для жінок [3].

Але як і жінки, так і чоловіки похилого віку потребують посиленої уваги до своєї особистості. При наданні допомоги самотнім людям необхідно враховувати різноманіття факторів, що призводять до самотності. Дружні зв'язки, соціальне оточення та індивідуальна діяльність представляють собою альтернативу медичного втручання для надання допомоги самотнім. Та все ж таки, головна допомога самотнім людям повинна полягати в тому, щоб змінити ситуацію, а не особистість.

Виходячи з вище викладеного матеріалу можемо зробити висновок, що старіння людини – це складний процес, в якому біологічні фактори тісно пов'язані з соціальними. І одним з найбільш поширених для людей похилого віку є явище самотності. Саме тому, в досліджуваному віці важливо надавати психологічну допомогу самотнім людям аби підтримати їхній інтерес до життя, підвищити їхню самооцінку, допомогти змінити ставлення до життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вульф Л.С. Самотність людей похилого віку / Л.С. Вульф // Журнал «Соціальне забезпечення». – М., 1998. – С. 36-39.
2. Шапіро В.Д. Людина на пенсії / В.Д. Шапіро. – М., 1999. – 215 с.
3. Яцемирський Р.С. Соціальна геронтологія / Р.С. Яцемирський, І.Г. Біленька. – М.: Владос, 1999. – 168 с.

Тетяна Гладких,
студентка 2 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **Н. І. Сердюк,**
к. психол.н., ст. викл. (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ

Підвищення пильної уваги вчених різних областей до сім'ї в останні два десятиліття не випадково, воно пов'язане, з одного боку, з необхідністю активізації людського фактора в умовах соціально-економічного розвитку, з іншого – із загостренням деяких проблем і протиріч, що характеризують стан сімейних взаємин.

Науковий пошук механізмів стабілізації подружніх взаємин неможливий без вивчення соціально-психологічних особливостей сімей, які набувають все більшого значення в ситуації невизначеності, характерної для сьогоденного дня.

Сім'я та батьківські установки – один з найбільш вивчених аспектів дитячо-батьківських відносин. Серед вітчизняних психологів найбільш систематичне експериментальне дослідження в цій області здійснювали А. Варга і О. Карабанова.

У літературі можна побачити досить обширний опис різних стилів виховання, а також їх наслідків – формування індивідуальних характерологічних особливостей дитини в рамках нормального розвитку (А. Захаров, Е. Ейдеміллер, А. Личко, А. Варга та інші). Також ряд праць присвячені опису несприятливих, патологічно загострених характерологічних рис особистості батьків, що призводять до того чи іншого порушення у вихованні (А. Захаров, А. Варга, А. Адлер тощо).

Мета дослідження: виявлення стилів сімейного виховання серед батьків підлітків.

У дослідженні брали участь 20 учнів 8 класу Загальноосвітньої школи № 2 м. Бердянська та їхні батьки. Дослідження проводилось методом анкетування: у першому випадку серед школярів, у двох інших анкетах серед батьків підлітків.

Діагностика компетентності і престижності батьків у сприйнятті дітей, і особливості емоційних відносин з батьками проводилась за методикою ідентифікації дітей з батьками (опитувальник А. Зарова).

Аналіз результатів дослідження показує нам, що у підлітковому віці респонденти демонструють загальноприйнятну думку, що в досліджуваному віці доволі важливу роль посідають друзі, а сім'я частково відходить на інший план. У відсотковому плані 34% школярів зазначили високу роль сім'ї для підлітка.

Серед батьків проводилось тестування за методикою «Стратегії сімейного виховання». За допомогою зазначеного психологічного інструментарія можна було виявити серед батьків переважаючу стратегію сімейного виховання (стиль): авторитетний, авторитарний, ліберальний і індіферентний. В анкетуванні приймали участь переважно один з батьків.

Результати проведеної методики зведено у діаграму (Рис.1).

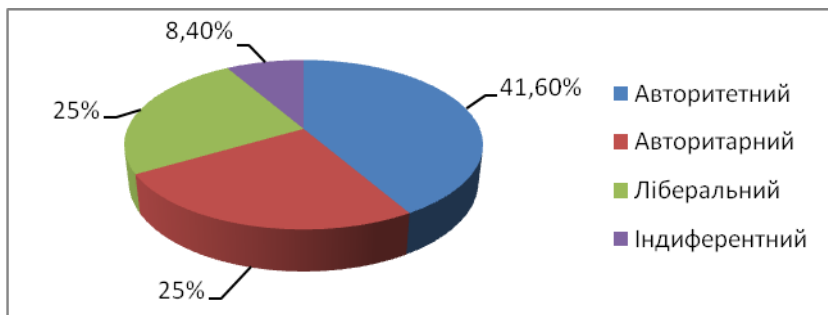

Рис.1 Стилі сімейного виховання

Проаналізувавши результати, стосовно виявлення стилів виховання та рівня опіки батьків над підлітками, що висвітлені в рис. 1. Можна констатувати те, що для переважної більшості батьків учнів 8 класу характерні позитивні стилі виховання та норма в опіці над дітьми (66,6%). Для 25% є характерним авторитарний стиль виховання та гіперопіка, а для 8,4 % – індиферентний стиль та гіпоопіка.

Результати дослідження продемонстрували, що у підлітковому віці відбувається певне відмежування дитини від сім'ї, висуваючи на перший план однолітків. Сім'я перестає виступати джерелом наслідування. Однак її наявність залишається ключовим фактором успішного формування підростаючої особистості та її становлення в дорослому житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Т.В. Семейная психология: Учеб. Пособие / Т.В. Андреева. – СПб.: Речь, 2004. – 244 с.
2. Вікова психологія: Навч. посібник / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. – К.: Просвіта, 2001. – С. 233-259.
3. Психологія сімейного виховання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sdamzavas.net/2-11878.html>.

Тетяна Гладких,
студентка 2 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **Т. П. Малихіна**
к.психол.н., доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ

Підвищення пильної уваги вчених до сім'ї в останні два десятиліття не випадково, воно пов'язане, з одного боку, з необхідністю активізації людського фактора в умовах соціально-економічного розвитку, з іншого – із

загостренням деяких проблем і протиріч, що характеризують сьогодення. Науковий пошук механізмів стабілізації сімейних взаємин неможливий без вивчення соціально-психологічних особливостей сучасних сімей.

Сім'я та батьківські установки – один з найбільш вивчених аспектів дитячо-батьківських відносин. Над проблемою сімейного виховання дітей працювали видатні вчені: Т.А.Куликова, П.Ф.Лесгафт, А.С.Макаренко, М.Г.Стельмахович, В.О.Сухомлинський, Т.В.Шеляг, О.Г.Харчев та ін. Серед українських вчених, які досліджували різні аспекти проблеми сімейного виховання, є Т.Ф.Алексєєнко, К.О.Журба, Т.В.Кравченко, Л.В.Повалій, В.Г.Постовий, О.Л.Хромова;

У літературі можна побачити досить ґрунтовний опис різних стилів виховання, а також їх наслідків – формування індивідуальних характерологічних особливостей дитини в рамках нормальної поведінки або поведінки, що відхиляється (А. Захаров, Е. Ейдеміллер, А. Личко, А. Варга та інші). Також ряд праць присвячені опису несприятливих, патологічно загострених характерологічних рис особистості батьків, що призводять до того чи іншого порушення у вихованні (А. Захаров, А. Варга, А. Адлер тощо).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально виявити сприйняття дитиною батьків та переважаючих стилів сімейного виховання.

У дослідженні взяли участь 20 учнів молодшого шкільного та підліткового віку загальноосвітньої школи I-III ступеню № 2 м. Бердянська. Дослідження проводилось методом анкетування: серед школярів та батьків.

Діагностика компетентності і престижності батьків в сприйнятті дітей, і особливості емоційних відносин з батьками проводилась за методикою ідентифікації дітей з батьками (опитувальник А. Зарова).

Аналіз результатів дослідження показує, що сім'я та батьки займають досить важливе місце в житті дітей молодшого шкільного віку (87,5 %). Результати по підлітковому віці демонструють загальноприйнятну думку, що в цьому віці доволі важливу роль посідають друзі, а сім'я частково відходить на інший план. У відсотковому плані, про високу роль сім'ї для підлітків відмічають 34 % школярів.

Серед батьків проводилось тестування за методикою «Стратегії сімейного виховання» (Н.М. Рухленко). За допомогою цього тесту можна оцінити стратегію сімейного виховання (стиль): авторитетний, авторитарний, ліберальний і індиферентний. У анкетуванні приймали участь переважно один з батьків.

Результати методики зведено у діаграмі (Рис.1)

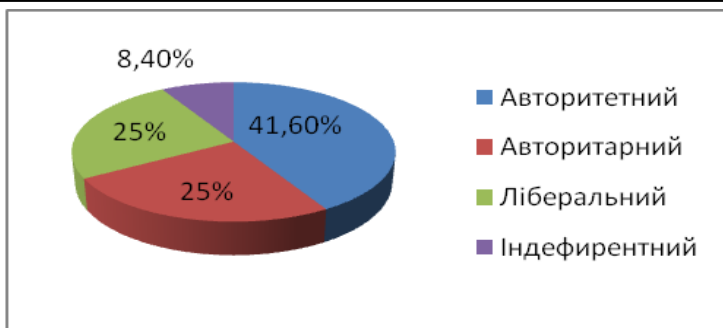

Рис.1 Стилі сімейного виховання

Як видно з діаграми для переважної більшості батьків учнів характерні позитивні стилі виховання (авторитетний, ліберальний) та норма в опіці над дітьми (66,6 %). Для 25 % характерним є авторитарний стиль виховання та гіперопіка, а для 8,4 % – індіферентний стиль та гіпоопіка.

Результати дослідження продемонстрували, що у підлітковому віці відбувається певне відмежування дитини від сім'ї, висуваючи на перший план однолітків. Сім'я перестає виступати джерелом наслідування, на відміну від молодшого школяра, для якого батьки відіграють значну роль.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Т.В. Семейная психология: учеб. пособие / Т.В. Андреева. – СПб. : Речь, 2004. – 244 с.

2. Вікова психологія: навч. посібник / О.В.Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. – К. : Просвіта, 2001. – 416с. Психологія сімейного виховання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sdamzavas.net/2-11878.html>.

Богдана Горбань,

студентка 4 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **Л. Р. Кашкарьова,**
к. психол. н., доцент (БДПУ)

ВИЯВЛЕННЯ, ПРОФІЛАКТИКА ТА КОРЕКЦІЯ СТРАХІВ ШЕСТИРІЧНИХ ДІТЕЙ

Актуальність. Дитячі страхи обумовлені віковими особливостями і мають тимчасовий характер, але страхи, які зберігаються тривалий час і які дитина важко переживає, свідчать про неправильну поведінку батьків, конфліктні відносини в сім'ї і, в цілому, є ознакою неблагополуччя. Багато причин появи дитячих страхів лежать саме в області сімейних відносин: потурання, непослідовність у вихованні, негативне або занадто вимогливе ставлення до дитини. Сюди ж можна додати й часті конфлікти між

дорослими з приводу виховання дитини, коли вона проти своєї волі стає яблуком розбрату [1, с. 98]. В подальшому це породжує у неї тривогу, а потім формує ворожість до оточуючих.

Ступінь досліджуваності проблеми. На думку психологів (Л. Божович, О. Бодальов, В. Мухіна та інші) дитина, як найбільш чутлива частина соціуму, підвергається різноманітним негативним впливам. В останні роки, як свідчать спеціальні експерименти (І. Дубровіна, В. Гарбузов, О. Захаров, О. Ковальова та інші), тривожність та страхи у дітей є дуже поширеними явищами. Хоча проблема страхів у дітей молодшого шкільного віку дуже актуальна в наш час, проте літератури з даної теми небагато. Профілактика страхів також мало застосовується в дошкільних та шкільних установах. Саме це зумовило вибір даної теми дослідження: «Виявлення, профілактика та корекція страхів шестирічних дітей».

Мета і методи дослідження. Мета дослідження: теоретично проаналізувати та емпірично дослідити страхи шестирічних дітей, розробити шляхи їх попередження та корекції.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз психолого-педагогічної літератури); емпіричні (методика виявлення дитячих страхів О. Захарова «Мої страхи», методика Малюнок на тему: «Чого я боюсь»); методи обробки результатів: кількісний та якісний аналізи.

Емпірична база дослідження: 26 учнів (14 хлопчиків і 12 дівчаток) 1 класу (переважно шестирічні діти) Максимільянівської середньої загальноосвітньої школи Мар'їнського району Донецької області.

Сутність дослідження. Страх – психічний стан, що виникає на основі інстинкту самозбереження як реакція на дійсну або уявну небезпеку. Страх має багато причин як суб'єктивного (мотивація, емоційно-вольова стійкість тощо), так і об'єктивного порядку (особливості ситуації, складність завдань, перешкоди тощо). Страх, що виникає із-за серйозного емоційного неблагополуччя, може мати крайні форми вираження (жах, емоційний шок, потрясіння), чи затяжне, нав'язливе, тяжке протікання, мимовільність, тобто повна відсутність контролю з боку свідомості, несприятливий вплив на формування характеру, на відносини з оточуючими і пристосування до зовнішнього світу [2, с. 8].

Діагностика кількості страхів (за методикою О. Захарова) проводилася у формі індивідуальної бесіди, в якій з'ясувалося, чого саме боїться дитина. Ми побачили, що найбільше діти цього класу бояться тварин та комах. Трохи менше – висоти та війни. Жажів, вогню, пожежі, крові, лікарів – однаково. Найменше бояться темряви.

Малюнки на тему «Чого я боюсь» малювало 16 учнів. Перед дітьми ставилося завдання відобразити найбільш яскравий страх. Який саме, дітям не пояснювали, дитина обирала його сама. Одна дитина (6%) не намалювала свій страх зовсім. Інші 15 дітей (94%) змогли намалювати малюнок та побороти перепону страху в своїй свідомості; вони відобразили вольовим, цілеспрямованим зусиллям те, про що намагалися не думати.

З метою профілактики та корекції дитячих страхів нами була розроблена програма, яка містила корекційний тренінг з подолання страхів

шестирічних дітей та рекомендації батькам щодо профілактики та подолання страхів дітей.

Основні висновки. Необхідний комплексний підхід до вирішення проблеми корекції дитячих страхів, зокрема, залучення до цього процесу родини. Ця робота може виражатися як в ознайомленні батьків, в допустимій формі, з результатами діагностики, так і в консультуванні батьків фахівцем із сімейних проблем. Який би спосіб боротьби з дитячим страхом не обрали дорослі, важливо, щоб вони не залишали скарги дитини без уваги. Тільки таким чином вдається виховати не закомплексовану, а впевнену в собі людину [3, с. 20].

ЛІТЕРАТУРА

1. Захаров А.В. Дневные и ночные страхи у детей / А.В. Захаров. – СПб. : Изд-во «Союз», , 2005. – 320 с.
2. Семиотика страха: сборник статей. – М. : Российский институт: Европа, 2005. – 456 с.
3. Шишова Т. Страхи – це серйозно. Як допомогти дитині позбутися страхів / Т. Шишова. – М. : Видав. будинок «Шукач», 1997. – 93 с.

Катерина Журавльова,

студентка 2 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **М. І.Дорошенко,**

к.психол.н., доцент (БДПУ)

ВПЛИВ ОСОБЛИВОСТЕЙ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Актуальність теми. Сім'я є природним середовищем первинної соціалізації дитини, джерелом її матеріальної та духовної підтримки, засобом збереження і передавання культурних цінностей від покоління до покоління.

З перших днів появи дитини на світ сім'я повинна готувати її до життя та практичної діяльності, в домашніх умовах забезпечити розумну організацію її життя, допомогти засвоїти позитивний досвід старших поколінь, набути власного досвіду поведінки і діяльності.

Оскільки мета виховання підростаючого покоління – формування всебічно розвиненої особистості, сім'я здійснює моральне та розумове виховання. Щира сутність виховної роботи полягає зовсім не у розмовах з дитиною, не в прямому впливі на дитину, а в організації самої родини, особистого і громадського життя в організації життя дитини.

Метою дослідження є виявити особливості впливу родини на розвиток особистості молодшого школяра.

Методи дослідження. З метою дослідження впливу батьківського виховання на розвиток особистості молодшого школяра були застосовані дві

методики: методика «Який Я?» Г.Н. Осипової, шкала самоповаги М. Розенберга.

Сутність дослідження. Дослідженням було охоплено 10 учнів (6 хлопців та 4 дівчинки) молодших класів.

За результатами першої методики «Який Я» Г.Н. Осипової дуже високу самооцінку має один учень з десяти (дівчинка); п'ять учнів з десяти мають високу самооцінку (чотири хлопчика та одна дівчинка); середню самооцінку мають три учні (дві дівчинки та один хлопчик); низьку самооцінку має один учень (хлопчик); дуже низьку самооцінку не має жоден з учнів.

За результатами шкали самоповаги М. Розенберга занадто високу самоповагу має один учень (дівчинка); самоповагу вище середнього мають шість учнів (чотири хлопчики та дві дівчинки); середню самоповагу має один учень (хлопчик), нижче середнього – два учні (хлопчик та дівчинка).

Якщо об'єднати дані двох перших методик, та узагальнити результати, позначивши дуже високу, високу самооцінку, а також самоповагу вище середнього та занадто високу самоповагу як «висока самооцінка»; середню самооцінку та самоповагу як «середня самооцінка», низьку самооцінку та самоповагу нижче середнього як «низька самооцінка», отримаємо наступні результати.

Більшість учнів мають високу самооцінку (70 %). Із них занадто високу самооцінку та самоповагу має тільки один учень (дівчинка). Це свідчить про її нереалістичне самосприйняття та нездатність оцінювати себе критично. Тобто гармонійно високу самооцінку мають тільки 60% учнів. Саме занадто висока самооцінка є небажаним явищем та повинна підлягати корекції. Середню самооцінку мають 10% учнів. Низьку самооцінку мають 20 % учнів. Сумуючи високу та середню самооцінку, можна зробити висновок, що 70% школярів мають гармонійну самооцінку, а 30% – негармонійну і потребують психокорекційних заходів.

Розрахуємо результати окремо для хлопчиків та дівчат. Гармонійно високу самооцінку мають чотири хлопчики та дві дівчинки (67% та 50% відповідно). Середню самооцінку – один хлопчик (17%). Низьку самооцінку – один хлопчик та одна дівчинка (17% та 25%). Сумуючи високу та середню самооцінку, можна зробити висновок, що чотири із шести хлопчиків мають гармонійну самооцінку, як і три з чотирьох дівчат. Це 80% та 60% відповідно. 20% хлопчиків та 40% дівчат потребують гармонізації самооцінки.

Висновок: Аналізуючи результати дослідження можна зробити такі висновки, що більшість учнів мають високу самооцінку. Це є нормальним явищем для цього віку і свідчить про гармонійний розвиток особистості.

Порівнюючи результати окремо для хлопців та дівчат, можна зробити висновок, що самооцінка хлопчиків вище за самооцінку дівчат. Учні потребують гармонізації самооцінки. У цій проблемі їм можуть допомогти батьки, адже Найголовнішим у взаємопорозумінні між дорослими та дітьми є прагнення до діалогу, коли дорослий розмовляє на одному рівні із дитиною, зважає на її потреби, прислухається до її думок. Для цього батьки повинні переглянути своє ставлення до дітей, подолати емоційний бар'єр, багато працювати над собою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї / Бондарчук Олена Іванівна : [навчально-методичний комплекс]. – К. : Міленіум, 2003. – 24 с. – (АПН України, Центральний інститут післядипл. пед. освіти).
2. Психология семейных отношений с основами семейного консультирования : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / под ред. Е.Г. Силяевой : – 2-е изд-е, стереотип. – М. : Академия, 2004. – 192 с.
3. Синягина Н.Ю. Психолого-педагогическая коррекция детско-родительских отношений / Н.Ю. Синягина. – М. : ВЛАДОС, 2005. – 95с. – (Библиотека школьного психолога).

Катерина Зятина,

студентка 3 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник **О.С. Колпакчи**, старший викладач (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ ДРУЖБИ ТА КОХАННЯ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Незважаючи на швидке дорослішання, за позицією Д.Б. Ельконіна, А.Г. Грецова, підліток відчуває велику потребу в емоційній підтримці однолітків, бо саме ровесники краще за інших розуміють його проблеми. Водночас Л.С. Виготським, У. Шутцем було виявлено, що основною характерною рисою особистості підліткового віку є розвиток потреб в спілкуванні та афіліації. За підлітковою потребою в афіліації приховуються мотиви: закріплення самоповаги, визнання власної людської цінності; відчуття емоційної належності до групи ровесників; отримання інформації і комунікативних умінь; задоволення потреби в лідерстві. Усі ці мотиви знаходять свій вияв у вигляді симпатії, дружби та кохання, які є головними рівнями атракції [2].

Прояв атракції в цьому віці супроводжується активізацією її рівнів, а саме: з'являється симпатія, що розкривається у зацікавленості й дружній прихильності до однолітків, підвищується значення дружби, що дозволяє підліткам виразити емоційні переживання і знайти підтвердження того, що хтось розділяє їхні сумніви, надії й тривоги, з'являється перше почуття закоханості [1; 3].

Водночас результати аналізу наукової літератури за означеною проблемою засвідчують відсутність спеціальних системних досліджень особливостей формування дружби і кохання у підлітковому віці.

Отже, соціальна значущість та недостатня дослідженість проблеми обумовили вибір теми нашого дослідження: Особливості дружби та кохання в підлітковому віці.

Мета нашого дослідження: емпірично дослідити особливості формування та прояву дружби та кохання в підлітковому віці.

Для розв'язання поставленої мети застосовували такі емпіричні методи дослідження: анкета «Уявлення про дружбу» (Є.В. Юркова),

«Опитувальник афіліації» (А. Мехраб'ян), «Методика діагностики міжособистісних стосунків» (Т.Ф. Лірі), спостереження.

Результати свідчать про те, що показники мотивів афіліації серед респондентів майже однакові та мають переважно середній рівень вияву. В підлітків виникають внутрішні конфлікти, боротьба мотивів, тому вони й сумніваються в правильності власного вибору при побудові позитивних стосунків з ровесниками, з якими себе ідентифікують.

Дослідження особливостей прояву атракції до однолітків у підлітковому віці, а саме таких її рівнів як дружба та кохання, показало, що головними умовами формування зазначеного утворення є: узагальненні уявлення про привабливість до інших; привабливі образи ровесників та зразки їх поведінки; симпатія та афіліація до окремих однолітків,; довірливе та позитивне ставлення підлітків до однолітків.

Критеріями визначення особливостей прояву дружби та кохання у підлітковому віці виступають: досвід позитивних міжособистісних стосунків з однолітками; ціннісне ставлення до себе та оточуючих; позитивна мотивація в міжособистісних стосунках з об'єктами симпатії; безумовна позитивна поведінка підлітків. Рівнями прояву дружби та кохання в підлітковому віці є: високий, середній та низький.

Так, проведене нами емпіричне дослідження показало, що більш як половині респондентів властивий середній рівень прояву атракції до однолітків, що виявляється у частковому уявленні про позитивні міжособистісні стосунки з однолітками, таких як спільність інтересів, спілкування, щирість, вираженні адекватного ціннісного ставлення до себе, а в однолітках вони прагнуть бачити впевнену особистість, що є носієм позитивних, соціально бажаних характеристик. Підлітки здебільшого опираються на думку оточення при аналізі емоцій і почуттів та усвідомлені мотивів, якими вони керуються у побудові власних міжособистісних стосунків з однолітками. Водночас, їм притаманна поведінкова стриманість та обережність у побудові позитивних міжособистісних стосунків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кон І.С. Психосексуальний розвиток і взаємини статей. Психологія підлітка. Хрестоматія / І.С. Кон; укл. Ю.І. Фролов. – М., 1997. – 215 с.
2. Сердюк Н.І. Компоненти, критерії та рівні сформованості атракції до однолітків у підлітковому віці / Н.І. Сердюк // Молодий вчений. – №5 (08). – 2014. – С. 138–140.
3. Шукуров Ш. Друг і дружба / Шаріф Шукуров / Досвід повсякденності. Пам'яті С.Ю. Румянцева. – М. : СПб., 2005. – С. 152–159.

Владислав Карацупа,
студент 1 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти і мистецтв
Наук. керівник: **О. В. Горецька,**
к.психол.н., доцент (БДПУ)

ІСТОРІЯ ТА ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ НЕЙРОЛІНГВІСТИЧНОГО ПРОГРАМУВАННЯ

Нейролінгвістичне програмування один з наймолодших й суперечливих методів психотерапевтичного впливу, який зародився в 60-70-х роках ХХ століття в США. Студенти університету Каліфорнії Р. Бендлер та Д. Гріндер почали роботу над новою, перспективною методикою розвитку особистості, що полягає у копіюванні поведінки і способу життя відомих людей. У своїх спостереженнях студенти встановили, що поведінка будь-якої людини визначається середовищем і має певну структуру, отже її можна зрозуміти і вивчити.

Прихильники нейролінгвістичного програмування вважають, що нашу суб'єктивну реальність визначають переконання, сприйняття й поведінка, і якщо змінити їх, то можна допомогти багатьом людям з проблемами в найрізноманітніших сферах життя: від кар'єрного росту й успіху до виправлення негативного впливу психотравм [1].

Однак, НЛП не вийшло б за межі гіпотези студентів, якби нею не зацікавився їх керівник, видатний вчений Грегорі Бейтсон, який давно цікавився проблемами спілкування та надав новому напрямку філософське обґрунтування, виявивши закономірності й ефективні способи впливу на психіку та поведінку людей.

Переконавшись у перспективності НЛП Г. Бейтсон, познайомив хлопців з Мілтоном Еріксоном, який отримав світове визнання як психотерапевт-практик. Його підхід до змінених станів свідомості ліг в основу цілих напрямів, нині відомих як Еріксонівський гіпноз. Одним з головних її елементів є «навчальні історії», які являють собою прекрасні приклади мистецтва непрямого переконання. Використовуючи зворотну логіку, він зміг добитися більш м'якого входження клієнта в стан трансу, при якому відкриваються нові можливості для психотерапевта працювати з різними прошарками психіки без контролюючої ролі свідомості. Використовуючи отримані знання, Річард і Джон розробили пресуппозицій – базові інструменти для роботи з техніками НЛП.

1. Суб'єктивний досвід. Людям не доступно розуміння об'єктивної реальності, а лише сприйняття її через свій суб'єктивний досвід, а також на основі своїх переконань. Через це варто працювати з клієнтом виходячи з його розуміння реальності.

2. Життя і свідомість як системні процеси. Будь-яка ситуація й проблема в житті є складовим елементом одночасно декількох систем. Для знаходження більш комплексного і об'єктивного рішення потрібно аналізувати всі системи.

3. В основі будь-якої поведінки лежить позитивний намір. Будь-яка дія людини здійснюється у благо собі, навіть якщо людина робить аморальний і шкідливий для неї вчинок, за цим стоїть намір позитивної зміни. У такій ситуації допоможе знаходження альтернативних ліній поведінки.

4. Рапорт. Позначає якісний зв'язок між двома взаємодіючими в системі комунікації. Чим комфортніше для клієнта буде його спілкування з психотерапевтом, тим більших результатів вдасться домогтись.

5. Зворотний зв'язок. Його наявність дозволяє скорегувати й вдосконалити спілкування.

6. Наявність вибору. Чим більше варіантів поведінки, тим краще розуміння ситуації, тим правильніше можна зробити вибір і досягнути кращих результатів.

7. Одержування реакції. У процесі взаємодії важливо не сам намір, з яким тренер доносить інформацію, а те яку реакцію вона викликає у клієнта [2].

Ґрунтуючись на цих принципах, Р. Бендлер та Д. Гріндер незабаром випустили перші книги присвячені НЛП: «Структура Магії» (1975, 1976 рр.), «Шаблони гіпнотичних технік Мілтона Еріксона» (1975, 1977 рр.) і «Змінюємося разом з сім'ями» (1976 р.).

До сих пір не відомо чи є НЛП науковою дисципліною, адже самі творці напряду не акцентували увагу на його науковості, і стверджували лише те, що вони створили емпірично працюючу модель поведінки, яка супроводжує суб'єктивний досвід людини. Цю методику не раз перевіряли в лабораторних умовах і результати виявлялися суперечливими, показуючи або абсолютний успіх, або абсолютний крах деяких технік. Однак, поки статус НЛП невизначений, це не заважає багатьом фахівцям розвивати та вдосконалювати цю методику.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берулава Г. А. Методологические основы деятельности практического психолога / Г.А. Берулава. – М.: Высшая школа, 2003. – 64 с.
2. Andreas S., Faulkner C. NLP: The New Technology of Achievement. NLP Comprehensive. – 1994. – P. 350.

Слізавета Ключко,

студентка 3 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник **О. С. Колпакчи,**
старший викладач (БДПУ)

БІБЛІОТЕРАПІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

Використання літератури і мистецтва на сучасному етапі розвитку виглядає досить перспективним через часте застосування в роботі практичних психологів.

З поширенням впливу літератури не тільки психологи, а й лікарі радять читання в лікувальних цілях: для відволікання від важких переживань, отримання інформації, зміни стереотипів мислення.

Мета дослідження: виявити закономірність використання бібліотерапії в практиці та її лікувальні властивості.

Бібліотерапія – лікувальний вплив на хворого за допомогою читання літератури з метою нормалізації або оптимізації його психічних, а через них фізіологічних і біологічних процесів організму. Лікувальне читання від читання взагалі відрізняється своєю спрямованістю на ті чи інші хворобливо змінені (для їх нормалізації) або нормальні (для врівноваження ними хворобливих) психічні процеси, стани, властивості особистості. Лікувальний вплив читання виявляється в тому, що ті чи інші сприйняття, пов'язані з ними почуття, потяги, бажання, думки, засвоєні за допомогою книги, заповнюють недолік власних образів і уявлень, замінюють хворобливі думки і почуття або направляють їх по новому руслу, до нових цілей [1].

Теоретичними основами бібліотерапії займалися, як зарубіжні так і вітчизняні психологи, а саме: Б. Симонов, В. Крейденко, Ю. Дрешер, А. Михайлова, Г. Рослик, Т. Ловкова, І. Тихомирова, Л. Жабицька, А. Міллер.

Як і в будь-якій психотерапевтичній роботі, в бібліотерапії треба дотримуватись таких принципів: ступінь доступності викладу матеріалу; герой книги має бути зрозумілий для читача; схожість ситуацій героя книги та пацієнта.

Виділяють найближчі та віддалені завдання бібліотерапії:

– до найближчих відносять: відсторонення від власної проблеми та заглиблення «занурення» в книгу; зміна власних існуючих переживань; вироблення ідеалу поведінки.

– віддалені завдання постають у світлі покращення погляду на ситуацію, яка травмує психіку та контакту з людьми які їх оточують; вироблення оптимістичного погляду на подальше життя; спокійне ставлення до людей, які не приємні і не викликають симпатії.

Виділяють три основні напрями розробки проблем бібліотерапії за А.М. Міллер:

1. Бібліознавчий напрямок. Бібліотека для хворої людини має стати лише чинником, який відволікає від хвороби, допомагає пережити фізичні страждання. Ідея керування процесом читання відкидається. Близько 80% робіт зарубіжних вчених відноситься до цього напрямку.

2. Бібліотерапія як компонент психотерапії. Прихильники – переважно вчені Німеччини, вважають, що бібліотерапію особливо доцільно використовувати при неврозах. Працюють з хворими тільки психотерапевти без участі бібліотекаря.

3. Бібліотерапія як допоміжна або рівноправна частина лікування при неврозах або соматичних захворюваннях. Реалізує її лікар-психотерапевт та психолог, який пройшов спеціальний курс навчання. Вважається найбільш перспективним напрямом [2].

Також потрібно враховувати і цілі програми, що саме ми хочемо змінити або ж покращити в пацієнті.

Займаючись цією проблемою, потрібно пригадати які саме книги читаюся підлітки, як вони на них впливають. В своїй книзі «Що читає підростаюче покоління?» Ю. Просалкова аналізує і розмежовує різні напрями [3].

Тому в результаті, якщо ми оперуємо деяким спеціальним напрямом то і відповідно до нього будемо складати програму, згідно якої відбуватиметься психотерапевтичний вплив на пацієнта.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексейчик А.Е. Библиотерапия // Керівництво по психотерапії / під ред. Ст. Е. Рожнова. – Т.: Медицина, 1985. – С. 319.
2. Карвасарский Б.Д. Психотерапевтическая энциклопедия / Б.Д. Карвасарский. – СПб: Питер, 1999. – С. 60–61.
3. Просалкова Ю. Итоги столетия: Что читает подрастающее поколение в конце 20 века // Ю. Просалкова. – Библиотека. 2000. № 2. – С. 36-39.

Єлизавета Ключко,

студентка 3 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **О. В. Горецька,**

к.психол.н., доцент (БДПУ)

ВИКОРИСТАННЯ ЛЯЛЬКОТЕРАПІЇ У РОБОТІ З ДИТЯЧИМИ ПРОБЛЕМАМИ

Арт-терапія як один із сучасних напрямів психотерапії за допомогою різних видів мистецтва, набуває сьогодні все більшої популярності.

Першим, хто почав використовувати елементи лялькотерапії у клінічних умовах, а саме спеціальний лікувальний театр, який назвав психодрамою, був Якоб Морено. Програвання важких психологічних ситуацій пацієнтами дозволяло їм легше перенести наслідки впливу травмуючих факторів.

Одним із різновидів арт-терапії є лялькотерапія (PuppetTherapy) – метод психотерапії, який передбачає використання ляльки як основного засобу психокорекційного впливу [1].

Сьогодні лялькотерапія популярна у практиці психокорекційної роботи з дітьми (І. Вигодська, С. Гриднєва, О. Захаров, Ф. Зімбардо, Л. Лебедєва, І. Медведєва, В.В. Назаревич, А.С. Співаковський).

Лялькотерапія широко використовується для вирішення різних видів конфліктів, покращення соціальної адаптації, корекції страхів, поведінки, а також для роботи з дітьми, що мають емоційну травму. Лялькотерапія для дитини екологічно безпечний метод, який дозволяє безболісно втручатися в психіку дитини задля корекції чи психопрофілактики. Лялькотерапія дозволяє розширити репертуар самовираження дитини, досягнути емоційної стійкості й саморегуляції, корекції взаємин у системі дитина – батьки,

усунути хворобливі переживання дітей, зміцнити психічне здоров'я, покращити соціальну адаптацію, розвивати внутрішні механізми опору хвороби, сприяти становленню психосексуальної ідентичності хлопчиків і дівчаток тощо.

Виділяють такі функції лялькотерапії: комунікативна – формування емоційного контакту дітей у колективі; релаксаційна – зняття емоційного перенапруження; виховна – психокорекція проявів особистості в ігрових моделях життєвих ситуацій; розвивальна – розвиток психічних процесів, моторики; навчальна – збагачення інформацією про навколишній світ.

Результативність лялькотерапії полягає в тому, що у процесі роботи задіяні такі механізми психологічного впливу, як ідентифікація, проєкція, заміщення і емоційне відреагування. Коли дитина ідентифікує себе з лялькою, то їй набагато легше проєктувати свої емоції, почуття і страхи, які вона відчуває.

Кожному віку дитини повинна відповідати певна лялька, із власним набором характеристик. Чим молодша дитина, тим менш конкретною може бути лялька, і, відповідно, чим старше – тим більше деталізованим стає вигляд іграшки. Якщо неправильно дібрати ляльку, то вона може навіть негативно вплинути на психіку дитини.

Т. Д. Зінкевич-Євстігнеєва використовує ляльок як елемент казкотерапії й пропонує такі етапи роботи: виготовлення ляльки, «оживлення» та знайомства з лялькою, використання ляльки у казкових сюжетах [2].

В залежності від того, який сценарій вибирає психолог-консультант, і відбувається поетапність роботи.

Для дитини важливий процес виготовлення ляльки з батьками, які будуть підтримувати і навіть допомогати їй, але головне, що сама дитина повністю виконує роботу і відчуває відповідальність за неї. Спільна праця батьків з дитиною, допомагає краще зрозуміти один одного і віднайти спільну мову. Дорослі можуть збагнути, що саме непокоїть дитину, що вона відчуває і як краще допомогти їй. Захоплюючись процесом виготовлення ляльок, діти стають спокійнішими, врівноваженими. В процесі роботи в них розвивається довільність психічних процесів, з'являються навички концентрації уваги, розвивається уява. Невід'ємною частиною роботи являється і розвиток моторних умінь, які з кожним разом набувають все більш явної і вираженої форми.

Етап «оживлення» та знайомства з лялькою, передбачає відпрацювання механізмів саморегуляції, тобто адекватно виражати власні почуття та емоції. Коли починається знайомство з лялькою, то відбувається розвиток мовленнєвої та комунікативної функції.

Поєднуючи лялькотерапію з казкотерапією, ефект від заняття буде набагато більшим.

Нині психологи шукають різні методи, які можуть поєднуватися з лялькотерапією і утворювати цілий комплекс. Використовуючи групові та індивідуальні заняття можна зрозуміти, наскільки ефективна лялькотерапія в дії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Осипова А. А. Общая психокоррекция : Учебное пособие для студентов вузов / А. А. Осипова. – М. : ТЦ «Сфера», 2001. – 512 с.
2. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по креативной терапии / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева, Т.М. Грабенко. – СПб. : «Речь», «ТЦ Сфера», 2001. – С. 190–243

Світлана Коврига

студентка 4 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **Н. В. Жук**,
к.психол.н., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ ГІПЕРАКТИВНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність. З кожним роком збільшується кількість гіперактивних дітей. Гіперактивність виступає як одне із проявів цілого комплексу порушень, що відмічаються у дітей, але основний дефект пов'язаний з недостатністю розвитку механізмів уваги й гальмуючого контролю. Від своєї гіперактивності страждає не тільки дитина, а й її батьки, однолітки, вчителі. Гіперактивність може призвести до ускладнень у особистісному розвитку дитини, у неї з'являються труднощі в навчанні, в спілкуванні з оточуючимми. Таким чином, виявлення особливостей гіперактивності молодших школярів важливе, тому що зазначені порушення можуть викликати серйозні проблеми в подальшому психічному розвитку дитини.

Ступінь досліджуваності проблеми. Аналіз літературних джерел свідчить, що проблема гіперактивності знайшла своє відзеркалення у роботах зарубіжних і вітчизняних вчених, присвячених змісту даного явища (Д. Добсон, Д. Стілл, В. Красов, Є. Гаспарова та ін.), а також методам його діагностики (Д. Коннерс, К. Скродці та ін.).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити особливості гіперактивності дітей молодшого шкільного віку.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз та систематизація наукових літературних джерел; емпіричні: до психодіагностичного інструментарію увійшли методика «Тест визначення гіперактивності для вчителів» по Д. Коннерсу, перероблена К. Скродці; «Тест визначення гіперактивності для батьків» по Д. Коннерсу, перероблена К. Скродці та методика «Постав бозначку» для оцінки рівня уваги (Є. В. Доценко). Для обробки і інтерпретації отриманих у ході експериментальної роботи даних використовувалися кількісний і якісний аналізи.

Сутність дослідження: На основі теоретичного аналізу встановлено, що гіперактивність – це властивість особистості, у якій активність і збудливість перевищує норму. У випадку, якщо поведінка є проблемною для інших, гіперактивність трактується як психічний розлад. Синдром дефіциту уваги і гіперактивності (СДУГ) – хронічний психічний

розлад у дітей, що характеризується неурою, гіперактивністю, імпульсивністю, які проявляються в різних ситуаціях і обумовлюють стійку соціальну і/або шкільну дезадаптацію [3, с. 21].

Більшість дослідників відзначають три основні блоки прояву гіперактивності: дефіцит уваги, імпульсивність, підвищена рухова активність. За результатами комплексу методик діагностики рівня прояву гіперактивності виявлено, що гіперактивній дитині молодшого шкільного віку властиві: циклічність розумової діяльності, непередбачуваність, слабка мотивація, слабка психоемоційна стійкість при невдачах і занижена самооцінка, порушення координації, слабка концентрація уваги, збудливість [2, с. 34].

Причини розвитку гіперактивності складні і залишаються недостатньо виявленими. Але деякі вчені до них відносять спадковість, психосоціальні, харчові фактори, несприятливі умови зовнішнього середовища, тощо [1, с. 19].

Для подолання гіперактивності дитини молодшого шкільного віку необхідно проводити комплексну роботу, яка включає психокорекційну роботу психолога з гіперактивною дитиною, соціально-психологічний тренінг взаємовідносин гіперактивної дитини та її батьків і вчителів.

Висновок: в процесі виконання роботи було здійснено аналіз наукового розуміння поняття «гіперактивність», теоретично та емпірично з'ясовано психологічні особливості гіперактивності молодших школярів та розроблена навчальна психокорекційна програма з подолання гіперактивності молодшого школяра.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брязгунов І. П. Непосидюча дитина або все про гіперактивних дітей / І. П. Брязгунов, Є. В. Касатикова. – М.: Видав. Інститута психотерапії, 2002. – 57 с.
2. Заваденко Н. Н. Гіперактивність і дефіцит уваги у дитячому віці: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Н. Н. Заваденко. – М., 2005. – 82 с.
3. Кльоц Л. А. Гіперактивність як медико–психологічна проблема / Л. А. Кльоц // Формування професійної компетентності майбутніх педагогів дошкільної та початкової школи: збірник науково–методичних праць / За заг. ред.. В. Є. Литнєва, Н. Є. Колесник, Т. В. Наумчик. – Житомир: видав. ЖДУ ім. І. Франка. – 2014. – 620 с.

Ганна Кібанова,
студентка 4 курсу
факультету психолого–педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **О. В. Горецька,**
к. психол.н., доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УЯВЛЕННЯ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ ПРО ВЛАСНЕ МАЙБУТНЄ

Старість являє собою заключний період людського життя. Точне хронологічне визначення границь старості не є можливим через значні індивідуальні розходження в прояві ознак старіння. Останні у свою чергу,

виражаються в поступовому ослабленні усіх функцій організму людини і пов'язані з цілим комплексом соціально-економічних, біологічних і психологічних причин.

З початком процесу старіння у людей похилого віку виникає низка проблем: звуження сфери спілкування, відчуття самотності, відхід від активної трудової діяльності, страх перед смертю, звуження життєвих перспектив майбутнього.

Проблема життєвих перспектив широко вивчена щодо підліткового та юнацького віку і практично незвідана залишається для періоду пізньої дорослості та етапу старіння.

Розробка проблематики життєвого шляху особистості, зокрема у вітчизняній психології, активно починається з 80-х років ХХ-го століття. Основою широкого дослідження даної області були ранні роботи С.Л. Рубінштейна й Б.Г. Ананьєва. Особливого значення у розробці психології життєвого шляху набуває феномен «життєвих перспектив особистості». Вагомий внесок у дослідження даної наукової області внесли Є.І. Головаха, А.А. Кроник, К. Левін, Ж. Нюттен, В.Ф. Серенкова, Г.С. Шляхтін, Л. Франкл й інші вчені, у роботах яких розкриваються закономірності сприйняття майбутнього, передбачення майбутніх подій, висування цілей і вибору шляхів її досягнення, детермінуючі вплив життєвих планів на організацію роботи і поведінку людини у теперішньому.

Життєві перспективи особистості – це її уявлення про власне майбутнє, яке організує, контролює і управляє психічною активністю людини, життєдіяльністю в сьогоденні. Життєва перспектива розглядається переважно як суб'єктивний образ майбутнього [1].

Життєва перспектива, будучи частиною системи психологічного часу і життєвого шляху особистості, сама виступає як система, яку можна визначити як узагальнене уявлення про власне майбутнє особистості.

Люди похилого віку мають свої особливості бачення перспективи майбутнього. Характеризуються вони слабкою насиченістю життєвими подіями і скороченням глибини її планування. Це пов'язано з негативним настроєм щодо майбутнього через такі фактори як стан здоров'я, матеріальне неблагополуччя та погіршення відносин з оточуючими. Люди цього віку все гірше бачать своє майбутнє в залежності від його віддаленості.

Емоційне ставлення старіючої особи до майбутнього пов'язане з особливостями продумування планів на майбутнє. Цей зв'язок проявляється в тому, що чим більш насиченим представляється майбутнє, тим більш вираженою є його позитивна емоційна оцінка як яскравого, активного, радісного. У той же час великий інтерес представляє виявлена специфіка взаємозв'язку протилежного емоційного ставлення до майбутнього з плануванням майбутнього на різні терміни. Так, людям що мають перспективи на ближнє майбутнє воно представляється як насичене й активне. У той же час середньоудалене майбутнє пов'язане у людей похилого віку з тривогою, напругою, а ставлення до віддаленого майбутнього невизначено, воно сприймається як нецікаве, понуре та деколи взагалі відсутнє.

Наявність хороших стосунків з близькими, друзями є основою побудови планів переважно на найближчий рік, насичення майбутнього важливими подіями і позитивним емоційним ставленням до цього періоду. Дуже часто люди похилого віку пов'язують своє майбутнє безпосередньо з дітьми та онуками, бачать сенс майбутнього та життя лише в них. У той же час значимість сфер здоров'я, матеріального добробуту має великий вплив на бачення майбутнього. Найчастіше у людей цього віку виникають негативні емоції до планування власного майбутнього саме через сферу здоров'я, тому продумування життєвих планів на більш тривалі терміни є ускладненим.

Отже, проблема суб'єктивних уявлень про життєві перспективи людини похилого віку, їх вплив на організацію життєдіяльності є актуальною та недостатньо вивченою в психології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Альбуханова-Славская К. А. Життєві перспективи особистості / К. А. Альбуханова-Славская // Психологія особи і спосіб життя. – М., 1997. – 259 с.

Валерія Кіриченко,
студентка магістратури
факультету дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Наук. керівник: **Л. Р. Кашкарьова,**
к. психол. н., доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО ЗДІЙСНЕННЯ АНІМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність. На сучасному етапі розвитку суспільства постала необхідність у підготовці висококваліфікованих кадрів для здійснення анімаційної діяльності. Анімаційна діяльність – це напрям соціально-педагогічної діяльності, спрямований на реалізацію фахових дій з метою оздоровлення соціального клімату певного середовища, створення атмосфери креативності, допомоги людям адаптуватися до соціальних змін, сприяння їх інтеграції в соціокультурний простір, спонукання до взаємодії та порозуміння людей в групі [3]. Значна роль у підготовці майбутніх фахівців соціальної сфери до здійснення анімаційної діяльності відводиться психологічним та особистісним особливостям особистості [1].

Ступінь досліджуваності проблеми. Підготовку фахівців до здійснення анімації розглядали Л. Волик, В. Кірсанов, Т. Лесина, І. Шульга. Дозвілля як простір для позитивного соціального та психологічного розвитку особистості досліджували Р. Азарова, А. Воловик, В. Дуліков, Д. Шамсутдінова та інші науковці [2]. Однак, на наш погляд, досі бракує ефективної моделі психологічної підготовки фахівців-аніматорів, які здатні виконувати професійні обов'язки та продуктивно працювати в сфері дозвілля. Саме це зумовило вибір даної теми дослідження: «Психологічна

готовність майбутніх фахівців соціальної сфери до здійснення анімаційної діяльності».

Мета і методи дослідження. Метою дослідження є виявлення та обґрунтування психологічної готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до використання анімації у своїй професійній діяльності.

В дослідженні взяли участь студенти першого курсу ФДССО Бердянського державного педагогічного університету спеціальності «Соціальна педагогіка».

Студентам була запропонована авторська анкета «Зацікавленість студентів у здійсненні анімаційної діяльності», що складалася з 10 запитань відкритого типу, а також опитувальник особистісної схильності до творчості Г. Девіса (відредагований Б. Пашнєвим).

Сутність дослідження. За результатами аналізу анкети ми виявили, що 80% студентів мають високий рівень обізнаності і добре розуміння поняття «анімація»; 50% опитуваних оцінили власні можливості здійснювати анімаційну діяльність на достатньому рівні, 30% – на високому і 20% – на низькому рівні; 70% студентів вважають, що особистісними якостями, необхідними для здійснення анімаційної діяльності, є креативність, лідерство, нестандартність мислення, комунікативна грамотність та артистизм; 40% студентів вважають, що анімаційна діяльність є важливою складовою у професійній діяльності соціального педагога, 40% вважають, що анімаційна діяльність є однією з провідних, але не основною, і 20% вважають, що анімація лише деякою мірою стосується професійної діяльності фахівців соціальної сфери.

Аналіз та обробка результатів за опитувальником особистісної схильності до творчості Г. Девіса (відредагований Б. Пашнєвим) показали, що 60% опитуваних мають високий рівень особистісної схильності до творчості, 30% – достатній рівень і 20% – низький рівень особистісної схильності до творчості.

З метою оптимізації формування психологічної готовності студентів до здійснення анімаційної діяльності ми розробили психолого-педагогічну програму «Фахова підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери до здійснення анімаційної діяльності», яка містила в собі різні форми та методи роботи зі студентами: бесіди, групові та індивідуальні консультації, тренінгові вправи, моделювання проблемних ситуацій тощо. Також нами були розроблені та надані відповідні рекомендації студентам 1 курсу ФДССО спеціальності «Соціальна педагогіка».

Основні висновки. Психологічна готовність студентів до здійснення анімації знаходиться на достатньому рівні: студенти мають певне уявлення про використання анімації у своїй професійній діяльності і вважають її невід'ємною складовою професійної діяльності працівників соціальної сфери.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волик Л. Модель підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів до анімаційної діяльності / Л. Волик // Шлях освіти. – 2009. – №3. – С. 10–14.

2. Моляко В.О. Психологічна готовність до творчої праці / В.О. Моляко. – Київ : «Знання», 1989. – 48 с.

3. Шульга И.И. К проблеме подготовки педагогов-аниматоров в вузе: Материалы Международной научно-практической конференции «Ценностные приоритеты общего и профессионального образования» / И.И. Шульга. – М.: Изд-во МПГУ, 2000. – С. 186–189.

Анастасія Литвиненко,
студентка 4 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **О.В. Карапетрова**
к. психол. н., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ У СПОРТИВНОМУ КОЛЕКТИВІ

Сучасний етап розвитку наук про спорт відображає давно назрілу потребу в реалізації психологічних знань на практиці. У процесі кожної, в тому числі й спортивної діяльності між людьми встановлюються взаємини, традиції, звички, почуття, які прямо або побічно впливають на її ефективність. Все це складає те, що прийнято називати психологічним кліматом. Необхідність регуляції психологічного клімату спортивної команди зумовлена: зростанням вимог сучасного спорту до рівня підготовки спортсменів і команд; інтенсифікацією соціально-психологічних явищ і процесів усередині команди, що складаються в умовах тренувань і змагань; ускладненням завдань психологічного характеру, що постають перед спортсменами, командою, тренером у зв'язку з демонстрацією спортивних результатів на межі людських можливостей.

Актуальність означеної проблеми полягає в тому, що психологічний клімат сприяє не тільки максимальній реалізації потенціалу особистості в умовах змагань, її здібностей, таланту, але й несе в собі психопрофілактичні функції, зберігаючи психіку спортсменів від надмірних емоційних перевантажень у процесі підготовки до змагань.

Метою нашого дослідження є теоретично проаналізувати, емпірично дослідити особливості соціального – психологічного клімату у спортивному колективі та розробити напрями корекційної роботи .

Об'єкт дослідження – психологічний клімат спортивного колективу.

Предмет дослідження – особливості соціально- психологічного клімату спортивного колективу

Виходячи з об'єкту, предмету й мети дослідження нами були визначені такі завдання:

1. Проаналізувати наукову літературу з означеної проблеми.
2. Вивчити структуру психологічного клімату спортивного колективу й підібрати методики для її діагностики.
3. Експериментально вивчити соціально – психологічний клімат спортивного колективу.

4. Сформулювати практичні рекомендації з організації тренінгу як інструмента регуляції психологічного клімату спортивного колективу.

Психологічний клімат – це відносно стійке налаштування команди, що пронизує всю систему діяльності й сформувалося на підставі суб'єктивного задоволення характером міжособистісних стосунків спортсменів. Соціально-психологічний клімат формується на основі суб'єктивної думки і ставлення людини до оточуючого його в колективі обстановці: до людей, до умов праці, стилю керівництва, груповим нормам і цінностям.

Спортивна команда як об'єкт вивчення в будь-якому виді спорту являє собою особливий вид контактної спільності людей, об'єднаних спільною метою спільної спортивної діяльності, основними видами якої є тренування і змагання [1, с.75].

У спортивному колективі відбувається формування основних новоутворень юності-самосвідомості, самооцінки, особистісного та професійного самовизначення як і в інших молодіжних соціальних спільнотах, тому необхідна в команді цілеспрямована діяльність з боку тренерів, психологів і вихователів по формуванню психологічної та особистісної комфортності спортсменів, формування позитивної Я-концепції. Всі ці параметри можна формувати у спортсмена через сприятливий психологічний мікроклімат в команді [2,с.32].

За результатами емпіричного дослідження нами було виявлено, що соціально – психологічний клімат у волейбольній команді є не стабільним та суперечливим .В команді домінує атмосфера напруженості, конкурентності і заздрості. Партнери з команди конфліктують одна з одною – безумовно, це перешкоджає розкриттю співпереживання. Встановлено, що психологічний клімат у жіночій волейбольній команді впливає на успішність її спортивної діяльності. У зв'язку з досліджуваною проблемою, ми розробили корекційно – розвивальну програму щодо формування позитивного психологічного клімату у волейбольній команді. На основі усіх результатів розробили рекомендації для тренера команди.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акімова Л.М. Психологія спорту: Курс лекцій / Л.М. Акімова – Одеса: Студія «Негоціант», 2004. – 127 с.
2. Співак Л.М. Психологія спортивного колективу (курс лекцій та практикум): Навчально- методичний посібник. – Кам'янець-Подільський: ПП Зарицький, 2008. – 108 с.
3. Кенані С. Структура психологічного клімату спортивної команди // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. під ред. Єрмакова С. С. – Харків: ХДАДМ (ХХПІ), 2002. – № 28. – с. 35-40.

Марія Лосєва,
студентка 2 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник **Т. П. Малихіна**
к.психол.н., доцент (БДПУ)

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ НА САМООЦІНКУ ЛЮДИНИ

На сьогоднішній день соціальні мережі являють собою невід'ємну частину життя більшості людей. Деяких вже на стільки поглинула «Світова павутина», що вони не бачать більше нічого і нікого крім інтернет-знайомих та різних співтовариств за інтересами. Кожного дня люди викладають мільйони фотографій та певних постів стосовно свого життя або якихось думок в очікуванні реакції « мешканців » соціальної мережі. В деяких це вже залежність. Залежність від думки оточуючих, яка впливає на самооцінку людини. Відповіді користувачів не завжди позитивні і це певним чином впливає на відношення людини до самої себе.

Instagram, Twitter, Facebook, ВКонтакте та інші, безпосередньо впливають на сучасну людину та її самооцінку. Відгук на певну фотографію являє собою детектор популярності. Чим більше у людини позитивних відгуків, тим вище її самооцінка і відповідно чим гірше відгук, тим вона нижче. Перегляд чужих сторінок, де все яскраве життя користувача показано у всіх фарбах, змушує більш стриману та спокійну людину відчувати себе пригнічено, впадати в депресію та думати про свої недоліки [2].

Метою нашого дослідження являється виявлення впливу соціальної мережі Instagram на самооцінку та поведінку людей.

У дослідженні взяли участь студенти 1–2 курсів у кількості 6 осіб. Це студенти, які кожного дня користуються вище названою мережею та погодилися на участь добровільно, керуючись особистим інтересом. Вони були поділені на 3 групи по 2 особи. Перша група – протягом 48 годин не публікувати фотографії, тільки переглядала сторінки без коментування. Друга група – протягом 48 годин вільно користувалася Instagram, перегляд сторінок та викладання фото та відео без можливостей отримувати відгуки та оцінки. Третя група – взагалі не користувалась Instagram протягом 48 годин.

В ході проведення досліду була виявлена комунікативна сторона учасників-студентів та залежності від думки оточення.

Учасники 1 група (2 дівчини) ледве стримувались від публікації, Спостерігаючи за життям друзів важко було не прокоментувати та не викласти власне фото, відчували себе неповноцінними та гадали, що їх життя не таке цікаве, в результаті цього самооцінка знизилась.

Учасники 2 групи (1 дівчина та 1 хлопець) відчували себе нікому не потрібними, бо не отримували ніяких відгуків стосовно публікацій. Їх стан був пригніченим, не було настрою, хоча вони знали, що це завдання тільки на 2 дні, все ж таки в їх голови закрадалися думки про свою зовнішність та про те, що вона далеко не бездоганна. Хлопець тримався мужньо, а от настрій дівчини значно погіршився, простежувалось заниження самооцінки.

Учасники 3 групи(також дівчина і хлопець) перші 6 годин взагалі мали відчуття, що їх позбавили частини життя та першого інформаційного постачальника. Але в наступні 32 години вони знайшли чим зайнятись окрім перегляду сторінок. Також їх ініціативою стало взагалі не користуватись Інтернетом наступні 32 години. Спочатку їм це вдавалося тяжко, але потім знову згадавши про реальний світ, знайшли багато цікавого. Вийшли на прогулянку без телефонів і в пріоритеті була комунікація між ними та оточуючими, а якогось поганого стану у відповідь на ізоляцію від соціальної мережі взагалі не спостерігалось. Навпаки вони скористались можливістю сказати одне одному те, що відчувають, що посприяло підвищенню не тільки самооцінки але і рівню стосунків між ними.

Результати дослідження підтвердили, що соціальної мережі впливають на поведінку та самооцінку людини. Втративши звичну можливість контактувати всередині мережі учасники експерименту почали втрачати впевненість у собі та власній зовнішності, це і послугувало причиною зниження рівня самооцінки. Комунікативною взаємодією поза Інтернетом не простежувалось, а для того, щоб не збільшувати кількість негативних думок вони передивлялись серіали та фільми.

Учасники, що були зовсім позбавлені Інтернету здивували проявленням активності. Вони мали змогу вільно спілкуватись, роздивлятись один одного не через монітор, а наживо, що посприяло підвищенню самооцінки,рівню комунікації та загального самопочуття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бенедиктова А.В. Исследование интернет-аддикции и ее социально-психологической значимости в студенческих группах / А.В. Бенедиктова // Психологическая наука и образование. – 2007.-
2. Жичкина, А. Е. О возможностях психологических исследований в сети Интернет / А. Е. Жичкина // Психологический журнал. – 2000. – № 2.
3. Шиянов, Е. Н. Интернет-зависимость и ее профилактика у студентов : учебно-методическое пособие / Е. Н. Шиянов, М. И. Дрепа. – Ставрополь: Изд-во «Графа», 2009.

Анастасія Ляшенко,

студентка 3 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **О. С. Колпакчи**

старший викладач (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТІВ БАТЬКІВ І ДІТЕЙ

У даний час Україна переживає складні соціально-економічні зміни, які істотно відбиваються на становищі всіх елементів соціальних структур, зокрема сім'ї. Родина є першим інститутом соціалізації дитини. Саме сімейне виховання є найбільш природним і відіграє визначальну роль у розвитку й формуванні особистості. Вибираючи свій стиль поведінки у

взаємодії з дитиною, батьки виявляються в ситуації невизначеності й можуть відчувати непевність у собі, почуття провини і так далі. Невірний вибір стилю взаємодії між батьками і дітьми провокує конфліктні ситуації у сім'ї. Все це визначає потребу в психологічному супроводі родини і сімейному вихованні.

Проблеми між дітьми та батьками вивчаються багатьма вченими, що висвітлюють цю проблематику із різних аспектів. Особливості внутрішньосімейних стосунків вивчали А.І. Захаров, А.З. Співаковська, А.Я. Варга, Р. Ейдемилер, Ю. Гиппенрейтер, М. Буянов, З. Матейчек, Р. Хоментаскас, А. Фромм, Р. Снайдер та інші.

Мета нашої роботи: провести теоретичний аналіз наукових літературних джерел та дослідити психологічні особливості конфліктів батьків і дітей.

У науковій літературі є різні підходи до розуміння терміна «конфлікт». Конфлікт – це зіткнення протилежних інтересів, поглядів; крайнє загострення суперечностей, яке призводить до ускладнень або гострої боротьби [1, с. 18].

Сімейні конфлікти – одні із самих розповсюджених у повсякденному житті. Однак вони деякою мірою обійдені увагою фахівців – психологів і педагогів, які не розглядають проблему конфлікту поколінь, що набагато ширше й активно розробляється соціологами.

Виділяють такі психологічні особливості конфліктів у взаємодії батьків і дітей:

1. Тип внутрішньосімейних відносин. Визначають гармонійний і дисгармонійний типи сімейних відносин. У гармонійній сім'ї встановлюється відносна рівновага, що виявляється у формуванні психологічних ролей кожного члена сім'ї, сімейного "Ми", здатності членів сім'ї вирішувати суперечності. Дисгармонія сім'ї проявляється у негативному характері подружніх відносин, що виражається у конфліктній взаємодії подружжя.

2. Деструктивність сімейного виховання. Виокремлюють певні риси деструктивних типів виховання; розбіжності членів сім'ї з питань виховання; суперечність, непослідовність, неадекватність дій батьків щодо дитини; опіка і заборони в багатьох сферах життя дітей; підвищені вимоги до дітей, часте застосування погроз і покарань.

3. Вікова криза дітей, яка є перехідним періодом від одного етапу дитячого розвитку до іншого. У критичні періоди діти стають неслухняними, капризними, дратівливими.

Як показує практика, найчастіше конфлікти у батьків виникають із дітьми підліткового віку. Психологи визначають такі типи конфліктів підлітків із батьками: конфлікт нестабільності батьківського ставлення (постійна зміна критеріїв оцінки дитини); конфлікт над турботи (зайва опіка); конфлікт неповаги прав на самостійність (тотальність вказівок і контролю); конфлікт батьківського авторитету (прагнення добитися свого в конфлікті за будь-яку ціну).

Отже, можна сказати, що конфлікти між батьками і дітьми виникають через деструктивність внутрішньосімейних відносин, недоліки у сімейному вихованні, вікові кризи дітей, індивідуально – психологічні особливості батьків і дітей. Безконфліктному спілкуванню батьків із дітьми сприяє підвищення педагогічної культури батьків, організація сім'ї на колективних

початках, підкріплення словесних вимог організацією виховання, інтересом батьків до внутрішнього світу дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авксентьев В.А. Этническая конфликтология: в поисках научной парадигмы / В.А. Авксентьев. – Ставрополь, 2001. – 367 с.
2. Семиченко В.А. Психологія та педагогіка сімейного спілкування : Навч. посібник / В.А. Семиченко. – К.: Веселка, 1998. – 210 с.
3. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї / О.І. Бондарчук. – М: Питер, 2000. – 382 с.

Аліна Новік,

студентка 44 групи

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **О. С. Колпакчи,**

старший викладач (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛІРІВ

Успіхи в навчанні та вихованні дітей прямо залежать від мотивації, тобто наявності значущих і діючих стимулів до засвоєння знань і придбання визначених особистісних якостей. У даному контексті особливого значення набуває вивчення змісту та динаміки особливостей мотиваційної сфери дитини молодшого шкільного віку.

Проблемою мотивації навчання в початковій школі займаються чимало вчених, серед них слід особливо виділити Л. Божович, Т. Бабійчук, П. Рудик, І. Зязюна, Г. Щукіну С. Канюк, О. Гончарову, Ф. Габдулхакову, В. Кириленка [1, с. 83; 2, с.2].

Теоретичний аналіз та узагальнення психолого-педагогічного досвіду з проблеми дослідження особливостей мотивації до навчання молодших школярів дозволив провести емпіричне дослідження на базі загальноосвітньої школи № 3 міста Бердянська. У дослідженні взяли участь учні 4-х класів у кількості 90 осіб.

Метою нашого дослідження є визначення особливостей формування мотивів навчання учнів молодшого шкільного віку.

Для дослідження навчальної мотивації молодшого школяра та загального ставлення до школи ми використовували методику «Вивчення мотивації молодшого школяра до навчання в школі (за методикою О. Ануфрієва та С. Костроміної)».

Застосування методики «Що мені подобається в школі» підтвердило поширеність тих чи інших мотивів навчання серед учнів, а також продемонструвало ставлення учнів до навчання в цілому.

З метою визначення домінування пізнавальних чи соціальних мотивів у навчанні молодших школярів, була використана методика А.І. Божович, І.К. Маркової «Драбинка спонукань».

Для визначення поширеності серед учнів внутрішніх та зовнішніх мотивів до навчання, застосували опитувальник «Виявлення мотивації навчання» (за В. Кириленко) [3].

Розрізняють внутрішні або пізнавальні мотиви учіння, що характеризуються потребою в інтелектуальній активності, пізнавальним інтересом; і зовнішні або соціальні, котрі виявляються у бажанні займатися суспільно значущою діяльністю, у ставленні до вчителя як до представника суспільства, авторитет якого є бездоганним.

У ході нашого дослідження ми дізналися, що серед учнів у рівній кількості (по 27,8%) спостерігаються ті, у яких ставлення до себе як до школяра повністю сформоване, що є свідченням переважання навчальної мотивації, та ті, у яких позитивне ставлення до школи, але вона приваблює позанавчальною діяльністю (ігрова мотивація).

Вищенаведені результати підтвердило проведення малюнкowego тесту «Що мені подобається у школі». Ми отримали такі результати: у більшості школярів при позитивному ставленні до навчання, переважають зовнішні мотиви (57,8%), гармонійне поєднання пізнавальних та соціальних мотивів спостерігається у 46,6% учнів.

За результатами опитувальника «Виявлення мотивації навчання» В. Кириленка показник зовнішніх позитивних мотивів (оцінка та успіх, самоствердження та благополуччя) у більш ніж половини учнів також знаходиться на високому рівні (75,2%). Такі учні вчать для того, щоб отримувати оцінку і тим самим задовольняти свої зовнішньо замотивовані потреби.

Показник поширеності внутрішніх негативних мотивів (уникнення невдач) знаходиться на середньому рівні (39,4%). Мало виражений або взагалі не спостерігається соціальний мотив, заснований на розумінні суспільної необхідності навчання – лише 30,4 % вказали на нього. Показники мотиву престижу у більшості учнів знаходяться на високому рівні (51,7%).

Отже, результати дослідження показали, що у більшості учнів 4 класу при позитивному ставленні до навчання, переважають зовнішні мотиви, а навчальний заклад приваблює позанавчальною діяльністю.

Тому, на нашу думку, важливим є створення рекомендацій для керівників навчально-виховного процесу з метою підвищення мотивації до навчання у дітей молодшого шкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іванова В.В. Формування позитивної мотивації дошкільників до навчання: теоретичний аспект дослідження / В.В. Іванова // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. – 2014. – Вип. 2. – С. 82-87.
2. Скуратівський Л. Мотив як рушійна сила пізнавальної діяльності учнів у процесі вивчення мови / Л. Суратківський // Дивослово. – 2005. – №2 – С. 2–4.
3. Дзюбо Л. В. Діагностика навчальної мотивації: Збірник методик / Л.В. Дзюбо, Л.І. Гриценко. – К. : Шкільний світ, 2011. – 128 с.

Аліна Новік,
студентка 4 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **О. В. Фролова,**
к.психол.н., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛІРІВ

Мотивація навчальної діяльності посідає особливе місце у структурі мотивації, адже, як відомо, вона за значимістю є другим після здібностей фактором, який визначає рівень досягнень [1].

Важливість вивчення мотивів навчання є загальноновизнаним, про що свідчить значна кількість відповідних досліджень. Зокрема питання мотивації розглядалися Л. Дзюбко, В. Івановою, В. Кириленком, Н. Рудюк, А. Марковою, Н. Юдіною, Л. Скуратівським [2].

Проведений теоретичний аналіз та узагальнення психолого-педагогічного досвіду з питань навчальної мотивації молодших школярів були підкріплені емпіричним дослідженням, яке проводилось на базі загальноосвітньої школи № 3 міста Бердянська. У дослідженні взяли участь учні 4-х класів у кількості 90 осіб, 60 батьків даних учнів та 4 вчителів-класоводів.

Результати дослідження доводять, що значний вплив на навчальну вмотивованість відіграє найближче оточення молодших школярів: батьки, вчителі, однолітки [3]. За результатами дослідження ми розробили рекомендації для вчителів та поради для батьків щодо формування та корекції мотивації учіння учнів початкових класів.

Рекомендації вчителю

1. Добирайте такий навчальний матеріал, який би викликав інтерес до пізнання нового.
2. На уроці варто чергувати методи і форми навчання.
3. При навчанні необхідно враховувати запити, інтереси і прагнення дітей.
4. Використовуйте сучасні комп'ютерні технології та інтерактивні моделі в сукупності з традиційними методами навчання.
5. Перед кожним учнем ставте реалістичні вимоги, ускладнювати які потрібно поступово.
6. Важливо забезпечити оперативний зворотній зв'язок учителя й учня.
7. Похвала й винагорода мають бути публічними. Похвала підвищує в учнів упевненість у собі, зміцнює почуття власної гідності.
8. Створюйте на уроці позитивний емоційний настрій.
9. Розвивайте в учнів віру в себе. Розбирати кожну навчальну невдачу спільно з учнем, з уточненням її причин.
10. Застосувати рефлексію через оцінку власної діяльності і діяльності інших, оцінку результату діяльності.

Поради батькам

1. Встановіть для дитини наступні правила: відвідування школи – обов'язок дитини; питання про виконання домашніх завдань поза обговоренням (як і коли вони повинні виконуватися, ви можете вирішити разом з дитиною); про оцінки дитина повинна повідомляти; правильно працювати над помилками.

2. Вчіть дитину правильно вибирати мету діяльності з точки зору розуміння – навіщо це потрібно саме тобі, а не батькам чи вчителям.

3. Надавайте дитині право на помилки і можливість самостійно приймати рішення та нести відповідальність за результат.

5. Аналізуйте минулий успіх та досягнення, навіть якщо вони були зовсім незначними.

6. Вчіть дитину не боятися труднощів

7. Завжди пояснюйте дитині причини Ваших вимог та вимог вчителів.

Запропоновані рекомендації та поради для керівників навчально-виховного процесу (вчителів та батьків), які, на нашу думку, сприятимуть підвищенню мотивації до навчання у дітей молодшого шкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Радудік О. Є. Мотивація на навчання – ключ до успіху / О. Є. Радудік // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2016. – Вип. 46. – С. 44-46.

2. Скуратівський Л. Мотив як рушійна сила пізнавальної діяльності учнів у процесі вивчення мови / Л. Суратківський // Дивослово. – 2005. – №2 – С. 2-4.

3. Суrowицька М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів / М. Суrowицька // Молодь і ринок. – 2013. – № 12. – С. 27-32.

Крістіна Ніколаєнко,

студентка 2 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **М. І. Дорошенко,**

к.психол.н., доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ ПІДЛІТКІВ

Актуальність роботи. Проблема вивчення психологічних особливостей спілкування в підлітковому віці обумовлена рядом важливих обставин. Перш за все, вона визначається особливостями самого підліткового віку, який описується психологами як найскладніший етап розвитку організму та психіки дитини.

Інтенсифікація навчання в школі, великий обсяг домашніх завдань, телебачення, комп'ютер створюють дефіцит спілкування підлітка з ровесниками та дорослими. Підліток, входячи в ілюзорний світ, спілкується з машиною, реакцію якої можна передбачити завжди, відходить від реалій

життя. Дуже часто спілкування з комп'ютером, який не образить і не образиться, замінює спочатку спілкування з ровесниками, а пізніше – з іншими людьми взагалі.

Спілкування відіграє велику роль у розвитку особистості підлітка. У підлітковому віці спілкування з батьками, вчителями та іншими дорослими починає складатися під впливом виникає почуття дорослості. Підлітки починають чинити опір по відношенню до раніше виконуваних вимог з боку дорослих, активніше відстоювати свої права на самостійність, що ототожнюється в їх розумінні з дорослістю.

Методи дослідження. Для дослідження комунікативного рівня підлітків були використані методика «Оцінка самоконтролю в спілкуванні» (М. Снайдера), а також методика «Тест оцінки рівня товариськості» (В. Ф. Ряховського).

Сутність. У дослідженні брали участь 25 учнів 10-ого класу. В ході дослідження комунікативного рівня підлітків було виявлено, що 44% перебувають на низькому комунікативному рівні. Поведінка даної категорії підлітків стійка, вони не вважають за потрібне змінюватися в залежності від ситуацій. Здатні до щирого саморозкриття в спілкуванні, іноді бувають занадто прямолінійними. 36% підлітків розташовуються на середньому рівні розвитку комунікативного контролю. Ці діти щирі, але не стримані в своїх емоційних проявах, рахуються в своїй поведінці з оточуючими людьми. Найменше людей виявилось на високому комунікативному рівні, всього 20%. Для них характерно легке входження в різні соціальні ролі, гнучке реагування на зміну ситуації, вони добре відчують і навіть в змозі передбачити враження, яке здатні справляти на оточуючих.

У ході проведення другого дослідження для діагностики рівня товариськості було виявлено, що на дуже низькому рівні розвитку товариськості знаходяться 4% підлітків. Низький рівень розвитку товариськості мають 8% підлітків. Дана група учнів замкнута, мовчазна, віддає перевагу самотності, у них мало друзів.

На рівні нижче середнього товариськості розташовуються 24% підлітків. У знайомій і незнайомій компанії певною мірою товариські і відчують себе цілком упевнено. Однак з новими людьми сходяться обережно, в суперечках і диспутах беруть участь неохоче.

Середнім рівнем розвитку товариськості характеризуються 40% підлітків. Підлітки допитливі, охоче слухають цікавого співрозмовника, досить терплячі в спілкуванні, відстоюють свою точку зору без запальності. На рівні вище середнього розвитку товариськості знаходяться 12% учнів. Високий рівень розвитку товариськості мають 8% підлітків. На дуже високому рівні розвитку товариськості розташовуються 4% підлітків. Комунікабельність носить болісний характер. Підлітки балакучі, багатослівні, втручаються в справи, які не мають до них ніякого відношення.

Висновки: Таким чином, в результаті проведеного дослідження за методикою «Оцінка самоконтролю в спілкуванні» (М. Снайдера) було виявлено, що більшість підлітків мають середній рівень розвитку самоконтролю в спілкуванні (4-6 балів – середній комунікативний рівень). Це означає, що людина щира, але не стримана в своїх емоційних проявах,

рахується в своїй поведінці з оточуючими людьми.

В результаті проведеного дослідження за методикою «Тест оцінки рівня товариськості (В. Ф. Ряховського)» було виявлено, що багато підлітків знаходяться на середньому рівні розвитку товариськості (14-18 очок – середній рівень товариськості). Це означає, що у підлітків нормальна комунікабельність, вони допитливі, охоче слухають цікавого співрозмовника, досить терплячі в спілкуванні, відстоюють свою точку зору без запальності; без неприємних переживань йдуть на зустріч з новими людьми, у той же час не люблять шумних компаній; екстравагантні витівки і багатослівність викликають у них роздратування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Немов Р.С. Психологія / Р.С. Немов. – М.: Просвещение, 1995.
2. Психологія особистісно орієнтованої професійної підготовки учнівської молоді : науково-методичний посібник / Г. О. Балл, М. В. Бастун, А. В. Вихрущ та ін. ; За ред. В. В. Рибалки ; Академія педагогічних наук України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти. – К. ; Тернопіль : Підручники і посібники, 2002. – 388 с.
3. Савчин М. В. Педагогічна психологія : навч. пос. / Мирослав Васильович Савчин. – К. : Академвидав, 2007. – 424 с.

Жанна Орличенко,

студентка 2 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник **Т. П.Малихіна,**
к.психол.н., доцент (БДПУ)

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ЕМОЦІЙНОЇ НАПРУЖЕНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Емоції керують людиною набагато сильніше, ніж це здається на перший погляд. Навіть відсутність емоцій – це емоція, точніше цілий емоційний стан, який характеризується великою кількістю особливостей в поведінці людини. Не важливо, до якої соціальної групи належить людина, який її освітній рівень, її реакції на життя, на оточуючих, будуть визначатися тільки його емоційним станом.

Питання перебігу емоцій у підлітковому віці завжди хвилювали психологів, оскільки саме в цей період закладаються основні риси характеру, стиль поведінки, звички, життєві орієнтації і т.д. Особливу важливість має вивчення емоційного розвитку. Підлітковий період – найбільш емоціогенний, критичний, пов'язаний зі специфічними емоційними труднощами. Він є періодом кризи адаптаційної рівноваги. У зв'язку з цим виникає питання про зв'язок стресових розладів у підлітковому віці з особливостями емоційного розвитку.

Емоційна напруженість – психічна напруженість, викликана тривалим перевантаженням емоційної сфери. Стан емоційної напруженості, як один з інтенсивних емоційних станів здатний істотно впливати на перебіг та загальну ефективність діяльності [2]. У стані емоційної напруженості у людини, перш за все, знижується виконання складних операцій і інтелектуальних завдань, різко скорочується обсяг уваги, пам'яті, з'являються порушення з боку сприйняття і мислення.

Проблемою емоційної напруженості займалися такі вчені як Н.Носенко, Н.Левітін, А. Уелфорд, Л. Дика, С. Майєр, М. Ланденслотгер, та ін.

Метою дослідження стало вивчення рівня емоційної напруженості підлітків.

У дослідженні взяли участь 16 учнів 13-14 років Бердянської гімназії №3 «Сузір'я». Дослідження проводилося за методикою «Емоційна напруженість». Результати дослідження рівня емоційної напруженості підлітків представлені у діаграмі (рис.1).

Варто відзначити, що дуже високий рівень відсутній. За діаграмою, 12% мають високий рівень емоційної напруженості, для якого характерні несформовані системи управління та контролю своєї діяльності, невірне передбачення і оцінка своїх можливостей, стан тривожного очікування без наявної на те причини, висока ранимість і уразливість, що ведуть до конфліктності у міжособистісних стосунках. Наслідком цього є неблагополуччя в сім'ї, особливо суворі покарання, застереження, постійні претензії до дитини, часто неадекватні.

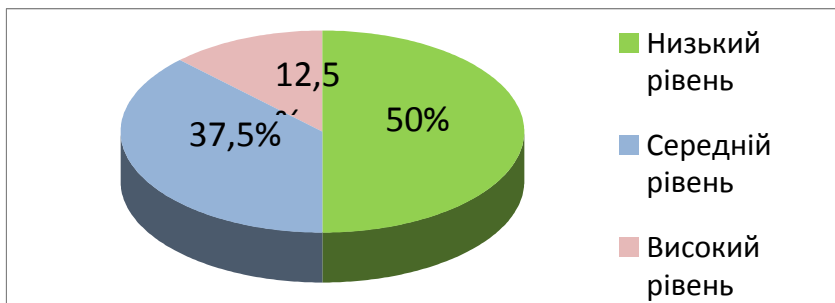

Рис.1 Рівень емоційної напруженості підлітків

У 37,5 % спостерігається середній рівень емоційної напруженості, яка зумовлена передбаченням несприятливого для суб'єкта розвитку подій і супроводжується відчуттям дискомфорту, тривоги або страху. В даному випадку слід говорити про не яскраво виражену емоційну напруженість.

У восьми учнів діагностовано низький показник емоційної напруженості. Це говорить про відсутність несприятливої для суб'єкта події. Відсутність тривоги, страху, мабуть, відсутній досвід в переживанні негативних емоцій. Ймовірно відсутні фактори, що викликають фрустрацію і

конфлікти. Також наявна висока ефективність і організованість в мотиваційній структурі діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наенко Н.И. Психическое напряжение / Н.И. Наенко. – М. : Изд-во МГУ, 1976. – 112 с.

2. Овчинникова О.В. Экспериментальное исследование эмоционального напряжения в ситуации экзамена / О.В.Овчинникова, Е.Ю.Пунг // Психологические исследования. Вып. 4 / Под ред. А.Н. Леонтьева. – М. : МГУ, 1973. – С. 49-56.

Жанна Орличенко,

студентка 2 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **М. І. Дорошенко,**

к.психол.н., доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Актуальність роботи. Проблема девіантної поведінки в підлітковому періоді і в періоді ранньої юності залишається маловивченою і досить актуальною проблемою педагогічної психології. Все частіше і частіше серед молоді зустрічається девіантна поведінка. Велика суспільна важливість обговорюваної проблеми стає особливо очевидною в період побудови демократичної держави. Непросте економічне становище країни, крах колишнього світогляду і несформованість нового призводить до труднощів і внутрішніх конфліктів. Особливо важко в цей період підростаючому поколінню. Серед молоді посилюється нігілізм, демонстративна і зухвала поведінка по відношенню до дорослих поведінка, частіше й у крайніх формах стали проявлятися жорстокість і агресивність [1].

Девіантна поведінка має складну природу і обумовлена різноманітними факторами, що на неї впливають, такими як біологічні (несприятливі фізіологічні або анатомічні особливості організму дитини), психологічні (психопатології або акцентуації характеру) та соціальні (дефекти шкільного, сімейного або суспільного виховання, в основі яких – ігнорування статевовікових та індивідуальних особливостей дітей, що приводить до порушень процесу соціалізації) [3, с.51].

Проблема девіантної поведінки протягом багатьох років притягує до себе увагу науковців, які шукають відповіді на питання про природу і прояви цього феномена. Як відмічає Я. Гілінський: «Уже написані тисячі томів, посвячених проблемам девіантного поведінки, але до сих пор не совсем ясно, что же это такое» [2, с.6].

Методи дослідження. Для діагностики схильності до девіантної поведінки використовувалася наступна методика: опитувальник схильності

до відхиленої поведінки, розроблена Вологодським центром. Методика діагностики схильності до відхиленої поведінки містить шкали:

1. Шкала установки на соціально – бажані відповіді. Високі показники показують, що підлітки не відповідають бажаним соціальним установкам. Низький показник свідчить про те, що особистість прагне соціальних установок.

2. Шкала схильності до подолання норм і правил. Високі показники за цією шкалою свідчать про високий рівень спрямованості особистості йти в розріз з соціальними нормами. Низький вказує на те, що особистість здатна дотримуватися норм і правил.

3. Шкала схильності до аддиктивної поведінки. Високі показники свідчать про те, що є схильність до вживання наркотичних речовин. Низький навпаки, вказує на те, що ризик вживання наркотичних речовин незначний.

4. Шкала схильності до самотравмуючої і саморуйнуючої поведінки. Високі показники свідчать про те, що випробуваний схильний до ризику і заподіяння собі шкоди. Низькі показники вказують на те, що підліток не відчуває прагнення до саморуйнуючої та самотравмуючої поведінки.

5. Шкала схильності до агресії та насильства. Високі показники свідчать про те, що підлітки відчувають схильність до агресії та насильства по відношенню до інших людей.

6. Шкала вольового контролю емоційних реакцій. Високий показник свідчить про те, що підліток не здатний контролювати емоційні реакції, про низький рівень вольового контролю. Низький показник свідчить про те, що підліток здатний керувати своїми емоційними реакціями, високий рівень вольового контролю.

7. Шкала схильності до деликвентної поведінки. Високий показник свідчить про те, що особистість здатна здійснити протиправну поведінку. Низький показник свідчить і найменшій ймовірності прояву даної поведінки.

Сутність дослідження. Дослідження схильності до девіантної поведінки проводилося на базі гімназії, де в якості піддослідних виступали учні двох восьмих класів. Всього було обстежено 37 підлітків.

За результатами, оброблених у 8-А класі, 40% випробовуваних показали високі показники за шкалою 1. Це свідчить про те, що підлітки не відповідають соціальним установкам. По 2 шкалі схильності до порушення норм і правил – 20% учнів можуть йти в розріз соціальним нормам і правилам. У 3 шкалі схильності до аддиктивної поведінки 10% піддослідних схильні до вживання наркотичних речовин. 30% випробовуваних за 4 шкалою схильні до ризику і заподіяння собі шкоди. В 5 шкалою 75% піддослідних схильні до агресії та насильства у взаємодії з іншими людьми. За 6 шкалою вольового контролю емоційних реакцій 55% підлітків не здатні контролювати свої емоційні реакції 25% учнів за 7 шкалою схильні вчинити протиправну (деліквентну) поведінку.

Результати дослідження у 8-Б класі показали, що за 1 шкалою 30% учнів не відповідають соціально-бажаним установкам. 35% випробовуваних по 2 шкалі можуть порушувати норми і правила. 20% учнів 3 шкали схильні до вживання наркотичних речовин. За 4 шкалою 35% підлітків схильні до ризику і заподіяння собі шкоди. Шкала 5 проявилася у 85% випробовуваних,

що говорить про схильність до агресії та насильства у взаємодії з оточуючими людьми. 60% учнів по 6 шкалі не здатні контролювати свої емоційні реакції. Шкала 7 проявилася у 35% піддослідних, що свідчить про схильність до деликвентної поведінки.

Висновки. За допомогою методики діагностики схильності до відхиленої поведінки було виявлено, що досліджувані підлітки в 8-А і в 8-Б класі схильні до агресії та насильства, показники за цією шкалою становлять 75% і 70% та до невміння або нездатності контролювати поведінкові прояви емоційних реакцій – 55% і 60% відповідно.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белая М. А. Девиантное поведение подростков [Електроний ресурс] / М. А. Белая – Усть-Ілімск, 2008. – Режим доступу до статті: <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=13548>
2. Гишинский Я. И. Социология девиантного поведения и социального контроля: короткий очерк // Рубеж (альманах соціальних досліджень) / Я. И. Гишинский. – СПб., 1992. № 2.
3. Девиантное поведение подростков: теории и эксперименты / Т. Г. Визель, Л. В. Сенкевич, В. А. Янишева, А. К. Железнова. – Тула, 2007. – 341 с.

Алла Охота,

студентка 3 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **Н.І.Сердюк**

к. психол. н., ст. викладач (БДПУ)

ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ТА МОТИВИ РОЗЛУЧЕННЯ ПОДРУЖЖА

Вступаючи в шлюб, молодята думають, що ніякі обставини не зможуть зіпсувати їхнє щастя і підступна розлука обійде їх стороною. Але згідно зі статистичними даними 50% шлюбів закінчуються розлученнями. Більшість подружніх союзів розпадається в перші роки після весілля, однак і серед людей, які прожили разом не один десяток років, останнім часом також зросла кількість розірвань шлюбів.

Проблема розлучення знаходиться в тісному зв'язку із зміною типу відносин в сучасній сім'ї: нові моделі сім'ї породжують власні форми розриву цих відносин. Якщо в традиційному шлюбі під розлученням розуміють розрив відносин в юридичному, економічному, психологічному плані, що тягне за собою реорганізацію життя обох з подружжя, то сучасні форми сімейних відносин припускають, що і після їх припинення психологічні аспекти наслідків розставання не тільки зберігаються, але і виходять на перший план.

Відомий вітчизняний соціолог Н. М. Рішавський вважає, що проблема розлучення і долі сім'ї в переломний момент життя суспільства набуває незвичайно серйозного значення. В останні роки в нашій країні зростає число розлучень при одночасному скороченні шлюбів, а

позашлюбна народжуваність приводить до збільшення кількості неповних сімей. За розрахунками демографів, близько половини чоловіків і жінок протягом життя розриває брак: в середньому розпадається два з кожних п'яти зареєстрованих шлюбів. Більше 30% розлучень припадає на молоді сім'ї, що проіснували менше 5 років [2].

В Україні ситуація досить складна, з одного боку, відсутність безшлюбності й ранніх шлюбів вказує на користь існування традиційної моделі сім'ї, але з іншого – ранні розлучення і часті повторні шлюби наближають її до європейської. На думку соціологів С.І. Голода, та А.А. Авдеева, функціонують паралельно кілька різних типів сім'ї: патріархальний або традиційний, дітоцентриський або сучасний, подружній або постсучасний.

На думку вітчизняних соціологів, основні умови, що зумовлюють розлучення, – це урбанізація способу життя, міграція населення, індустріалізація країни, емансипація жінок. Ці фактори знижують рівень соціального контролю, роблять життя людей значною мірою анонімним, у них атрофуються відчуття відповідальності, стійкої прихильності, взаємної турботи один про одного. Але це лише фон, кожне розлучення має власні основні та супутні причини і мотиви. Виділимо основні причини росту розлучень в Україні: матеріальні, побутові проблеми (18,79%), послаблення цінності сім'ї для сучасного покоління (17,45%), психологічна несумісність (14,09%), монотонність подружнього життя (9,62%), нове кохання (10,07%), відсутність дітей (4,47%), алкогольна чи наркотична залежність одного з подружжя (16,55%), інше (8,96%).

Разом з тим, найчастіше виділяються наступні мотиви розлучень: відсутність спільних поглядів та інтересів, невідповідність характерів, порушення подружньої вірності, відсутність або втрата відчуття любові, любов до іншого, легковажне ставлення до подружніх обов'язків, погані відносини з батьками, пияцтво чоловіка, відсутність нормальних житлових умов, статева незадоволеність. Під мотивом розлучення розуміється обґрунтування рішення про те, що потреби у шлюбі не можуть бути задоволені в даному шлюбному союзі [3].

Щодо наслідків розлучень, то перш за все слід сказати, що люди, яких спіткав розрив у відносинах, переживають глибоке емоційне потрясіння, вони втрачають відчуття захищеності та стабільності. Люди, які не отримали підтримки від близьких людей у цей критичний період життя, значно гірше переносять навантаження й проблеми. Психологи говорять, що депресія, пережита людиною після розлучення, може бути більш важкою й довгою, ніж після смерті чоловіка. Окрім того, розлучення впливає на виховання дітей, формуючи зразки поведінки, які можна розглядати як альтернативу нормам і цінностям, на яких засновано інститут шлюбу [1].

Після того як шлюбозрозлучний процес залишився позаду, необхідно налаштувати себе на позитивний сценарій майбутнього. Важливо пам'ятати, що розлучення – це не кінець життя, а всього лише закінчення певного її періоду. Після здобуття свободи у людини з'являється прекрасний шанс побудувати своє життя по-новому, і тільки від нього залежить, наскільки щасливою вона буде.

ЛІТЕРАТУРА

1. Альбисетти В. Терапия супружеской любви. Как решать проблемы совместной жизни / В. Альбисетти. – 1992. – 189 с.
2. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Підручник: У 2-х кн. Кн.1: Соціальна психологія особистості і спілкування / Л.Е. Орбан-Лембрик. – К. : Либідь, 2004. – 574 с.
3. Скиннер Р., Клииз Дж. Семья и как в ней уцелеть / Р. Скиннер, Дж. Клииз. – М.: Класс, 1995. – 205 с.

Алла Охота,
студентка 3 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **О. В. Горецька,**
к. психол. н., доцент (БДПУ)

**ПРОБЛЕМА ПРИЙНЯТТЯ ВЛАСНОЇ ЗОВНІШНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ
ТА ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ**

Однією з найважливіших особливостей підліткового та юнацького періодів є особлива увага до власної зовнішності. Найчастіше причиною невдоволення власною фігурою є нав'язування стереотипів. Незважаючи на те, що ідеали людського тіла досить мінливі і формуються в процесі історично-культурного розвитку людства, усе рівно більшість дівчат залишаються незадоволеними власним тілом. Від сприйняття власної зовнішності, а саме від того, наскільки зовнішність близька до власних ідеалів краси, багато в чому залежить сприйняття дівчиною себе в цілому: оцінка власної успішності, відчуття щастя, затребуваності й самореалізації.

У сучасному суспільстві, в період «буму» реклами, в яких зображені ідеально красиві чоловіки та жінки, у період розквіту соціальних мереж, у яких велика група користувачів ділиться приватними світлинами, спостерігається тенденція збільшення відсотка дівчат із станом тривожності, пов'язаним із невпевненістю у привабливості власної зовнішності внаслідок порівняння себе із нав'язаними ідеальними образами.

Прагнення дівчат відповідати стандартам краси, призводить до порушення образу здорового тіла і як наслідок викликає низку психологічних проблем.

Синдром нервової анорексії виникає, як правило, у юних дівчат і молодих жінок, які бояться набрати хоч кілька «зайвих» кілограмів. У групу ризику потрапляють, як правило, дівчата з заниженою самооцінкою, які вважають зовнішність критично важливою. У них часто спостерігаються пригніченість, нав'язливі думки, непродуктивна діяльність та інші психічні проблеми. Серед аноретиків вище середнього відсоток самогубств.

Також у процесі досягнення «ідеального» тіла близько 10% дівчат страждають булімією. Однією із характерних ознак цього розладу є викривлене сприйняття власного тіла, страх перед можливістю набрати вагу. Після прийому їжі людина намагається позбавити від неї шлунок будь-

якими способами (викликає блювоту, приймає проносні препарати, використовує клізму, ліки для схуднення тощо [1].

Причини виникнення цих захворювань, як правило, комплексні: спадковість, традиції сім'ї, особистісні цінності, стреси, виснаження організму, депресивні стани, відрив від їжі тощо.

Метою нашого дослідження було вивчення ставлення дівчат до власної зовнішності.

Як метод дослідження прийняття та усвідомлення власного тіла, нами було обрано бесіду, опитувальник «Образ тіла» розроблений О. А. Скугаревським та С. В. Сивухою, а також експрес-тест Фельденкайза.

У дослідженні брали участь 19 дівчат віком від 17 до 19 років. Результати експерименту показали, що більшість з них (63%) беззаперечно слідує стандартам, нав'язаних модною індустрією; негативно оцінюють власну зовнішність, намагаються змінити її. Усі опитувані дівчата ототожнюють красу із доглянутістю, чистою шкірою обличчя, стрункістю та гарним волоссям.

Таким чином, за наявності у дівчини негативного ставлення до власної зовнішності реальні чи уявні особливості її зовнішності перетворюються на фактор дистресу, який негативно впливає на її «Я-концепцію».

Виникає необхідність психологічного супроводу формування позитивного ставлення до власної зовнішності дівчат для попередження у них можливих психологічних проблем, пов'язаних із об'єктивною чи суб'єктивною невідповідністю їхньої зовнішності власним уявленням про красу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Николаева Н.О. Нарушения пищевого поведения: социальные, семейные и биологические предпосылки / Н.О. Николаева, Т.А. Мешкова // Вопросы психического здоровья детей и подростков. – 2011, № 1 (11). – С. 39–49.

2. Портал психологических изданий PsyJournals.ru — http://psyjournals.ru/psyclin/2012/n1/49969_full.shtml

Артем Савін,

студент 3 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **О. В. Карапетрова,**

к. психол. н., доцент (БДПУ)

ВИХОВАННЯ ТА РОЗВИТОК ВОЛІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Найскладнішим питанням у сучасній психології є зміст феномена волі. У сучасній психології дискусії щодо розв'язання проблеми волі точаться навколо таких важливих питань, як специфіка та природа волі, співвідношення в ній морального, емоційного, інтелектуального. Одними з

центральної нині залишаються питання змісту волі, її мотивів, цілей, а у зв'язку з цим, – й проблема її структури. Чіткого визначення психічної реальності, що відповідало б змісту поняття «воля», досі немає[2, с. 43].

Актуальність вивчення і розуміння волі зумовлена тим, що в повсякденному житті, в художній, філософській, традиційній психологічній літературі люди постійно вживають терміни, прямо пов'язані з поняттями вольової сфери особистості. На побутовому рівні кожен чітко розуміє, що він хоче висловити, використовуючи ці терміни, але науковці намагаються з'ясувати сутність, природу, своєрідність таких понять, як «вольова діяльність», «вольовий акт», «вольова поведінка», «вольова дія», «вольовий вчинок», «вольові якості», «вольове зусилля», «вольовий стан», «вольові прояви», «вольові процеси», «вольова регуляція», «вольові вміння», «вольові компоненти», «вольова активність», «вольові напруження» тощо. Вже сам факт існування в житті людини відповідних явищ заперечує можливість нівелювання такого поняття, як «воля». Оскільки дати остаточне визначення волі неможливо, зупинимось на психологічному розумінні волі як елементу психіки та її функціях[1, с. 95].

Вивчення феномену волі та вольових якостей зустрічається у працях В.О. Крутецького, Ю.О. Трофімова, В.С. Лозниці, Р.О. Люблінської, М.М. Забродського, В.І. Абраменка, К.К. Платонова, П.А. Рудик, С.Л. Рубінштейна. Автори зазначають, що основний шлях виховання волі школяра – організація його діяльності, в процесі якої дитина вчиться робити вольові зусилля.

Об'єкт дослідження: вольова сфера молодшого школяра.

Предмет дослідження: виховання і розвиток волі в молодшому шкільному віці.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити необхідність цілеспрямованого виховного впливу на розвиток волі в молодших школярів.

Відповідно до мети дослідження були визначені наступні **завдання**:

1. Визначити особливості вольової сфери молодшого школяра.
2. Емпірично дослідити розвиток вольових якостей у третьому класі.

Для реалізації означених завдань нами було використано такі методи: опитувальники «Рівні імпульсивності та вольової регуляції» та «Самооцінка сили волі», розроблені Н.Н. Обозовим.

Воля – свідомо саме регуляція поведінки, що виявляється в навмисної мобілізації поведінкової активності для досягнення цілей, усвідомлюваних суб'єктом як і можливість.

Воля – соціально опосередкований механізм регуляції людської поведінки – спонукання до вольовим діям, відбувається з урахуванням соціально-сформованих понять і уявлень.

Аналіз результатів отриманих за методикою «Рівні імпульсивності та вольової регуляції» показав, що високий рівень розвитку вольової регуляції 20% учнів, середній рівень – 35%, низький рівень виявлено у 45% учнів.

Результати за методикою «Самооцінка сили волі» довів, що високий рівень прояву сили волі характеризує 30%, середній рівень – 50%, низький – 20%.

Отже, отримані результати свідчать про те, що молодшим школярам ще бракує витримки, цілеспрямованості, але вони мають поняття про дисциплінованість

Трьохкласники ще дуже імпульсивні і їх рішення залежать від конкретних ситуацій.

Тому виникає гостра нагальна потреба кваліфікованої виховної роботи вчителів, батьків та психолога з учнями початкової школи з метою розвитку у них вольових якостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баканов Є.М. Дослідження генезису вольової дії / Є.М. Баканов. – М. : МДУ, 1999. – 120 с.
2. Зімін П.П. Воля і її виховання у підлітків / П.П. Зімін. – Ташкент, 1985. – 200 с.

Віра Сафонова,
студентка 3 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **Н. І. Сердюк,**
к. психол.н., ст. викл. (БДПУ)

ДО ПИТАННЯ ПЕРЕЖИВАННЯ ГОСТРОГО ГОРЯ ОСОБИСТІЮ

Актуальність даної проблематики нажаль неминуча. Життя без втрат неможливе, і переживання пов'язаного з ними горя є універсальним досвідом людини. Проблеми гострого горя розглядалися такими вченими як Дж. Боулбі, Э.Ліндемманом, З. Фрейдом, К. Ізардом, К. Лукасом, Г. Сейден, А. Андрющенком, Е. Дубницькою, Г. Каплан, Є. Князевою, В. Сидоровою та іншими. Однак, у літературі в недостатній мірі вивчені методи та засоби покращення стану людини, яка зазнала втрати. Тому проблема вивчення аспектів, які б сприяли процесу адаптації після втрати близької людини визначила вибір теми дослідження.

Метою даної роботи є розкриття етапів переживання горя та наведення деяких шляхів поліпшення стану людини у кризі гострого горя (втрати).

Горе розглядається психологами з різноманітних позицій. З. Фрейд відносив його витоки до ранньої оральної стадії, коли дитина є найбільш залежною і безпорадною, в силу чого найменша втрата, звичайно пов'язана з матір'ю, викликає вітальну кризу.

Теорія диференціальних емоцій, виражає горе складною структурою, що включає фундаментальні емоції і афективно-когнітивні взаємодії. Її творець, К. Ізард вважає, що ядром горя є страждання. Воно виконує ряд функцій: (а) повідомляє, що людині погано; (б) спонукає вдатися до дій для його зменшення, усунення причини або зміни ставлення; (в) полегшує згуртування людей всередині груп (сім'ї або суспільства). Феноменологія горя і його розуміння як процесу стали об'єктом психологічного дослідження

після появи роботи американського психіатра Е. Ліндемана «Симптоматологія і робота гострого горя» (1943). В ній він вперше описав динаміку горя і розробив поняття «робота горя», в якому він вбачав процес на протязі якого особа звільняється від прив'язаності до померлого, переорієнтовується на світ, в якому більше немає цієї людини, і зав'язує нові стосунки [2].

Шість стадій переживання горя виділив А. Моховиков:

1. Фізичне страждання у вигляді періодичних нападів.
2. Поглиненість образом втраченого.
3. Почуття провини.
4. Ворожі реакції.
5. Втрата колишніх, природних моделей поведінки, абсолютна нездатність до найпростішої організованої діяльності.
6. Ідентифікація з втратою. У висловлюваннях і вчинках людини з'являються риси поведінки померлого або ознаки його останнього захворювання.

Ось такий поперечний зріз стану горя в часі. Разом з тим, йому властива динаміка, проходження ряду етапів, коли людина, як писав Е. Ліндеманн, здійснює «роботу горя». Вона вимагає фізичної та психічної енергії: переживання включає не тільки вираз емоцій, а й активні дії [2].

Для людей, які переживають втрату близької людини, можна виділити кілька аспектів допомоги:

- Супровід і психологічна підтримка (надається близькими людьми)
- Психологічне консультування (проводиться кваліфікованим психологом).
- Психотерапія і медикаментозне лікування (проводиться психіатрами, психотерапевтами) [1].

Ознаками одужання, на думку Дж. Ворден, можна вважати здатність адресувати більшу частину емоцій не померлому, а новим враженням і подіям життя, здатність говорити про померлого без сильного болю. Сум може залишитися, коли людина говорить або думає про те, кого вона любила і втратила, але ця печаль спокійна, «світла» [3].

Отже найважливішим чинником «одужання» людини, яка потерпіла втрату є підтримка її близьких, час та бажання самої людини до самоцілення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрющенко А.В. Посттравматическое стрессовое расстройство при ситуациях утраты объекта экстраординарной значимости // Психиатрия и психофармакотерапия. – 2000. – № 4. – С. 104-109.
2. Моховиков А.Н. Телефонное консультирование / А.Н. Моховиков. – М.: Смысл, 2001. – С. 234-245.
3. Worden J. Grief Counseling and Grief Therapy // A Handbook for the Mental Health Practitioner, Fourth Edition Publisher: Springer Publishing Company, Incorporated, 2008. – 248 p.

Катерина Силка,
студентка 2 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник **Т. П. Малихіна**
к.психол.н., доцент (БДПУ)

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ОБСЯГОМ КОРОТКОЧАСНОЇ ПАМ'ЯТІ ТА РІВНЕМ УСПІШНОСТІ У НАВЧАННІ ПІДЛІТКІВ

Проблема вивчення пам'яті була і буде актуальною, адже без здатності запам'ятовувати неможлива нормальна життєдіяльність людини. Кожному віку характерні відповідні особливості. Кардинальні зміни в процесі пам'яті відбуваються в підлітковому віці. Цей вік характеризується переходом від дитинства до дорослого життя. У зв'язку з цим відбуваються зміни в мисленні, увазі, розвиваються інтелектуальні здібності. Пам'ять лежить в основі психічних процесів. Підлітковий вік – це найкраща пора для її розвитку.

Дослідженням в області пам'яті присвячені праці П. Зінченко, О. Лурії, В. Мясищева, Г. Костюка, А. Петровського, С. Рубінштейна, О. Смірнова, Г. Ебінгауза та інші.

Успіх в діяльності розглядали Дж. Аткінсон, К. Мадлен, Д. Макклелланд, Г. Розенфельд, Х. Хекхаузен, В. Хеннінг, Якобсон, та ін.

Проблемами навчальної діяльності займалися І. Лінгарт, Н. Талізін, І. Ільєсов, Т. Шамова, В. Блинов, В. Давидов та інші дослідники.

Метою дослідження стало теоретично обґрунтувати та експериментально виявити взаємозв'язок між обсягом короткочасної пам'яті та рівнем успішності навчання підлітків.

В психологічних дослідженнях пам'ять дійсно часто розглядається як компонент загальних та спеціальних здібностей. При факторному аналізі багаточисленних пізнавальних функцій вона виділена як «первинно-розумова здібність». Входить до структури інтелекту, включена в загальну здатність до навчання як необхідну умову «накопичення фонду знань» та «інтелектуальних умінь». Людська пам'ять і процес навчання – це класична проблема як сучасної, так і традиційної психології і педагогіки. Вкрай важливо організувати навчальну діяльність так, щоб той матеріал, що подається, запам'ятовувався учнем і тоді, коли він зайнятий самим матеріалом, а не його запам'ятовуванням. Це набагато складніше, але значно продуктивніше, ніж постійно вимагати від учнів довільного запам'ятовування. За Р. Аткінсоном, пам'ять динамічна, багаторівнева система, що розвивається «відкрито» за характером і не повністю пов'язана за структурою та властивостями власне мнемічної системи і процесів, що в ній відбуваються [1]. Уявлення пам'яті як системи дозволяє не лише ввести мову, корисну для подальшого аналізу пам'яті, але й описувати з його допомогою сприйняття та складну когнітивну діяльність.

В дослідженні взяли участь 17 учнів у віці 14 років, що навчаються в звичайній загальноосвітній школі м. Бердянська.

Обсяг короткочасного запам'ятовування визначався за методикою

Збірник тез наукових доповідей студентів. Том 2. Гуманітарні науки

Е. Джекобсона, коефіцієнт рангової кореляції був врахований за методикою Ч. Е. Спірмена.

В ході дослідження був визначений обсяг короткочасної пам'яті досліджуваних, який був порівняний із середньою оцінкою навчання за перше півріччя поточного року. Результати досліджень наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Зв'язок рівня успішності навчання та обсягу короткочасної пам'яті

Рівень пам'яті / Рівень навчальних досягнень	Дуже високий	Високий	Середній	Низький
Високий	17,7%	11,7%	-	-
Достатній	-	11,7%	23,5%	5,9%
Середній	-	-	-	29,5%

Як видно з таблиці, обсяг короткочасної пам'яті впливає на рівень успішності навчання підлітків. Отже постає необхідність підвищення обсягу короткочасної пам'яті. Це можливо за умови систематичних тренувань та спеціальних програм мнемотехніки, як за допомогою вчителя в процесі навчання так і учнем самостійно в позаурочний час.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аткинсон Р. Человеческая память и процессы обучения / Р. Аткинсон. – М. : Прогресс, 1980, 528 с.
2. Крутецкий В.А. Психология подростка / В.А. Крутецкий, Н.С. Лукин. – М. : Просвещение, 1965. – 316 с.

Ольга Склярова,
студентка 2 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **М. І. Дорошенко,**
к.психол.н., доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМИН БАТЬКІВ І ДІТЕЙ

Актуальність роботи. Проблема вивчення особливостей взаємин батьків і дітей заслуговує особливої уваги у даний час. Батьки повинні давати поштовх до пошуків життєвих орієнтирів, інакше вона покладеться на свій невеликий життєвий досвід.

Психологічний аналіз показує, що діти, які представляють невід'ємну частину суспільства прагнуть жити схожим життям із дорослими.

Період формування дитини як особистості несе в собі потребу від суспільства у постійному організованому удосконалюванню системи суспільного виховання і подолання застарілих, традиційних форм.

Мета даної роботи – ознайомитись з психологічними аспектами взаємин батьків та дітей, визначивши психологічні складові їх взаємин.

Методи роботи. Для діагностики виявлення батьківського відношення до дітей було використано тест-опитувальник "Батьківського відношення" (А. Я. Варга, В. В. Столін). Цей метод дозволив виявити ступінь таких характеристик, як:

- рівень інтегрального емоційного відношення до дитини ("Прийняття-відкидання");
- соціально бажаний образ батьківського відношення ("Кооперація");
- міжособистісна дистанція в спілкуванні з дитиною ("Симбіоз");
- форма і напрямок контролю за поведінкою дитини ("Авторитарна гіперсоціалізація").

Сутність дослідження. Дослідженням було охоплено 30 батьків. Результати дослідження батьківського ставлення за методикою А.Я.Варги та В.В.Століна виявили наступне: високий бал за шкалою "Симбіоз" – 85% та більше, говорить про те, що батьки постійно намагаються допомогти дитині, відчуваючи за неї тривогу, намагаються задовольнити всі його потреби і є дуже близькими з нею.

Також спостерігається високий бал за шкалою "Кооперація" – 83% та більше, що свідчить про те, що батьки високо оцінюють здібності дитини, відчувають гордість за неї. Батьки намагаються бути з дитиною на рівні та підтримують самостійність і ініціативність.

Середній бал за шкалою "Авторитарна гіперсоціалізація" – від 50 до 60%, говорить про те, що в досліджуваних низький рівень авторитарності у сім'ях. Немає вираженого нав'язування дитині своєї точки зору і суворого контролю.

Висновки: по результатам дослідження можна сказати про те, що переважна більшість батьків нашої вибірки мають адекватне відношення до виховання своїх дітей, не проявляють агресії, дають змогу самостійно приймати рішення та творчо розвиватись. Це може бути результатом їх соціального положення і вони не потребують втручання психологічної допомоги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Спиваковская А.С. Психотерапия: игра, детство, семья / Алла Семеновна Спиваковская. – Т.2. – М. : Апрель – Пресс; ЭКСМО-Пресс, 1999. – 464 с.
2. Целуйко В.М. Психологические проблемы современной семьи / Валентина Михайловна Целуйко. – Екатеринбург : У-Фактория, 2007. – С. 264 – 344.
3. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций / Лидия Бернгардовна Шнейдер. – М. : Апрель Пресс, ЭКСМО-Пресс, 2000. – 512 с. – (Серия "Кафедра психологии").

Свгенія Тимків,
студентка магістратури
факультету дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Наук. керівник: **Л.Р. Кашкарьова,**
к. психол.н., доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ДО РОБОТИ З МОЛОДДЮ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Актуальність. Проблема інвалідності є актуальною для будь-якої з країн сучасного світу. В Україні внаслідок зниження рівня медичного обслуговування, росту наркоманії, вживання населенням алкоголю, підвищення екологічної небезпеки та воєнних дій на сході країни також спостерігається тенденція до зростання чисельності дітей та молоді з функціональними обмеженнями. У сучасній соціокультурній ситуації особливої уваги набуває завдання формування психологічної готовності майбутнього соціального педагога до роботи з дітьми та молоддю з особливими потребами.

Ступінь досліджуваності проблеми. Проблема інтегрованого або інклюзивного навчання та виховання дітей та молоді з особливими потребами стала предметом вивчення вітчизняних та зарубіжних психологів та педагогів, серед яких В. Бондар, Л. Дробот, В. Засенко, Т. Ілляшенко, А. Колупаєва, В. Синьов, Т. Скрипник, Н. Стадненко, О. Таранченко, В. Тарасун та ін. Питання підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з людьми з обмеженими можливостями, розкриваються у дослідженнях О. Безпалько, О. Витвар, Н. Заверико, І. Зимньої, І. Зверєвої, А. Капської, Л. Коваль, Г. Локаревої, Ю. Мацкевич, Л. Міщик, А. Мудрик, Р. Овчарової, С. Пащенко, О. Пономаренко, О. Почерніної, В. Сластьоніна, С. Харченка, О. Холостової, Б. Шапіро та ін.

Мета і методи дослідження. Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити рівень психологічної готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з молоддю з особливими потребами. У процесі дослідження було використано комплекс теоретичних методів: узагальнення соціально-педагогічної, психологічної, наукової літератури й практичного досвіду та емпіричних методів: авторська анкета.

Сутність дослідження. Процес формування психологічної готовності у психолого-педагогічних дослідженнях розглядається як частина психологічної підготовки педагога. Ми вважаємо, що готовність визначається внутрішнім настроєм на певну поведінку, установкою на активні та доцільні дії в роботі. Структуру психологічної готовності майбутнього соціального педагога до професійної діяльності складають взаємопов'язані й взаємообумовлені компоненти: мотиваційний, когнітивний, операційний, особистісний [1]. Оптимальними умовами для формування готовності можуть бути: включення майбутніх фахівців в розвивальні ситуації і середовище, яке активує власні задатки і здібності; розкріпачення особистості в процесі спілкування; реалізація відкритої особистісної позиції;

саморегуляція переживань і діяльності, що здійснюється; самооцінка студентів [2].

Як показали результати анкетування студентів 2 та 3 курсу ФДССО, більшість з них (80%) мали чітку уяву про те, кого відносити до категорії осіб з особливими потребами, а саме людей, що стали інвалідами внаслідок захворювань, вроджених вад розвитку та після одержаних травм. Разом із цим деякі студенти взагалі не цікавилися проблемами інвалідності чи помилково відносили до осіб з особливими потребами людей похилого віку, безробітних, людей з важкими умовами життя та учасників ліквідації аварії на ЧАЕС.

У значної частини опитаних студентів (60%) серед рідних виявилися особи, які мають інвалідність. Переважна більшість студентів (80%) висловила думку про доцільність спільного навчання молоді з особливими потребами зі студентами без вад. Разом із тим частина опитуваних (10%) висловилися за необхідність створення спеціальних груп. Результати анкетування студентів свідчили про те, що більшість із них ставилась до молоді з особливими потребами як до повноцінних і рівних членів суспільства. Вдвічі менше виявилось тих, хто ставився до них з почуттям жалю.

Студенти вважають, що соціальний педагог, який працює з людьми з особливими потребами, має володіти такими якостями: гуманність, толерантність, милосердя, комунікабельність, альтруїзм.

На думку більшості респондентів (70%), практика у закладах для людей-інвалідів потрібна ще на 1 курсі навчання, 10% вважали, що взагалі не потрібно проходити практику в таких закладах. Не визначилися з відповідями на це запитання 20% респондентів.

Основні висновки. Аналіз проведеного дослідження показав, що 50% студентів 2 та 3 курсу ФДССО мають високий рівень психологічної готовності до роботи з молоддю з особливими потребами, 20% студентів – середній, 30% – низький рівень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бочелюк В.Й. Психологія: вступ до спеціальності : навч. посіб / В.Й. Бочелюк, В.В. Зарицька. – К.: Центр учбової літерат., 2007. – 288 с.
2. Инклюзивная форма образования: проблемы, поиск, перспективы – настольная книга педагога, работающего с детьми, имеющими ограниченные возможности здоровья / [под общ. ред. Минько Н.Г.] – М., 2010. – 192 с.

Вікторія Томнюк,
студентка 3 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **О.С. Колпакчи,**
старший викладач (БДПУ)

МАНІПУЛЯТИВНИЙ ВЛИВ В ПРОЦЕСІ СПІЛКУВАННЯ

В сучасних умовах науково-технічного прогресу, що відбувається у суспільстві змінилися і відносини між людьми, вони стали більш схожими на конкуренцію, боротьбу за провідне місце в суспільстві. Це відбувається на всіх рівнях соціальної взаємодії – від міжособистісного спілкування до масової комунікації.

До того ж відбулося різке зростання методів маніпуляції, які впливають на свідомість людини. Це в свою чергу і нав'язлива реклама, політичні пропаганди, різні товариства і організації пов'язані з релігійною культурою(секти) [1,с.21].

Проблематикою психологічного впливу займалися та продовжують займатися зарубіжні і вітчизняні вчені, серед яких Е. Аронсон, Ф. Зімбардо, М. Ляйппе, Е. Пратканіс, М. Снайдер, Д. Фрідман, Р. Чалдіні, Г. Балл, Б. Бессонов, Г. Гуменюк, В. Татенко, Б. Паригін, В. Погольша, Б. Поршнев, П. Таранов, В. Шейнов та інші.

Основною метою дослідження є вивчення сутності маніпуляції в спілкуванні.

Знання про те, як за рахунок маніпуляції можна керувати свідомістю однієї людини на іншу було виявлено і в науці, і в художній творчості, і в повсякденному житті.

Тому можна сказати, що маніпуляція свідомістю розглядається з різних сторін, і це призводить до того, що відбувається накопичення знань з даної проблеми. Вони необхідні для розпізнавання маніпуляторів, вивчення системи маніпуляції, також для того щоб не стати новою жертвою маніпулятора, навчитися приймати власні, а не нав'язані рішення, які можуть суперечити нашим інтересам і завдавати шкоди [2,с.26].

Маніпуляція – найпоширеніший вид людського спілкування. При маніпулятивному спілкуванні ставиться завдання контролю за поведінкою і думками іншої людини. Часто маніпуляцію плутають з імперативом. Корінна відмінність цих видів в спілкуванні одного з іншим, полягає у тому, що партнер не інформується про справжню мету спілкування.

Отже, маніпуляція – це приховане управління іншою людиною, психологічний вплив на неї, покликаний забезпечити негласне отримання маніпулятором односторонніх переваг. Але це відбувається в такий спосіб, що в партнера зберігається ілюзія самостійності прийнятих рішень. Сила маніпуляції полягає у прихованому характері. Маніпуляції в спілкуванні – одні із найбільш дієвих важелів тиску на партнера. Цей прийом застосовується як і особистому спілкуванні, так і внутрішньо-сімейному, й колективі. Будь-яке спілкування – це з великим рахунком маніпуляція.

Психологічний вплив є важливим атрибутом процесу спільної діяльності людей, управління, виховання, навчання, психоконсультативної, психотерапевтичної, психокорекційної практики та в інших сферах людської життєдіяльності. Він дозволяє змінити стан людини, психічні процеси та властивості особистості [3, с.42].

За проведеним мною теоретичним дослідженням можна сказати, що маніпуляції застосовуються з різних причин: задоволення своїх потреб, у тому числі потреба у мобілізації груп населення і згрупування окремих осіб для досягнення їх більшої активності, що призводить до ефективності у досягненні поставленої мети. Без певних властивостей людської психіки маніпуляції були б неможливі. Але слід не забувати, що маніпуляції застосовуються як в інтересах людини, так і щоб зашкодити їй. І тут впливає основне завдання: виведення одних за допомогою інших.

Підсумовуючи можна сказати, що, по-перше, кількість впливів на нас настільки велика, що це в свою чергу може відбитися на стані здоров'я, поведінці та емоційній напруженості людини, на яку здійснюється дана маніпуляція. По-друге, часто адресат сприймає маніпуляцію тільки на підсвідомому рівні, навіть не здогадуючись про факт її наявності.

Тому будьте обережні, не ставайте жертвою будь-якого впливу!

ЛІТЕРАТУРА

1. Доценко О.Л. Психологія маніпуляції. Феномени, механізми, захист. / О. Доценко. – М., 1996. – С. 21.
2. Михайлюк Є.Б. Психологія впливу. Серія «Психологічний практикум» / Є.Б. Михайлюк. – Ростов н/Д : Фенікс, 2003. – 160 с.
3. Шиллер Р. Маніпулятори свідомістю / Р. Шиллер. – М, 1980. – С. 42.

Вікторія Томнюк,
студентка 3 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **Н. І. Сердюк,**
к.психол.н., ст. викл. (БДПУ)

СІМ'Я ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

На сьогодні сім'я переживає серйозні труднощі, що зумовлено кризовими явищами, які притаманні українському суспільству в цілому, які, в свою чергу, негативно позначаються на сімейній атмосфері, знижують дієвість виховної функції сім'ї, призводять до того, що сімейне виховання стає об'єктом критики з боку держави, яка вимагає підвищення відповідальності батьків за виховання дітей. Усе це актуалізує проблему сімейного виховання дітей у сучасних умовах, спонукає до пошуків таких психолого-педагогічних зумовлених підходів до її розв'язання, які забезпечували б орієнтацію батьків на дитину як на особистість, надавали б

можливості для її гармонійного розвитку, враховуючи при цьому індивідуальні особливості, риси характеру, здібності дитини її потенціал.

До числа науковців, які приділяли увагу зазначеній проблематиці можна віднести: Д. Баумринда, А. Варга, А. Личко, А. Макаренко, А. Співаковську та ін.

Мета дослідження – розглянути значення сім'ї як чинника формування особистості дитини.

Сім'я – невід'ємний елемент соціальної структури суспільства, сполучна ланка між ним і людиною, що забезпечує неперервність спадковості між поколіннями. За своєю біопсихічною й соціально-економічною суттю сім'я має, так би мовити, «перекинути місток» між особистістю, яка розвивається, і суспільством. Саме в сім'ї, серед найближчих і найрідніших людей, дитина засвоює певні соціальні ролі, відповідні правові й моральні норми та цінності [2].

Процес соціалізації дитини передбачає різнобічне пізнання маленькою людиною навколишньої соціальної дійсності, оволодіння навичками індивідуальної і колективної праці, прилучення до національної і вселюдської культури. А цей процес не буде повноцінним без впливу батьків на дитину, що проявляється в тому чи іншому стилі виховання. Відомо, що стиль сімейного виховання, його зміст і цілі найчастіше формуються неусвідомлено, на основі установок, традицій, наслідуваних із батьківських родин.

Сімейне виховання – складова процесу виховання молодих поколінь, який поєднує як цілеспрямовані дії батьків, так і стихійний вплив сім'ї. Останній становить неусвідомлені, неконтрольовані впливи (манера поведінки, звички, спосіб життя тощо), які регулярно повторюються і підспільно впливають на дитину. Тому, під сімейним вихованням розуміємо не тільки цілеспрямований виховний вплив на дитину, а й усю систему внутрішньо-сімейної взаємодії, яка формує цінності, орієнтації, систему потреб, інтересів, звичок, поведінку дитячої особистості [1].

Однак, стиль сімейного виховання чи батьківського ставлення до дитини може, з одного боку, сприяти особистісному розвитку дитини, а з іншого, – негативно позначатися на її розвитку та на формуванні дитячої особистості в цілому. До причин, що знижують виховний потенціал сім'ї, можна віднести незнання батьками сучасних технологій сімейного виховання дітей. Мета яких полягає у поліпшенні внутрішньо-сімейного мікроклімату, створенні сприятливих умов для функціонування сімейних стосунків, усуненні підґрунтя сімейних конфліктів як між дорослими, так і між батьками та дітьми.

Складний процес виховання дітей вимагає тонкого уміння, постійного самовдосконалення, батьки разом із дитиною начебто заново освоюють світ, пізнають оточуючих. Нетворчий підхід до цієї складної і досить важливої справи, невміння, а іноді й небажання вникнути у потреби дітей породжує добре відому проблему поколінь, а іноді обертається значними втратами для обох сторін.

Підсумовуючи, треба відмітити, що в цілому батьки вважають, що саме вони здійснюють основний виховний вплив на дітей, що дозволяє

розвивати та формувати особистість дитини. Певне значення, на їхню думку, має також вплив неформальних об'єднань і кінопродукції. Також можна припустити, що батьки здебільшого розуміють виховання як цілеспрямований процес впливу на дитину. Водночас вони недооцінюють виховного впливу повсякденного життя сім'ї, значення власної побутової поведінки, звичайного родинного спілкування, не розуміючи, що саме повсякденний вплив зумовлює вироблення у дитини, на неусвідомленому рівні, певних стереотипів поведінки, які, в свою чергу, визначають не тільки окремі цінності й життєві установки, а й значною мірою впливають на вироблення дитиною моделі власного майбутнього життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеенко Т.Ф. Умови сучасного сімейного виховання / Т.Ф. Алексеенко. – К., 2000. – С. 223.
2. Варга А.Я. Роль родительского отношения в стабилизации детской невротической реакции / А.Я. Варга // Вестн. МГУ. – 1995. – № 4. – Сер. 14. Психология. – С. 32-38.

Юлія Тюленєва,
студентка 2 курсу
факультету **психолого-педагогічної освіти та мистецтв**
Наук. керівник: **М. І. Дорошенко,**
к.психол.н., доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМОВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ

Актуальність роботи. Загальновідомо, що самовиховання – це процес цілеспрямованої роботи над розвитком і самовдосконаленням людини. Самовиховання в інтелектуальній, духовній сфері набуває вигляду самоосвіти, яка може бути організованою або спонтанною формою. Самовиховання в морально-психологічній сфері полягає в самоконтролі за виявленими у себе недоліками і вадами характеру.

На сьогодні питання самовиховання дуже актуальне, тому що воно має дуже важливу роль у житті людини, у наш час людина повинна самостійно визначити свої цінності та вміти самому протистояти негативним впливам, тому потрібно самостійно удосконалювати себе. Важливим кроком в самовихованні є самоаналіз, тобто вміння критично оцінити свою багатогранну особистість: що в мені є гарного, в чому мої переваги, а що мені не подобається, що мені потрібно змінити в собі, щоб досягти своєї мети та бути щасливим, саме для цього треба детально розглянути особливості самовиховання.

Процесом самовиховання займалися такі вчені як П. Ф. Каптерев, А. С. Макаренко, Л. І. Рувинський, С. Л. Рубінштейн, В. О. Сухомлинський, Л. М. Толстой, К. Д. Ушинський, В. М. Оржеховська. Вони розглядали самовиховання як один із найсуттєвіших факторів розвитку особистості.

Мета дослідження. Визначення рівня самовиховання, здібності до самовиховання та діагностика вольових якостей підлітків.

Методи дослідження. Для вивчення рівня здібності до самовиховання було використане розроблене тестування “Визначення рівню самовиховання” здобуте у “Большой энциклопедии психологических тестов А. А. Карелина”). Тест складався з 21 питання на які треба було відповідати “так”, “ні” чи “інколи”.

Для діагностування вольових якостей підлітків було використане анкетування “Діагностика вольового потенціалу особистості”. Тест складається з 15 питань на які треба відповісти “так”, “ні” чи “не знаю”.

Використана методика А. І. Висоцького визначення вольової активності суб'єкта спостерігаючи за його наполегливістю, ініціативністю, рішучістю, самостійністю, витримкою, організованістю і дисциплінованістю, які проявляються в якомусь виді діяльності.

Ці вольові якості, що відображають активує і стримуючу функції волі, найбільш яскраво виявляються в діях і вчинках суб'єктів.

Оцінка сили вольових якостей проводиться за п'ятибальною системою: 5 — вольова якість дуже сильно розвинена, 4 — сильно розвинена, 3 — слабо розвинена, 2 — дуже слабо розвинена, 1 — вольова якість не притаманна суб'єкту.

Ці методики допомогли визначити такі особливості:

- Рівень розвитку самовиховання та здібності до нього;
- Потенціал вольових якостей особистості;

Сутність дослідження. У дослідженні брало участь 11 підлітків, сімом було 13 років, чотирьом 14 років, 5 дівчат та 6 хлопців.

Дослідження проводилось у 9 годин ранку, коли школярі ще не втомлені та можуть дати об'єктивні відповіді на запитання.

Результати дослідження показали, що у школярів переважає середній рівень здібностей до самовиховання та рівень знань про те, що таке самовиховання у нормі. Простежується дуже високий (56%), середній (45%), рідше низький (40%) рівні здібностей до самовиховання, діти прагнуть до самовиховання та до кращого пізнання своєї особистості.

Також за результатами можна сказати, що у класі приблизно однаковий рівень здібностей до самовиховання (Середній).

Що до діагностики вольових якостей, то учні показали добрі результати, більшість з них можуть доводити справу до кінця, можуть чекати чогось потрібного, проявляти терпимість, п'ятеро чоловік дотримуються розпорядку дня, три учня мають добру силу волі, шість учнів мають середню силу волі та два учня мають низький рівень сили волі.

За методикою А. І. Висоцького я виявила, що учні мають добрі вольові якості, всі мають добрий рівень витриманості, рішучості організованості, ініціативності, практично у всіх добра дисциплінованість та учні доволі наполегливі.

Висновки: Отже, порівнюючи результати двох досліджень можна визначити, що:

➤ в учнів розвита організованість, потім ініціативність та дисциплінованість, за ними йдуть рішучість та витримка та на гірше за все розвинута наполегливість;

➤ у підлітків із нашої вибірки рівень здібностей до самовиховання у нормі, вони можуть самостійно коригувати свою поведінку та удосконалювати себе, прагнуть до кращої поведінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аверин В. А. Психология детей и подростков: Учеб. пособие. – 2-е изд./ А. В. Аверин. – М.: Михайлова, 1998. – 379 с.

2. Божовіч Є. Д. Психологічні особливості розвитку особистості підлітка/ Є. Д. Божовіч. – К.: Знання, 1979. – 141 с.

3. Реан А. А., Бордовская Н. В., Розум С. И. Психология и педагогика. – СПб.: Питер, 2002. – 432 с.

Анастасія Тягнирядно,

студентка 2 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **Т. П. Малихіна,**

к.психол.н., доцент (БДПУ)

ДОСЛІДЖЕННЯ ТИПІВ ВИЩОЇ НЕРВОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Особистість характеризується сукупністю рис, що дозволяє передбачити дії людини в певній ситуації. Людині властиві індивідуальні особливості, що проявляються певним чином у різних ситуаціях. Це означає, що люди демонструють певну сталість у своїх вчинках, думках і емоціях, незалежно від часу, подій і життєвого досвіду. Суть особистості визначається тими схильностями, які люди проносять через все життя, які належать їм і невід'ємні від них. Кожен тип особистості природно зумовлений. Не можна говорити про «хороші та погані» типи вищої нервової діяльності, можна лише вести мову про різні способи поведінки і діяльності, про індивідуальні особливості людини. Кожна людина, яка визначила свій тип вищої нервової діяльності, може розглянути його слабкі і сильні боки, та більш ефективно використовувати позитивні риси.

Не малий внесок у вивчення даного питання внесли роботи М.В. Бодунова, Л.Б. Єрмолаєвої-Томиной, В.С. Мерліна, В.Д. Небиліціна, І.П. Павлова, І.М. Палей, Б.М. Теплова, В.М. Русалов, та багатьох інших.

Мета: Теоретично обґрунтувати та експериментально визначити типи вищої нервової діяльності студентів-психологів.

В дослідженні взяли участь 24 студента 2 курсу спеціальності «Практична психологія».

Дослідження проводилося за методикою Г.Ю. Айзенка. Він побудував свою модель типів темпераменту з огляду на опис поведінки екстравертів, інтровертів, осіб з високим і низьким нейротизмом. Поєднання емоційної

стійкості з екстраверсією Г.Ю. Айзенк ототожнював із сильним, врівноваженим, рухливим типом (сангвінік), емоційну лабільність й екстраверсію – з сильним, неврівноваженим типом (холерик), емоційну стійкість з інтроверсією – з сильним, врівноваженим, інертним (флегматик), а емоційної лабільності з інтроверсією – слабкий тип (меланхолік).

Показник інтроверсія – екстраверсія» характеризує індивідуально-психологічну орієнтацію людини переважно на світ зовнішніх об'єктів (екстраверсія), або на внутрішній суб'єктивний світ (інтроверсія).

Екстравертам властиві товариськість, імпульсивність, гнучкість поведінки, велика ініціативність (але мала наполегливість) і висока соціальна адаптованість. Добре виконують роботу, що вимагає швидкого прийняття рішень.

Інтровертам притаманні – нетовариськість, замкнутість, соціальна пасивність (при досить великій наполегливості), схильність до самоаналізу і труднощі до соціальної адаптації. Планує і обмірковує свої дії заздалегідь, не довіряє раптовим спонуканням, серйозно ставиться до прийняття рішень.

Емоційна стійкість – риса, яка виражає збереження організованої поведінки, ситуативну цілеспрямованість у звичайних і стресових ситуаціях. Емоційно стійка людина характеризується зрілістю, відмінною адаптацією, відсутністю великої напруженості, занепокоєння, а так само схильністю до лідерства, товариськості.

Емоційно нестабільні (нейротичні) – чутливі, емоційні, тривожні, схильні болісно переживати невдачі і засмучуватися через дрібниці.

Особистість і тип вищої нервової діяльності пов'язані між собою таким чином, що тип вищої нервової діяльності виступає в якості загальної основи багатьох інших особистісних властивостей, насамперед характеру. Однак, він визначає лише динамічні прояви відповідних особистісних властивостей. Тип вищої нервової діяльності є природною основою прояву психологічних якостей особистості. Однак при будь-якому типі вищої нервової діяльності можна сформулювати в людини якості, які невластиві йому.

Результати проведеного дослідження показали, що за типом ВНД студенти-психологи розподілилися наступним чином:

- слабкий тип – 37,5 %;
- сильний, неврівноважений тип – 33,3 %;
- сильний, врівноважений, рухливий тип – 16,6%;
- сильний, врівноважений, інертний тип – 12,5%;

Індивідуальні відмінності між людьми визначають їх поведінку, різні вчинки, значно впливають на їх життя. Психологу важливо урахувати індивідуальні відмінності людини та розуміти механізм і послідовність їх розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальна психологія: підручник / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. – К. : Либідь, 2005. – 464 с.
2. Палій А. А. Диференціальна психологія : навч. посіб. / А. А. Палій. – К. : Академвидав, 2010. – 432 с.

3. Шапиро С. Концепции управления человеческими ресурсами/ С.А.Шапиро, Е.К.Самраилова, О.В.Баландина, А.Б.Вешкурова – Москва-Берлин : Директ-Медиа, 2015. – 340с.

Тягнирядно Анастасія
студентка 2 курсу ФППОМ
Наук.керівник: **Л.О.Лісіна**,
д.пед.н., професор (БДПУ)

ДОСЛІДЖЕННЯ ТИПІВ ВИЩОЇ НЕРВОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Особистість характеризується сукупністю рис, що дозволяє передбачити дії людини в певній ситуації. Людині властиві індивідуальні особливості, що проявляються певним чином у різних ситуаціях. Це означає, що люди демонструють певну сталість у своїх вчинках, думках і емоціях, незалежно від часу, подій і життєвого досвіду. Суть особистості визначається тими схильностями, які люди проносять через все життя, які належать їм і невід'ємні від них. Кожен тип особистості природно зумовлений. Не можна говорити про «хороші та погані» типи вищої нервової діяльності, можна лише вести мову про різні способи поведінки і діяльності, про індивідуальні особливості людини. Кожна людина, яка визначила свій тип вищої нервової діяльності, може розглянути його слабкі і сильні боки, та більш ефективно використовувати позитивні риси.

Особливості типів вищої нервової діяльності привертали увагу багатьох психологів. Великий внесок у розвиток цього питання внесли: І.П. Павлов, Б.М. Теплов, В.Д. Небиліцин, В.С. Мерлін, Г.Ю. Айзенк та багато інших. Однак у вчених були різні погляди на це питання.

І.П. Павлов вперше дав науковий аналіз типів вищої нервової системи тварин і людини. На його думку, тип вищої нервової діяльності, так чи інакше позначається на всій діяльності кожного індивіда. Науковець вважав, що тип нервової системи є вродженим, не дуже схильним до змін під впливом оточення чи виховання. На основі кожного типу формуються різні системи умовних нервових зв'язків, але сам процес їхнього формування залежить від типу нервової системи. Тим самим тип нервової системи надає своєрідності поведінці людини, накладає характерний відбиток на всю сутність людини – визначає рухливість психічних процесів, їхню стійкість. Проте він не є вирішальним чинником поведінки, вчинків, переконань, які формуються в процесі індивідуального життя людини та в процесі виховання.

Типологія І.П. Павлова стала джерелом багатьох досліджень типів вищої нервової діяльності. Так, наприкінці 50-их років ХХ століття були проведені лабораторні дослідження під керівництвом Б.М. Теплового, В.Д. Небиліцина, В.С. Мерліна, які доповнили типологію І.П. Павлова новими елементами. Було розроблено багато прийомів досліджень нервової

системи людини, які дали змогу глибше зрозуміти роль індивідуальних особливостей темпераменту в діяльності людини. [1, с.320 – 321.]

Б. Теплов уважав, що більший науковий сенс має виявлення типологічних особливостей прояву властивостей нервової системи, ніж визначення типів. Він припускав, що жодна обґрунтована класифікація типів неможлива без детального вивчення питань, що стосуються базису цієї класифікації, – властивостей нервової системи.

В. Небиліцин наголошував, що центральною проблемою вчення про типи є не застосування готової типологічної схеми для дослідження питань прикладного характеру, а попереднє детальне вивчення природи і змісту основних властивостей нервової системи, визначення їх структури і характеру відносин (їх сполучуваності) і лише як наслідок цього – постановка питань про можливі типові комбінації властивостей нервової системи і можливу класифікацію її типів. Однак це завдання не було розв'язане.

З погляду В. Мерліна, тип – це не просто поєднання типологічних особливостей, а поєднання, що супроводжується закономірними зв'язками між ними. Він уважав найбільш вірогідним, що не тип залежить від поєднання типологічних особливостей, а навпаки, властивості, особливості їх прояву залежать від типу, і посилався на зв'язки типологічних відмінностей з біохімічними показниками, гормональною діяльністю, обміном речовин, особливостями статури. У такий спосіб дослідник від типів вищої нервової діяльності переходить до конституційних типів, у яких відображено морфологічні і біохімічні особливості людини.

З огляду на опис поведінки екстравертів, інтровертів, осіб з високим і низьким нейротизмом Г.Ю. Айзенк побудував свою модель типів темпераменту. Тип темпераменту є одним з чотирьох квадрантів при перетині двох ортогональних шкал: "екстраверсія – інтроверсія" і "емоційна стабільність – лабільність". Перша шкала характеризує індивіда з боку "відкритості" зовнішньому світу, друга – з боку його емоційної стійкості. Поєднання емоційної стійкості з екстраверсією Г.Ю. Айзенк ототожнював із типом сангвініка, емоційної лабільності й екстраверсії – холерика, емоційної стійкості з інтроверсією – флегматика, а емоційної лабільності з інтроверсією – меланхоліка [3.]. На основі проведеного теоретичного дослідження ми розробили програму експерименту.

Мета дослідження: експериментально визначити розподіл типу темпераменту серед студентів, які обрали професію «психолог».

Вивчення типу вищої нервової діяльності у студентів 2 курсу, Факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв, спеціальності «Практична психологія» проводилось за допомогою опитувальника Г.Ю. Айзенка.

За особистісним опитувальником Г.Ю. Айзенка, що містить 57 питань та спрямований на визначення темпераменту за поєднанням двох чинників – екстраверсія або інтроверсія і врівноваженості (стабільність), було проведено дослідження серед студентів 18-26 років. В дослідженні брали участь 24 студента.

Показник «Інтроверсія – Екстраверсія» характеризує індивідуально-психологічну орієнтацію людини або (переважно) на світ зовнішніх об'єктів (екстраверсія), або на внутрішній суб'єктивний світ (інтроверсія).

Екстравертам властиві товариськість, імпульсивність, гнучкість поведінки, велика ініціативність (але мала наполегливість) і висока соціальна адаптованість. Добре виконують роботу, що вимагає швидкого прийняття рішень. Почуття і емоції не мають строгого контролю, схильні до ризикованих вчинків. На нього не завжди можна покластися.

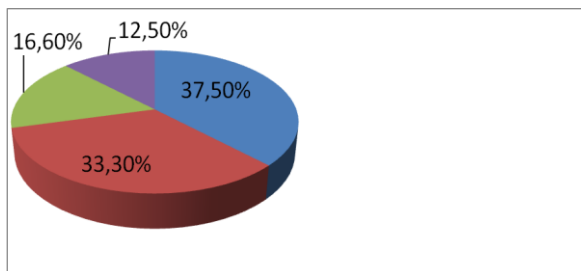
Інтровертам притаманні – нетовариськість, замкнутість, соціальна пасивність (при досить великій наполегливості), схильність до самоаналізу і труднощі до соціальної адаптації. Інтроверти краще справляються з монотонною роботою, вони більш обережні, акуратні і педантичні. Планує і обмірковує свої дії заздалегідь, не довіряє раптовим спонуканням, серйозно ставиться до прийняття рішень. Контролює свої почуття, його нелегко вивести з себе.

Емоційно стійкі (стабільні) – люди, не схильні до занепокоєння, стійкі по відношенню до зовнішніх впливів, викликають довіру, схильні до лідерства. Емоційна стійкість – риса, яка виражає збереження організованої поведінки, ситуативну цілеспрямованість у звичайних і стресових ситуаціях. Емоційно стійка людина характеризується зрілістю, відмінною адаптацією, відсутністю великої напруженості, занепокоєння, а так само схильністю до лідерства, товариськості.

Емоційно нестабільні (нейротичні) – чутливі, емоційні, тривожні, схильні болісно переживати невдачі і засмучуватися через дрібниці.

Після проведення даного тесту ми отримали чотири наступних поєднання:

1. Інтроверсія, нестабільність – слабкий тип
 2. Екстраверсія, нестабільність – сильний, невірноважений тип
 3. Екстраверсія, стабільність – сильний, врівноважений, рухливий тип
 4. Інтроверсія, стабільність – сильний, врівноважений, інертний тип
- В ході проведення тесту серед 24 студентів виявилось:
- 37.5 % слабкий тип
 - 33.3 % сильний, невірноважений тип
 - 16.6% сильний, врівноважений, рухливий тип
 - 12.5% сильний, врівноважений, інертний тип

Висновки. Результати теоретичного і експериментального дослідження дозволяє відзначити, що особистість і тип вищої нервової діяльності пов'язані між собою, а саме, тип вищої нервової діяльності виступає в якості загальної основи багатьох інших особистісних властивостей, насамперед характеру. Однак, він визначає лише динамічні прояви відповідних особистісних властивостей. Тип вищої нервової діяльності є природною основою прояву психологічних якостей особистості. Однак при будь-якому типі вищої нервової діяльності можна сформулювати в людини якості, які невластиві йому.

Індивідуальні відмінності між людьми визначають їх поведінку, різні вчинки, значно впливають на їх життя. Психологу важливо урахувати індивідуальні відмінності людини та розуміти механізм і послідовність їх розвитку.

Результати експериментального дослідження показали, що професію «психолог» обирають переважно нестабільні інтроверти та нестабільні екстраверти. Мотиви такого вибору особистостей зі слабким і сильним, але нерівноваженим типом нервової системи і є перспективним напрямком нашого подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальна психологія: Підручник / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. – К. : Либідь, 2005. – 464 с.

2. Концепции управления человеческими ресурсами / Шапиро С. А., Самраилова Е. К., Баландина О. В., Вешкурова А. Б. и др.. – М. : Витязь, 2007. – 185 с.

3. Палій А. А. Диференціальна психологія : навч. посіб. / А. А. Палій. – К. : Академвидав, 2010. – 432 с (Серія "Альма-матер").]

Анастасія Тягнирядно,
студентка 2 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **М. І. Дорошенко,**
канд. психол.н., доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ В СТАРШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Актуальність роботи. Останній час у сучасній психологічній науці спостерігається підвищений інтересу до проблеми креативного мислення. Суспільство, на сучасному етапі, виділяє особливу роль креативності кожної конкретної особистості. Зараз суспільству дуже потрібні творчо мислячі, активні особистості, щоб вирішувати соціальні, екологічні, економічні і культурні проблеми, характерні для сьогоденної дійсності. В даний час ця проблема стоїть особливо гостро через зростання ступеня соціальної невизначеності. У зв'язку з цим сучасним суспільством пред'являються підвищені вимоги до покоління, що вступає в життя. Здатність молоді до

несподіваного погляду на ситуації, які склались, їх розкутість і сприйнятливість до нестандартних підходів у вирішенні проблем – це величезний капітал товариства. В умовах, коли кожна людина має бути конкурентоспроможною на ринку праці, тільки одне допоможе їй зайняти своє гідне місце в житті – творчий підхід до будь-якої справи.

Вивчення питання креативності має довгу історію. Довгий час ця важлива психологічна характеристика викликала суперечки, і цілі покоління психологів заперечували її значимість. Виділення її як самостійної психологічної особливості вимагало докази того, що креативність відображає особливу психологічну реальність, що не зводиться до тієї, яка описується іншими характеристиками, традиційно вивчаються в психології, і дозволяє створити більш точний портрет індивідуальності. Навколо вивчення проблеми креативності об'єдналися дослідники, які володіють різними знаннями, методами і уявленнями про це питання і пропонують різні шляхи вирішення. Більшість робіт з даної проблеми пов'язано з іменами таких психологів як Т. Амабайл, Дж. Гілфорд, Р. Стернберг, Н. С. Лейтес та багато інших.

Методи дослідження. Для вивчення креативних здібностей були застосовані такі тести: Творчий тест Торренса (вербальний); Опитувальник креативності Джонсона; Тест Дж. Гілфорда, І.М. Саллівена «Історії із завершенням».

Творчий тест Торренса (вербальний) спрямований на вивчення креативності, творчого мислення. Опитувальник креативності Джонсона вивчає рівень розвитку творчого мислення. Тест Дж. Гілфорда, І. М. Саллівена «Історії із завершенням» дає оцінку соціальному інтелекту.

Сутність дослідження. Для дослідження креативних здібностей старших школярів мною взята вибірка з 10 осіб (2 хлопця і 8 дівчат), учнів 10 класу Бердянської загальноосвітньої школи №4, у віці від 15 до 16 років. Для вивчення креативних здібностей були застосовані такі тести: Творчий тест Торренса (вербальний); Опитувальник креативності Джонсона; Тест Дж. Гілфорда, І.М. Саллівена «Історії із завершенням».

Провівши творчий тест Торренса було виявлено, що основний відсоток дітей мають дуже високі показники творчої обдарованості. Здатні креативно мислити і вирішувати поставлені завдання в короткі терміни і нестандартними способами.

Але все-таки є учні, які мають середній показник рівня креативності, яким слід розвивати вміння творчо мислити, імпровізувати, виявляти ініціативу і прагнення до досягнення найкращих результатів. Звідси випливає, щоб виховати гармонійну особистість необхідно розвивати творчі здібності та вміння нестандартно підходити до вирішення будь-якої проблеми.

В результаті проведення опитувальника Джонсона було виявлено, що у сучасних старшокласників переважає високий і дуже високий рівень креативності.

В ході проведення тесту Дж. Гілфорда і М. Саллівена «Історії із завершенням» було виявлено, що показники соціального інтелекту значно

знижені і тільки невеликий відсоток старшокласників має показники вищі норми або в її межах.

Висновок. За допомогою опитувальника креативності Джонсона, тесту Дж. Гілфорда та тесту І. М. Саллівена «Історії із завершенням», які спрямовані на дослідження креативних здібностей, було виявлено, що більшість досліджуваних юнаків в 10 класі мають високі показники творчої обдарованості, що в них переважає високий рівень креативності, а також, що багато учнів мають низький рівень соціального інтелекту та лише невеликий відсоток має показники вище норми або в її межах. У зв'язку з цим стає найбільш актуальним розробка профілактичних і корекційних заходів, спрямованих на формування у сучасних юнаків креативності з урахуванням вікових особливостей, розробка і створення певного типу педагогічної та освітньої систем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богдавленская Д. Б. Психология творческих способностей / Диана Борисовна Богдавленская. – М.: Академия, 2002. – 320 с.
2. Дружинин В. Н. Развитие и диагностика способностей / В. Н. Дружинин, В. В. Шадриков. – М.: Наука, 2005. – 237 с.
3. Козленко В. Н. К вопросу диагностики креативности учащихся / Владимир Николаевич Козленко. – М.: Академия, 1981. – 126 с.

Надія Фоміна,
студентка 3 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **М. І. Дорошенко,**
к.психол.н., доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ДИТИНИ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Актуальність вивчення проблеми психологічної готовності дитини до шкільного навчання пов'язана з тим, що на теперішній день, саме не сформованість у дитини психологічної готовності до школи, часто є головною причиною проблем, що виникають у дітей в перший рік шкільного навчання.

Багатоох батьків дошкільників і навіть тих, чийм дітям ще немає шести, хвилює це питання. Треба відзначити, що їх вольове рішення, «йти» або «не йти», в цій справі недостатньо. Адже для того, щоб малюк успішно навчався, важлива саме його психологічна готовність до навчальної діяльності.

Метою даної роботи є дослідження готовності дітей до шкільного навчання.

Методи дослідження У вітчизняній літературі є чимало робіт, метою яких є вивчення проблем підготовки дітей до шкільного навчання: В.В. Давидов, Р.Я. Гузман, В.В. Рубцов, Г.А. Цукеман та ін.

Д.Б. Ельконін, обговорюючи проблеми готовності до школи, на перше місце ставив сформованість психологічних передумов оволодіння навчальною діяльністю. До найбільш важливих він відносив:

- вміння дитини свідомо підкоряти свої дії правилам, узагальнення яких визначає спосіб дії;
- вміння дитини орієнтуватися на систему правил в роботі;
- вміння слухати і виконувати інструкції дорослого;
- вміння працювати за зразком.

Ці передумови витікають з особливостей психічного розвитку дітей, у період переходу від дошкільного до молодшого шкільного життя, а саме: узагальнення переживань, пов'язаних з оцінкою та особливості самоконтролю.

Д.Б. Ельконін підкреслював, що діагностична схема повинна включати в себе діагностику як новоутворень дошкільного віку, так і навчальних форм діяльності наступного періоду.

Сутність. Проведений аналіз показав, що проблему готовності дітей до навчання у школі, глибоко вивчали великі вітчизняні та зарубіжні педагоги і психологи. Її вирішують щорічно тисячі вчителів-практиків. З нею стикаються всі батьки, які відправляють свої дітей до першого класу. У середньому, відповідно до вікової психології, готовність дитини до школи формується між шостим і сьомим роками життя. Але у кожного – індивідуальний темп розвитку. Тому, рішення про те, чи може дитина, в цьому році стати першокласником, батькам потрібно приймати спільно з фахівцями – педагогами і психологами, орієнтуючись в першу чергу на особливості розвитку малюка.

Н.Г. Салміна в якості основних показників психологічної готовності до школи виділяє:

- довільність, як одну з передумов навчальної діяльності;
- рівень сформованості семіотичної функції;
- особистісні характеристики, що включають особливості спілкування (вміння спільно діяти для вирішення поставлених задач), розвиток емоційної сфери та ін.

Надходження дітей в школу – особливий рубіж у житті, перехід до нового специфічного образу поведінки, спілкування і умов діяльності, нових взаємовідносин з дорослими її однолітками та взагалі з новим положенням в суспільстві.

Перш за все, у дитини має бути прагнення йти в школу, інакше кажучи мотивація до навчання.

По-друге, має бути сформована соціальна позиція учня: він повинен бути здатним взаємодіяти з однолітками, виконувати вимоги педагога, контролювати свою діяльність.

По-третє основним новоутворенням дошкільного дитинства, вважається здатність вміти грати в сюжетні, рольові та ігри з правилами.

І найголовніше – у нього має бути добрий інтелектуальний розвиток, який є основою для вдалого оволодіння шкільними знаннями, вміннями і навичками.

Через те, що в психології поки не має єдиного повноцінного розуміння психологічної готовності до навчання в школі, різні автори (Л.І. Божович, І.В. Дубровіна, А.В. Запорожець, Е.Е. Кравцова, Н.Г. Салміна, Й. Шванцер та ін.) пропонують різні її структури. Так, відомий чеський психолог Й. Шванцер, виділяє розумовий, соціальний та емоційні компоненти психологічної готовності. Німецький психолог Г. Вітцлак відносить до таких компонентів: певний рівень розумового розвитку, здатність до концентрації, витривалість, певний рівень прагнення до досягнень, розвиток інтересів, розвиток здібностей до навчання.

У процесі написання даної роботи було проведено аналіз сучасних концепцій проблеми психологічної готовності дитини до школи. У всіх дослідженнях, незважаючи на відмінність підходів, визнається факт, що ефективним шкільне навчання буде тільки в тому випадку, якщо першокласник володіє необхідними і достатніми для початкового етапу навчання якостями, які потім в навчальному процесі розвиваються і удосконалюються.

Нами було проведено дослідження, в якому взяли участь 15 дітей дитячого садочку. У психодіагностичному дослідженні було використано наступні методики: Тест: «Зайвий предмет», Методика: «Будиночок», Методика «Так чи Ні», Методика «Запам'ятай фрази». Діагностика проводилась в січні місяці. Практичне дослідження рівня психологічної готовності дошкільників, що надходять до першого класу, по нашій вибірці показало, що в цілому 75% дітей мають достатній рівень готовності до шкільного навчання. Разом з тим 25% респондентів потребують організації спеціальної корекційно-розвивальної роботи з ними в перші місяці перебування в школі. При цьому, виявилось, що дошкільнята, котрі виховуються в ДНЗ, в цілому, виявляються більш готовими до початку систематичного навчання в школі.

Для дітей, які мають низький рівень сформованості психологічної готовності до школи, була запропонована корекційна програма, яка включає в себе розвиваючі ігри, що дозволяють просунути вперед психічний та особистісний розвиток дітей.

Таким чином, варто відзначити, що непідготовленій дитині, складно адаптуватися до змін. Надходження до школи, без сумніву, є стресом, адже змінюється звичне життя.

У майбутньому ми плануємо продовжити вивчати проблему психологічної готовності дітей до шкільного навчання з метою профілактики шкільної дезадаптації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітцлак Г. Оцінка поведінки учня / Г. Вітцлак. – М., 1986. – 70 с
2. Журова Л.Є., Кочурова Є.Є., Кузнєцова М.І., Діагностика готовності дітей дошкільного віку до навчання у школі / Л.Є. Журова, Є.Є. Кочурова, М.І. Кузнєцова // Довідник керівників і вчителів початкових шкіл. — Тула: Родничок, 1999. — 327 с.
3. Шванцара Й. Діагностика психічного розвитку / Й. Шванцара. — Прага: Вид-во Авіценум, 1978. – 187 с.

Діана Філіп'єва,
студентка 4 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник: **І. О. Черезова,**
к. психол. н., доц. (БДПУ)

ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Актуальність. Дослідження проблеми гендерного виховання особливо актуальне в умовах гуманізації освіти та модернізації загальноосвітніх навчальних закладів. Формування громадянської відповідальності, гендерної рівності, самостійності, толерантності, емпатійності, здатності до успішної соціалізації сприяє формуванню у підростаючого покоління гендерної культури як необхідної якості розвиненої особистості.

Ступінь досліджуваності проблеми. Проблемами гендерного виховання займалися як зарубіжні, так і вітчизняні вчені: становлення гендерної ідентичності та соціалізація статі (І. Кон, В. Васютинський), особливості статевої поведінки у контексті генетичного підходу (С. Максименко), детермінанти гендерної ідентифікації (К. Хорні, М. Мід), вплив сім'ї на формування гендерної ідентичності (В. Романова, Н. Городнова) та ін.

Мета дослідження: дослідити психологічні особливості становлення гендерної ідентичності молодших школярів.

Методи дослідження. Характер та мета дослідження зумовили використання наступних методів: *теоретичні* – аналіз та зіставлення змісту наукового доробку, систематизація та узагальнення наукової інформації; *емпіричні* – спостереження, експеримент, методи опитування (анкетування, співбесіда), інтерпретація отриманих даних.

Сутність дослідження. Формування статевої ідентичності дитини, виховання жіночності і мужності, статева освіта та сексуальне виховання, підготовка до виконання подружніх та батьківських ролей відбувається передусім у сім'ї. Враховуючи означене, нами було проведено емпіричне дослідження, вибірка якого складалася із молодших школярів 6-10 років (120 учнів) та їх батьків.

За допомогою питань анкети для батьків та опитувальника для дітей ми прагнули з'ясувати: хто у сім'ї є довірливою людиною, яким є характер заборон і від кого вони виходять, наявність диференційованого підходу у виховання дітей різної статі, характер співробітництва дітей і батьків.

Отримані дані свідчать, що матір для молодших школярів обох статей виступає найбільш близькою людиною. Але саме їй, а також бабусям і дідусям, найчастіше, ніж батькові, молодші школярі адресують свої вередування. З бабусями й дідусями діти нерідко діляться враженнями, але лише у 2% випадків слухаються, 50% – вередують з ними. Простежується тенденція певної близькості у дітей з представниками своєї статі у сім'ї.

Особливий інтерес викликав аналіз характеру заборон на адресу дитини з боку дорослих членів сім'ї. Молодші школярі у бесіді перерахували

705 заборон, в т.ч. 360 від матерів (найбільше), 270 – від батьків, 75 – від бабусь та дідусів.

На питання «Потрібно по-різному (чи однаково) виховувати доньок і синів?» більшість батьків відповіли, що різниці у вихованні дітей різної статі вони не вбачають. Проте вивчення методів виховання, особливостей спілкування і взаємодії свідчить, що диференційований (часом не усвідомлений) підхід фактично є. Він виявився як у характері заборон на адресу дітей різної статі, так і в особливостях заохочень і покарань. Дівчатка частіше за хлопчиків отримують позитивне оцінювання, заохочення та рідше покарання.

Аналіз отриманих даних свідчить і про наявність диференційованого підходу до розподілу обов'язків та у характері співробітництва у сім'ї. Так, основні обов'язки батька, на думку дітей, – доставка продуктів та робота поза межами домівки, менш значущі – господарські справи. Матері також вважають ці обов'язки головними для чоловіків. Дозвілля, як на думку дітей, так і на думку матерів, є незначним.

Анкетування батьків та опитування дітей виявило виражену відсутність єдності у питаннях виховання між дорослими членами сім'ї майже у половині досліджуваних сімей.

Висновок. Емпіричне дослідження дозволило виявити основні гендерні установки дітей, а саме: позитивне ставлення до матері, заборонна функція батька, заохочення та позитивне оцінювання дівчат, специфічний розподіл сімейних обов'язків (чоловічі/жіночі). Також слід зазначити негативні тенденції щодо спільності та координації виховних зусиль різних членів сім'ї, що ускладнює процес гендерного виховання дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Говорун Т.В. Гендерна психологія: навч. посіб. / Т.В. Говорун, О.М. Кікінеджи.– К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 308 с.
2. Кікінеджи О.М. Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості: монографія / О.М. Кікінеджи. – Тернопіль, 2011. – 386 с.
3. Титаренко Т.М. Хлопчики та дівчатка: психологічне становлення індивідуальності / Т.М. Титаренко. – К. : Знання, 1989. – 48 с.

Крістіна Шакотько

студентка II курсу
факультету ППОМ
Науковий керівник **Л.О. Лісіна**
доктор пед. наук, професор

ІНДИВІДУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ УЯВИ СТУДЕНТІВ РІЗНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

В останні роки все більшої актуальності набуває вивчення уяви і її ролі в житті людини. Уява сприяє прогресу в будь-якому виді діяльності людини. Уява – це особлива форма психіки людини, вона стоїть окремо від інших психічних процесів і разом з тим займає проміжне положення між

сприйняттям, мисленням і пам'яттю. Уява характерна тільки для людини. Завдяки уяві вона творить, розумно планує свою діяльність і керує нею. Матеріальна, духовна культура є продуктом уяви і творчості людей.

Уява завжди направлена на практичну діяльність людини. Перш ніж що-небудь зробити вона представляє, що потрібно робити і як вона буде це робити. Таким чином, людина вже заздалегідь створює образ матеріальної речі, яка буде виготовлятися в подальшій практичній діяльності. Ця здатність людини заздалегідь представляти кінцевий підсумок своєї праці, а також процес створення матеріальної речі відрізняє людську діяльність від «діяльності» тварин.

Розвиток творчих здібностей стає одним з основних завдань сучасної освіти, спрямованої на формування компетентностей майбутнього випускника, що припускає розвиток уяви. Для цього необхідне створення спеціальних умов в освітньому процесі, які б дозволили розвинути творчий потенціал кожної особистості.

Слід зазначити, що вивченням уяви та дослідженням її розвитку займалися такі вчені, як Е.В. Ільєнко, А.В. Петровський, Р.Г.Натадхе, С.Л.Рубінштей та інші., проте не всі аспекти цієї проблеми є вивченими, що і обумовило вибір теми нашого дослідження.

Мета статті – порівняти індивідуальні особливості уяви студентів різних спеціальностей («психологія» і «економіка»).

Для аналізу нами виділено такі характеристики уяви: рівень складності уяви, ступень фіксованості уявлень, гнучкість або ригідність уяви, ступень її стереотипності або оригінальності, продуктивність. У дослідженні взяли участь дві групи студентів різних спеціальностей (студенти – психологи та студенти – економісти Бердянського державного педагогічного університету по 15 осіб з кожної групи; вік студентів – 17-20 років). Дослідження проводилося за методикою «Дослідження продуктивності уяви» («Плями Роршаха»).

У ході проведення дослідження був визначений індекс продуктивності як якісної характеристики і показника активності уяви.

Результати дослідження показали, що перша група випробовуваних – студенти-психологи, в середньому, показала високий рівень розвитку уяви (67%). Випробовувані в ході проведення досвіду намагалися знайти якомога більше визначень малюнків. Даний факт можна пояснити тим, що вони були зацікавлені експериментом, адже подібні експерименти є складовою їх майбутньої професійної діяльності. Майбутні психологи оригінально пояснювали малюнки, що є показником творчих здібностей. Крім того, випробовувані використовували маленькі деталі однієї картинки, що пов'язано з високим рівнем розвитку мислення і сприйняттям власної сфери.

Група студентів-економістів показала середній рівень розвитку уяви (48%). У порівнянні з попередньою групою вони виявили меншу зацікавленість. Дана група застосовувала в основному стандартні, не творчі визначення картинок. Відповіді майбутніх економістів в основному були короткими і узагальненими. Більшість відповідей є типовими, стандартними. Мало уваги приділялося дрібним деталям. Ми пояснюємо це тим, що

майбутня діяльність студентів-економістів не пов'язана з творчістю. У більшості випадків вони працюють з точними даними.

За допомогою даної методики ми побачили значні відмінності рівня продуктивності уяви студентів-психологів і студентів-економістів. Такий результат є закономірним, адже особистість майбутнього спеціаліста є професійно обумовленою, і студенти-психологи у своїй діяльності частіше зустрічаються з її творчими видами, ніж студенти-економісти, діяльність ґрунтується на аналізі конкретних чисел і точних рахунках.

В цілому можна зробити висновок, що рівень розвитку уяви у студентів-економістів значно поступається рівню розвитку уяви студентів-психологів. Одним із чинників такого явища, на нашу думку, є зміст навчальної діяльності майбутніх психологів і економістів, який значно відрізняється.

Таким чином, наше дослідження підтвердило гіпотези, щодо того, що рівень уяви студентів – психологів якісно відрізняється від рівня уяви студентів – економістів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боровик, О.В. Розвиток уяви / О.В. Боровик – М.: ТОВ «ЦГЛ» Рон », 2002. – 112 с.
2. Полуянов, Ю.А. Уява і здібності / Ю.А. Полуянов – М.: Знання, 2003. – 50с.
3. Галкін, Т.В. Діагностика і розвиток креативності / Т.В. Галкіна, Л.Г. Алексєєва – М.: Наука, 1991. – 178с.

Крістіна Шакоцько,

студентка 2 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **М. І. Дорошенко,**

к.психол.н., доцент (БДПУ)

ІНДИВІДУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ УЯВИ В ПРОЦЕСІ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність роботи. Уява – це особлива форма психіки людини, вона стоїть окремо від інших психічних процесів і разом з тим займає проміжне положення між сприйняттям, мисленням і пам'яттю. Уява у людей розвинена по-різному і вона по-різному проявляється в їх діяльності та суспільному житті. Роль уяви полягає в тому, що від неї залежить успішність діяльності людини. Завдяки неї людина творить, розумно планує свою діяльність і керує нею.

Уява завжди направлена на практичну діяльність людини. Перш ніж що-небудь зробити вона представляє, що потрібно робити і як вона буде це робити. Таким чином, людина вже заздалегідь створює образ матеріальної речі, яка буде виготовлятися в подальшій практичній діяльності. Ця здатність людини заздалегідь представляти кінцевий підсумок своєї праці, а також процес створення матеріальної речі, що різко відрізняє людську

діяльність від «діяльності» тварин.

Методи дослідження. Для дослідження рівня складності уяви, ступеня фіксованості уявлень, гнучкості або ригідності уяви і ступеня його стереотипності або оригінальності та продуктивності була використана методика «Дослідження продуктивності уяви» («Плями Роршаха»).

Сутність. У дослідженні взяли участь дві групи студентів різних спеціальностей (студенти-психологи та студенти-економісти) Бердянського державного педагогічного університету, по 15 осіб з кожної групи, вік студентів – 17-20 років. В ході дослідження було виявлено, що перша група випробуваних – студенти-психологи, в середньому, показала високий результат (67%). Випробовувані в ході проведення досвіду намагалися знайти якомога більше визначень малюнків. Даний факт можна пояснити тим, що вони були зацікавлені експериментом. Вони проявили оригінальність пояснень, що характеризується схильністю до мистецтва, живопису, творчості і т.п. Випробовувані використовували маленькі деталі однієї картинки. Ці особливості пов'язані з розвитком мислення і почуттям власної сфери.

Що стосується результатів групи студентів-економістів, то вони виявилися на середньому рівні (48%). У порівнянні з попередньою групою вони виявили меншу зацікавленість. Дана група застосовувала в основному не творчі визначення картинок. Відповіді в основному були короткі і узагальнені. Більшість відповідей типові один одному. Мало уваги приділялося дрібним деталям. Це пов'язано з тим, що діяльність студентів-економістів не пов'язана з творчістю. У більшості випадків вони працюють з точними даними.

Отже, результати дослідження показали, що рівень уяви у студентів-економістів значно поступається рівню розвитку уяви студентів-психологів. Це можна пояснити тим, що студенти-психологи у своїй діяльності частіше зустрічаються з творчими роботами, ніж студенти-економісти, які ведуть різні рахунки, займаються управлінською діяльністю.

Висновки: Таким чином, в результаті проведеного дослідження за методикою «Дослідження продуктивності уяви» («Плями Роршаха») було виявлено, що рівень уяви студентів-психологів якісно відрізняється від рівня уяви студентів-економістів. Наслідком цього є навчальна діяльність даних спеціальностей, яка значно відрізняється один від одного.

ЛІТЕРАТУРА

1. Максименко С.Д. Общая психология / С.Д. Максименко. – М.: Рефл-бук, К.: Ваклер, 2001.
2. Немов Р.С. Психология / Р.С. Немов. – М.: Просвещение, 1995.
3. Общая психология / Под ред. А.В. Петровского. – М.: Просвещение, 1986.
4. Психология: Підручник / Ю.Л. Трофімов, В.В. Рибалка, П.А. Гончарук та ін. / За ред. Ю.А. Трофімова. – К.: Либідь, 2001.

Крістіна Шакоцько,
студентка 2 курсу
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Наук. керівник **Т. П. Малихіна,**
к.психол.н., доцент (БДПУ)

ІНДИВІДУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ УЯВИ

В останні роки більшої актуальності набуває вивчення уяви і її ролі в житті людини. Уява сприяє прогресу в будь-якому виді діяльності людини. Уява – це особлива форма психіки людини, вона стоїть окремо від інших психічних процесів і разом з тим займає проміжне положення між сприйняттям, мисленням і пам'яттю. Уява характерна тільки для людини. Завдяки уяві людина творить, розумно планує свою діяльність і керує нею. Її матеріальна, духовна культура є продуктом уяви і творчості людей.

Уява завжди направлена на практичну діяльність людини. Перш ніж що-небудь зробити вона представляє, що потрібно робити і як вона буде це робити. Таким чином, людина вже заздалегідь створює образ матеріальної речі, яка буде виготовлятися в подальшій практичній діяльності. Ця здатність людини заздалегідь представляти кінцевий підсумок своєї праці, а також процес створення матеріальної речі, що різко відрізняє людську діяльність від «діяльності» тварин.

Розвиток творчих здібностей стає одним з основних завдань сучасної освіти. Для цього необхідне створення спеціальних умов і побудова психолого-педагогічного процесу, які б дозволили розвинути творчий потенціал кожної особистості.

Метою дослідження стало визначення рівня складності уяви, ступеня фіксованості уявлень, гнучкості або ригідності уяви і ступеня його стереотипності або оригінальності та продуктивності. У дослідженні взяли участь дві групи студентів різних спеціальностей (студенти – психологи та студенти – економісти Бердянського державного педагогічного університету, по 15 осіб з кожної групи, вік студентів – 17-20 років. Дослідження проводилося за методикою «Дослідження продуктивності уяви» («Плями Поршаха»).

У ході проведення дослідження був визначений індекс продуктивності як якісної характеристики і показника активності уяви.

Результати дослідження показали, що перша група випробовуваних – студенти-психологи, в середньому, показала високий результат (67%). Випробовувані в ході проведення досвіду намагалися знайти якомога більше визначень малюнків. Даний факт можна пояснити тим, що вони були зацікавлені експериментом. Вони проявили оригінальність пояснень, що характеризується схильністю до мистецтва, живопису, творчості і т.п. Випробовувані використовували маленькі деталі однієї картинки. Ці особливості пов'язані з розвитком мислення і почуттям власної сфери.

Що стосується результатів групи студентів-економістів, то вони виявилися на середньому рівні (48%). У порівнянні з попередньою групою вони виявили меншу зацікавленість. Дана група застосовувала в основному

не творчі визначення картинок. Відповіді в основному були короткі і узагальнені. Більшість відповідей типові один одному. Мало уваги приділялося дрібним деталям. Це пов'язано з тим, що діяльність студентів-економістів не пов'язана з творчістю. У більшості випадків вони працюють з точними даними. За допомогою даної методики ми побачили значні відмінності рівня продуктивності уяви студентів-психологів і студентів-економістів. Дане твердження можна пояснити тим, що студенти-психологи у своїй діяльності частіше зустрічаються з творчими роботами, ніж студенти-економісти, які ведуть різні рахунки, займаються управлінською діяльністю.

В цілому можна сказати, рівень уяви у студентів-економістів значно поступається рівню розвитку уяви студентів-психологів. Наслідком цього є навчальна діяльність даних спеціальностей, яка значно відрізняється один від одного.

Таким чином, провівши дослідження, підтвердилася гіпотеза, що рівень уяви студентів – психологів якісно відрізняється від рівня уяви студентів – економістів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боровик О.В. Развитие воображения / О.В. Боровик. – М. : ТОВ «ЦГЛ Рон », 2002. – 112 с.
2. Полуянов Ю.А. Воображение и способности / Ю.А. Полуянов. – М. : Знание, 2003. – 50с.
3. Галкина Т.В. Диагностика и развитие креативности / Т.В. Галкина, Л.Г.Алексеева. – М. : Наука, 1991. – 178с.

Кароліна Якименко,
студентка магістратури
факультету дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Наук. керівник: **Л. Р. Кашкарьова,**
к. психол. н., доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ СТУДЕНТІВ ДО РОБОТИ З РОЗВИТКУ КОНСТРУКТИВНИХ НАВИЧОК У ДОШКІЛЬНИКІВ

Актуальність. Сучасна система дошкільної освіти спрямована на створення умов, що відкривають дитині можливість самостійних дій у пізнанні навколишнього світу. Проблема цілеспрямованого навчання дітей конструюванню виробів з природного матеріалу актуальна тим, що у цьому процесі здійснюється розумове, моральне, естетичне і трудове виховання, розвиваються вміння аналізувати предмети, самостійність мислення, творчість, художній смак, формуються цінні якості особистості, що важливо для соціалізації дошкільника.

Ступінь досліджуваності проблеми. Конструювання досліджувалося вченими в різних аспектах: види, умови та форми організації конструювання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку; особливості мислення дитини в процесі конструювання (А. Давидчук,

Т. Кудрявцев, Л. Парамонова, М. Поддяков, А. Сафонова, Е. Фарапонова, Є. Флеріна, Д. Ельконін та інші [1]. Дослідженнями було обґрунтовано, що для процесу конструювання дошкільників важливим є: образне пізнання оточуючого світу та розвиток спостережливості (Є. Флеріна); цілеспрямована організація сприйняття дітьми оточуючих об'єктів (П. Гальперін, Є. Ігнат'єв); попереднє сприйняття образів предметів і цілісність уявлень, які виникають на їх основі (Н. Сакуліна) [2].

Мета і методи дослідження. Метою нашого дослідження було: теоретично обґрунтувати та емпірично перевірити психологічну готовність студентів до роботи з дошкільниками з розвитку конструктивних навичок у дітей.

Нами використовувався комплекс теоретичних та емпіричних методів, зокрема авторська анкета «Конструювання і моє ставлення до нього», що складалася з 10 запитань відкритого типу.

В анкетуванні взяли участь студенти першого курсу ФДССО спеціальності «Дошкільна освіта». Вибірка респондентів склала 10 осіб.

Сутність дослідження. Обробка результатів анкетування виявила наступне.

Аналізуючи відповіді студентів на запитання обізнаності щодо поняття «конструювання», ми з'ясували, що 80% студентів показали високий рівень і добре розуміють зміст даного поняття.

50% опитуваних, відповідаючи на запитання оцінки власних можливостей здійснювати конструктивну діяльність, оцінили себе на достатньому рівні, 30% – на високому і 20% – на низькому рівні.

При відповіді на запитання: «Які якості необхідні для здійснення конструктивної діяльності?», 70% студентів назвали креативність, обізнаність в даній сфері, нестандартність мислення, творчий підхід.

40% студентів вважають конструювання важливим для розвитку дитини, а також важливою складовою у професійній діяльності вихователя, 40% вважають, що воно є однією з допоміжних, але не провідною діяльністю дитини, і 20% вважають, що конструювання лише деякою мірою стосується професійної діяльності фахівців дошкільної освіти.

З метою оптимізації процесу формування психологічної готовності студентів до здійснення конструктивної діяльності ми розробили психолого-педагогічну програму «Фахова підготовка майбутніх вихователів до здійснення конструктивної діяльності», яка містила в собі різні форми та методи роботи зі студентами. Це бесіди, групові та індивідуальні консультації, майстер-класи, виготовлення виробів своїми руками та інше. Також нами були розроблені та надані відповідні рекомендації студентам 1 курсу ФДССО спеціальності «Дошкільна освіта».

Основні висновки. Більшість студентів 1 курсу мають уявлення щодо поняття «конструювання» та «конструктивна діяльність» і вважають її невід'ємною складовою у професійній діяльності працівників дошкільної освіти. Гуманістична парадигма вищої освіти, виступаючи в якості методологічної основи процесу підготовки майбутніх вихователів до конструктивної діяльності, відкриває широкі можливості для прояву креативності, творчості студентів у процесі навчання і подальшої

професійної діяльності, для перебудови цільових установок, ціннісних орієнтацій, конкретних знань, умінь і навичок, що позитивно впливає на соціальне виховання студентів та їх психологічну готовність до застосування конструювання у своїй професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Парамонова Л.А. Теория и методика творческого конструирования в детском саду / Л.А. Парамонова. – М. : Академия, 2002. – 192 с.
2. Гальперин П.Я., Кабыльницкая С.Л. Экспериментальное формирование внимания / П.Я. Гальперин, С.Л. Кабыльницкая. – М. : Изд-во МГУ, 1974. – 102 с.

МОВА ТА МЕТОДИКА ЇЇ НАВЧАННЯ

Олена Барлетова,

студентка 5 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: О.В. Дуброва,

к.філол.н., доцент (БДПУ)

**МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ ЕМОЦІЙ УТВОРИ
Р. ДАЛЯ «ЧАРЛІ ТА ШОКОЛАДНА ФАБРИКА»**

Арсенал зображувальних мовних засобів будь-якої сучасної літературної мови настільки багатий, що за допомогою нього можна виразити найрізноманітніші відтінки людських емоцій: зворушеність, радість, захоплення, або навпаки, зневагу, обурення, гнів тощо, тобто у кожній мові існують численні емоційні експресиви, що збагачують мовлення її носіїв.

Відтак у цій роботі ми спробували проаналізувати емоційно-експресивну лексику твору Роальда Даля «Чарлі та шоколадна фабрика», котрий займає свою достойну нішу в англійській літературі як митець з тонким відчуттям художнього слова, адже в активному фонді художнього словника митця значне місце займає емоційно-експресивна лексика.

Експресивні засоби мови розглядаються в працях багатьох вітчизняних (І. Арнольд, В. Виноградов, Є. Галкін, І. Грицютенко, А. Коваль, М. Пилинський, О. Потєбня, В. Русанівський, В. Телія, В. Чабаненко) та зарубіжних (Ш.Баллі, Д. Крістал, С. Левін, Дж. Ліч, Дж. Майлз, М. Холідей, Р. Якобсон) дослідників.

Проте, як слушно зауважує І. Арнольд, «у лінгвістиці мало досліджені експресивні елементи та їх розвиток на матеріалі окремої конкретної мови» [3, с. 226]. Ще мало робіт, у яких би в певній системі подавалась емоційно-експресивна лексика, зокрема розкривалися критерії розпізнання та методика дослідження емоційно забарвлених слів у творах поетів та письменників, цим і обґрунтовується **актуальність** теми нашого дослідження.

У цій розвідці ми спробуємо розмежувати оцінну лексику художнього твору Р. Даля «Чарлі та шоколадна фабрика» за частинами мови.

По-перше, це іменники, що відображають групу позитивних емоцій практично в будь-якому контексті: *smile, laughter, excitement, love, grin, joy, surprise, fun, happiness, astonishment, pleasure*. По-друге, іменники, що є позитивною оцінною лексикою тільки в даному контексті. В іншому контексті ці іменники можуть виражати не тільки позитивні, але й негативні емоції: «*He's a magician with chocolate! He can make anything – anything he wants! Isn't that a fact, my dears?*» [36] – «Він чарівник з шоколадом! Він може зробити все – все, що він хоче! Хіба це не доказ, дорогі мої?» (Тут і надалі переклад мій – Барлетова Олена); «*Impossible!*» cried Mr Wonka. «*Unthinkable! Inconceivable! Absurd! He could never be made into marshmallows!*» [36] – «Не може бути!» – вигукнув містер Вонка.

«Неможливо! Незбагненно! Абсурд! Він ніколи не може бути зроблений у зефірі!» (Б.О.).

Наступна група, що часто використовується Р. Далем у творі . це прикметники: *great, marvellous, bright, happy, fantastic, brilliant, wonderful*. Досить часто для відображення позитивних емоцій прикметники вживаються в вищому або найвищому ступені порівняння: «*Most of us find ourselves beginning to crave rich steaming stews and hot apple pies and all kinds of delicious warming dishes; and because we are all a great deal luckier than we realize, we usually get what we want – or near enough*» [36]; «*Try a buttercup!*» cried Mr Wonka. *'They're even nicer!*» [36].

Щодо інших частин мови, у тексті також зустрічаються наступні:

дієслова – *cry, shout, smile, laugh, excite, please, enjoy, beam, grin, whisper, adore, love, giggle, delight, intrigue, astonish, perplex;*

прислівники – *beloved, friendly, eagerly, lovingly, brightly, excitedly;*

займенники: *oh, ah, hallelujah;*

дієприкметники: *overjoyed, enraptured, enchanted, bewildered, dazzled;*

вводні слова, словосполучення, речення: *Just imagine that!; good heavens.*

Отже, експресивна лексика твору Р.Далю, проаналізована нами з точки зору морфології, представлена різними частинами мовами: іменниками, прикметниками, дієсловами, займенниками, дієприкметниками тощо. Проте найуживанішими у тексті все ж є іменники та прикметники.

Література

1. Dahl Roald. Charlie and the Chocolate Factory – [Електронний ресурс] – Режим доступу : RoyalLib.com...charlie_and...chocolate_factory.html

Олена Браславець,

студентка 7 курсу факультету філології
та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **Н. В. Павлик,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ФУНКЦІЇ ПЕЙЗАЖНОГО ОПИСУ В ОПОВІДАННЯХ ВАЛЕР'ЯНА ПІДМОГИЛЬНОГО

Сучасна лінгвостилістика характеризується постійною увагою до засобів і форм репрезентації творчої індивідуальності окремого письменника, а також різноманітністю підходів до вивчення художньої мовотворчості авторського стилю. Дослідження присвячене виявленню лінгвостильових параметрів опису в оповіданнях Валер'яна Підмогильного. Увага зосереджується на семантиці та формальному вираженні пейзажу як структурного компонента художнього твору.

Аналіз лінгвістичної літератури засвідчив, що на сьогодні цілковитої єдності думок щодо сутності функціональних типів мовлення (опис, розповідь, роздум), їх визначення і класифікації не існує, що зумовлює **актуальність** наукової роботи. **Мета** статті – з'ясувати функції пейзажного

опису в композиції художнього твору та розкрити внутрішньотекстове навантаження мовних одиниць, що його наповнюють. У процесі аналізу застосовувались метод лінгвістичного опису мовних фактів та семантико-стилістичний метод.

У лінгвістичній літературі опис визначається як композиційно-мовленнєва форма, що характеризується послідовністю відтворення логічних зв'язків між явищами, поняттями, фіксацією зорових спостережень, об'єктивністю викладу тощо. Виділяють такі види опису, як *антропоморфні*, пов'язані з характеристикою людини, *предметні*, *просторово-часові* (пейзаж, інтер'єр тощо) (Т. Насалевич); *події*, пов'язані з описом подій (Г. Солганик). Деякі вчені (О. Калінюк) виділяють опис *персонажа* (портрет), опис *відкритого простору* (пейзаж), опис *закритого простору* (інтер'єр). Крім цього, традиційним є поділ описів на статичні й динамічні.

Пейзаж у наукових джерелах витлумачується як художнє змалювання краєвиду, природи, будь-якого незамкнутого простору зовнішнього світу і вважається одним із важливих композиційних елементів художнього твору [1, с. 195; 2, с. 542]. В обстежених оповіданнях Валер'яна Підмогильного [3] простежується тенденція до багатофункціональності виявлених пейзажних описів. Зокрема:

1) пейзажі слугують маркерами місця і часу дії, наприклад: *Ранком несподівано засіявся густий, дрібненький дощик. Місто одразу поменшало, мов будинок присунувся до будинку, вулиці поскручувалися, ніби були паперові, а люди забігали попід стінами. Тільки дерева підскочили одразу і зробились помітні серед сірого моря каменю. Вони розправляли галуззя, придушене раніш шарами липкого пилу та роз'їдене отруйним повітрям міста* [«Собака», с. 113];

2) вони виступають у ролі сюжетної мотивації, є одними із чинників композиції, наприклад: *Осілля дрібненька мряка не хитаючись доносила відгомони далеких гармат і лягла на обличчя холодним мереживом. Каміння довгих вулиць було туманне й пустельне. На розі витягся припушений краплинками труп вершника в обіймах коня – і нікого цікавих. Був перший день перемоги й нової влади* [«Третя революція», с. 216];

3) пейзажні описи виконують психологічну функцію, тобто стають виразниками психологічного стану героя, наприклад: *Спереду дивилась на них снігом вкрита рівнина, велична, як влада. Люди йшли, сунулись уперед, а вона відходила назад спокійно й задумливо. Рівнина мовчала; жодного звуку не було чути, люди ступали тихенько й не розмовляли, щоб не порушити тиші...* [«Гайдамака», с. 44];

4) пейзаж як форма вияву авторського світобачення, наприклад: *Літній вечір падав швидко... На землі розлягалися сірі тіні й сягнули серпанками до неба. Разом із тінями котився вечірній сум, стелився холодним мереживом на вулицю й на душу. Сонце повело з собою сміх за далекий обрій, і земля лишилась, як випитий келих* [«Сонце сходить», с. 199].

Серед вербальних одиниць письменником актуалізуються лексичні засоби (локативи, фауноніми та флоризми, гідроніми, сенсоризми,

колоризми тощо, без яких неможливо уявити словесне змалювання краєвиду), описові та оцінні прикметники, тропи тощо.

Отже, пейзажний опис в ідіостилі Валер'яна Підмогильного виступає функціонально значущим чинником сюжетної організації його оповідань, що не лише конкретизує зоровий образ, а й посилює емоційне напруження розповіді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – Т. 2. – 624 с.
2. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів [та ін.]. – К.: ВЦ «Академія», 1997. – 752 с.
3. Підмогильний В. П. Оповідання. Повість. Романи / Валер'ян Підмогильний. – К.: Наук. думка, 1991. – 800 с.

Брой Ірина,
студентка 4 курсу
Факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **В.В. Богдан,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ВЖИВАННЯ ПАРЦЕЛЯЦІЇ В РІЗНИХ ТИПАХ ДИСКУРСУ

Протягом усього періоду розвитку мови діє безперервний процес взаємодії розмовного й письмового мовлення. Проникнення елементів розмовного мовлення в літературно-писемне призводить до певних відхилень від стандартизованої норми, які мають місце не тільки на лексичному, але й на граматичному рівнях. Одним з подібних порушень стандартних синтаксичних структур є явище мовного членування – парцеляція. Отже, мова є динамічною системою, яка знаходиться в процесі постійного розвитку і потрапляє під вплив різних факторів об'єктивної дійсності та суб'єктивного світосприйняття.

Явище парцеляції стало активно вивчатися лише в другій половині ХХ ст. в радянському мовознавстві – передусім у славистиці, а також у германистиці. Однак, незважаючи на наявність значної кількості спеціальних праць на матеріалі української (Л.І. Конюхова), російської (Ю.В. Ванніков, В.В. Бабайцева), англійської (В.В. Богдан), німецької (О.В. Пустовар) та інших мов, питання щодо її когнітивно-комунікативних витоків ще й досі не знайшло свого повного вирішення. Не знайшло також свого всебічного висвітлення й використання парцеляції в різних типах дискурсу, що й обумовило *актуальність* нашого дослідження.

Мета дослідження – виявити й проаналізувати з точки зору структури та функціональних особливостей парцельовані структури в різних типах дискурсу.

Методи дослідження: *описово-аналітичний* (для інвентаризації, зіставлення й пояснення структурно-семантичних і функціональних

властивостей досліджуваних одиниць); методи *порівняння, синтезу та трансформаційний* (для встановлення структурно-семантичної й функціонально-синтаксичної варіативності парцельованих речень (ПР) і приєднувальних конструкцій); *контекстологічного аналізу* (для уточнення структури, семантики та визначення функцій ПР, а також методи *протиставлення, опитування інформантів* – волонтерів Корпусу миру США (для одержання об'єктивних результатів).

Парцеляція (від франц. *parcelle* – частка) – стилістичний прийом (в іншій інтерпретації – стилістична фігура), суть якого полягає в такому розчленовуванні єдиної синтаксичної структури речення, при якому вона втілюється не в одній, а в декількох інтонаційно-сміслових мовленнєвих одиницях, або фразах. Фраза, в якій реалізується структурно домінуюча частина речення, називається базовою (головною). Фраза, в якій реалізується структурно залежна (відчленована) частина речення, називається парцелятом [1; 2; 3].

(1) At 5:00 p.m., Samantha received a long e-mail that included the names of ten nonprofits... Marshkeepers in Lafayette, Louisiana. The Pittsburgh Women's Shelter. Immigrant Initiative in Tampa. Mountain Legal Aid Clinic in Brady, Virginia. The Euthanasia Society of Greater Tucson. A homeless organization in Louisville. Lake Erie Defense Fund. And so on. (John Grisham).

(2) 'Fit ten Englishmen into a Frenchman's little finger.' Another hiatus. 'Not oil. Pigment. All shit. If it's any good. Merde. Human excrement. Excrementum (John Fowles).

За результатами нашого дослідження, найактивніше парцеляція використовується в художньому дискурсі, який активно вбирає в себе істотні властивості інших типів і видів мовленнєвої діяльності.

Для розмовного дискурсу також дуже характерні специфічні, чітко окреслені ознаки, які відрізняють його від інших жанрово-мовленнєвих феноменів (стисність, еліптичність).

Застосування парцельованих висловлень у публіцистичному дискурсі пояснюється, перш за все, одним з його головних завдань – впливати на свідомість адресата, донести до нього в стислій сконцентрованій формі основну думку адресанта і, отже, змусити адресата діяти в потрібному напрямку. Зазначений фактор пояснює високий рівень використання абзацної парцеляції, де кожна наступна ланка ланцюга (парцелят) може матеріалізуватися в окремому абзаці, що ще більше акцентує на них увагу й сприяє посиленню прагматичного впливу на читача.

Для наукового стилю використання парцельованих висловлень не є типовим, що пояснюється необхідністю для науковця висловлювати свої думки повними логічно оформленими реченнями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богдан В. В. Синтактика, семантика, прагматика англомовних приєднувальних конструкцій і складних речень з підрядним зв'язком : монографія / В. В. Богдан. – Донецьк : «ЛАНДОН-XXI», 2011. – 263 с.

2. Конюхова Л. І. Явище парцеляції в мові сучасних засобів масової комунікації : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Л.І. Конюхова – Львів, 1999. – 17 с.

3. Пустовар О. В. Номінативний і комунікативний аспекти парцеляції в сучасній німецькій мові : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / О. В. Пустовар – Донецьк, 2006. – 226 с.

Юлія Васильченко,
студентка 5 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **О. А. Сопіна,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ АМБІВАЛЕНТНИХ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ ЛЮБОВІ ТА НЕНАВИСТІ В МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ (на матеріалі роману Ф. Достоєвського «Гравець»)

На сучасному етапі в аспекті антропологічної парадигми питання про мовні засоби вираження психічних станів людини посідає одне з ключових місць у науці. Останнім часом збільшилась кількість робіт дослідників, які вивчають психічні стани в області лінгвокультурології, психолінгвістики, концептології, емотіології (О. Кубрякова, А. Вежицька, М. Красавський, М. Шаховський, А. Кляйнберг, Р. Уілсон та ін.). Однак когнітивний аспект вербалізації психічних станів залишається недостатньо вивченим, що обумовлює **актуальність** даної наукової розвідки.

Метою дослідження є вивчення засобів, які номінують та описують психічні стани любові та ненависті, а також різні їхні модифікації в російській мові.

Матеріалом для нашого **дослідження** слугував роман «Гравець» Ф. Достоєвського [1].

В лексикографічних джерелах психічні стани дефінуються як «емоційно насичені, виникають під впливом життєвих обставин, стану здоров'я, ряду інших факторів. Психічні стани, як й інші **психічні** явища, існують у вигляді переживань, ідей у **свідомості** людини та в тій частині психіки, яку називають **несвідоме**» [2]. Емоційні стани можуть бути представлені в художньому тексті як прямою номінацією, так і безпосереднім вираженням, словесним описом положення, особливостей мовлення чи голосу, погляду й под.

Залежно від змісту, який розкриває внутрішнє психічне життя героїв, у романі Ф. Достоєвського «Гравець» актуалізуються психічні стани, що представляють емоції та почуття (наприклад, *страх, стид, любов, ненависть, презренье* й т.п.), відчуття та сприйняття (*утомление, хандра, уверенность, неуверенность*) і мислення (*раздумье, задумчивость* тощо).

Одним із домінуючих амбівалентних психічних станів людини у Ф. Достоєвського є **любов** та **ненависть**, які у романі «Гравець» складають 40% від загальної кількості проаналізованих станів та репрезентуються наступними лексемами:

1. **Любов:** <...> *Но странно, вдруг, теперь, только что он уселся и уставился на меня своим пристальным оловянным взглядом, во мне, неизвестно почему, явилась охота рассказать ему все, то есть всю мою **любовь** и со всеми ее оттенками...* [1, с. 274]; <...> *Любопытно и смешно,*

сколько иногда может выразить взгляд стыдливого и болезненно-целомудренного человека, тронутого любовью, и именно в то время, когда человек уж, конечно, рад бы скорее сквозь землю провалиться, чем что-нибудь высказать или выразить, словом или взглядом... [1, с. 11].

2. **Любити:** Я люблю без надежды и знаю, что после этого в тысячу раз больше буду любить вас [1, с. 17]; <...> *Eh bien, за то, что ты такой, я тебя буду все это время любить* и не сделаю тебе ни одной неверности... [1, с. 70].

3. **Закохатися:** Бедный генерал, он погиб окончательно! **Влюбиться** в пятьдесят пять лет, с такою силою страсти, – конечно, **несчастье**. Прибавьте к тому его вдовство, его детей, совершенно разоренное имение, долги и, наконец, женщину, в которую ему пришлось влюбиться [1, с. 10].

4. **Ненависть:** <...> *Странно как-то было выражение ее лица; не понравилось мне это выражение! Не ошибусь, если скажу, что в нем была ненависть* [1, с. 63].

5. **Відраза:** – Это все вздор, – сказала она с отвержением, перебивая меня [1, с. 14]; – Какая грязь! – воскликнула она с отвержением [1, с. 17].

6. **Не любити:** Если бы даже она и **не любила** меня несколько, все-таки нельзя бы, кажется, так топтать мои чувства и с таким **пренебрежением** принимать мои признания [1, с. 56] та ін.

Висновок. У романі Ф. Достоевського «Граєць» психічні стани любові та ненависті складають деяку єдність і можуть одночасно сполучатися в одній людині при амбівалентному відношенні до іншої людини, що відображає національну картину світу російської культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Достоевский Ф. М. Игрок : [роман] / Ф. М. Достоевский. – СПб. : Лениздат, 2012. – 79 с.

2. Психічні стани // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Психічний стан](https://uk.wikipedia.org/wiki/Психічний_стан).

Вікторія Васильців,

студентка 4 курсу

Факультету філології та соціальних комунікацій

наук.керівник: **М.Ю.Чикіль,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ЭМОЦИОНАЛЬНЫЕ ОЦЕНОЧНЫЕ ЗНАЧЕНИЯ В ОПИСАНИЯХ ПРИРОДЫ В ТЕКСТЕ РОМАНА И. С. ТУРГЕНЕВА «НАКАНУНЕ»

Исследования последних десятилетий уделяют особое внимание вопросам вербализации эмоционально-чувственной сферы человека. Изучение эмоций в рамках лингвистики вполне очевидно, поскольку человек в современной парадигме исследований рассматривается не только как существо разумное, но и чувствующее.

Средства реализации оценочных значений представлены во многих лингвистических работах (Н. Авганова, Ю. Апресян, Н. Арутюнова, И. Арнольд, А. Ахманова, А. Вежбицкая, Е. Вольф, Т. Космеда, А. Папина, Ю. Степанов, И. Стернин, R. Hare, N. Chomsky, R. Perry).

Актуальность данного исследования определена необходимостью анализа вербализации эмоциональных оценочных значений в художественных текстах.

Цель нашего исследования – проанализировать оформление эмоциональных оценочных значений в описаниях природы в тексте романа И. С. Тургенева «Накануне».

Термин *эмоциональная оценка* образован от латинского *emovere* – «возбуждать, волновать чувства, эмоциональный, эмоция» [1, с. 220]. А. Ф. Папина считает, что положительные и отрицательные оценки со значением эмоции могут быть выражены абсолютной и сравнительной формами, модальными словами, вводными словами, логическим ударением и порядком слов [3, с. 270].

Нами были проанализированы 40 микротекстов – описаний природы, в которых были выявлены 140 случаев реализации эмоциональных оценочных значений. Духовный мир героев романа «Накануне» проявлен и через характер восприятия природы. Для Андрея Берсенева природа выполняет функцию зеркала, она отражает его внутреннее состояние. И природе, и Берсеневу свойственны состояния безмолвия, тишины. Герой воспринимает пейзаж как аналогичную себе сущность: «Заметил ли ты, – начал вдруг Берсенева, помогая своей речи движениями рук, – какое **странное чувство возбуждает в нас природа?** Все в ней так полно, так ясно, я хочу сказать, так удовлетворено собою, и мы это понимаем и **любимся** этим, и в то же время она, по крайней мере, **во мне, всегда возбуждает какое-то беспокойство, какую-то тревогу, даже грусть**» [4, с. 7]. Всматриваясь в природу, как в зеркало, герой обретает смысл бытия – жить, «сочувствуя» природе, и используя духовную энергию, которая дается мирозданием, трудиться во имя окружающих людей.

Шубин воспринимает ее немой, бездушной, не способной на чувства, в отличие от человека: «Гм, – возразил Шубин, – я тебе скажу, Андрей Петрович, отчего все это происходит. Ты **описал ощущения одинокого человека**, который не живет, а только смотрит да млеет. Чего смотреть? Живи сам и будешь молодцом. **Сколько ты ни стучись природе в дверь, не отзовется она понятным словом, потому что она немая. Будет звучать и ныть, как струна, а песни от нее не жди. Живая душа – та отзовется, и по преимуществу женская душа.** А потому, благородный друг мой, советую тебе запастись подружкой сердца, и все твои тоскливые ощущения тотчас исчезнут. Вот что нам «нужно», как ты говоришь» [4, с.7].

Описания природы и чувств человека в тексте романа содержат эмоциональные оценочные значения, репрезентированные различными языковыми средствами: олицетворениями *немая природа, природа не отзовется, природа будет звучать и ныть*, метафорическими сравнениями *ныть, как струна, а песни от нее не жди*, именами существительными и именами прилагательными, обозначающими эмоции

человека чувство, беспокойство, тревога, грусть, тоскливые ощущения, глаголами: *возбуждает, любимся.*

Проведенный анализ позволяет сделать следующие выводы: И.С. Тургенев показывает сложную духовную природу героев. Индивидуальность героев выражена в характере восприятия ими природного мира; в тексте романа репрезентированы позитивные и негативные эмоциональные оценочные значения, оформленные различными средствами языка, среди которых преобладают лексические (70%).

ЛИТЕРАТУРА

1. Ильинская Л.С. Латинское наследие в русском языке. Словарь-справочник / Л. С. Ильинская. – М. : ГЛОССА-ПРЕСС, 2003. – 400 с.
2. Маслова В. А. Лингвистический анализ экспрессивности художественного текста : Учебн. пособие / В. А. Маслова. – Минск : Вышейшая школа, 1997. – 156 с.
3. Папина А.Ф. Текст : его единицы и глобальные категории : учебник для студентов – журналистов и филологов / А. Ф. Папина. – М. : Едиториал УРСС, 2002. – 368 с.
4. Тургенев И.С. Накануне / И. С. Тургенев. – М. : Худож. лит., 1979. – 334 с.

Наталья Гречко,
студентка 3 курсу
Факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **В. А. Ницета,**
к.пед.н., доцент, докторант (ХДУ)

РИТОРИКА ТА ЇЇ ГУМАНІТАРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Актуальність проблеми. Нині в теорії науки й практичній педагогіці та методиці утверджується думка про те, що риторика є гуманітарною наукою, “наукою про дух”, що має потужний потенціал у гуманітарному просторі наукового пізнання, і обґрунтування цієї тези є актуальною проблемою.

Мета дослідження – обґрунтування гуманітарного потенціалу сучасної риторики.

“Науки про дух” обґрунтував і дослідив В. Дільтей (1883 р.), і логічним продовженням цього методологічного обґрунтування є праці М. Бахтіна, який, виходячи з діалогічного характеру людського буття, розробив філософські основи гуманітарних наук.

За М. Бахтіним, особистість у процесі пізнання середовища об’єктів розкриває в речовій сфері “потенційне слово”, змушує їх “заговорити” і тим перетворює об’єкти пізнання у свій смисловий контекст. Отже, об’єкт пізнання піддається сигніфікації й може впливати на особистість, але для

цього він має розкрити свій смисловий потенціал, ставши словом, долучившись до словесно-смислового контексту [2, с. 387, 390–391].

У гуманітарних науках, предметом яких є виразне буття, що говорить [1, с. 228], відповідно до висновків М. Бахтіна, об'єктом пізнання виступає інший суб'єкт (суб'єктивована дійсність). Цей суб'єкт у процесі пізнання себе має сприйматися саме як суб'єкт, який не безголосий, який говорить. Отже, пізнання суб'єктивованої дійсності в гуманітарних науках може бути лише діалогічним (у процесі пізнання суб'єкт, який пізнає, вступає в діалог із суб'єктом пізнання) [2, с. 383].

Обґрунтувавши діалогізм як базис гуманітарного осягнення світу, частиною і в той же час загальним для гуманітарних наук М. Бахтін вважав слово, текст: між текстами існує діалогічний контакт, і в цьому діалозі відбувається пізнання особистостями себе як творців текстів за умови їх "вільного самооткровення", при чому тут "пізнання спрямоване на індивідуальне і критерієм виступає не точність пізнання, а глибина проникнення" – саме так філософ розумів діалог особистостей [1, с. 227; 2, с. 384].

Як і В. Дільтей, розуміння в гуманітарних науках М. Бахтін визнавав головним елементом у тріаді "переживання – вираження – розуміння". Розглядаючи проблему розуміння, філософ вважав за необхідне розчленувати розуміння на окремі акти, які в "дійсному реальному, конкретному розумінні ... нерозривно злиті в єдиний процес розуміння, але кожен окремий акт має ідеальну смислову (змістову) самостійність і може бути виділений з конкретного емпіричного акту": 1) психофізіологічне сприйняття фізичного знака; 2) узнання, розуміння його повторюваного (загального) значення в мові; 3) розуміння його значення в певному контексті; 4) активно-діалогічне розуміння (суперечка-згода), включення в діалогічний контекст, оцінювальний момент у розумінні й ступінь його глибини й універсальності [2, с. 381]. Отже, за висновком М. Бахтіна, у гуманітарних науках як сфері мовлення, у якій існує "проблема свого й чужого слова", розуміння – це "перетворення чужого у «своє-чуже»" [2, с. 390].

Відповідно до сучасної систематизації наук за онтологічними об'єктами їх дослідження А. Соколова [3, с. 222–223] існує чотири таких об'єкти: 1) природа, придатна для відчуття; 2) смисли, що осягаються умоглядно, абстрактно; 3) особистісний психологічний світ; 4) соціальна реальність. Зазначенні комплекси перетинаються один з одним, створюючи підкомплекси інтегральних стикових наук

Згідно з типологією онтологічних об'єктів наукового дослідження риторика вивчає смисли, що осягаються умоглядно, абстрактно (зокрема, відображення моделей світу у свідомості комунікантів), особистісний психологічний світ (процеси пізнання об'єктів реальності, що знаходять своє світоглядне відображення у свідомості людини й виражаються у слові, мовленні), аспекти соціальної реальності (механізми оперування ідеями й розкриття в мовленні смислів і змісту в процесі соціально-комунікативної взаємодії). Отже, риторика – гуманітарна наука, що відноситься також і до культурологічного підкомплексу наукового знання.

Висновок. Гуманітарний потенціал риторики полягає у вивченні цієї дисципліною людини в процесі життєздійснення та життєтворчості, духовного світу особистості; у формулюванні законів і закономірностей впорядкування мовленнєвої поведінки особистості з метою організації ефективної й оптимальної міжсуб'єктної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М. Автор и герой : к философским основам гуманитарных наук : [сборник] / Михаил Бахтин. – СПб. : Азбука, 2000. – 336 с.
2. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / Сост. С. Г. Бочаров. – Изд. 2-е. – М. : Искусство, 1986. – 445 с.
3. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации : учеб. пособ. / А. В. Соколов. – СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2002. – 461 с.

Гречко Наталя

Бердянський державний педагогічний університет
науковий керівник – ст. викл. Шевчінська Т. Ю.

СЕМАНТИКО-СЛОВОВІРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОЦІННИХ АНТРОПОНІМІВ

Оцінний антропонім – це ім'я людини (особове ім'я, прізвище та прізвисько), лексичне тло якого містить оцінний компонент властивостей.

Актуальність дослідження зумовлена лінгвокультурологічним підходом до вивчення семантико-словотвірного і функційно-стилістичного потенціалу оцінних антропонімів, які формують значний прошарок англійської лексики. Значна кількість лінгвістичних досліджень з проблем семантики, структури і функціонування антропонімів у текстовому просторі, а також публікації спеціалізованих антропонімічних словників та довідників свідчать про те, що дослідження антропонімів у семасіологічному напрямі залишається і досі актуальним.

Питанням про походження та утворення прізвищ в англійській мові займалася досить велика кількість вчених, науковців, дослідників. Теоретична структура та значення власних імен базується на працях О.А. Леоновича, В.А. Ніконова, Н.В. Подольської, Т.І. Семенова, В.Е. Сталтмане, О.В. Суперанської, Г. Беррі, Г. Сренсена, В. Ніколайзена, які в свою чергу подають не тільки сухий виклад теоретичного матеріалу, а й нові класифікації прізвищ за ознаками, утворенням та походженням [2, 98]. Проте не зважаючи на значну кількість праць, присвячених вивченню власних найменувань, необхідно все ж таки детальніше проаналізувати особливості їхньої семантики. Звернути увагу на значний прошарок англійських прізвищ, які несуть в своєму значенні фізичні або фізіологічні значення. Тому, **метою** дослідження є встановлення та опис семантичних особливостей антропонімів, які утворенні від назв людей за їхніми особистими властивостями, за даними англійської історичної антропонімії. Досягнення цієї мети, передбачає вирішення таких **завдань**: 1) обґрунтувати теоретичні дослідження щодо семантики оцінних антропонімів,

визначити специфіку їхнього значення; 2) виявити основні мотиви надання прізвища та встановити роль особистісного компонента в них; 3) на основі досліджень з етимології прізвищ англійської мови, створити класифікацію щодо фізичних та фізіологічних особливостей людини, що стали першоосновою для формування прізвища.

Прізвище – це спадкове офіційне найменування, яке вказує на належність людини до певної сім'ї. У кожного народу склалася своя система прізвищ, яка формувалася під впливом як лінгвістичних, так і екстралінгвістичних факторів. Генетично пов'язані з апелятивною лексикою, прізвища так або інакше віддзеркалюють різні сторони й умови життя народу – оточуючу природу, повсякденну працю, побут, суспільно-політичні й економічні особливості, взаємозв'язки з іншими народами, психічний склад, світогляд.

Система сучасних англійських прізвищ складалась протягом багатьох століть і своїми коренями сягає в далеке минуле. Мовознавці вважають, що в Англії прізвища почали усядковуватися на початку XII ст. Цей процес протікав інтенсивніше протягом XIII-XIV ст., і до початку XV ст. прізвиська стали спадковими найменуваннями повсюди, серед усіх верств населення Англії. У XI-XII ст. найпоширенішими чоловічими іменами були *William, Robert, Ralph, Richard*. В кінці XIV ст. ім'я *John* було приблизно у 25% всього чоловічого населення Англії [1, 129].

Аналіз сучасних англійських прізвищ, передбачає дослідження етимології тих прізвищ, які лягли в їх основу. Цікавою категорією англійської антропонімії є прізвища, що відображають біологічні особливості людини. В англійській мові цей семантичний клас становить приблизно 49,5% від загальної кількості прізвищ [1, 130]. Вони в своїй більшості походять від прізвищ, які характеризували своїх носіїв з найбільш примітним фізичним або духовним якість, наприклад:

- зріст: *High* (в перекладі з англ. – високий), *Large* (в перекладі з англ. – великий), *Long* (в перекладі з англ. – довгий);
- будова тіла: *Stout* (в перекладі з англ. – гладка людина), *Thick* (в перекладі з англ. – вгодвана людина);
- зачіска і колір волосся: *Blacklock* (в перекладі з англ. – людина з чорнявим волоссям, наче вугілля).

Лінгвокультурологічне дослідження англійського оцінного антропонімікону виявляє особливості світогляду мовців, який відбивається у вигляді ментальних моделей і фіксується у мовній картині світу.

Отже, досліджуючи характерні особливості прізвищ англійців, історію їх виникнення, доцільно зауважити, що поставлену мету було реалізовано крізь призму особистих фізичних або фізіологічних властивостей людини, які становлять окремий, широкий пласт антропонімікону англійської мови.

Література:

1. Рыбакин А. И. Словарь английских личных имен / А. И. Рыбакин. – М.: Русский язык, 1989. – 221 с.

2. Шеремет Л. Г. Значение и стилистический потенциал английских имен собственных (именования людей) : дис. ... кандидата филол. наук : 10.02.04 / Л. Г. Шеремет. – Л., 1984. – 198 с.

Галина Гулова,
студентка 5 курсу
Факультету філології та соціальних комунікацій
наук.керівник: **М.Ю.Чикіль,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ВЕРБАЛИЗАЦИЯ СЛУХОВЫХ ОЦЕНОЧНЫХ ЗНАЧЕНИЙ В ТЕКСТАХ РАССКАЗОВ А. П. ЧЕХОВА

Оценка – это непосредственная или опосредованная реакция говорящего (субъекта) на наблюдаемые, воображаемые, воспринимаемые органами его чувств действия, признаки, признаки признаков реальных объектов, объектов внутреннего и внешнего мира говорящего [3, с. 267].

Актуальность исследования определена необходимостью изучения текстовой категории оценки на конкретном языковом материале, а именно, в текстах рассказов А. П. Чехова.

Цели нашего исследования: изучить проблему выделения текстовой категории оценки в современной лингвистике, проанализировать языковое оформление слуховых оценочных значений в текстах рассказов А. П. Чехова.

Метод исследования – описательный и прием симптоматической статистики.

Сенсорные оценки основываются на ощущениях пяти органов чувств человека: слуховых (звуковых), зрительных, органов осязания (тактильных), обоняния и вкуса. Арутюнова Н. Д. выделяет сенсорно-вкусовые слова, Т. А. Космеда не включает данный вид оценки в свою классификацию [2].

Термин «сенсорный» восходит к латинскому – *sensum*, что значит «чувство, ощущение, восприятие, понимание, настроение» [1, с. 291]. Вслед за Папиной А. Ф., мы выделяем среди сенсорных следующие оценки: зрительную, слуховую (звуковую), оценку органов обоняния, вкусовую и оценку органов осязания (тактильную) [3, с. 274]. Таким образом, сенсорная оценка – это оценка, отражающая непосредственную реакцию пяти органов чувств на различные объекты действительности.

В текстах рассказов А. П. Чехова были выявлены и проанализированы 145 микротекстов, содержащих слуховые оценочные значения.

Слуховая оценка представлена достаточно большим количеством примеров. Средством оформления указанных оценочных значений служат глаголы: *Послышались торопливые шаги, и в комнату вошла девушка лет шестнадцати, в простом ситцевом платье и в белом платочке* [4, с. 278]; междометия: *Возле ходил хохол в длинной жилетке и в широких*

шароварах, хлопал бичом и кричал таким тоном, как будто хотел подразнить лошадей и похвастать своею властью над ними:

– **А-а-а, окаянные! А-а-а...нету на вас холеры! Боитесь?** [4, с. 234].

Слуховая оценка в текстах рассказов А. П. Чехова часто репрезентирована при помощи звукоподражаний: **Вдруг раздались странные звуки, те самые, которые Королев слышал до ужина. Около одного из корпусов кто-то бил в металлическую доску, бил и тотчас же задерживал звук, так что получались короткие, резкие, нечистые звуки, похожие на «дер... дер... дер...».** Затем полминуты тишины, и у другого корпуса **раздались звуки, такие же отрывистые и неприятные, уже более низкие, басовые – «дын... дын... дын...»** [4, с. 315].

Слуховые оценочные значения в текстах рассказов А. П. Чехова переплетаются с другими оценочными значениями, например, с одоративными: **Убрал чайную посуду, Маша пробежала по ступеням, пахнув на меня ветром, и, как птица, полетела к небольшой, закопченной пристройке, должно быть, кухне, откуда шел запах жареной баранины и слышался сердитый армянский говор.**

Проведенный анализ позволяет сделать следующие **выводы**:

1. Высокочастотными средствами выражения слуховой оценки являются глаголы (110 примеров, 76% всех оценок), междометия и звукоподражания в тексте представлены 35 примерами, что составляет 24% всех слуховых оценок.

2. Проблема изучения оценочных значений на конкретном языковом материале требует дальнейшего решения в современной лингвистической науке.

ЛИТЕРАТУРА

1.Ильинская Л.С. Латинское наследие в русском языке. Словарь-справочник / Л. С. Ильинская. – М. : ГЛОССА-ПРЕСС, 2003. – 400 с.

2.Космеда Т.А. Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики : формування і розвиток категорії оцінки / Т. А. Космеда. – Л. : ЛНУ ім. Франка, 2000. – 350 с.

3.Папина А.Ф. Текст : его единицы и глобальные категории : учебник для студентов – журналистов и филологов / А. Ф. Папина. – М. : Едиториал УРСС, 2002. – 368 с.

4. Чехов А.П. Рассказы. / А.П.Чехов. – М. : Худож. лит., 1976. – 368 с.

Дяченко Катерина,

42 група, факультет філології

та соціальних комунікацій,

Наук. керівник: **Салюк Б. А.**, к.філол.н., доцент (БДПУ)

НАВЧАННЯ ЛЕКСИЦІ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗНЗ

Лексика є одним з найважливіших аспектів у вивченні іноземної мови, адже вона лежить в основі навчання іншим сторонам і видам мовної діяльності. Донедавна граматика і фонетика найчастіше вивчалися

паралельно з лексикою та ізольовано від неї. Одним із важливих прогресивних принципів сучасної методики навчання іноземної мови вважається саме органічний зв'язок лексичної сторони мови зі звуковою та граматичною.

Крім загальних особливостей лексики як матеріалу мови, існують особливості словникового складу мови, що вивчається. Наприклад, характерною особливістю англійської лексики є багатозначність і омонімія. Цілком очевидно, що методика навчання лексиці повинна враховувати специфіку конкретної мови.

Тож, гостро постає необхідність пошуку таких засобів навчання, які б найефективніше сприяли засвоєнню і збереженню лексичних одиниць в пам'яті учнів протягом довгого часу і створювали потенційні можливості для виклику необхідних лексичних одиниць відповідно мовній задачі, стратегії і тактиці говоріння.

Мета роботи полягає у виявленні теоретичних і практичних аспектів формування лексичної компетенції в учнів. Для реалізації поставлених завдань були використані наступні методи дослідження:

- ✓ аналіз педагогічної та методичної літератури з даної проблеми;
- ✓ спостереження за навчальним процесом у період педагогічної практики.

Теоретико-методологічною базою дослідження є положення, розроблені в наукових працях з психології навчання іноземним мовам (А. А. Леонтьєв, І. О. Зимня), англійської фразеології (М. М. Амосова, А. В. Кунин, В. П. Жуков), особистісно-орієнтованого підходу до навчання іноземним мовам (І. Бім, Н. Д. Гальскова, Е. Н. Соловова), теорії лексичних вправ (В. А. Бухбіндер, П. Б. Гурвич, Є. І. Пасов) та інші.

Тож, лексика потрібна як для продукування мовлення (говоріння, письмо), так і рецептивної діяльності (аудіювання, читання). Найголовніше в процесі вивчення іноземної мови – знання слів (тобто постійне розширення лексичного запасу) і вміння ними користуватися в спілкуванні (тобто вміння говорити). Відповідно існують такі основні засади вивчення іноземних слів:

- ✓ використання можливостей підсвідомості;
- ✓ регулярність;
- ✓ наявність відповідного емоційного фону;
- ✓ поступовість;
- ✓ зв'язок іноземних слів з будь-якими образами рідної мови;
- ✓ правильне визначення навчального навантаження;
- ✓ повторення;
- ✓ використання нових слів у мові;
- ✓ запам'ятовування контексту вживання слова;

регулярне повторення нових слів [4, 21].

Основна увага в засвоєнні лексики має бути приділена не запам'ятовуванню ізольованих слів, що не сприяє кількісному збільшенню активної лексики, а формуванню вміння оперувати вже засвоєною, причому необхідно підбирати найбільш уживані для учнів мовні ситуації. У цьому випадку ефективними є безперекладні шляхи семантизації.

Отже, планування роботи з лексичними одиницями на уроці вимагає ретельного аналізу вчителем особливостей кожної з них, їх форми (фонетичної, графічної, структурної, граматичної), значення, особливостей вживання у мовленні, вибір адекватних прийомів організації, ознайомлення, тренування і застосування у процесі спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бухбіндер В. А. Основи методики викладання іноземних мов / В. А. Бухбіндер. – К. : Вища школа, 1986. – 253 с.
2. Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика / Н. Д. Гальскова. – М. : Академия, 2007. – 384 с.
3. Жилко Н. М. Організація лексичного матеріалу на етапі його первинного засвоєння у процесі навчання читання / Н. М. Жилко // Методика викладання іноземної мови. – 1992. – № 2. – С. 89–93.
4. Рахманов И. В. Некоторые теоретические вопросы методики обучения иностранным языкам в средней школе / И. В. Рахманов. – М. : Просвещение, 1991. – 272 с.

Живогляд Тетяна,

студентка 4 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **Олійник Е.В.**

к. філол. н., доцент (БДПУ)

СЕМАНТИКА ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ КОМПОНЕНТОМ ЗАПЕРЕЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Посилення інтересу науковців до проблем лінгвістики тексту зумовлює необхідність розгляду питань, пов'язаних з функціями і текстотворчими можливостями фразеологічних одиниць у художньому мовленні. Вивчення фразеології з погляду виконуваних фразеологічним складом основних функцій мови в конкретних умовах дозволяє повніше розкрити особливості самих фразеологічних одиниць і того середовища, в яке вони потрапляють. Питанням функціонування фразеологічних одиниць присвячені роботи В.В. Виноградова, Б.О. Ларіна, С.І. Ожегова.

Актуальність дослідження полягає в тому, що до сьогодні не має фронтального опису лексико-семантичних особливостей фразеологічних одиниць з компонентом заперечення в українській мові.

Метою дослідження є опис семантичних груп фразем із компонентом заперечення в українській мові.

У роботі використовуємо описовий **метод** дослідження та елементи компонентного аналізу.

Використання фразеологізмів для вираження заперечного змісту є природним і продуктивним явищем унаслідок того, що заперечення пов'язане з комунікативним впливом, спрямованим на відхилення певної думки чи припущення, її негативну оцінку, а фразеологічні одиниці дають змогу увиразнити й посилюють цей вплив. Не випадково дослідники

констатують кількісну перевагу негативно конотованих фразем над позитивно маркованими [1, с. 87].

Із «Фразеологічного словника української мови» за редакцією В. Д. Ужченка та Д. В. Ужченка ми вилучили фразеологічні одиниці з компонентом заперечення. Серед обраного для аналізу матеріалу виділяємо такі тематичні групи фразеологізмів:

1) з функцією вираження небажання людини вступати в розмову або продовжувати її: *не витягнеш [(обценьками) не вирвеш] слова з кого і б/д.* – хто-небудь мовчазний, не хоче або не любить говорити [2, с. 174]; *слова не промовити* – бути мовчазним [2, с. 174]; *не може (не могло) бути [ї] мови про що* – не варто й думати чи говорити про щось [2, с. 102];

2) з функцією вираження гніву, незадоволення людини будь-чим: *не гладити / не погладити по голівці (по голові) кого і б/д.* – не потурати кому-небудь, притягати до відповідальності [2, с. 24]; *не вартий (варт) нігтя (мізинця) чийого* – нікчемний, набагато гірший порівняно з іншими [2, с. 109]; *нога не ступить (не буде і т. ін.) чия, до кого, куди, де* – хто-небудь погрожує, що більше не прийде до кого-небудь або кудись [2, с. 115];

3) з функцією вираження поведінки людини: *і в вус не думи* – бути байдужим до всього, не турбуватися ні про що [2, с. 23]; *мухи не зобидить (не скривдить)* – хто-небудь дуже добрий, сумирний, лагідний [2, с. 105]; *не спускати / не спустити [з] ока ([з] очей) кого, чого; з кого, з чого* – милуватися ким-, чим-небудь [2, с. 121];

4) зі значенням характеристики особистості: *[ї] вода не освятиться(відсвятиться) без кого* – ніщо не обійдеться без кого-небудь [20, с. 18]; *не вартий [ї] [ламаного] гроша ([щербатої] копійки і т. ін.)* – нікчемний, зовсім поганий, ні на що не здатний (про людину) [20, с. 38]; *не до мови* – неприємний (про співбесідника) [2, с. 102]; *не остання спиця в колесі* – той, хто відіграє певну роль у чомусь, займає певне становище [2, с. 179];

5) зі значенням відношення людини до справи: *не за страх, а за совість* – дуже сумлінно [2, с. 181]; *не здригнеться рука чия, у кого* – хтось ні перед чим не зупиниться, не злякається когось, чогось [2, с. 159]; *конем не доженеш (не догнати і т. ін.), з сл. тікати, бігти і т. ін.* – дуже видком [2, с. 69];

6) з функцією нехтуючого ставлення до праці: *душа (серце) не лежить чия (чье) до кого, чого і б/д.* – хто-небудь не має прихильності до кого-, чого-небудь [2, с. 49]; *далеко не заїдеш (не поїдеш) на кому, на чому* – багато не досягнеш якимось способом [2, с. 54]; *не дбати на подзвін (на подзвіння), заст.* – ні про що не турбуватися [2, с. 137];

Отже, фразеологічні одиниці становлять потужний і продуктивний ресурс для трактування заперечення в українській мові. Порівняно з іншими засобами, вони є функціонально специфічнішими, прагматично яскравішими і комунікативно дієвішими. Фразеологізми реалізують заперечення переважно в комплексі з іншими значеннями та емоціями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Селіванова О. О. Нариси з української фразеології (психологнітивний та етнокультурний аспекти) / Олена Селіванова. –

Черкаси, 2004. – 134 с.

2. Ужченко В. Д. Фразеологічний словник української мови / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К. : Освіта, 1998. – 224 с.

Анастасія Єсіпова,

студентка 2 курсу

Факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **В. Ф. Загороднова,**

док. пед. наук, професор (БДПУ)

КОД КУЛЬТУРИ – БАЗОВЕ ПОНЯТТЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Актуальність. Ідея зв'язку мови й культури виникла ще у XVIII ст., але цілеспрямована розробка проблеми почалася в XIX ст. В. фон Гумбольдт у своїх працях неодноразово наголошував на тому, що мови є для націй органами їхнього оригінального мислення і сприйняття. Оскільки рівні мови й мовні одиниці, які їм належать, мають різний рівень культурної «наповнюваності» та культурної обумовленості, то постають такі питання: як зберігається культура у людській підсвідомості; як вона фіксується у мові та мовній підсвідомості; як проявляється у фізичній поведінці людини; як проявляється у комунікативній і мовленнєвій поведінці. Відповідь вчені знайшли, розглядаючи питання коду культури і проаналізували на прикладах, як ці коди фіксуються у мовній підсвідомості, мові та проявляються в дискурсі.

На думку В. В. Красних, код культури розуміється як «сітка», яку культура «накидає» на навколишній світ, членує, категоризує, структурує та оцінює його. Коди культури співвідносяться із найдавнішими архетиповими уявленнями людини і своєрідно їх «кодують», формують систему координат, котра містить і відтворює еталони культури [1, с.131 – 132].

Метою дослідження є аналіз культурних кодів як основи формування ціннісних орієнтацій членів суспільства.

Культурний код є ідеальним утворенням, яке «приписує» символам смисли, а символи – це матеріальні об'єкти, які за допомогою певного культурного коду (кодів) перетворюється на носіїв інформації, стають здатними нести «закодовані» повідомлення. Певною мірою культурний код може бути порівняний з ідеєю (породженою певною культурою), яка «закладається» в матеріальний об'єкт і перетворює його на наповнений смислом символ. Культурні коди, надаючи символічного значення об'єктам та явищам, створюють основу для формування уявлень про ціннісну значущість цих об'єктів та явищ для людини [2, с.17].

Основні висновки. Культурні коди, надаючи символічного значення об'єктам та явищам, створюють основу для формування уявлень про ціннісну значущість цих об'єктів та явищ для людини. Саме культурний код виокремлює певний об'єкт із всієї сукупності соціальних об'єктів як такий, що може бути об'єктом ціннісного ставлення до нього. Виокремлення об'єкта

відбувається через створення пов'язаного з ним емоційно забарвленого образу, який має мотивуючу силу [3, с. 492 – 494].

Культурні коди формуються на основі системи прецедентних феноменів, якими часто виступають поширені у певній культурі соціальні міфи і міфологеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дороз В.Ф. Українська мова в діалозі культур / В. Ф. Дороз // Навчальний посібник. – Київ : «Ленвіт», 2010. – С.131 – 133.
2. Рапай К. Культурный код : как мы живем, что покупаем и почему / К. Рапай; пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2008. – С. 17 – 23.
3. Рякін О. М. Код / О. М. Рякін // Енциклопедія кібернетики / [гол. ред. В. М. Глушков]. – К. : Українська радянська енциклопедія, 1973. – С. 492 – 494

Валерія Карбань,

студентка 5 курсу

Факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник : **Т. С. Розумна**

к.пед.н., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПРЕСИВНОСТІ У ТЕКСТІ БРИТАНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ КАЗКИ

Протягом ХХ століття вивчення тексту казки приділялася зростаюча увага як з традиційних літературознавчих, лінгвістичних, психологічних, філософських, етнологічних позицій, так і з точки зору сучасної когнітивної науки. Кінець ХХ століття може вважатися апогеєм популярності даного жанру серед читачів різного віку, оскільки був ознаменований появою одного з найвідоміших англомовних письменниць – Джоан Роулінг.

Проблемам лінгвістики тексту та стилістики присвячені роботи І.Арнольд, М.Бахтіна, О.Воробйової, Т.Воронцової, І.Гальперіна, З.Тураєва, О.Філімонової, роботи С.Адоньєва, В.Анікіна, О.Тройської, М. Липовецького, С.Неклюдова, А.Нікіфорова, В.Проппа, Н.Рошіяну, Т.Цівія присвячені вивченню текстів казок.

Метою дослідження є визначення особливостей створення лінгвістичної експресивності у тексті британської літературної казки. У процесі дослідження використовувалися такі методи: описовий метод, методи аналізу та синтезу, логічний опис опрацьованого матеріалу.

Основним способом створення експресивності в тексті є актуалізація (чи висунення) елементів висловлювання. Загальний сенс цього явища полягає в навмисному підкресленні за допомогою мовних засобів смислових сторін висловлювання і вираженні авторського відношення до них.

До основних синтаксичних експресивних засобів, традиційно відносяться відомі з часів античності тропи й фігури мовлення, використання яких в різних текстах неодноразово досліджувався філологами. Крім тропів і

фігур мови, потенційні можливості експресивного синтаксису включають в себе також парентетичне внесення, однорідні перерахування, синтаксичний паралелізм.

Парентетичні внесення з точки зору загального змісту розглядалися за наступними категоріями: відсилання, екземпліфікація, і уточнення. Уточнюючі парентетичні внесення визначають ставлення автора або персонажа до описуваних явищ: автор перериває основну думку оповідання для того, щоб показати читачеві думку персонажа або дати характеристику вперше згаданого героя наприклад, чарівникові Волдемортові:

Harry had been a year old the night that Voldemort – the most powerful Dark wizard for a century, a wizard who had been gaining power steadily for eleven years – arrived at his house and killed his father and mother [1, с.225].

Англійська літературна казка характеризується високою частотністю перерахувань, елементами яких являються дієслова та іменники; вживанням лінійних перерахувань з полісиндетоним зв'язком; використанням тематичних перерахувань. Повторювані слово в слово або дещо змінені ланцюжки однорідних членів являються типовим явищем для літературної казки. За допомогою перечислення автори літературних казок позитивно чи негативно характеризують здібності персонажа, його дії, вчинки; перерахування в таких випадках виконує характеристичну функцію.

Most grandmothers are lovely, kind, helpful old ladies, but not to his one. She spent all day and every day sitting in her chair by the window, and she was always complaining, grouching, grumbling, griping about something or other [5, с.35].

Вживання паралельних конструкцій для деяких видів казок стає провідною ознакою (наприклад, посилене використання паралельних конструкцій з лексичними повторами в коротких казках) і демонструє стилістичну сутність повтору у всьому його прояві – посилення логічного та емоційного впливу на читача. Крім того, паралелізми служать цілям виділення ключових моментів. У наступному прикладі у вигляді паралельних конструкцій оформлені іронічні зауваження автора з приводу сім'ї Дурслів, ведучої звичайний спосіб життя, в якому, немає місця для чарівних подій. У перший раз автор підкреслює цю думку в самому початку твору, описуючи загальну атмосферу, що панує в сім'ї:

Mr and Mrs Dursley, of number four, Privet Drive, were proud to say that they were perfectly normal, thank you very much [44, с.11].

Отже, у тексті британської літературної казки переважають засоби, засновані на незвичайному функціонуванні елементів мови в тексті (парентетичні внесення, паралелізм, перерахування, полісиндетон). Їх часте вживання обумовлено необхідністю ритмічної організації тексту, а також тим, що, підвищуючи експресивне звучання тексту, вони не ускладнюють сприйняття інформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Rowling J. K. Harry Potter and the Goblet of Fire / J.K. Rowling. – London: Bloomsbury, 2000. – 468 p.
2. Dahl R. The Witches/R. Dahl. – London: Puffin Books, 2001. – 201 p.

Лісогор Анастасія,
студентка 5 курсу
Факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **В.В. Богдан,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ АМЕРИКАНСЬКОГО МОЛОДІЖНОГО СТУДЕНТСЬКОГО СЛЕНГУ

Проблемою вивчення сленгу займалися такі науковці як Балабін В.В., Гальперін І.Р., Маковський М.М., Менкен Г.Л., Партрідж Е., Потятинник У.О., Спірс Р. та інші, але й дотепер не існує ні чіткого визначення терміна *сленг*, ні ґрунтовних висновків щодо його ролі в літературі. Недостатньо приділено уваги й розгляду сленгу як проблеми перекладу, що й обумовлює актуальність цього дослідження.

Метою нашої роботи є аналіз характерних особливостей американського молодіжного студентського сленгу, а об'єктом – американський і український молодіжні студентські сленги. Предмет – стилістичні особливості та способи перекладу сленгових одиниць з англійської мови на українську.

Методи дослідження – описово-аналітичний, синтезу, трансформаційний і контекстологічного аналізу.

Сленг охоплює практично всі сфери нашого життя, описує всі ситуації, тому що він народжується як результат емоційного ставлення оповідача до предмету розмови. Сленг – це постійний словотвір, в основі якого лежить принцип мовної гри. Нерідко саме комічний, ігровий ефект виступає головним у сленговом тексті. Щоб бути неординарним, оповідачеві важливо не тільки "що сказати", але й "як сказати".

Сленг – це живий організм, який знаходиться в процесі постійної зміни та відновлення. Він постійно запозичує одиниці з жаргонів та інших підсистем англійської мови, а також сам стає постачальником слів розмовного вживання. Для аналізу ми обрали сленг 50-х років ХХ століття, базуючи своє дослідження на матеріалі роману Дж. Селінджера «Над прірвою в житті».

Головний герой роману Голден розмовляє студентським жаргоном, постійно вживає вульгаризми, не підбирає вишуканих слів. Це дозволяє нам не тільки глибше побачити портрет оповідача, а й мовними засобами схарактеризувати його думки та вчинки.

Стилю мови роману, який здається таким індивідуальним і своєрідним, властива універсальність, яка дає нам можливість скласти уявлення про мовну характеристику всього тогочасного покоління.

Мова Голдена й інших персонажів багата сленговими виразами, відхиленням від фонетичної норми (наприклад, випадінням кінцевого *g*), що підкреслюється специфічним написанням (*callin', comin', hurtin', roughin'*), а також спрощенням ненаголошеного *them* (*cut'em, for'em, got'em, tell'em* тощо).

Голден постійно вживає слова-паразити та словосполучення на кшталт *and all* (і таке інше, і так далі). Наприклад: *how my parents were occupied and all; they're nice and all; he's my brother and all; that was in the Revolutionary War and all; it was December and all; right in the pocket and all; I read a lot of classical books, like "The Return of the Native" and all; war books and mysteries and all; it's pretty good book and all* тощо.

Вживання сленгових виразів типу *to shoot the bull, to chew the rag, to chew the fat, to shoot the crap, to shoot the breeze* – молоти язиком, пудрити мізки; *to give smb a buzz* – дзвякнути комусь по телефону; *damn near* (замість *almost*): *I damn near broke my knee* – я майже не зламав собі коліно; тощо часто представляють труднощі для перекладача.

Для перекладів американської літератури ХХ століття актуальним є прагнення адекватного передавання сленгу, який широко вводився в текст багатьма американськими авторами, зокрема й Дж. Селінджером. Переклад сленгових одиниць часто становить певні труднощі, оскільки питання про те, що є сленгом, і досі дискусійне. Проаналізувавши ряд стилістично маркованих лексичних одиниць в романі та способів їх передавання на українську мову, ми можемо зробити висновок про те, що кожна мова має специфічні прийоми передавання емоційних значень, які походять від загальних психологічних реакцій людей, а перекладач (О. Логвиненко), у цілому, вдало передає мову оригіналу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балабін В. В. Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу : монографія / В. В. Балабін. – К. : Логос, 2002. – 313 с.
2. Гальперин И. Р. О термине сленг / И. Р. Гальперин // Вопросы языкознания. – 1956. – № 6. – С.104-107.
3. Потятинник У. О. Соціолінгвістичні та прагмастилістичні аспекти функціонування сленгової лексики (на матеріалах періодики США) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / У. О. Потятинник. – Львів, 2003. – 246 с.

Лухтура Валентина,

31-а група, ФФСКБердянський державний
педагогічний університет
Науковий керівник-ст. викл. Шевчіська Т.Ю.

АКСІОЛОГІЧНИЙ КОМПОНЕНТ НА ПОЗНАЧЕННЯ ОСЕЛІ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У наш час система цінностей знаходиться в колі інтересів багатьох учених. **Актуальність** обраної теми обумовлена тим, що вивчення традицій виховує в людині допитливість до історії власної країни; культура родини визначається повсякденним, приватним життям особи і накладає свій відбиток на всі сфери її діяльності.

У сучасному світі, де система цінностей грає важливу роль, додаткові знання в галузі культури країни допоможуть краще зрозуміти цю країну і

дізнатися, яку роль відіграє оселяв розвитку внутрішнього світу людини, її світогляду.

Розгляду цієї проблеми присвячені праці багатьох науковців, письменників: Джона Кондона і Фаті Юсефа «Будинок і домашній стиль в різних культурах і його вплив на систему цінностей», П. Бурдье «Соціологія політики», Л. М. Колодяжної «Познайомтесь: Великобританія», А. В. Павловської «Англія та англійці», В. Р. Купріянової, І.В. Арнольда і багато інших. Дослідження цих вчених дозволило виділити особливості сімейних стосунків у британській мовній картині світу і спонукало нас оцінити житло як центр спілкування й підкреслити колективістський дух атмосфери житлового будинку. Тому **метою** нашого вивчення є виявлення специфіки житлового будинку у системі цінностей британців крізь призму аналізу їхньої мови. Досягнення мети потребує висунення та вирішення таких **завдань**: 1) дослідити унікальні риси британської системи цінностей; 2) розкрити важливість родинних цінностей для британців; 3) виявити подібність та відмінність у українській та англійській системі цінностей.

Аналіз матеріалів показує, що безперечний інтерес представляє традиційна англійська родина зі своїми, властивими лише їй, специфічними рисами і особливостями, які склалися під впливом національних звичаїв, традицій, моральних норм [1, с. 16]. Вони базуються на таких ментальних особливостях цієї нації, як недоторканність приватного життя, звеличення домовки, культ приватної власності. Англійцям притаманні стриманість у відносинах, ввічливість, самовладання, здатність відчувати одне, а висловлювати на обличчі інше (так звана «*british stiff lip*» («жорстка губа британця»)), порядність, а також *rationality* (раціоналізм) і *practicality* (практичність).

Англія – це царство приватного життя, гербом якого могло б стати зображення огорожі і девіз: «*My house is my castle*» («Мій будинок – моя фортеця»).

Культ приватної власності породжує ставлення до будинку як до фортеці. Житло англійця повернуто спиною до вулиці. І якщо господар захоче влітку погрітися на сонечку, він завжди сяде за будинком, а не перед ним.

Традиція для англійців означає якусь безперервну послідовність подій, яку слід зберігати будь-якою ціною. У наш мінливий вік це дає ім'я «*sense of sustainability*» («відчуття сталості»). У широкому розумінні поняття «*tradition*» («традиція») має на увазі, що щось пройшло гідну перевірку часом, і тому його неодмінно слід зберегти.

Улаштування оселі, порядки в ньому демонструють ціннісні орієнтації мешканців, їх статусно-рольові позиції: «*There is no place like home*» («Немає місця подібного дому»). Домівка, її оздоблення, атмосфера в родині впливає на внутрішній світ людини, на стиль її поведінки, а також на форми і продуктивність спілкування.

Особливо трепетне ставлення до власного будинку знаходить своє відображення і у звичаї англійця підбирати йому ім'я. Наприклад, «*the Vicarage*» («Будинок Священника»), «*Police House*» («Будинок поліцейського»), «*Nurse's Cottage*» («Будинок фельдшера»). Найменування

будинків можна розглядати як одну з форм прояву індивідуальності англійців.

До комунікативних цінностей, які надають найбільший вплив на особливості поведінки, на англійський стиль комунікації, у першу чергу слід віднести цінності, обумовлені соціально-культурним типом відносин, це – дистантність, або автономія особистості, і рівність.

Що стосується гостинності британців, то для них навколишній світ повинен залишатися за порогом. Із незнайомцями або непроханими відвідувачами вони зазвичай розмовляють тільки через двері, не запрошуючи їх всередину[2, с. 22].

Коло кожного будинку обов'язково є невелика галявина, де можна розбити клумбу або квітник. Це улюблене місце англійців, де вони проводять дуже багато часу і можуть усамітнитися. І це ще одна англійська традиція.

Таким чином, будинок є інтегрованим вираженням цінностей і життєвих змістів кожного члена родини, певним відбиттям їх статусно-рольових позицій з урахуванням національно-етнічної специфіки і ментальних особливостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кукурян Л. Англійці. Які вони? / Л. Кукурян // «Усім слідопитам». – 1998. – №1. – С.15-16.
2. Нікітін М. Приглашаєт Англія. Получайте нові знання із задоволенням/ М. Нікітін // «Ліза» . – 2001. – № 16. – С. 22–23.

Аліна Макаренко

студентка 13 групи
студентка 4 курсу 41 групи
факультету початкової освіти
та практичної психології

Науковий керівник: О. М. Кондратьєва,
викладач кафедри іноземних мов і методики викладання БДПУ

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Професійна педагогічна підготовка майбутнього вчителя – це складний, динамічний і безперервний процес, який вимагає урахування сучасних вимог. Україна є полікультурною та багатонаціональною державою. Тому особливого значення набуває виховання громадян у полікультурному освітньому середовищі. Тому, на сьогодні великої актуальності набуває впровадження полікультурної освіти, яка б забезпечувала досягнення таких основних цілей: забезпечення законних прав та задоволення освітніх і культурних потреб національних (етнічних), мовних, культурних меншин; формування повноцінних уявлень про етнічне й мовно-культурне різноманіття сучасного українського суспільства та внесок різних етнічних груп та народів-сусідів у нашу історію та культуру, знань про

мови та культури великих і малих народів, що населяють Україну, переконаності в цінності культурного різноманіття та плюралізму, виховання у представників усіх національностей взаємного взаєморозуміння, поваги й толерантності, здатності до міжетнічного й міжкультурного діалогу; поєднання виховання лояльних, патріотичних громадян демократичної держави. Полікультурний компонент освіти передбачає формування у майбутніх фахівців навичок міжкультурної комунікації.

Метою нашого дослідження є розглянути сутність поняття “міжкультурна комунікація” та дослідити важливість її формування у контексті полікультурної освіти.

Саме поняття міжкультурної комунікації виникає в середині ХХ століття і пов'язане з іменами таких вчених як Е. Голл, К. Клакхон, А. Кребер, Р. Портер, Д. Трагер, Л. Самовар. Теорії міжкультурної комунікації, що намагалися пояснити даний феномен з різних точок зору розробляли західні дослідники К. Бергер, С. Гантінгтон, Е. Гірш, Е. Голл, Г. Гофстеде, С. Даль. У нашій державі предметне поле досліджень в рамках проблематики “міжкультурна комунікація” тільки формується. Цю проблему розробляють у різнопланових працях В. Андрущенко, Н. Висоцька, О. Гриценко, Л. Губерський, І. Дзюба, П. Донець, В. Євтух, А. Єрмоленко, Г. Касьянов, М. Кушнарєва, Л. Нагорна, А. Приятельчук, М. Обушний, П. Скрипка.

Об'єктом міжкультурної комунікації є спілкування представників різних національних і лінгвокультурних спільнот, а предметом — прийняті в національних спільнотах мовні стереотипи і норми поведінки, спілкування, певні “культурні сценарії” різних дій, усталені моделі сприйняття та оцінювання предметів і явищ, соціально унормовані звички, традиції, тощо. Серед усіх можливих засобів комунікації, які створило людство, основною є мова, для якої комунікативна функція визначальна. Тому, в центрі уваги міжкультурної комунікації також завжди перебуває мова, в якій віддзеркалюються ключові особливості людської особистості [3].

Знання мови іншого народу — складова міжкультурної комунікації і найперший крок до налагодження успішного спілкування між представниками різних націй і культур. Міжкультурна комунікація як обмін між людьми ціннісними надбаннями існувала завжди, адже з давніх часів виникали зв'язки, що сприяли взаємодії та взаєморозумінню різних культур. У сучасних умовах спілкування народів набуло не тільки глобального характеру, але й вимагає такої гуманістичної спрямованості, яка, завдяки міжкультурній комунікації, дає можливість людині успішно розвиватися на засадах єдності загальнолюдських і національних цінностей.

На думку А. Садохіна міжкультурна комунікація являє собою особливу форму комунікації двох або більше представників різних культур, в ході якої відбувається обмін інформацією та культурними цінностями взаємодіючих культур [3].

Отже, можна зробити висновок, одним із головних завдань сучасної освіти є виховання особистості, котра здатна пізнавати й творити культуру шляхом діалогічного спілкування, що вимагає від усіх учасників педагогічного процесу високого рівня комунікативної культури та розвинутих

навичок спілкування. Культурне розмаїття українського суспільства спонукає кожного індивіда до конструктивної взаємодії, до формування в собі позитивного ставлення до представників інших народностей, до розвитку знань про культури, що його оточують.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К.: Академія, 2004. – 343 с.
2. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація / В. М. Манакін. – Київ: ЦУЛ, 2012. – 288 с.
3. Садохин А. П. Межкультурная коммуникация: учебное пособие / А. П. Садохин. – М.: Альфа – М.: ИНФРА – 2004. – 288 с.
4. Сорока М. В. Полікультурна освіта – вимога сьогодення / М. В. Сорока // Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія: Зб. наук. пр. – К.: Університет, 2008. – №9 – 152с.- С. 53 – 56.

Олена Малагон,

студентка 5 курсу

Факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **Т. С. Розумна,**

к.пед.н., доцент (БДПУ)

АБРЕВІАЦІЯ ЯК СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Скорочення слів застосовувалося з найдавніших часів, коли скорочували слова і склади, але тільки тоді, коли увійшли у вжиток прописні грецькі і латинські букви, з'явилися справжні скоротливі знаки, які ми можемо побачити на написах, монетах і рукописах. У наш час стає неможливим вживання і використання необхідної лексики, всіляких термінів і слів без аббревіації, яка дозволяє дати цим новим назвам коротшу форму, при повному збереженні значення даних лексичних одиниць. Аббревіація в англійській мові займає все більш міцні позиції, набуваючи широкого поширення в різних областях науки, мистецтва і життя суспільства.

Вирішенням проблеми вживання аббревіатур займалися такі вчені, як: М. Сегаль, І. Арнольд, С. Чокер, А. Іскаков, Л. Шеляховська, Т. Сергєєва, Л. Сапогова, Е. Дубенець та інші.

Метою роботи є аналіз аббревіатур як способу словотворення в англійській мові на сучасному етапі розвитку. У процесі дослідження використовувалися такі методи: описовий метод, методи аналізу та синтезу.

У сучасну епоху високих технологій людина вступила з величезними можливостями для комунікації. Хоча, з одного боку, прагнення до прискорення темпу і покращення якості життя спонукає людей до максимальної економії засобів, зусиль і часу, і, відповідно, примушує віддавати перевагу усним видам комунікації; з іншого боку, переписка опановує нові способи та сфери застосування.

Одним із достатньо нових видів письмової комунікації є SMS-повідомлення: *SMS – Short Message Service – служба коротких повідомлень* – система, що дає змогу відсилати та приймати текстові повідомлення за допомогою мобільного зв'язку. Текст може складатися із алфавітно-цифрових символів. Однак мало хто із користувачів ознайомлений і дотримується правила державного стандарту транслітерації при SMS-переписці. Це мовленнєве явище, що отримало назву “трансліт”, будується за принципом фонетичної відповідності українських і латинських букв, не маючи однозначних та стійких правил. Варто зазначити, що саме трансліт, а не транслітерацію, активно застосовують при спілкуванні засобами SMS. Наведемо окремі приклади англійських SMS-скорочень: *100S – Hundreds, 1DAY – One day, 2DAY – Today, AFAIK – As far as I know, AMBW – All my best wishes, ATM – At the moment, BTW – By the way, CM – Call me, CIA – Cash in advance, CYL8R – See you later, CYRWF – Call your wife, DK – Don't know, DGT – Don't go there, EMSG – E-mail message, EXC – Excellent, F2F – Face to face* [1, с.140].

Науковці вважають, що SMS-повідомлення – це засіб неформального спілкування, котрий не сприяє встановленню ділових контактів. Однак популярність SMS-арго настільки велика, що він почав значно впливати на сучасну англійську мову. Частішають випадки заміни живої мови мовою аббревіатур та умовних позначень. З'являються переклади на мову SMS творів Шекспіра, щоб привернути увагу британських студентів та школярів, допомогти їм краще засвоїти класичну літературу та ефективніше готуватися до екзаменів. Із творів вибрано ключові уривки, котрі можна читувати на екзаменах і семінарах. Ось як виглядає знаменитий монолог Гамлета у перекладі на мову SMS: *2b?Ntb =? To be or not to be? That is a question*. У Британії вже навіть стурбовані зниженням рівня грамотності серед підлітків через захоплення SMS-арго.

Загалом складно і навіть неможливо точно передбачити майбутнє SMS-комунікації та SMS-трансліту зокрема, але цілком імовірно, що це буде процес природного відбору найбільш життєздатних елементів в умовах жорсткої еволюції мовних засобів і самого мовлення. Деякі вчені припускають, що мова SMS, сформована на основі скорочень та умовних позначень, претендує сьогодні на роль єдиної мови, котра об'єднала би всі країни та народи, про що завжди мріяли люди.

Комп'ютеризація, розвиток торгівлі через Інтернет зумовили виникнення специфічного типу аббревіатур, у яких використовується цифра “2”, завдяки своїй омофонічності з прийменником “to”. Для створення інновацій у значенні “електронний продаж” виникла своєрідна словотворча модель X2Y: *B2C – business-to-consumer, P2P – producer-to-producer* [9, 12], *B2G – business-to-government* [1, с.182].

Отже, аббревіатури набувають усе більшого значення, будучи засобом концентрації інформації завдяки своїй лаконічності та стислості. За допомогою аббревіатур виконується одне із основних завдань засобів масової інформації – передати найбільшу кількість інформації в межах газетної публікації.

ЛІТЕРАТУРА

1.Словарь SMS сокращений. Английские SMS. Русские SMS. – М. : Юнвест, 2006. – 224 с.

Аліна Масна,
студентка 3 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **В. О. Юносова,**
к. філол.н., доцент (БДПУ)

**ПРИКМЕТНИКИ НА ПОЗНАЧЕННЯ КОЛЬОРІВ У ПОЕЗІЇ
ВАСИЛЯ ГОЛОБОРОДЬКА**

Визначення кольору є однією з найбільш цікавих для дослідження тематичних груп слів у різних мовах. Популярність кольороназв як предмета дослідження пояснюється тим, що їм властиві універсальні риси, оскільки різні ставлення до того чи того відтінку відображаються в образних висловах, ідіомах і приказках, наявних у мові. Тож вони акумулюють соціально-історичну, інтелектуальну, емоційну інформацію конкретного національного характеру. Це робить вивчення питання особливостей семантики кольору актуальним як в теоретичному, так і в практичному плані. У мовознавстві дослідженню кольороназв присвячено чимало праць таких учених, як В. Гак, Л. Ставицька, І. Бабій, О. Бірюкова та ін.

Мета роботи – дослідити особливості зображення кольороназв у художніх творах В. Голобородька.

Методи дослідження: описовий, метод лінгвістичного спостереження.

Колірний компонент формує обширний фрагмент індивідуальної мовної картини світу Василя Голобородька. Передусім відзначимо майстерне використання білого та чорного кольорів. Автор майже не вживає їх в описовій ролі, а створює завдяки ним яскраві художні образи. Зокрема, позитивною експресією позначені мікрообрази, означувані епітетом *білий*: *І струмок прадавню казку, / казку білу, наче день, / потихеньку-тихо каже, / листя слухає і йде* [1, с. 21]; *Білі вогники солов'їв* [1, с. 48]; *Біле кохання* (назва поезії) [1, с. 48]; *Я хочу піти у білий празник / і стерти об дорогу не одні постолі* [1, с. 40]. У поезії автора активно є також оцінна семантика чорного кольору, який традиційно пов'язують із негативними явищами, емоціями, відчуттями: *На плечах чорні птахи, / чорні птахи журби* [1, с. 65]; *... не злякай сьогодні чорних птахів, / які сіли на жіночі голови* [1, с. 129]. В. Голобородько створює художні образи на основі протиставлення чорного і білого кольорів: *Погладжу її [бокляжки] біле тіло, / лагідне, як у дівчини / ... Відпію ковток і посиджу, / відчуваючи, як по чорній шкірі / поллвуть рибинки і човни* [1, с. 86]; *Скільки неприємностей пережили і не сказали – / він: стіна чорніє, / вона: так, біліє, / тоді і дійшли згоди* [1, с. 129]. Окрім традиційно чорно-білого протиставлення, В. Голобородько вживає народнопоетичне, фольклорне червоно-чорне: *«Сиділа я, вишивала маки на рушнику, / вишивала червоні, а вишила чорні...»* [1, с. 82] та

індивідуально-авторське: ...**білий камінь почорніє від спеки, / зелена трава пожовтіла від спеки, / блакитна квітка посіріла від спеки** [1, с. 62].

Найчастіше основою авторських поетичних текстів стають основні спектральні кольори: червоний, синій, зелений, семантика яких виражає різні емоції, пор.: *В траві опадають вишні, / як червоні краплі граду* [1, с. 29]; ...*суніці губи червоні свої / виставляли у паперові віконця* [1, с. 77]; *І плаче наді мною синя музика твоїх очей* [1, с. 49]; *А квіти іще хочуть потертися об твої ноги, / наче вологі сині коти* [1, с. 78]; *Хай прийде туди із відерцем / дівча у зелен день...* [1, с. 26]; *А хмара плете і плете / зелене волосся дощу* [1, с. 36]. *Наді мною пролітали журавлі, / пролітали фіолетовим сумом полів* [1, с. 56].

Важливими засобами словесно-художнього вираження, естетизації поетичного вислову слугують також колірні номінації переважно з традиційною поетичною семантикою (*сірий, сизий, срібний, золотий*): *Життя було сіре як осінні дні* [1, с. 21]; *Сизими хвилями жито / Розходиться з краю в край* [1, с. 21]; *Золоті глечики груш* [1, с. 44]; *золоті зерна радості* [1, с. 87].

Трапляються у творчості автора складні прикметники з колірним компонентом, як-от: ... *спадає з мене листя карооке* [1, с. 56]; *Сивочолий погляд* [1, с. 49]. У них, на нашу думку, поєднуються загальнономовні та власне поетичні значеннєві відтінки.

Отже, аналіз опрацьованого матеріалу дозволяє зробити висновок про те, що автор часто сприймає світ через колір, значну кількість емоцій, відчуттів і вражень відтворює в «кольорових» асоціаціях. Лексеми на позначення кольору в нього рідко трапляються в прямому значенні, зазвичай вони є основою для побудови різних художніх тропів, вживаючись у складі епітетів, метафор, порівнянь тощо, завдяки чому яскраво виявляється індивідуальність світосприйняття письменника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голобородько Василь Летюче віконце. Вибрані поезії / Василь Голобородько. – К. : «Український письменник», 2005. – 464 с.

Мороз Аліна,

студентка 6 курсу Інституту філології
та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **С. М. Глазова,**
к. філол. н., доцент (БДПУ)

СИМВОЛІКА ФОЛЬКЛОРНИХ ТЕКСТІВ

Погляди українців на світ об'єктивовані в міфічних, релігійних, соціально-психологічних уявленнях, ідеалах, традиціях, обрядах, звичаях, а тому, як правило, відбивають багатющий міжпоколінний досвід людей, і відтворюють їх вікові прагнення. Тому це зобов'язує пильніше придивитись до даного феномена, що відіграє неабияку роль у становленні та розвитку

духовності народу. Відповідно спостерігається велика увага до вивчення виразових засобів мови, її образних характеристик, зафіксованих у різних тропях і стилістичних фігурах, семантиці символізованих понять та іншому.

У такому разі очевидним і необхідним є звернення до того матеріалу, в якому зафіксовані уявлення та їх мовна репрезентація сфери фольклору, в якій вербалізується народна мовна свідомість як очевидний критерій об'єктивного сприйняття дійсності, що перспективно формує мовну картину світу українця. Аналіз різних форм народної творчості є джерелом формування стійких стереотипів [3, с. 14]. Саме у фольклорних образах з прадавніх часів склалися споконвічні уявлення про добро і зло, правду і брехню тощо.

Відповідно актуальність тез обумовлена тим, що мова творів українського фольклору різних жанрів залишається недостатньо дослідженою; зазначена та суміжні проблеми розглядалися у наукових міркуваннях Т. Ковалевської, Н. Кутузи, В. Різуна, І. Черепанової, С. Балтівця, Л. Виноградової, М. Дмитренко, О. Потєбні, М. Максимовича, М. Костомарова, І. Срезневського та багатьох інших дослідників.

Мета – дослідити систему символічного відображення світу, народної символіки, вербалізованих у мові фольклору та міфології українців.

Формування й розвиток власне національної словесної символіки йде різними, часом досить складними шляхами. Погоджуючись із тим, що назва символу рідко коли визначається безпосередньо умоглядною діяльністю людини, не можна не бачити глибоких семантичних зв'язків між творенням образу-символу шляхом усвідомлення співвідношення між первісним предметом, якому в народній уяві надається та чи інша символічна функція, і словом-символом, що сприймається як мовне втілення певних узагальнених ознак.

Образно-символічного змісту набувають передовсім назви на позначення явищ і предметів повсякденного життя, що відбивають прикмети навколишнього середовища, побуту, культури, а зрештою, і самий світогляд, спосіб мислення українця. Образно-символічне значення передають слова, пов'язані з народними уявленнями про добро і зло, гідність і підлість, інші морально-етичні норми. Звідси виразні оцінно-конотативні нашарування, властиві більшості словесних символів. Показово, що носіями відповідних символічних категорій нерідко виступають назви не абстрактних понять, а реалій, що повсякчас супроводжують людину. Частина слів-символів несе на собі помітний відбиток народнопоетичної традиції, що йде переважно від української народної пісні, історичної думи, а підґрунтям має світобачення, світосприймання українців. Символічне значення може бути прихованим, менш помітним, але загальний зміст, загальна символічна мотивація полісемічного слова найчастіше зберігається, виявляючи ті самі ознаки, що йдуть від символу. Слово-символ здебільшого зберігає спільні семантичні показники з однозвучною лексемою несимволічного наповнення, не втрачає зв'язків із її прямим значенням, тому підстав для визначення амонімічності слова-символу і слова-несимволу, очевидно, немає.

З іншого боку, частина слів-символів яскраво виявляє своє національнозумовлене образне значення саме в контекстному оточенні, в складі фіксованих мовних стереотипів.

Отже, фольклорні слова-символи як поняття світоглядні поступово входять у національний фольклорний і ширше – мовний контекст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека / Н.Д. Арутюнова. – 2-е изд., испр. – М. : «Языки русской культуры», 1999. – 896 с.

2. Єрмоленко С.Я. Фольклор і літературна мова / С.Я. Єрмоленко. – К. : Наукова думка, 1987. – 248 с.

3. Телия В.Н. Номинативный состав языка как объект лингвокультурологии / В.Н. Телия // Национально-культурный компонент в тексте и в языке. Тезисы докладов Межд. науч. конф. В 2 ч. Ч.1. – Минск: «Універсітэцкае», 1994. – С.13–15.

4. Українська мова : Енциклопедія / [редкол. : В.М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін.]. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – К. : Вид-во "Укр. енцикл." ім. М. Бажана, 2004. – 824 с.

Анна Назаренко,
студентка 5 курсу
Факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **Р. О. Христіанінова,**
д.філол.н., професор (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ЛЕКСЕМ ІЗ ПЕСТЛИВИМ ЗНАЧЕННЯМ В ЕПІСТОЛЯРІЇ ОСТАПА ВИШНІ

Українській мові притаманні пестливі форми, які вживають не лише в усному мовленні, а й у художній літературі. За допомогою таких слів автор може передати основне значення слова з відтінком зменшуваності й пестливості, ніжності й створення задушевної атмосфери.

Питання естетичного потенціалу елементів розмовної мови розглядали такі вчені, як І. Білодід, В. Ващенко, М. Жовтобрюх, І.Чередниченко, С. Єрмоленко та ін. Більшість дослідників визначає, що в мові художнього твору відбувається свідоме переймання письменником характерних особливостей розмовного стилю для створення відповідного колориту.

Мета нашої роботи – здійснити семантико-стилістичний аналіз зменшувально-пестливої лексики в епістолярії Остапа Вишні.

Методи дослідження – описовий, лінгвістичного спостереження.

Загальновідомо, що слова, окрім називання предмета, можуть передавати ще й авторське ставлення до висловленого. В українській мові лексика з додатковими позитивними експресивно-оцінними значеннями охоплює фактично всі повнозначні частини мови [2, с. 222].

У творах Остапа Вишні вона найширше репрезентована іменниками, прикметниками та прислівниками.

Дуже багато іменників із демінутивними суфіксами автор вживає у зверненнях до своїх рідних і близьких, зокрема до своєї дружини й дитей: «Скучаю я за тобою, **Варюшко**, дуже скучаю, скучаю **коричнево**, аж **чорно**» [с.394], «Так пиши ж, **Варюшенько**» [с.397], «Хай би й **Муреточка** писала» [с.403], «Як **Мурочка**? Чи не мерзне?» [с.412], «Я знаю, голубко моя люба, що ти зо мною, що Мура зо мною, що **Вячко** зо мною, – і тому живу. Чи **Вячулька** живий?» [с.391], а також до до своїх онуків – Павла та Мар'яни: «Скільки хитроців у **Мар'янки** (її звать **Мар'янка**), щоб отой цукерок до неї потрапив» [с.471], «Я одного хочу, щоб він, отой маленький, біленький **Павлушка**, виріс великий і задавив Трумена!» [с.458]. Найпоширенішими суфіксами, за допомогою яких Остап Вишня творить слова з позитивним емоційним забарвленням та відтінком пестливості й ніжності, постають *-к-*, *-очк-* та *-еньк-*.

Окрім того, гуморист, звертаючись до своїх рідних, часто послуговується і демінутивними прикметниками, щоб якомога глибше розкрити свої почуття до них: «Моя **дороженька!**» [с.413], «Не знаю, моя рідна, моя любима й дорога Варю, моя **маленька** Мурочко? – чи дійде цей лист до Вас...» [с.390], «Ну, будь **здоровенька**» [с.422], «Ти в мене **розумненька** й актриса хороша» [с.399] тощо.

Створенню інтимної атмосфери сприяють також прикметники із зменшено-пестливими суфіксами *-еньк-*, *-ичк-* та *-іньк-*, які можуть виражати властивість («У них на сніданок от що: біла-біла-біла булка, ріжеться **тоненькими** шматками, а між тими шматками кладеться дуже-дуже-дуже багато прекрасного масла» [с.397]), ознаку («Та щоб добре вчилася, бо життя буде цікаве, але складне, – треба буде мати **розумненьку** голову» [с.397]), розмір («Коли їхатимеш – захопи шахи – **невеличкі**, дещевенькі. Добре?» [с.401]), вік («Може, трапиться Капабланка, а то який там знайдеш. Бандероллю. **Старенький**» [с.403]) і колір («Біжать хлопчакі, біжать дівчатка: чорняві, русяві, **біленькі**» [с.458]).

Невелику групу лексики зі зменшено-пестливими суфіксами в епістолярії Остапа Вишні становлять прислівники зі значенням способу дії («Ото, як я сплю, воно само собі плаче **потихеньку** та клапанами сльози витирає...» [с.403]), міри й ступеня («**Багатенько** в тебе я помічав огріхів щодо вимови в балачках по-руському» [с.398]), часу («Але от з того ще часу був у мене написаний лист, який оце **недавнечко** тільки спромігся піти, і я задержався писати, доки той лист піде» [с.398]).

Отже, в епістолярії Остапа Вишні лексеми з пестливим значенням репрезентовані переважно іменниками, прикметниками та прислівниками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вишня Остап. Твори: В 4-х томах / Остап Вишня. – К.: Дніпро, 1989. – Т. 4. Твори 1951 – 1956 років: Усмішки, фейлетони, гуморески; 3 неопублікованого: 1934 – 1943: Чиб'ю; Матеріали к історії Ухтинської експедиції, 1934 год; 3 листування. „Думи мої, думи мої” (Щоденникові записи). – 606 с.

2. Сучасна українська літературна мова : підруч. для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / [Грищенко А. П., Мацько Л. І., Плющ М. Я. та ін.] ; за ред. А. П. Грищенка. – [2-ге вид., переробл. і доп.]. – К. : Вища шк., 1997. – 493 с.

Педченко Н.О.

студентка,

Бердянський державний педагогічний університет,
Науковий керівник: к. філол.н., доцент С.І. Корнієнко

БОЛГАРСЬКА ДІАСПОРА В УКРАЇНІ: МЕДІЙНИЙ ПРОСТІР

В Україні мешкають більше ста національностей, тому надзвичайно важливою є діяльність соціально-культурних організацій щодо розвитку національних культур. Формування толерантності як загальнонародної цінності, складовими якої є культура міжнаціонального спілкування, культура відносин між людьми з різним віросповіданням, з іншими культурними традиціями та життєвими орієнтирами, має визначальну роль.

Болгарські національні товариства Запорізької та Одеської області надають інформацію про свою діяльність у медійному просторі України болгарською мовою під час новин по Бердянському (ТВ «Бердянськ») та Приморському телебаченню (ТРК «Юг») по телебаченню в Одесі – програма "Роден край", у газетах "Болгари вчора, сьогодні, завтра"(гол. ред. С. Драгнева, м. Одеса) та "Роден край" (гол. ред. Д. Костова, м. Одеса). І це явище є закономірним, тому що болгарський етнос найчисельніший у цих регіонах. Інформація про різні події у культурному житті болгар в Україні свідчить про збереження і формування культур спілкування національних спільнот за допомогою преси та телебачення.

Якщо взяти як приклад будь-який номер вищеназваних газет, то картина може бути така: на першій сторінці розміщене кольорове фото українського фольклорного ансамблю, солісти в українських національних костюмах, під фото надпис «Феерія бессарабської ярмарки», подано коротку замітку про ансамбль українською мовою. Те, що фото української фольклорної групи під час проведення болгарського свята розміщена на головній сторінці, демонструє повагу болгар до України, держави, яка стала рідною батьківщиною болгар, переселених сюди в різні часи.

На другій сторінці може бути розміщено або авторську статтю головного редактора на тему дня болгарською мовою, або інтерв'ю когось з лідерів Асоціації болгар в Україні тощо. Газета "Болгари вчора, сьогодні, завтра" виходе болгарською та російською мовами. У культурно-просвітницькій газеті "Роден край" більшість публікацій болгарською мовою, хоча є замітки й статті українською та російською мовою. Духовно-патріотичний характер газети підкреслено епіграфами «Св.Св. Кирил та Мефодій – небесні покровителі газети «Роден край» та «Болгарами залишаймося!»

Як свідчать наведені факти, виховання культури спілкування у представників болгарської національної спільноти за допомогою медій є

очевидною. Для нації втрата рідної мови, культури означає втрату права належати до цієї нації, оскільки збереження рідної мови та культурних традицій, їх розвиток є одним з найважливіших національних зобов'язань.

Отже, для реалізації свого призначення людина повинна відповідати своїй особистісній ідентичності, не йти на компроміс із соціальним контекстом свого життя та зосереджувати на своїх реальних потребах. Засоби масової інформації відіграють все значнішу роль в житті людини та у просвіті.

ЛИТЕРАТУРА

1. Мова й література в проекції сучасних наукових парадигм / Колективна монографія. М. Греб, С. Глазова, О. Колінько, Б. Салюк, С. Корнієнко. – Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2012. – 246 с.

2. Стоянов І.А., Стоянова Е.П., Дадіверін І.Г. Мова болгар України / І.А. Стоянов, Е.П. Стоянова, І.Г. Дадіверін. – Одеса, 2002. – 496 с.

Рябченко Наталія,

студентка 4 курсу,

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **О.А. Крижко,**

к. філол. н., доцент (БДПУ)

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЛАСНОГО ІМЕНІ У ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ ЛІНИ КОСТЕНКО

Неповторність індивідуальної творчої манери Ліни Костенко бере початок в українській мові. У цьому прихований певний парадокс не тільки ідіостилю поетеси, а й поетичної творчості загалом. Художні особливості поетичного мовлення Ліни Костенко знайшли відображення в багатьох розвідках. Зокрема, аналізові особливостей функціонування власного імені як фонетичної гри на рівні сенсу в поетичних текстах Ліни Костенко присвячена праця Л. Краснової [1].

На сучасному етапі дослідження поетичного слова Ліни Костенко привертає увагу комплексний підхід, який дає можливість розкрити складові потенціалу її мовотворчості, адже поетеса заглиблюється у внутрішній світ людини, проникає в її психіку, передає складні несподівані ходи людської думки. Отже, виділення й характеристика засобів поетичного мовлення, зокрема аналіз стилістичних особливостей функціонування власного імені як одного з найбільш виразних у творах Ліни Костенко, становить актуальність дослідження.

Мета дослідження – на матеріалі поезій Ліни Костенко проаналізувати власне ім'я як один із найвиразніших стилістичних засобів, найбільш інформативно насичену одиницю поетичного мовлення, здатну актуалізувати потенціал художнього тексту. У роботі використовується описовий метод з елементами контекстуального аналізу.

Власні імена як особливі знаки поетичного мовлення Ліни Костенко сприяють ущільненню смислу, інформативній насиченості поезії, що

реалізується на тісному мовному просторі, створюють інтелектуальне підґрунтя тексту, глибоку смислову перспективу. Найбільш виразними прийомами вживання власного імені в поезіях Ліни Костенко вважаємо такі: 1) здатність імені містити, розкривати й увиразнювати концепцію художнього твору. Добір імен у романах “Берестечко” та “Маруся Чурай” (*Іван Богун, Богдан Хмельницький, Іван Іскра, Мартин Пушкар, Яким Сомко, Іван Шрам* та ін.) спрямований на послідовне втілення концепції здобуття державності. Імена відображають історичний поступ (“*Де впає Павлюк, там виріс Острияниця і всі кайдани розірвав Богдан*”), етногенетичні та державотворчі процеси, сприймаються як ознака окремішності, самотності, автохтонності народу: “*У них там Боголюбський, / У них тверські та клязьминські. / А в мене за плечима король Данило Галицький. / А в мене за плечима всі Київські князі*”; 2) звертання до апелювативів, адже відапелювативні назви часто відображають народну мудрість, здатність узагальнювати найбільш типові. Семантика апелювативів, від яких утворені власні імена, може бути свідомо актуалізованою для здійснення творчого задуму (*Хмельницький – хміль; Маруся Богуславка – назва міста Богуслав, апелюватив Богу слава; козак Небаба – апелюватив не баба, Дега – омофон Де? Га?*); 3) прийом контрасту й стилістичну фігуру антитези, які свідчать про полемічність авторської свідомості, служать рушієм інтелектуального пошуку читача. Вживання імен, засноване на протиставленні, дає можливість створити виразні, динамічні, сповнені інтелектуальної глибини образи. Іменник Ліни Костенко ґрунтується на широкій системі контрастних пар світоглядного характеру (*Байда Вишневецький – Ярема Вишневецький, Бобренки – Чураї, Гриць Бобренко – Іван Іскра; Флорентієць – Старий*).

У більшості випадків прізвища відомих людей виступають як символи часу, подій, несуть історико-символічні значення, котрі відображаються у пам’яті поколінь. Ім’я *Данте* – це художньо-інтелектуальний знак, ім’я-символ поета-вигнанця, поета-генія, який за життя зазнав гонінь, був приречений до страти, проте залишився вільним як митець. Концепцію досягнення вершин досконалості авторка втілює через ім’я-образ *Мікеланджело*. Ім’я втілює концепцію відданого служіння мистецтву, подвижництва, вимогливості до себе, нездоланного прагнення досягти досконалості. Культурно-мистецьке тло епохи Відродження формують імена *Леонардо да Вінчі, Вазарі, Лоренцо Медичі*. Аналіз власних імен дозволив визначити особливості вживання імен – знаків національної (української) культури. Серед них провідними є імена історичних постатей (*князь Володимир, княгиня Ольга, князь Мал, Данило Галицький, Богдан Хмельницький, Іван Богун*). Аналіз специфіки функціонування власних імен у поезіях Ліни Костенко дозволяє характеризувати її стиль як орієнтований на абсолютно новий, нестандартний мовно-естетичний пошук. Основні функціонально-семантичні групи імен не тільки послужили засобом створення індивідуально-поетичного мислення Ліни Костенко, а й значною мірою вплинули на подальший розвиток мови поезії ХХ–ХХІ століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Краснова Л. Фонетична гра на рівні сенсу у віршах Ліни Костенко / Краснова Л. // Науковий вісник ВДУ. – 1999. – № 13. – С. 168–172.

Разумова Лариса,

студентка 3 курсу Інституту філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: І. В. Шиманович, к.пед.н., доцент (БДПУ)

ВІДОБРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙ У ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Емоційна сфера особистості на сьогодні є однією з найважливіших та найвагоміших у життєдіяльності людини. У зв'язку із цим центральне місце у рамках антропоцентричної парадигми сучасного мовознавства займає людина, із притаманною їй властивістю відчувати емоції та виражати їх в мовленні.

Проблему відображення емоцій у фразеологізмах досліджували Н. Ф. Алефиренко, А. А. Бугаєва, Е. М. Вольф, А. В. Кунін, А. І. Смирницький, О. Е. Філімонова, І. І. Чернишева, В. І. Шаховський. *Актуальність* даної роботи обумовлена тим, що не зважаючи на існування великої кількості робіт, які стосуються різних характеристик емотивних одиниць, до теперішнього моменту, цей фрагмент мовної системи вивчено не повністю.

Метою дослідження є визначення мовних засобів вираження емоцій у фразеологічному корпусі англійської мови. Поставлена мета визначила рішення наступних завдань:

1. Дослідити призначення фразеологізмів як засобів вираження емоцій.

2. Виявити специфіку функціонування фразеологічних одиниць, які використовуються для вираження емоцій в англійській мові.

3. Визначити роль емотивно маркованих одиниць у складі фразеологізмів

Для вирішення окреслених завдань було використано описовий метод та метод вибірки.

Фразеологізм (фразеологічна одиниця) – лексико-граматична єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично організованих за моделлю словосполучення чи речення, але неподільна лексично, стійка у своєму складі й структурі, яка, маючи цілісне значення, відтворюється в мові.

У сучасному мовознавстві за семантичною злитістю компонентів розрізняють: а) фразеологічні зрощення, б) фразеологічні єдності, в) фразеологічні сполучення.

Фразеологічні зрощення (ідіома, що від гр. ідіома – особливість, самобутній вислів) – це стійкі, семантично неподільні сполучення слів, загальне значення яких не випливає із значення їх компонентів. Наприклад, *to see red* – бути дуже розлюченим, *down in the dumps* – бути сумним) [2, С. 325]. Значення фразеологічних зрощень може бути різним і нічим не вмотивованим, їх неможливо дослівно перекласти на іншу мову.

Фразеологічні єдності – семантично неподільні фразеологічні одиниці, значення яких умотивоване значенням компонентів. Наприклад, *in the thin skin* – сприймати усе близько до серця, *move somebody's blood* – пробудити у комусь хвилювання [2, С. 270]. Мотивованість фразеологічних єдностей посередкована.

Фразеологічні сполучення – звороти, до складу яких входять слова з вільним і фразеологічно зв'язаним значенням. Наприклад, *make big eyes* – бути дуже здивованим, *to scare someone to death* – налякати когось до смерті [2, С. 257]. Одне слово у фразеологічному сполученні є стрижневим, воно фразеологічно зумовлене й не може бути замінене іншим, а ті слова, що його характеризують допускають взаємну заміну й підстановку.

У ході виконаного дослідження було проаналізовано різні типи фразеологічних одиниць, що дало змогу дійти висновку про те, що фразеологізми являють собою мовні засоби вираження позитивних, негативних та нейтральних емоцій. Завдяки використанню фразеологізмів іншомовне мовлення стає більш експресивним та виразним.

Перспективу подальших наукових розробок вбачаємо у залученні ширшої бази джерельних матеріалів для систематизації і опису структурно-семантичних особливостей фразеологічних одиниць на позначення емоцій людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. – К., 1985. – 360 с.
2. Англо – український фразеологічний словник / Уклад. К.Т. Баранцев. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2005. – 1056 с.
3. Англо-русский словарь идиом и фразовых глаголов. – 3 изд. – СПб. : Антология, 2012. – 256 с.

Олексій Савчук,

студент 3 курсу

Факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **В. А. Ницета,**

к.пед.н., доцент, докторант (ХДУ)

СУЧАСНА РИТОРИКА В ПАРАДИГМІ ФІЛОСОФІЇ

Актуальність проблеми. Актуальний стан розвитку системи освіти в Україні останніх десятиліть засвідчує факт поступового перманентного “проростання” риторики в педагогічному дискурсі. Значка кількість дослідників порушують проблему обґрунтування гуманітарного потенціалу сучасної риторики та її місця в системі гуманітарних наук з метою збагачення педагогічного дискурсу.

Мета дослідження – обґрунтування сучасної риторики в контексті філософської думки Античності.

Антична риторика виникла в Сицилії, проте в струнку систему була приведена грецькими софістами. Саме з тих часів риторика в її онтологічному зв'язку з практичною діяльністю найтіснішим чином пов'язана із системою освіти: відомо про існування втраченого підручника з риторики софіста Горгія, а Сократ ще в V ст. до н.е. утримував риторичну школу в Афінах. Останній розквіт антична риторика пережила в II ст. в період другої софістики, коли Квінтіліан уклав програму навчання риторики [3, с. 388].

Для Квінтіліана риторика мала філософське й педагогічне значення й була більше ніж ораторським мистецтвом. У своїй праці "Institutio oratoria" ритор, обґрунтувавши, що мова – основна ознака людини, а ритор – досконала людина, тлумачив риторику як універсальну науку, яка включає в себе всі інші науки, пропонуючи власну оцінювальну, винахідницьку й творчу силу, прагне до всеохопного синтезу всіх суджень, які відповідають найвищим досягненням часу. На переконання автора, риторика – мудрість і мистецтво – більше ніж філософія, і щоб стати ритором – людиною духу та справи, він прагне до розуміння істинного й прекрасного, – необхідні наполегливі вправлення в риториці [3, с. 205].

Освітня функція риторики утвердилася в I ст. до н.е. з появою дев'ятискладової класифікації наук як навчальних дисциплін (Марк Теренцій Варрон), до якої ввійшли граматики, діалектика, риторика, геометрія, арифметика, астрономія, музика, медицина, архітектура. На основі цієї класифікації в V ст. Марціан Капелла уклав систему семи вільних мистецтв, яка пізніше була розділена на тривіум (діалектика, граматики, риторика) і квадрівіум (арифметика, геометрія, астрономія, музика). Зокрема, засвоєння граматики передбачало оволодіння латинським правописом і читання античних авторів, вивчення діалектики – основами формальної логіки, опанування риторики було пов'язане з навчанням красномовства й стилістики.

Варто зазначити, що твір Марціана Капелли відіграв негативну роль стосовно місця й значення риторики: "перебування" риторики в системі семи вільних мистецтв сприяло формуванню ставлення до неї як до науки другорядної, не гідної стати базисом фундаментальної вищої освіти на старшому факультеті; по-друге, усередині тривіуму значення риторики було применшене, оскільки Марціан Капелла приписав діалектиці властиві риторичні функції вчення про мову, мовлення, необхідні закони для дотримання їх правильності, тим самим докорінно обмеживши смислове поле риторики. На думку дослідників, саме цей факт спричинив згасання інтересу до риторики та її навчання [2, с. 693].

Зміна описаної ситуації відбулася в XIX ст. В. Дільтей – автор фундаментальної праці "Вступ до наук про дух", у якій було остаточно визначено й обґрунтовано розподіл наукових теорій і дисциплін, який пізніше оформився в опозицію "природничі науки – гуманітарні науки". Метою В. Дільтея була епістемологічна легітимація наукового статусу гуманітарних наук в системі університету шляхом вирішення проблеми обґрунтування наукового статусу гуманітарного знання як потреби практичного життя [1, с. 158, 194, 280], у результаті чого філософ окреслив комплекси "наук про природу" й "наук про дух".

Висновок. Сучасна риторика досліджує принципи та правила організації мисленнєво-мовленнєвої діяльності людини як її життєпрояв, а також закони й закономірності впорядкування мовленнєвої поведінки особистості з метою організації ефективної й оптимальної міжсуб'єктної взаємодії. Отже, риторика є “наукою про дух” – гуманітарною дисципліною, вивчення якої в загальноосвітній школі сприяло б подальшій гуманізації та гуманітаризації освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дильтей В. Собрание сочинений в 6 т. / Вильгельм Дильтей. – Под общ. ред. А. В. Михайлова и Н. С. Плотникова. – Т. 1 : Введение в науки о духе : опыт полагания основ для изучения общества и истории / Пер. с нем. под ред. В. С. Малахова. – М. : Дом интеллектуальной книги, 2000. – 763 с.
2. Новейший философский словарь / Сост. А. А. Грицанов. – Мн. : Изд. В. М. Скакун, 1998. – 896 с.
3. Философский словарь / Основан Г. Шмидтом. – 22-е, новое, переработ. изд. под ред. Г. Шишкоффа. – [Пер. с нем.] ; [Общ. ред. В. А. Малинина]. – М. : Республика, 2003. – 575 с.

Олексій Савчук,
студент 3 курсу
факультету філології
та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **В. О. Юносова,**
к. філол.н., доцент (БДПУ)

СЕМАНТИЧНІ ГРУПИ НЕОЛОГІЗМІВ У СУЧАСНИХ ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Нові слова з'являються в мові у зв'язку з появою в житті нових явищ і понять, із потребою дати їм назви. Кінець ХХ – початок ХХІ ст. – це період значного оновлення нашого словника через масштабні перетворення в економіці, зміні у внутрішній і зовнішній політиці, культурі та науці.

Засоби масової інформації найбільш оперативно реагують на все нове, що з'являється в суспільстві, тож є осередком цих процесів. Нерідко саме в ЗМІ слова проходять період адаптації, а згодом проникають до інших стилів і дістають нормативну кодифікацію.

Процеси неологізації розглядали такі вчені, як М. Шанський, Д. Розенталь, Н. Котелова, Є. Сенько, А. Калінін, Т. Попова, А. Ликов та ін. Мову сучасних засобів масової інформації та місце в ній нових слів вивчали Л. Рацибульська, С. Ільєсова, Г. Солганик та ін. Оскільки поповнення мови новими словами відбувається постійно, то дослідження неологізмів завжди є актуальним.

Мета роботи – дослідити, описати та класифікувати семантичні групи неологізмів у сучасних ЗМІ.

Методи дослідження: спостереження за словом у публіцистиці, елементи компонентного аналізу лексичних одиниць, описовий, зіставний.

Неологізм – це «слово, а також його окреме значення, вислів, які з'явилися в мові на даному етапі її розвитку (загальномовні неологізми) або були вжиті тільки в певному акті мовлення, тексті чи мові конкретного автора (стилістичні, або індивідуально-авторські неологізми) [1, с. 408].

У мові сучасних засобів масової інформації можна виокремити такі семантичні групи неологізмів:

1. Лексика, що безпосередньо стосується політики, економіки та публічної сфери зокрема: *Через АТО пройшли сотні тисяч людей, тисячі загинули; ...які акредитувалися в терористичних псевдоутвореннях «ДНР»-«ЛНР»;* *Моя думка не змінилася – Євромайдан був нам потрібен;* *Відсутність лідерства може бути другим аспектом постмайданних проблем* («День», 27.05.2016); *Майданівці* – це ті, хто стояли на Майдані вдень і вночі – воїни *Небесної* і земних *Сотень* («Газета по-українськи», 04.11.2016).

2. Слова, що виникли у зв'язку з розвитком новітніх технологій, зокрема це лексика інформатики, комп'ютерної техніки тощо: *Інакше кажучи, склад блогерів і поле змістів блогів на «Эхе» – результат певної редакційної політики* («День», 13.05.2016); *І першими моїми діями були і-мейли людям, які писали блоги про військові дії; ...придбання пільгових квитків у режимі он-лайн; Усі «лайкають» у Facebook, але ніхто не прийшов і не сказав «я хочу»; ...щоб ми якомога швидше провели фейкові вибори і фактично інтегрували в тіло України цей небезпечний регіон* («День», 31.05.2016); *Коли ми за кордоном, в наших мобільних телефонах вмикається роумінг* («Газета по-українськи», 04.10.2016). Більшість цих слів запозичено, проте частина такої лексики досить швидко освоюється, збагачується похідними утвореннями, як-от: *блог – блогер, лайк – лайкати, фейк – фейковий* тощо.

3. Лексика сфери культури, розваг тощо: *Підготовка атмосферного саундтреку залежить від звукорежисера* («День», 27.05.2016); *Після приїзду по обіді куратори та психологи запросили всіх дітей на квест – знайомство з територією, правилами проживання в таборі;* *У «Лісовій заставі» щодня проходять психологічні заняття, арт-терапія, заняття із травм війни, фізична терапія та ігри на свіжому повітрі* («День», 31.05.2016).

4. Лексика на позначення осіб: *Бійцеві 90-ї аеромобільної бригади, героєві-«кіборгу» Олександрові Павлюку було 28 років.* («День», 17.05.2016); *Учасники конференції дістали можливість познайомитися з такими людьми, яких недоброзичливі називають «грантоїдами»* («День», 31.05.2016).

Отже, засоби масової інформації відіграють важливу роль у поповненні словникового складу української мови. Найбільше спостережено неологізмів, що стосуються сфери політики, новітніх технологій, комп'ютерної техніки. Уживаються в ЗМІ нові слова і з іншою семантикою. Проте важливим, на нашу думку, є доцільне використання нових слів, адже надмірне їх вживання може ускладнити сприймання інформації, яка має бути зрозуміла широкому колу читачів.

ЛІТЕРАТУРА

1.Українська мова : енциклопедія / [Редкол. : Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін.]. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

Стоянова Я.Ф.,

студентка,

Бердянський державний педагогічний університет,
Науковий керівник: к. філол.н., доцент С.І. Корнієнко

ЕТНОМОВНИЙ АСПЕКТ БОЛГАРСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНІ

Етномовний або крос-культурний підхід до функціонування болгарської мови в Україні сприяє формуванню мовних, соціальних та комунікативних умінь. Інтеркультурна компетентність як результат формування етномовного та культурного світосприйняття людини має на меті усвідомлення власної культурної спадщини та розуміння культури іншого народу, а також володіння його мовою.

Культура охоплює всі аспекти людського життя: матеріальні та духовні. При взаємодії між болгарської та української культури необхідно враховувати соціально-економічний аспект з елементами психології, етики та соціолінгвістики.

Для вивчення літературної болгарської мови представниками болгарської діаспори в Україні необхідно виробити ефективну стратегію, яка б об'єднувала вивчення мови та культури, підібрати матеріал з належним культурним контекстом та застосувати ефективну методику викладання мови.

Етномовний піхід до функціонування мови спрямовує до розуміння, толерантності, а також слід брати до уваги культурні особливості інших національностей та сприяти поширенню загальних цінностей.

Мову болгар в Україні необхідно вважати мовою окремої лінгвістичної спільноти та здійснювати до неї, як до соціально-комунікативної системи, соціолінгвістичний підхід, як до певного мовного коду, що дозволяє визначати інваріантність та тенденції у розвитку її типологічних рис. Якщо розглядати мову в цьому ракурсі, то можна підійти до вирішення актуальної для мови проблеми вибору норми: місцевої або літературної. Головна роль при цьому залежить від ціннісних орієнтирів місцевих носіїв щодо літературної норми болгарської мови. «Завдяки місцевому варіанту, орієнтованому на регіональні норми та стилістично диференційованому, вступає, з одного боку, в корелятивні відношення з літературною нормою, а з другого – з контактуючими літературними мовами» [2, с.16].

Шість поколінь носіїв болгарської мови зберігали її, тому її можна цілком правомірно можна вважати взірцем стійкості комунікативної системи. Причини, які зупиняли процес асиміляції, – «імпульсивність та відносна короткочасність окремих її етапів. Румунізація у XIX ст., 1858-1878 р.,

насаджувана протягом багатьох поколінь; русифікація у ХІХ – ХХ ст., 1878 – 1918 р., протягом двох поколінь; румунізація у ХХ ст., 1918-1944 р., одне покоління. Протистояння острівної етнічної спільноти є відповіддю на примусові заходи, які здійснювалися стосовно мови. Найрезультативнішим виявився останній етап щодо «добровільної» русифікації, яка відбулася у 1944-1990 рр. і охопила два покоління» [2, с.16].

З посиленням асиміляції посилюється й опозиція проти неї: представники болгарської національності докладають максимум зусиль для збереження норм болгарської літературної мови. Мова болгарського етносу в Україні функціонувала ізольовано від літературної і не тільки збереглася, а й є основним засобом спілкування шести поколінь – з часів переселення і до сьогодні.

Оскільки болгарська мова використовувалася в усному мовленні, вона отримує різні нові відтінки у функціональному плані, точніше: є формою спілкування для етносу; активно взаємодіє з українською, російською, румунською, гагаузькою мовою; впливає на східно-слов'янські мови, що її оточують (як наслідок – болгари в Україні стали білінгвами, трілінгвами); існують контакти між письмовою та літературною формою національної мови. Названі явища були стимулом для стилістичної диференціації мови, призводили до лексичних змін, розширювали семантичний обсяг деяких слів та збільшували кількість синонімічних відношень.

ЛИТЕРАТУРА

1.А. Петров. Обучението по български език – обучение по култура (Опит за футурологичен анализ) // А. Петров, сп: Български език и литература, 2006, № 2-3, с. 23-34.

2.Стоянов І.А., Стоянова Е.П., Дадіверін І.Г. Мова болгар України / І.А. Стоянов, Е.П. Стоянова, І.Г. Дадіверін. – Одеса, 2002. – 496 С.

Тетяна Сушич,
студентка 3 курсу
Факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **В. А. Ницета,**
к.пед.н., доцент, докторант (ХДУ)

СУЧАСНА РИТОРИКА ЯК “НАУКА ПРО ДУХ”

Актуальність проблеми. В останні десятиліття науковці й освітяни-практики засвідчують, що педагогічний дискурс у середовищі учнівської молоді достатньо “дозрів” до того, щоб риторика посіла в ньому гідне місце, проте нині ця наука в ньому представлена однобічно, частково, імпліцитно. Одночасно у наукових працях утверджується думка про необхідність введення риторики в систему шкільної гуманітарної освіти.

Мета дослідження – обґрунтування актуальності сучасної риторики та її місця в системі гуманітарних наук сучасної школи.

“Вступ до наук про дух” (1883 р.) – фундаментальна праця В. Дільтея, у якій було остаточно визначено й обґрунтовано розподіл наукових теорій і дисциплін, який пізніше оформився в опозицію “природничі науки – гуманітарні науки”.

За В. Дільтеєм, “науки про дух” є “індивідуалізувальними” науками про культуру, орієнтувальними, що описують унікальне, історично неповторне, індивідуальне; займаючись дослідженням людського світу з метою “осягнення унікального, індивідуального, формулювання абстрактної одноманітності, формулювання оцінок та імперативів”, вивчають: 1) внутрішній світ як безпосередній матеріал внутрішньої свідомості психічних подій і дій; 2) свої предмети як “об’єкти”, конституювані в суб’єктній перспективі; 3) зміст тією мірою, у якій науки є змістом актів життєздійснення; 4) не лише те, що існує, але й несуть у собі свідому систему оцінювальних суджень та імперативів (цінності, ідеали, норми, орієнтації, образи майбутнього) [1, с. 160, 162–164, 166, 284, 303]. Предмет “наук про дух” – історично-соціальна дійсність, їх зміст у раціональній діяльності щодо досягнення розуміння – контрольованих, нормованих діях, яких вимагають “розвинені форми розуміння”, а їх призначення – вловити одиначне, індивідуальне в історично-суспільній дійсності, розпізнати наявні в ній закономірності, встановити цілі й норми її подальшого розвитку [1, с. 218, 280, 304].

Філософ вважав, що розуміння здійснюється у сфері інтерсуб’єктної комунікації, у якій лише й складається те, що називають індивідуальністю. Базисом розуміння, на думку автора, є комунікативна спільність, у межах якої людина навчається тлумачити чужі й свої переживання, ідентифікуючи їх як такі на основі правил комунікації, – цей “засадничий досвід спільності” і є необхідною передумовою розуміння. За В. Дільтеєм, у сфері гуманітарного пізнання постійно відбувається усвідомлене спілкування, яке є важливим і необхідним, адже людина в практичному досвіді відтворює власну ідентичність, формує вміння правильно інтерпретувати життєпрояви інших – використовувати загальні правила комунікації в інтересах її безконфліктного здійснення [1, с. 217–219].

Отже, у своїй праці В. Дільтей обґрунтував сучасне розуміння параметрів гуманітарного пізнання, до яких відніс:

- ціннісне загальнокультурне орієнтування;
- індивідуально-особистісне осягнення внутрішнього світу;
- суб’єкт-суб’єктне визначення соціальної дійсності;
- оцінювально-імперативне орієнтування в системі суспільних відношень з метою сприяння її розвитку;
- суб’єктне розуміння душевного життя в пізнанні;
- усвідомлене спілкування в процесі пізнання як запорука вияву ідентичності, формування комунікативної спільності.

Окреслення гуманітарних наук як системи неможливе без методологічної типологізації у сфері гуманітарного пізнання, яку здійснив В. Дільтей. На підставі їх кінцевої мети – формулювання оцінок та імперативів – учений розподілив “науки про дух” на історичні, систематичні та критичні [1, с. 163], згрупувавши їх з погляду характеристики їх складу та

предмету. В. Дільтей не писав про риторику, проте її можна віднести до групи наук про “культурні системи”, які “складаються на основі “постійної мети” індивідів, що вступають у взаємодію задля досягнення цієї мети [1, с. 181–184].

Аналізуючи сутнісний (смісловий) аспект “наук про дух”, В. Дільтей класифікував їх за панівними висловлюваннями в змісті (“висловлюваннями в них”), і риторику згідно з цією класифікацією можна віднести до наук, що формують оцінювальні судження та правила (практичний компонент) [1, с. 303].

Висновок. Отже, усвідомлення фахівцями смислового наповнення риторики як гуманітарного вчення сприятиме активізації наукових досліджень, інноваційного мислення та педагогічної творчості й новаторства учителів-практиків в царині розробки риторичної проблематики на всіх рівнях освіти – педагогічний дискурс збагатиться риторичною складовою, що позитивно вплине на процес подолання кризи мовленнєвої комунікації, яка є насамперед кризою самої людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дильтей В. Собрание сочинений в 6 т. / Вильгельм Дильтей. – Под общ. ред. А. В. Михайлова и Н. С. Плотникова. – Т. 1 : Введение в науки о духе : опыт полагания основ для изучения общества и истории / Пер. с нем. под ред. В. С. Малахова. – М. : Дом интеллектуальной книги, 2000. – 763 с.

Тетяна Сушич,
студентка 3 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **В. О. Юносова,**
к. філол.н., доцент (БДПУ)

СЕМАНТИЧНІ ГРУПИ ІСТОРИЗМІВ У ПОВІСТІ Б. ЛЕПКОГО «МОТРЯ»

Застаріла лексика тісно пов'язана з матеріальною й духовною культурою народу, тому зростає наукове зацікавлення цією групою слів і в лінгвістичному, і в загальноісторичному та культурологічному планах. У різні часи її досліджували С. Бевзенко, С. Дорошенко, А. Грищенко, А. Коваль, Л. Мацько, О. Бондар, О. Пономарів та інші мовознавці.

Метою нашої роботи є характеристика історизмів з погляду їхньої семантики та стилістичного використання в повісті Богдана Лепкого «Мотря».

Методи дослідження: описовий, метод лінгвістичного спостереження.

Історизми – це «слова або їх окремі значення, що вийшли з ужитку разом з позначуваними ними реаліями і не мають у сучасній мові синонімів, замінників» [1, с. 195].

Створюючи колорит доби Гетьманщини, описуючи історичні події та історичні постаті, Б. Лепкий звертається до застарілої лексики, яка відтворює дух епохи.

Здійснене дослідження дозволило виділити такі семантичні групи історизмів, ужитих у повісті «Мотря»:

1) Соціальна організація суспільства. Це слова, що характеризують класову структуру суспільства, соціальний стан, місце людини в суспільстві, а також є назвами колишніх чинів, посад: «**Гайдуки** *знайшли пригоже місце, щоб переправитися через річку*» [2, с. 12], де **гайдук** – у XV-XIX ст. у південних слов'ян – повстанець-партизан, що боровся проти турецького панування; «*Не обсилає Василя Леонтійовича маєтками і не добує титулу царського **стольника***» [2, с. 159], де **стольник** – у Росії XIII-XVII ст. – придворний чин рангом нижчий від боярського; «*Отсе, був ніби багатий собі **дідич**, гостинний хutorянин, аж нараз дивись, говорить, як який володар*» [2, с. 32], де **дідич** – великий землевласник; «*Числюся бунчужним товаришем його милості пана **гетьмана***» [2, с. 17], де **бунчужний** – охоронник бунчука і командир частини козацького війська, **гетьман** – виборний ватажок козацького війська Запорізької Січі тощо.

2) Символи влади: «*А не забувай, що Петро куди сильніше тримає свій **скіпетр**, ніж я гетьманську булаву*» [2, с. 7], «*Золотий ланцюг за те получив і два алмазні **клеїноди***» [2, с. 161].

3) Зброя: «*Вартовий бере до рук **мушкет** і бачить перед собою коменданта*» [2, с. 49], де **мушкет** – старовинна гнотова рушниця великого калібру; «*... в гетьманську спальню всунулася маленька «персона» в контушу, у високій соболіній шапці ... і з величезною **карабелею***» [2, с. 40], де **карабеля** – крива шабля.

4) Одяг та взуття: «**Свитка**, **плахта**, **червоні чобітки**» [2, с. 137], де **свитка** – старовинний довгополий верхній одяг, **плахта** – жіночий одяг на зразок спідниці.

5) Знаряддя праці: «*А **веретена**, а **кужелі**, а **ігли** – не ласка, що?*» [2, с. 78], де **веретено** – ручне знаряддя для прядіння, **кужіль** – прядиво або вовна.

6) Грошові одиниці та одиниці виміру: «*Лідіє, будь-ласка, передай хлопцям отсих **три таляри***» [2, с. 133], де **таляри** – срібна монета; «*Один **спонлизатеун** добував зі здохлого осла **вітри** і продавав їх по п'ять **су** за **лікоть**...*» [2, с. 6], де **су** – французька дрібна розмінна монета, **лікоть** – старовинна міра довжини, приблизно в півметра; «*... **унція** такого ж самого олійку 4 **дукати**...*» [2, с. 48], де **дукат** – срібна, а потім золота монета; «*Сніг на **аршин** грубо наляг на буду*» [2, с. 14], де **аршин** – давня східнослов'янська міра довжини, яка дорівнювала 0,711 м.

Як свідчить зібраний матеріал, найбільшу групу становлять історизми на позначення соціальної організації тогочасного суспільства. Значними за обсягом є також групи історизмів, що є назвами зброї, одягу та взуття, знарядь праці. Історизми в повісті Б. Лепкого є важливим художньо-словесним засобом. Автор використовує історичну лексику як засіб створення урочистості, пафосу, піднесеності в зображенні небуденних подій у житті народу, у змалюванні подвигів героїв того часу. Богдан Лепкий добре знав історію України, і саме завдяки активному використанню історичної лексики: назв зброї, звань, посад запорожців, козацької атрибутики – читач може цілком поринути в описану автором добу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Українська мова : енциклопедія / [Редкол. : Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін.]. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
2. Лепкий Б. С. Вибрані твори. Т. 2. Мотря : іст. повість / Б. С. Лепкий ; уклад.-ред. Б. Мельничук. – Тернопіль : Збруч, 2006. – 400 с.

Сухова Катерина

студентка 3-го курсу

Гуманітарно-економічного факультету
спеціальність 6.030508 “Фінанси і кредит”

Науковий керівник:

ст. викл. **Нагай І.Д.** (БДПУ)

**ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ
ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ВДОСКОНАЛЕННЯ МОВНИХ НАВИЧОК І
УМІНЬ СТУДЕНТІВ**

Актуальність дослідження. В XXI столітті намітилася стійка тенденція до переорієнтації системи вищої освіти – сьогодні випускник вишу повинен бути конкурентоспроможним, затребуваним на ринку праці, що передбачає високий рівень його загального розвитку, володіння інформаційно-комунікаційної компетенції, здатність приймати самостійні рішення і нестандартність мислення [1]. Все це призводить до того, що в даний час педагогічна діяльність має носити інноваційний характер. У зв'язку з цим в останні роки все більше стало розширюватися застосування інформаційних технологій у вузі, що представляють собою не тільки сучасні технічні засоби, але і нові підходи до процесу навчання. Це викликано головною метою навчання іноземним мовам, яка полягає у формуванні і розвитку комунікативної культури студентів, практичному оволодіння ними іноземною мовою.

Ступінь дослідження. Даний аспект вищої професійної освіти знайшов відображення в роботах В. А. Сластенина, Е. С. Полат, Р. А. Китайгородської. Особливу увагу в системі професійної освіти приділяється такої інноваційної технології (заснованої на широкому застосуванням засобів мультимедіа) як дистанційне навчання, що детально розглянуто в дослідженнях М. С. Іванової, А. П. Платонова А. С. Минзова та ін. Значний внесок у розробку інноваційних технологій, використовуваних для формування професійно важливих умінь студентів, внесли Р. К. Селевковко, М. Р. Андрєєва, С. М. Архангельський, В. П. Беспалько, Р. А. Цукерман та інші дослідники.

Мета: виявити і розкрити освітні можливості застосування інноваційних технологій у навчанні іноземної мови.

Методи: теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми використання інноваційних технологій у навчанні іноземної мови; вивчення та узагальнення передового досвіду; спостереження.

Об'єкт дослідження – процес професійного навчання у вузі.

Предмет дослідження – інноваційні технології як засіб вдосконалення мовних навичок і умінь студентів

Сутність дослідження. В даний час найбільші вузи України максимально використовують інноваційні технології в процесі навчання; періодично проводять семінари і конференції по впровадженню у себе інноваційних технологій. Їх основні форми: мультимедиауроки, авторські комп'ютерні презентації, телекомунікаційні проекти, робота з аудіо – та видеоресурсами в режимі онлайн; дистанційне навчання; робота з інтерактивним планшетом Smart Board; голосовий чат в локальній мережі, який використовується для навчання фонетиці (наприклад, Net Speakerphone і Speaker); лінгафонні пристрої, які включають в себе викладацьку консоль і робочі місця студентів [2].

Ще однією інноваційною можливістю для вдосконалення мовних навичок студентів є інтернет-ресурси, які дають можливість роботи в мережі з автентичними текстами, що є мотиваційним джерелом для молоді, а отже, може бути використано в навчальному процесі. Можливість побачити, прочитати, прослухати автентичний матеріал і далі самим спілкуватися з носіями мови формує самостійне творче і критичне мислення. Для реалізації цього можна використовувати, наприклад, електронні версії газет, таких як The Times, The Guardian, The Washington Post тощо.

Основні висновки. Сучасна дійсність висуває все більш високі вимоги до рівня практичного володіння іноземною мовою. У зв'язку з цим використання інноваційних освітніх технологій надає величезні можливості для підвищення ефективності процесу навчання. Розглянуті інформаційні та мультимедійні навчальні програми, як показує практика, мають переваги перед традиційними методами навчання, оскільки не тільки дозволяють тренувати ті чи інші види мовленнєвої діяльності, поєднуючи їх у різних комбінаціях, але і сприяють реалізації індивідуального підходу і підвищення самостійності студентів. Звідси використання інноваційних технологій у навчанні іноземним мовам несе в собі величезний педагогічний потенціал, що дозволяє переводити оволодіння іноземною мовою у живий творчий процес.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально- методичний посібник / С.О. Сисоєва; НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти пророслих. – К.: ВД «ЕКМО», 2011. – 320 с.

2. Рачковська Т.В. Використання інноваційних технологій на уроках англійської мови: Навч. посіб. / Т. В. Рачковська–Городище, 2011–57с.

Ольга Таран,
студентка 6 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: Р. О. Христіанінова,
д. філол. н., професор (БДПУ)

СИНТАКСИЧНІ ФУНКЦІЇ ПРИСЛІВНИКІВ У КАНВІ РОМАНУ «ТРОНКА» О. ГОНЧАРА

Кінець ХХ століття ознаменовано новими підходами до вивчення морфології української мови. І. Вихованець пропонує функційно-категорійний підхід, який відрізняється від інших морфологічних студій функційною морфолого-синтаксичною концепцією [1].

Наразі видокремлено 5 частини мови: іменник, дієслово, прикметник, числівник та прислівник. Прислівник як самостійна частина мови вирізняється з-поміж інших тим, що є повністю вторинною, тобто походить від інших чотирьох частин мови, та найпериферійнішою. Межі цієї частини мови дещо розширено порівняно з традиційним розумінням. До прислівника зараховано дієприслівники, які раніше розглядали як специфічну форму дієслова. Переосмислення прислівника як частини мови, зміни в його складі визначають тему нашого дослідження як **актуальну**. Матеріалом дослідження ми обрали твір О. Гончара «Тронка», синтаксичні функції прислівників у якому ще не були предметом окремого вивчення.

Мета дослідження – проаналізувати синтаксичні функції прислівників у романі О. Гончара «Тронка». Для досягнення мети використано такі **методи**: описовий, метод спостереження, метод карткування матеріалу, порівняння.

У новій функційно-категорійній граматиці І. Вихованця зазначено, що типовою для прислівників є позиція детермінанта, яка вирізняється своєю автономністю і незалежністю від валентної рамки дієслова. Ця позиція є найпериферійнішою в структурі речення [1]. Прислівники саме в такій позиції ми знаходимо найчастіше в романі О. Гончара «Тронка».

Широко представлені у творі детермінанти зі значенням часу: **Навесні, коли зовсім прикрутило, приїздить порадник з області: камкою годуйте!** [2, с. 15]. Так само широко вживані й детермінанти зі значенням місця: **Зачувши пісню десь далеко, брат запитав...** [2, с. 27].

Проте найчастіше вживаними в детермінантній позиції в романі «Тронка» постають прислівники віддієслівного походження (дієприслівники), які частково зберігають предикативність і функціонують як відокремлені члени речення: **Тоня вихоплює в брата з рук його дорожню валізу і мчить з нею вперед, раз у раз озирюючись весело на брата** [2, с. 17].

У романі О. Гончара «Тронка» нерідко натрапляємо і на прислівники в ролі прислівних поширювачів. Часто вдається письменник до використання якісних прислівників у функції придієслівного означення, яке постає як валентно не зумовлене: **І обоє тихо залишають його віч-на-віч зі степом, із зоряним небом** [2, с. 26]. Такого типу прислівних поширювачів найбільше, це зумовлено тим, що якісні прислівники становлять найбільшу групу в цій частині мови. Інколи прислівник виконує роль означення до прикметника: **Холодок, затінок, і я**

там після роботи сиджу, п'ю свою **чесно** зароблену чарку [2, с. 59]. Валентно зумовленими прислівними поширювачами постають прислівники із значенням місця, уживані біля дієслів місцезнаходження та руху: *Були вони вже біля клубу, коли Віталік враз, на подив хлопців, круто змінив курс, рвонув **убік*** [2, с. 47], проте таких випадків знаходимо небагато.

Окрім другорядних, прислівником може бути виражений головний член безособового речення. Такі випадки в аналізованому романі траплялися доволі часто: *Стало **темно** в літаку, тільки спалахи блискавок, що крешуть ось-ось біля тебе...* [2, с. 28]. Розглядані прислівники становлять окрему групу, яку називають предикативні прислівники. Зрідка траплялися випадки вживання прислівника у функції складеного прислівникового присудка простого двоскладного речення: *Це **було** просто **сенсаційно**, що військове судно таких розмірів зайшло в тихі неглибокі води їхньої затоки...* [2, с. 40]. Знайдено один випадок функціонування прислівника в ролі присудка в складному реченні зі взаємозалежними частинами: *А **найгірше**, що руку пошкодило* [2, с. 29].

Отже, типовими синтаксичними функціями прислівників у романі «Тронка» О. Гончара є синтаксична функція детермінанта, прислівного валентно не зумовленого поширювача. Рідше письменник використовує прислівники в ролі головного члена безособового речення або складеного прислівникового присудка в простому двоскладному реченні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматика укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська; за ред. І. Вихованця. – К.: Унів. вид-во «Пульсари», 2004. – 400 с.

2. Гончар О. Тронка: роман / Олесь Гончар; передмова Д. Павличко. – К.: Молодь, 1976. – 295 с.

Марія Терещенко,

студентка 2 курсу
Факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **В. Ф. Загороднова,**
доктор пед.н., професор (БДПУ)

ЕТНІЧНІ СТЕРЕОТИПИ

Актуальність. Стереотипи суттєво впливають на життя кожної людини. Позитивні стереотипи допомагають, а негативні – шкодять міжособистісному спілкуванню людей та формуванню їхнього світогляду. Стереотипи мислення виникають не лише щодо інших країн, народів, а й між різними регіонами в межах однієї країни.

Ступінь досліджуваності проблеми. Проблемами етнічної та культурної стереотипізації займалися такі науковці, як Ф. С. Бацевич, В. В. Красних, В. А. Маслов, Ю. А. Сорокін та ін. Аналіз поняття стереотипу з різних поглядів – як явища історичного, соціологічного, етнічного, політичного, філософського, психологічного, літературознавчого тощо – дає

змогу передати й отримати певну інформацію про світовідчуття на різних рівнях, зокрема етнічному.

Мета дослідження – з'ясувати визначення поняття «стереотип», «етнічний стереотип», аналізувати явище стереотипізації етнічного мислення на прикладах західного і східного регіонів України.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети були використані загальнонаукові методи аналізу, синтезу, а також описовий метод.

Етнічні стереотипи складаються протягом тривалого часу, зазнають змін, варіюються, зберігаючи свої основи незмінними. Попри різноманітні підходи до національних проблем у період сучасних глобальних змін, коли національне розглядається окремими дослідниками і як атавізм, етнічна ідентифікація існує і, як свідчить історія, загострюється, з чим слід рахуватися. Через засвоєння національних стереотипів здійснюється сприйняття національної ідеї, самоусвідомлення особистості.

«Стереотип – це спрощене, схематизоване узагальнююче зображення певної категорії осіб (будь-якої народності, етносу, професії, віку, статі тощо), звірів, інституцій (міліція, школа, університет тощо), подій (весілля, день народження), яким притаманні позитивні й негативні риси» [2, с. 59]. Стереотипи виконують різноманітні функції: пізнавальну (схематизація та спрощення), афективну (емоційну), когнітивну – люди мають можливість орієнтуватися, хто є хто, суспільну. Стереотипи досить сильно впливають на наше життя і не завжди позитивно. Стереотипи впливають не тільки на життя конкретної людини, а також на життя народу. У всьому світі говорять, що українці люблять сало і горілку, а також що вони жадібні. Але є й позитивні стереотипи. Завдяки розповсюдженому судженню, що німцям властива практичність, пунктуальність, точність з ними хочуть мати справу, налагоджувати партнерські відносини, розвивати бізнес. Як бачимо, цей стереотип підіймає авторитет цілої нації.

«Етнічний стереотип – відносно стійке, схематизоване уявлення, судження, емоційно забарвлена оцінка щодо моральних, розумових, фізичних якостей, характерних для представників різних етнічних спільнот, є фактом поведінки та колективного несвідомого. Етнічні стереотипи недоступні саморефлексії (самоаналізу, контролю власної інтелектуальної роботи, емоційного стану, поведінки) членом етносу» [2, с. 53].

Важливе значення в осмисленні етнічних стереотипів відіграють нормативні аспекти соціального життя. Етнічні стереотипи передбачають наявність норм моралі, особливості мовленнєвого етикету (звичай звертання, вітання, прощання, побажання) і міжособистісного спілкування, взаємини між поколіннями, специфіку календарної та родинної обрядовості.

Етнічні стереотипи поділяються на автостереотипи і гетеростереотипи. Автостереотипи – це уявлення людей самих про себе, а гетеростереотипи – уявлення, які стосуються іншого народу, є більш критичними. Етнічний стереотип не можна ототожнювати з національним. Джерелом стереотипізації може бути або раптовий контакт, або інформація отримана із ЗМІ, літератури, закріплена у свідомості етносу. «Національний стереотип – образ, який, позначаючи етнічну або національну групу, передбачає наявність певної риси у всіх її представників» [1, с. 260].

Стереотипи виникають не лише щодо інших країн, народів, а й між різними регіонами однієї країни. Наприклад, на Лівобережній Україні, за звичаєм, жінка має йти з правого боку від чоловіка (ніби “права його рука”). На Прикарпатті жінка йшла ліворуч від чоловіка (оскільки чоловік “правий” (завжди має рацію), а жінка йому підкоряється). Українці на Лівобережжі під час зустрічі подають руку, щоб привітатися, а подоляни підносять її до капелюха. Також у різних регіонах різнився порядок розміщення членів за столом. Чоловік мав сидіти в «червоному» кутку, а дружина поруч (на Прикарпатті – зліва, а на Лівобережжі – справа).

«Стереотипізація – процес формування враження про людину на основі вироблених стереотипів; віднесення соціальних об’єктів або форм взаємодії до відомих чи таких, що здаються відомими, явищ, приписування їм знайомих рис з метою прискорення чи полегшення міжособистісного спілкування» [2, с. 59]. Поняття «стереотип» і «стереотипізація» необхідно чітко розмежовувати. У процесі постійного спілкування членів суспільства виникають і закріплюються стереотипи в межах етнокультурної спільноти, тобто відбувається процес стереотипізації. Ці два поняття не можуть розглядатися лише як негативні явища.

Основні висновки. Отже, ми розглянули поняття «стереотип», «етнічний стереотип» і «стереотипізація». Стереотипи виконують не лише негативну функцію, а ще й позитивну. Формування упереджень і забобонів є серйозною перешкодою в міжособистісному спілкуванні. Необхідно бути свідомою й освідченою людиною, щоб не сприймати інших за допомогою стереотипів. Адже ми знаємо, що стереотипи – це схематизоване, узагальнене зображення категорії осіб, подій, тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : [підручник] / Ф. С. Бацевич. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – С. 257 – 260.
2. Дороз В. Ф. Українська мова в діалозі культур : [навч. посібник] / В. Ф. Дороз. – К. Ленвіт, 2010. – С. 51 – 59.

Ірина Тихонська,
студентка 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **О. А. Соліна,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

КОЛЬОРИСТИЧНИЙ ЕПІТЕТ ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ ПЕЙОРАТИВНОЇ ОЦІНКИ В РОСІЙСЬКІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Епітетні засоби створення кольорової палітри художнього тексту завжди були об’єктом вивчення лінгвістів (О. Потебня, М. Грушевський, О. Ахманова, О. Веселовський та ін.) Однак, кольористичний епітет в первинному сенсі завжди виконував означальну функцію, у той час як в романі російського письменника Володимира Сорокіна він набуває нового

значення й виступає як стилістичний засіб вираження пейоративної оцінки автора. Саме аспект специфіки вираження кольористичного епітету залишається недостатньо вивченим, що й визначає **актуальність** даного дослідження.

Кольористичні епітети відіграють особливу роль у створенні мовної картини світу роману Володимира Сорокіна “Серця чотирьох”.

У романі найчастіше вживаються слова-прикметники, що використовуються на позначення гарячих (**червона кров; закривавлений одяг; багряна підлога**), рідше – прохолодних спектрів (**темно-синє небо, сірі стіни**).

У діалогах героїв зустрічається перелік кольорів як мотивація під час ранкових зборів: “Синий, синий, желтый, оранжевый, синий, красный, зеленый, зеленый, желтый, фиолетовый, голубой, красный, зеленый, фиолетовый, желтый, голубой, синий, зеленый, оранжевый, оранжевый, красный, фиолетовый, желтый, желтый, синий, голубой, красный, зеленый, синий, фиолетовый, голубой, оранжевый, оранжевый” [2, с. 1].

Однак найважливіша роль відводиться саме чорному кольору як засобу вираження негативних почуттів. Так, у романі чорний колір згадується постійно – від зображення елементів побуту до механізму-убивці чотирьох мандрівників: 1. “Он прошел к лоткам, взял два белых по двадцать и половину **черного**”; 2. “**Черный** он, как чернозем, тяжелый, мокрый”; 3. “Ребров достал из кармана **черную** нейлоновую сумку, Ольга доложила в неешкатулку”; 4. “<...> с **черной** сумкой в руке Ребров стал подниматься по широкой, устланной ковром лестнице на второй этаж”.

Чорний колір присутній і в зображенні вбивства, насильства над людьми: “Они спустили **черные** потертые брюки старика до колен, стянули трусы” [2, с. 2].

Використовується чорний колір і при нагнітанні ситуації – створенні напруги, очікуваного жахиття: 1. “Когда **черная** “волга” подъехала к военкомату, было уже темно”; 2. “Вошли Ольга и Сережа. На ней было длинное вечернее платье темно-фиолетового бархата, Сережа был одет в белую шелковую рубашку с огромным золотисто-**черным** бантом, в **черные**, продернутые золотой ниткой бриджи, белые гольфы и **черные** лакированные туфли, усыпанные серебряными звездочками” [2, с. 3].

Кольористичний епітет **черный** присутній у романі також в усталених словосполученнях: “Глазами! Вот этими! 73, 18, 61, 22! **Черным** по белому!” [2, с. 2].

Висновок. Вживання Володимиром Сорокіним ув романі “Серця чотирьох” кольористичного епітету як стилістичного засобу вираження пейоративної оцінки реперезентує оригінальність авторського бачення сенсу людського життя, служить допоміжним прийомом посилення авторської позиції, якій притамана неординарність та абсурдність.

ЛІТЕРАТУРА

1. ВЛДМР СРКН: официальный сайт Владимира Сорокина [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.srkn.ru/>.

2. Сорокин В. Сердца четырех [Электронный ресурс] / Владимир Сорокин. – Режим доступа: http://www.srkn.ru/texts/serdtsa4_part01.shtml.

Туровська Віолетта,
студентка 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **Олійник Е.В.**
к. філол. н., доцент (БДПУ)

ЗВЕРТАННЯ ЯК ЗАСІБ ТВОРЕННЯ СТИЛІСТИЧНИХ ФІГУР У МОВОТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

У лінгвістичній науці до цього часу залишаються не визначеними статус вокативу, його семантико-синтаксичні, формально-граматичні та комунікативні особливості. Не існує єдиної думки про те, чи вважати кличну форму окремим відмінком, чи лише лексично та стилістично зумовленим варіантом називного відмінка. Переконливі докази та ґрунтовні дослідження українських мовознавців, таких як І. Вихованець, О. Потебня, М. Скаб, спричинили остаточне закріплення вокатива у відмінковій парадигмі. Разом із цим важливого значення набуває вивчення вживання вокатива в текстах українських письменників. Питанню дослідження ролі вокатива, його морфологічних і синтаксичних особливостей присвячені роботи багатьох відомих мовознавців, зокрема, С.П. Бевзенка, О. О. Потебні, С. П. Самійленка, Е. К. Тимченка, Л. А. Булаховського, І. Р. Вихованця, М.С. Скаба, К. Г. Городенської та ін. Проте якісно-семантичний аспект проблеми використання кличного відмінка залишається дискусійним і сьогодні, що зумовлює **актуальність** нашої розвідки.

Метою дослідження є вивчення семантико-синтаксичних та стилістичних можливостей вокативу у художньому доробку Лесі Українки.

У роботі використовуємо описовий **метод** дослідження та елементи компонентного аналізу.

Аналіз поетичних творів Лесі Українки дав змогу встановити, що письменниця використовує звертання як засіб створення стилістичних фігур – «мовних зворотів, орієнтованих на незвичність слововживання, посилення емоційності, образності вислову» [1, с. 80]. Насамперед, це стосується анафоричного вживання вокативу. Так, зокрема, у циклі «*Легенди*» кожна непарна строфа починається звертанням «*Королівно, ясна панно!*» [21, с. 35].

У досліджуваних поезіях звертання також часто входять до складу кільця строфи – «стилістичної фігури, у якій певна синтаксична одиниця має однаковий початок і кінець» [1, с. 85]. Звертання має дві форми вияву – кличний і називний відмінки іменника або субстантивованої частини мови. Але потрібно зазначити, що спеціалізованим засобом його вираження в українській мові є кличний відмінок.

Фактичний матеріал показав, що вокатив у поетичних творах Лесі Українки може виражати:

1) любов довіру, красу, інтимні почуття: *До тебе Україно, наша бездольна мати, Струна моя перша озветься* [3, с. 45]; *Ти прекрасна, вечірняя зоре! Урочисто й лагідно сяєш* [3, с. 50];

2) докір, сум, жаль, прохання, прощання, байдужість до своєї долі, нерішучість: *Мій давній друже! Мушу я з тобою розстатися ненадовго...* [3, с. 68]; *Пора у путь! Прощай рідний краю!* [3, с. 89];

3) цікавість, душевність, відвертість у спілкуванні, впевненість у діях, шанобливе ставлення, спонукання до дії: *Мамо, іде вже зима* [3, с. 111]; *Нічко дивна! Тобі я корюся, геть всі темнії думи сумні!* [3, с. 102]; *Спи ж ти, піснями журби зачарована, спи під моїми квітками* [3, с. 275];

4) питання, захоплення, урочистість, звертання: *Скажи мені, любий, куди мої сльози поділися?* [3, с. 261]; *Мамо, ті сиві пташки* [3, с. 110]; *Що ж, браття, мовчите?* [3, с. 126]; *Ти хотів би квіток на дорозі моїй?* [3, с. 277]; *Мріє! Та ми вже навек попрощалися* [3, с. 274];

5) простоту у спілкуванні, проголошення: О, не кори мене, любий, за мрії про славу, не дорікай за жадобу тернів золотих [3, с. 210]; *Товаришко! Хто зна, чи хутко доведеться провадити знов розмови запальні* [3, с. 127].

Отже, аналіз поетичного доробку Лесі Українки засвідчив, що авторка вводить у драматичний текст звертання переважно з емоційним забарвленням: вони допомагають виразити суб'єктивне ставлення до адресата, дати йому певну характеристику.

ЛІТЕРАТУРА

1. Даскалюк О. Мовні засоби волевиявлення у творах Лесі Українки / О. Даскалюк // Лінгвостилістичні студії. – 2014. – № 1. – С. 80–87.

2. Костусяк Н. М. Комунікативні ознаки категорії відмінка (на матеріалі поезії Лесі Українки) / Н. М. Костусяк // Леся Українка і сучасність : [зб. наук. праць]. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2006. – Т. 3. – С. 220–234.

3. Українка Леся. Зібрання творів : [у 12 т.] / Леся Українка. – К. : Наук. думка, 1975. Т.1. – 362 с.

Фісай Ірина,

студентка 5 курсу

Факультет філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **В. О. Юносова,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МНОЖИННИХ ФОРМ ІМЕННИКІВ РІЗНИХ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИХ РОЗРЯДІВ У СУЧАСНІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ

Морфологія – це одна з частин граматичної будови мови, яка охоплює граматичні класи слів (частини мови), граматичні категорії цих частин мови та їхні форми. Морфологія тісно пов'язана з лексикою. Семантика слова істотно відображається на його словозміні, що виразно виявляється у граматичній категорії числа. Категорія числа своєрідно

взаємодіє з лексико-граматичними розрядами іменників, виражаючи складний семантичний потенціал форм однини та множини. Здатність набувати у множині нового відтінку або й іншого значення мають іменники на позначення абстрактних понять, речовинні іменники та іменники-власні назви, що переважно вживаються лише в однині.

У мовознавстві ведуться дискусії щодо граматичного змісту категорії числа. Представники функціональної граматики трактують її як один із багатьох способів позначення в мові категорій одиничності та множинності (О. Безпояско, І. Вихованець, К. Городенська, А. Грищенко, В. Русанівський, М. Плющ).

Незважаючи на те, що словозміна іменників різних лексико-граматичних розрядів уже була об'єктом дослідження (О. Шахматов, В. Виноградов, І. Матвіяс, В. Чабаненко, О. Безпояско, В. Горпинич та ін.), проблема їхнього вживання в однині та множині в останні десятиріччя функціонування української мови залишається актуальною. Особливо гостро відчувається вона в мові преси, де вживання форм множини від слів, що в звичайному мовленні мають тільки однину, стало типовим. Мова ЗМІ особливо чутлива до зміни соціальних оцінок літературної норми, через це новації в лексиці, словотворі, синтаксисі насамперед позначаються на мові преси.

Мета роботи – виявити особливості функціонування множинних форм абстрактних, речовинних та іменників-власних назв у мові публіцистики.

Методи дослідження. Під час написання роботи використовувалися методи аналізу та синтезу, метод спостереження, дослідницький метод.

Іменники з матеріально-речовинним значенням уживаються переважно в однині, хоч із структурно-граматичного погляду утворити форми множини від них можна, тому їх вважають такими, що мають потенційно повну парадигму [3, с.70]. Речовинні іменники не підлягають обрахунку, сполучаються зі словами, що позначають одиниці виміру (*літр молока, сто мілілітрів води, триста грамів масла*): *Тваринникам і переробній промисловості літр молока обходиться в 52 копійки* («Вечірній Київ»); *Попіл хвоща містить 600 г золота на одну тонну* («Знання та праця»). Саме ці іменники форму множини можуть мати в термінологічних сполуках: **ефірні масла, мінеральні води, тверді сири, сухі вина** [1, с. 74]. Речовинні іменники вживаються у множині, якщо позначають: а) види, сорти речовини: *Бачили білі піски, таємниче хитання морських водорослів, життя і жаків, ліниве повзання крабів...* («Знання і сила»); *Наливають червоні, білі вина, шампанське* («Газета по-українськи»); *У Криму відомі 26 родовищ лікувальної грязі й ропи, а також понад 100 джерел мінеральних вод різного хімічного складу* («День»); б) вироби з цієї речовини: *Вчора був затриманий злодій з хрусталими* («Київська правда»); в) велику кількість речовини або великий простір, зайнятий нею: *Припинився відтік капіталу, виріс попит на метали на внутрішньому ринку* («Вісник»); *Ґрунти виявилися сприятливими для вирощування невідомої досі овочевої культури* («Київська правда»); в Україні є величезні пласти **солей** (Донбас, Полтавська область, Закарпаття тощо). **Глин** також достатньо («Дзеркало тижня»).

Абстрактні назви складають такі лексичні групи, до яких ідея рахунку не застосовна, як і до речовинних іменників. Уживання абстрактних назв у множині пов'язане з формуванням нових відтінків лексичного значення або й нових значень. Форма множини абстрактних іменників утворюється при певних ступенях конкретизації або спеціалізації лексичних значень (**фізичні величини, кінетичні ефекти, високі температури, північні широти**), пор.: *Сальмонели можуть по кілька місяців жити навіть при мінусових температурах – у висушеному стані...* («Експрес»). *Ця довговічність практично не залежить від міцнісних властивостей трубних сталей, які застосовуються...* («Урядовий кур'єр»). Здебільшого у множині вживаються технічні, філософські, медичні терміни. Що стосується медичних термінів, то вони вживаються у множині, вказуючи переважно на різновиди тієї чи тієї хвороби: *Мухи є переносниками гострих кишкових і деяких інших інфекційних хвороб людини (холер, дизентерій, поліомієлітів, епідемічних гепатитів)* («Експрес»).

Дуже поширеними у мові публіцистики є форми множини іменників – назв абстрактних понять із суфіксом **-ість**, які утворені від прикметникових основ: *Але ми вимагаємо цього і в ім'я спільних цінностей, які мають становити фундамент довіри та партнерства між сусідніми народами у всій Європі* («Україна Молода»); *Зло не витримало власних зажерливостей*; *Тепер уже й труднощі – не труднощі, а складності*; *Для водіїв це країна випробування міцності нервів, країна великих швидкостей*; *...зниженням обсягу експорту продукції металургійної, хімічної та машинобудівної промисловостей і, як наслідок, падінням валютного виторгу експортерів* («Експрес»); *Через його чарівності вони готові повертатися сюди знов і знов* («Україна і світ сьогодні»).

Можливість набувати форми множини мають і віддієслівні деривати: *Ми вимагаємо цих дій насамперед заради пам'яті жертв і поваги до страждань їхніх сімей* («Україна Молода»); *За цей рік необхідно здійснити низку удосконалень в таких сферах* («Європейська правда»).

Множину абстрактних іменників можуть вживати на позначення тривалості, інтенсивності ознаки: *Віра допомагає йому вижити, вийти переможцем із занедбаної церкви, подолати усі свої страхи* («Дзеркало тижня»); *Слухаю ці плачі, а перед очима – недавня нарада в Міністерстві культури з групою, що писала мовний закон 5670* («Україна молода»); *...навіщо було грабіжникам тримати переляканих жінок, погрожуючи всілякими бідами їм і хазяїну закладу?* («Дзеркало тижня»).

Деякі абстрактні іменники вживаються у множині, якщо набувають значення конкретного вияву якості, дії, стану: *Вона закрутила їм своїми комерційними фантазіями голови* («Україна Молода»); *Сили між тілами виникають при безпосередньому контакті ... або через створені ними поля...* («Вісник») [2, с. 28].

Зростає кількість множинних форм абстрактних іменників, які своєю формою однини позначають сукупність, загальну кількість: *врожай, досвіди, економіки, каналізації, капітали*, напр.: *... історія інтерпретацій мистецького твору – це обмін досвідами, або, якщо хочете, діалог, гра питань і відповідей* («Слово і Час»), де *досвід* – сукупність знань, уміння, які

здобуваються в житті, на практиці; ... до 2015 року всі країни мають намір настільки зрівняти потенціали **економік**, щоб стала можливою ідея створення зони вільної торгівлі («Дзеркало тижня»), де економіка – сукупність суспільно-виробничих відносин; *Йдеться навіть про тимчасове перенаправлення капіталів на більш рентабельні, ніж житлове будівництво, бізнес-напрямки* («Урядовий кур'єр»), де **капітал** – сукупність коштів тощо.

Власні назви активно використовуються в усіх стилях сучасної української мови. Унаслідок своєї специфічної семантики вони вживаються тільки у формі однини або множини. Проте умовно можна утворити форму множини за допомогою відповідних морфем від будь-якої власної назви: **Миколи, Оксани, Дніпри, Львови**. Такі форми множини трапляються в мовній практиці: роз'їжджає по **Парижах, Європах** [3, с. 64].

У мові журнально-газетних статей часто вживаються множинні іменники прізвищ на позначення родини, сім'ї, наприклад: *Гнат Хоткевич, що докладно вивчав життя **Енгельгардтів**, пише, що Павло Васильович усладжував від батька більше, як три мільйони грошима та ще тільки на Київщині 18000 кріпаків...* («Наука і суспільство»); *Микола у великій сім'ї **Гайових** зростає добрим, щедрішим од усіх, але надто вразливим хлопцем; Походив композитор із відомого старовинного галицького роду **Барвінських**, представники якого ставили собі в житті єдину мету – щире служіння українству на ниві освіти, культури, літератури та науки* («Народна творчість та етнографія»).

Виразну стилістичну роль виконують у періодичних виданнях множинні форми іменників, утворені від прізвищ людей, які відіграли негативну роль у суспільстві. Також вони називають осіб, які певною мірою повторюють ознаку або набір ознак, належних власникові імені, пор.: Такі назви пишуться з малої літери: *Де були б усі ці **табачники з шустерами**, якби ми дістали змогу показати все те краще, що у нас є, якби з'явилися художні фільми про Січ, січових стрільців, УПА, Кліма Савура, Олену Пчілку і Гната Хоткевича, Нечуя-Левицького і Лисенка? Але для того вони й поставлені, щоб не показала Україна свого справжнього обличчя, не засяяла, не явила себе; для того й кривляються «кролики» з **поплавськими** і вже навіть **бенефіствують** у Кремлі; Ти **вмикаєш телевізор** – і в твоїй хаті уже сидять **велемудрий москаль** і не менш **велемудрий єврей** і «пудрять тобі мізки». Або ще краще — **уся королівська рать кіркорових, пугачових із галкіними**... («Березіль»).*

Отже, результати нашого дослідження показали, що функціонування множинних форм іменників різних лексико-граматичних категорій (абстрактних, речовинних, власних назв) відіграє велику роль у розвитку української літературної мови. Як засвідчує мова сучасної публіцистики, нині збільшується коло вказаних іменників, ужитих у множині. Збагачення словника цими формами іменників дозволяє вчасно, вміло реагувати на політичні, економічні, культурні події сучасного суспільства, розширювати ресурси внутрішньомовних чинників української мови та її інформативності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови : навч. посібник / Н. Д. Бабич. – Л. : Світ, 2003. – 432 с.
2. Волкотруб Г. Й. Практична стилістика сучасної української мови : Використання морфологічних засобів мови : навч. посібник / Г. Й. Волкотруб. – К. : ЛДЛ, 1998. – 176 с.
3. Сучасна українська літературна мова: Морфологія / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1969. – 584 с.

Шевельова Ганна,

студентка 4 курсу,

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **О.А. Крижко,**

к. філол. н., доцент (БДПУ)

**СЕМАНТИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОКАЗИОНАЛІЗМІВ
У ТВОРАХ П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО**

Інтенсивне вивчення індивідуального словотворення в останнє десятиліття послужило основою для вироблення самостійного спеціального погляду на розв'язання проблеми лінгвостилістичного аналізу неологізмів. Вивченню індивідуально-авторських утворень як стилетвірного засобу у системі художніх текстів різних жанрів і в поетичній системі окремих майстрів слова присвячено праці таких мовознавців, як С.Я. Єрмоленко [1], А.П. Коваль [2].

Актуальність роботи визначається сучасною тенденцією української літературної мови до її “орозмовлювання”, потребою теоретичного осмислення явищ активізації розмовних та публіцистичних елементів у мові сучасної художньої прози, зокрема у творах П. Загребельного.

Мета нашого дослідження полягає у виявленні тенденцій індивідуального словотворення Павла Загребельного, у здійсненні структурно-семантичного аналізу оказіоналізмів та обґрунтуванні їх стилістичних функцій у художньому тексті. У дослідженні використовується описовий, структурно-семантичний методи.

Здійснений у роботі структурно-семантичний і лінгвостилістичний аналіз індивідуально-авторських утворень дає підстави для формулювання загальних та індивідуальних тенденцій утворення оказіоналізмів:

1. Більша частина словотвірних оказіоналізмів Павла Загребельного, хоч і відходять від системності словотвірних законів і суперечать статичним кодифікованим нормам, завжди мають аналогічне підґрунтя, проєкціюються на словотвірні моделі, активно представлені у мовній свідомості носіїв української мови.

2. Найбільш словотвірною частиною мови в сфері оказіонального словотворення є іменник. Це передусім іменникові утворення, які є результатом індивідуальних пошуків експресивного, але, на відміну від

оказіоналізмів, часто мають, крім художньо-естетичної вартісності, ще й комунікативну доцільність.

3. В індивідуальному словотворенні П.Загребельного виразно виявляють свої стилістичні властивості ті словотворчі засоби, в яких експресивність зумовлена включенням деяких розмовних елементів, зокрема лексико-семантичних суфіксів і префіксів (формальних показників розмовності), а також словотвірних типів “як схем побудови слів”, за якими утворюються словотвірні мовні одиниці з відтінком розмовності (**найхристиянніший, блокнотяра, медалька, препрославлений**).

4. Створення okazіоналізмів базується на внутрішній формі слова, нове семантичне забарвлення якої конструюється образним уявленням тієї реальності, ознаки якої включають нове значення: синонімічне (*золотак* **золотакізм – переплигнугопченки**); омонімічне (метафізика **Мета-Фізика**); паронімічне (*вирій – ви-рай, без грошей і без гріхів* **безгрішний**); метафоричне (*індус селянин-одноосібник*) тощо. Асоціативно-образна основа слова сприяє утворенню унікальних, експресивних, семантично збагачених новим змістом слів.

5. Як по лінії лексичної семантики, так і по лінії більш узагальненого словотвірного значення okazіоналізми вступають у формально-змістові відношення з іншими словами контексту, внаслідок чого з'являються додаткові конотації позначуваного (**препрославлений, найцентріший**), активізуються відношення аналогії (*фітотерапія – куцотерапія, озеленення – орайкомлення*) та кореляції між загальноживаним і okazіональним словом (*апорія* **апорізуватися, фіззарядка фіззаряджатися**), реалізуються ритмомелодійні завдання, актуалізується внутрішня форма слова, яка пояснюється власне контекстом.

Отже, узагальнюючи сказане про семантичне й структурне розмаїття okazіоналізмів П. Загребельного, схилиємося до думки дослідників про те, що “вражають і запам'ятовуються з книги, як свіжі, лише ті слова, що вимагають зусилля думки, як знак незнайомого” [3, с. 30]. Таке судження виправдовує доцільність новотворів, у тому числі й okazіоналізмів (звичайно, за умови, якщо вони є стилістично і естетично вмотивованими).

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності : Стилістика та культура мови / Єрмоленко С. Я. – К. : Довіра, 1999. – 413 с.
- 2.Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови / Коваль А. П. – К. : Вища шк., 1978. – 376 с.
3. Ларин Б. А. Естетика слова и язык писателя / Ларин Б. А. – Ленинград : Худ. литер., 1974. – 284 с.

Лариса Хоменко,
студентка 5 курсу
Факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: О.О. Каліберда
к. філол. наук., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКОГО АНТРОПОНІМІКОНУ: ПОДВІЙНІ ОСОБОВІ ІМЕНА НА ЧЕСТЬ ЧЛЕНІВ КОРОЛІВСЬКОЇ РОДИНИ

Антропоніми – це динамічна складова лексичного складу мови. Основна їхня функція – номінативна, тому перш за все вони служать засобом для ідентифікації та самоідентифікації особи в суспільстві. Але окрім цього, вони можуть нести імпліцитне навантаження: антропоніми у своїй семантиці відображають традиції називання дітей зумовлені певними релігійними, соціальними чи політичними умовами існування конкретного суспільства. Так, наприклад, тепер є незрозумілим є значення імені Томаса Марії Вінгфілда, адже з плином часу історичні умови змінюються, тим більше якщо розглядати іншу культуру. Тому, дослідження антропонімів певної конкретної мови (в нашому випадку – англійської), допомагає краще зрозуміти мовну картину світу носіїв (*native speakers*).

Дослідженням антропонімів займався чимало видатних лінгвістів: у працях Д. І. Єрмоловича розглянуто питання власних імен як міжкультурних явищ (Єрмолович Д. І. «Имена собственные на стыке языков и культур» [1]), А. І. Рыбакін висвітлює проблему етимології англійських антропонімів (Рыбакин А. И. «Словарь английских личных имен: 4000» [3]; Рыбакин А. И. «Словарь английских фамилий: Ок. 22 700 фамилий» [4]), П. Ріні («P.H. Reaney, R. M. Wilson. A Dictionary of English Surnames» [9]), питання історичного розвитку розглядав Ч.Бардслі (Charles W. Bardsley «Curiosities of Puritan Nomenclature» [7]) та ін.

Наше дослідження зосереджено на одному з видів антропонімів, а саме, англійських особових іменах. Метою є висвітлення особливостей англійських подвійних особових імен на честь членів королівської родини. Зазначена мета передбачає виконання таких завдань: виявлення етимології англійських подвійних особових імен на честь членів королівської родини, особливостей даного виду номінації, апроксимативних хронологічних рамок досліджуваного явища.

Виконання завдань зумовило використання наступних методів: описового (діахронічний аспект), аналізу, синтезу.

Антропонім – це власна назва людини (конкретної особи чи кількох людей, при співпаданні) офіційно дана при народженні, або обрана самостійно при зміні імені, що включає в себе повну форму офіційного імені, а також всі деривати офіційної форми імені. (Зважаючи на те, що деривати можуть утворювати не лише особові імена, а й прізвища тощо) [6].

Ім'я особове має функцію індивідуалізації, тобто називає (ідентифікує) одиничний, єдиний, неповторний факт дійсності, вданому разі – людину. Будь яке ім'я фактично може позначати не одну людину (повторюваність імен пов'язана з певною обмеженістю їхньої кількості).

Індивідуалізаційну функцію воно виконує лише в конкретному випадку [5, ст. 203].

Синонімами до українського терміну особове ім'я є англійські еквіваленти *given name, personal name, first name, forename, Christian name*. Оксфордський словник дає наступні дефініції терміну ім'я:

1) *First name is a name that was given to you when you were born, that comes before your family name. (His first name is Tom and his surname is Green.);*

2) *Christian name is a first name, especially one given at baptism. (She was not used to addressing adults by their Christian names. His Christian name is Gerry.) [8].*

3) Терміни *given name, personal name, та forename* в англійській мові є повними синонімами до *first name*.

На початку XVII ст. подвійні імена в Англії були малопоширеними; ось як про це свідчить Вільям Кемден, англійський історик кінця XVI – початку XVII ст. (*William Camden*): *“But two christian names are rare in England? and if only remember now his Majesty, who was named Charles James, as the Prince his sonne Henry Frederic: and among private men, Thomas Maria Wingfield and Sir Posthumus Hobby.”* Цей запис датований 1614 роком. Хоча зрозуміло, що в усій Англії було не лише 4 особи з подвійним іменем, але це свідчить про загальну картину тогочасного суспільства: адже Кемден, як відомий історик з т. зв. школи антикварів, знав більшість сімей та нащадків англійської аристократії, проте на його пам'яті було лише 4 випадки подвійних імен.

Слова Кемдена можуть бути підтвержені висновками лорда Кока, (*Lord Coke 1552 – 1634, “First Institute”*):

“And regularly it is requisite that the purchaser be named by the name of baptism, and his surname, and that special heed be taken to the name of baptism; for that a man cannot have two names of baptism, as he may have divers surnames... If a man be baptized by the name of Thomas, and after, at his confirmation by the bishop, he is named John, he may purchase by the name of his confirmation... And this doth agree with our ancient books, where it is holden that a man may have divers names at divers times, but not divers christian names”, – 1614.

Навіть за часів Якова I тисячі селян не мали зафіксованого, постійного прізвища, і могли змінювати його; але особове ім'я було незмінним. Винятком, який дозволяв заміну імені на інше, але не використання двох імен одночасно, було лише правило встановлене архієпископом Пекхемом (*Archbishop Peckham*): якщо ім'я дитини при хрещенні, випадково або навмисне, мало погане значення, то, за бажання, його радили замінити іншим християнським іменем.

Звичайно, лорд Кок знав, що дружину Чарльза I (*Charles I*) звали Генрієтта Марія (*Henrietta Maria*), пізніше короля Чарльза Якова (*Charles James*) та його сина Генрі Фредеріка (*Henry Frederic*). Зрозуміло, що він навряд чи знав пересічних людей, Томаса Марію Вінфілда (*Thomas Maria Wingfield*) чи Томаса Постхумуса Хоббі (*Thomas Posthumus Hobby*), згаданих Кемденом. Тобто, існування подвійних імен зламів XVI – XVII ст. вважалося неприпустимим, недозволеним для людей середніх та нижчих класів, але

водночас можливим для аристократії, хоча і не надто розповсюдженим явищем.

Чарльз Бардслі (Charles W. Bardsley) вважає, що традиція подвійних імен спершу була запозиченою з Франції англійською аристократією та представниками королівської родини. Так, другий син Катерини Медічі (Catherine de' Medici) був хрещений під іменем Едварда Олександра (*Edward Alexander*) в 1551. Слідуючи моді, Марія Стюарт (Mary Stuart) назвала сина Чарльзом Яковом (*Charles James*).

Єдиним обмеженням для вищих кіл було те, що друге ім'я мало бути таким, як у одного з представників королівської крові. Так, на честь королеви Генрієтти Марії (*Henrietta Maria*) було названо Генрієтту Марію Стенлі (*Henrietta Maria Stanley*), дочку безталанного Якова, графа Дербі (James, Earl of Derby), який був страчений в Болтоні в 1651р. Сер Пітер Болл (Sir Peter Ball), повірений королеви, назвав свою 17 дитину на честь королеви, Генрієттою Марією (*Henrietta Maria*).

Одночасно з наслідуванням імені королеви (а також імені її матері) для дівчаток, інші дворяни, які мали хлопчиків, називали дітей на честь сина Якова I. Так, Генрі Фредерік, граф Арунделя (*Henry Frederic, Earl of Arundel*) був народжений в 1608 р., а Генрі Фредерік Тінн (*Henry Frederic Thynne*), брат лорда Веймауса (Lord Weymouth), став баронетом у 1641р.

В той же час, середнім іменем могло бути «Марія» (для обох статей), або Постхумус / Постхума (Posthumus / Posthuma), що згадано Кемденом; тобто пересічні люди могли мати друге ім'я не з королівського списку. Наприклад, Чарльз Бардслі зазначає трьох чоловіків, з середнім іменем «Марія»: 1) *Edward Maria of Kimbolton*, який отримав ім'я на честь хрещеної матері, принцеси Марії (Princess Mary), доньки Генрі III (Henry III); 2) *Thomas Maria*, згаданий Кемденом; 3) *Edward Maria of Keyston*, який зазначений в документі, датованому 1639 р.

Використання імені «Марія» як другого було розповсюдженим не лише в Англії, але й в Італії, Франції та Іспанії як для хлопчиків, так і для дівчаток. Причому, якщо спершу в Англії дітей називали на честь хрещених матерів королівського походження, то в інших країнах (а згодом і на теренах Великої Британії) це ім'я пов'язували з захистом Діви Марії (Virgin).

Також розповсюдженою була практика називання дитини Posthumus / Posthuma на честь померлого батька. Наприклад, в реєстрі Кентерберійського собору (Canterbury Cathedral register) є наступні записи:

“ 1572, Feb. 10. Christened Posthimus, the sonne of Robert Pownoll”
(Також знаходимо запис: “1571, June 8. Buried Robert Pownoll”);

“ 1632, Sept. 18. Baptised Henry Posthumus, son of James Gamble.” – Doncaster.

Також, Чарльз Бардслі наводить такі імена: *Sir Thomas Posthumus Hoby, Sir John Posthumus Sydenham, Maria Posthuma Hussey*.

Аналізуючи вищезазначені приклади, можна зробити висновок, що загалом, до XVII ст. подвійні імена використовувалися представниками королівської знаті; другим компонентом імені зазвичай було ім'я одного з членів королівської родини, Марія або Постхумус / Постхума.

Серед нижчих прошарків суспільства подвійні імена стали поширюватись приблизно в кінці XVII ст., хоча, в якості другого компонента найчастіше брали королівські імена:

"1667, Jan. 12. Baptised Elizabeth Mary, being of the age of 18 and upwards, daughter to John Allen, and Emm his wife..." – Cant. Cath.

"1696, June 4. Baptized William Henry, son of Mr. Jacob Janeway, and Francis his wife." – Cant. Cath. (William III was christened William Henry).

Згодом стали популярними імена на честь сестер-королев Анни (Anne) та Марії (Mary) в різних комбінаціях:

"1717, Feb. 15. Chrictened Anne-Mary, d. of James Hebert, mercer."

"1729, March 30. Chrictened Anne-Maria, d. of Thomas and Mary Hoare, pewterer." – St. Dionis Backchurch.

Про те, що подвійні імена не були повсюдно поширені, свідчить той факт, що клерк церкви в Фінлі (Finley Church) (не виключаючи суб'єктивні причини: можливо низький рівень освіченості) записав подвійне ім'я як одне:

"1715, Feb. 26. Baptised Anammeriah, d. of Thomas and Eliz. Biby".

"1716, March 17. Baptised Anammeriah, d. of Richard and Sarah Bell".

Згодом стали з'являтися не лише подвійні, а й потрійні імена, хоча реакція тогочасного суспільства не була однозначною. Наприклад, Джиллі Вільямс (Gilly Williams), писав до Джорджа Селвіна 12 грудня 1764 року: *"Lord Downe's child is to be christened this evening. The sponsors I know not, but his three names made me laugh not a little – John Christopher Burton. I wish... when he arrives at the year of puberty, he may marry Mary Josephina Antonietta Bentley"*. – *"Memoirs of George Sewlyn"*, by Jesse, quoted by Mr. Waters in *"Parish Registers,"* p. 31.

У XVIII – XIX ст. звичними стали навіть довші імена:

"1781, April 29. Bapt. Charles Caractacus Ostorius Maximilian Gustavus Adolphus, son of Charles Stone, tailor." – Burbadge, Wilts.

"1804, Oct. 14. Bapt. Zaphnaphpaaneah Isaiah Obededom Nicodemus Francis Edward, son of Henry and Sarah Clarke."

"On Oct. 8th, 1876, in the revision of the parliamentary list at Preston, a claimant appeared bearing the name of Thomas Hill Joseph Napoleon Horatio Bonaparte Swindlehurst Nelson. The vote was allowed, and the revising barrister ordered the full name to be inserted on the register." – Manchester Evening News, October 11, 1876 [7].

Таким чином, хоча подвійні особові імена були поширені в Європі, на терени Англії вони прийшли найімовірніше з Франції. З початку, будучи популярними серед дворянства, вибір другого імені обмежувався королівськими іменами, часто іменем «Марія» називали як хлопчиків, так і дівчаток. Апроксимативно, використання середнього імені на честь одного з представників монархії було домінуючим з початку XVII – до початку XVIII століть.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ермолович Д. И. Имена собственные на стыке языков и культуры / Д. И. Ермолович. – М. : Р. Валент, 2001. – 200 с.

2. Іванишин Наталія. Ознаки імпліцитності як мовної категорії [Електронний ресурс] / Наталія Іванишин // Літературне місто. Онлайн-бібліотека української літератури. Освітній онлайн-ресурс, 2011. – Режим доступу: <http://litmisto.org.ua/?p=8927>

3. Рыбакин А. И. Словарь английских личных имен: 4000.– 3-е. изд., испр. / А. И. Рыбакин. – М.: ООО «Издательство Астрель»: ООО «Издательство АСТ», 2000. – 224 с.

4. Рыбакин А. И. Словарь английских фамилий: Ок. 22 700 фамилий / А. И. Рыбакин. – М.: ООО «Издательство Астрель»: ООО «Издательство АСТ», 2000. – 576 с.

5. Українська мова : Енциклопедія. – К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2000. – 752 с.

6. Хоменко Л. І. Особові імена в системі антропонімів англійської мови / Л. І. Хоменко // Філологічні студії: [зб. наук. ст. студентів] / [гол. ред. О. Д. Харлан]. – Бердянськ: Ф–ОП Ткачук О. В., 2016. – Вип. XIII. – С. 76-80.

7. Bardsley Charles W. Curiosities of Puritan Nomenclature / Charles W. Bardsley. – London: Chatto & Windus, Piccadilly, 1888. – P. 213-222.

8. Oxford Dictionaries. – [Electronic resource] / Mode of acces: <http://www.oxforddictionaries.com/ru>

9. Reaney P.H., R.M. Wilson R.M. A Dictionary of English Surnames / P.H. Reaney, R.M. Wilson. – Taylor & Francis e-Library, 2006. – 3618 p.

ЛІТЕРАТУРА ТА МЕТОДИКА ЇЇ ВИКЛАДАННЯ

Аліна Бабій,

студентка 4 курсу

Факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **Г. О. Александрова,**

к. філ. н., доцент (БДПУ)

**ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ «МАШИНИ ЧАСУ» ГЕРБЕРТА УЕЛЛСА
НА УРОКАХ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ В ШКОЛІ
(ТЕМПОРАЛЬНІ ЛОКУСИ ТВОРУ)**

Існування багатьох творів наукової фантастики характеризується тим, що в них фантастичне функціонує як прийом на загальному цілком реалістичному тлі. Оскільки вивчення наукової фантастики у шкільному курсі недостатньо опрацьовано, позакласна робота з творами наукової фантастики відходить на другий план. Цим обумовлена **актуальність** теми дослідження. Проблемою наукової фантастики займалися такі науковці як М. Бахтін, І. Єфремов, І. Колегаєва, І. Мойсеїв, К. Паншин, Т. Пінчук, Л. Рилищикова, О. Стужук, О. Тонне, О. Чигиринська, Т. Шило, Є. Шкуров.

Метою роботи є дослідження вивчення наукової фантастики на матеріалі роману «Машина часу» Герберта Уеллса у шкільному курсі літератури.

Запорукою вивчення літератури є поєднання урочної та позакласної роботи. Позакласна робота спрямовує учнів на розширення естетичних смаків та спрямовує дітей на читання художньої літератури. Оскільки фантастика є наближеною до казок, які діти чують із самого дитинства, то вона дає можливість відобразити всю фантазію та уяву учнів. Вивчення «Машини часу» як твору для позакласного читання можна виділити в особливу ланку вивчення такої літератури. Тому у нашому дослідженні відбулося поєднання позакласної роботи з твором наукової фантастики, що розкривається за допомогою зображених у ньому темпоральних локусів.

Одним із видів роботи на уроках позакласного читання є презентація книги, попередньо прочитавши її. Разом з звичайним аналізом тексту потрібно вивчати теорію літератури. Так з наукової фантастикою можна пов'язати безліч літературознавчих понять, які входять до шкільної програми. Наприклад: елементи фантастичного, реальність та фантастика, хронотоп (простір та час), зображення простору у творі та т.д. також є можливість познайомити учнів з такими поняттями як "утопія" та "антиутопія", так як часто саме ці поняття є ключовими при вивченні фантастики. Отож, дітей вже з 7 класу потрібно знайомити з новим для них теоретичним матеріалом, аби в подальшому вони могли поглибити свої знання. Так, варто ознайомити учнів з поняттям хронотопу на прикладі роману "Машина часу", що є твором для позакласного читання.

Розглядаючи роман "Машина часу" як сукупність різноманітних часових ознак, у ньому можна знайти відповідні темпоральні локуси. У творі Г. Уеллс змальовує подорож людини в часі, коли наука ще базувалася на

лінійному трактуванні [1]. В основу роману покладено подорож у часі Мандрівника, який сконструював машину, що може пересуватися у часі та просторі. Потрібно звернути увагу, що головний герой був відсутнім у своєму домі 3 години, а за той час у 802 701 році пробув 8 днів.

На що варто звернути увагу, так це на жанрову дифузію роману. Саме О. Чигиринська спробувала виокремити жанри “ухронії” (“неіснуючий час”) та “ускевії” (“неіснуюча річ”) поряд з “утопією” (“неіснуюче місце”) [3]. Тому роман “Машина часу” можна також віднести як до жанру ухронії так і до ускевії. Отже, в романі “Час” розглядається як “Місце”.

Можна стверджувати, що проблема часово-просторового переміщення грає важливу роль не лише в сюжетній складовій твору, але й має вплив на події та ситуації, які відбуваються в романі. Саме Г. Уеллс зумів вправно скерувати час й побудувати роман так, що хронотопічність твору дала змогу найповніше розкрити його ідейно-тематичний задум.

Отже, при вивченні наукової фантастики на уроках зарубіжної літератури варто звертати увагу не лише на звичний нам аналіз твору: головні герої, тема, ідея та проблематика, але й заглиблюватися в теоретичну основу твору аби створити ефект науковості на уроках. Саме тому ми дослідили твір “Машина часу” Герберта Уеллса з такої точки зору. Дана тема потребує подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналіз твору Герберта Уеллса “Машина часу” [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://gorodenok.com>

2. Копистянська Н. Художній час: до питання про історію поняття і терміна [Електронний ресурс] / Н. Копистянська – Режим доступу до ресурсу: <http://www.uk.xlibx.com/4astronomy/245314-1-udk-820-113-119-chas-hudozhniy-chas-pitannya-pro-istoriyu-ponyattya-termina-nonna-kopistyanska-lvivskiy-naciona.php>

3. Чигиринская О. Фантастика : выбор жанра, выбор хронотопа [Електронний ресурс] / О. Чигиринская – Режим доступу до ресурсу : <http://www.rusf.ru/star/doklad/2008/chigr.htm>

Бикадорова Карина,

студентка 4 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **С.О. Філоненко,**

доктор філологічних наук, професор (БДПУ)

ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА НА ЕКРАНІ (НА ПРИКЛАДІ ПОВІСТІ АРТУРА КОНАНА ДОЙЛА «СОБАКА БАСКЕРВІЛІВ»)

Актуальність теми. Проблема екранізацій літературних творів існує вже давно. За всю історію існування кіно були екранізовані тисячі літературних творів. Одні виявилися більш вдалими, інші менш. Літературний текст часто сприймається через призму екранної культури, а

не читацької, і саме вдалі екранізації стимулюють звернення глядача до вихідного літературного тексту. Будь-яка сучасна екранізація літературної спадщини являє собою специфічну інтерпретацію твору минулої епохи з точки зору сучасності, реалізуючи нові естетичні критерії, сучасні погляди на людину і суспільство.

Проблемою екранізацій літературних творів займалися такі літературознавці та кінознавці, як Ю. Пушак, В. Будний, Н. Горняцька, Е. Добін, В. Мільдон, Г. Полічко та інші.

Метою роботи є розкриття особливостей використання екранізацій для вивчення літературного твору на уроках зарубіжної літератури. Ю. Пушак наголошує на тому, що література поділяється на "кінолітературу" і "некінолітературу". Перша добре підходить для екранізації, другу – складно або неможливо екранізувати. Виділяє також такі види кіноекранізацій: запозичення, трансформація, перехрещення. Запозичення вважають найпоширенішою з кіноверсій, режисер використовує ідеї, теми, окремі сцени, форму тексту. Трансформація виводить нас на поняття вірності оригіналу, бо завданням такого фільму є репродукція в кіно чогось внутрішньо притаманного літературному тексту. Сучасне кіно особливо зацікавлене в перехрещенні, де текст оригіналу стає настільки далеким, наскільки це можливо [2].

Г. Полічко виділяє три основні види екранізацій: пряма екранізація, екранізація за мотивами та загальна кіноадаптація. Пряма екранізація повинна повторювати книгу, давати глядачеві можливість ще раз, тільки вже в форматі кіно, "зустрітися" з джерелом. Основне завдання екранізацій за мотивами – показати відомий твір з іншого боку. Така форма використовується, коли книгу фізично не можливо екранізувати: через великий обсяг, наприклад, або коли в книзі зображені внутрішні переживання героя, які важко показати без перетворення їх в діалоги і події. Метою загальної кіноадаптації є не передати якомога точніше книгу, а створити на її матеріалі новий, самобутній твір, який пов'язаний з літературним текстом, або доповнює його [3].

Існує багато поглядів на екранізацію літературного твору. Дехто вважає, що кожна екранізація нижче літературного оригіналу та при екранізації втрачаються окремі сюжетні лінії і образи. Але екранізований твір набуває нових художніх якостей і фарб, відроджуючись в іншому мистецтві. Екранізація часто не тільки не псує літературну першооснову, але й дає змогу побачити більше в акторських образах і музичних рішеннях [1].

Художні твори відроджуються у кіномистецтві, набувають все нових відтінків, не винятком є повість Артура Конана Дойла "Собака Баскервілів". Автор повісті створив модель детективного жанру та образ неперевершеного майстра детективних розслідувань містера Шерлока Холмса. Твори про Шерлока Холмса є найбільш екранізованими у світі. Деякі риси його зовнішності залишаються незмінними в усіх екранізаціях, але сюжет повісті зазнає певних змін.

Для більш ефективного вивчення творчості Артура Конана Дойла в школі рекомендують використовувати екранізації. Структура таких уроків може бути різною, результат уроку буде залежати від якості фільму,

правильності його подачі та уміння користуватися технічними засобами навчання.

Таким чином, можна стверджувати, що дослідження екранізацій літературного твору є актуальним та перспективним. Твори літератури, які були екранізовані, набувають нових якостей і дають змогу побачити більше в режисерських рішеннях. Екранізації грають важливу роль у літературній освіті, адже сприяють підвищенню ефективності викладання зарубіжної літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Будний В. Порівняльне літературознавство: Підручник / В. Будний, М. Ільницький. – К.: Вид.дім "Києво-Могилянська академія", 2008. – С. 279–320.
2. Пушак Ю. Література і кіно: (не) залежність мистецтва? / Ю. Пушак // Парадигма: Зб.наук.пр. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2011. – Вип. 6. – С.
3. Поличко Г. А. Основы кинематографических знаний на уроках литературы в средней школе / Г. А. Поличко. – Курган, 1980. – 147 с.

Александра Бомбина,

студентка 2 курсу

Факультета філології і соціальних комунікацій

Научний керівитель:

Р.И. Костромицкий, к.філол.н., доцент (БДПУ)

РЕЦЕПЦІЯ ЖИВОПИСИ В ПОВЕСТЯХ А. ПУШКИНА, Н. ГОГОЛЯ, І. ТУРГЕНЕВА

В современном литературоведении существует достаточно работ, посвященных проблеме экфрасиса, однако до сих пор исследователям не удалось прийти к единству в определении термина. Поэтому, обращение к истории толкования экфрасиса, его пониманию и имплементации в текстах является достаточно актуальным. Изучение экфрасиса становится частью литературоведческого процесса, который открывает новые принципы интерпретаций.

Целью нашего исследования было определить понятие экфрасиса в его классическом понимании, проследить употребление этого приема в текстах эпохи романтизма, на примере творчества А.Пушкина, Н.Гоголя, И. Тургенева. Ведущими методами исследования являются: литературоведческий анализ, метод работы с данными и анализ текста. Литературоведческий анализ нацеленный на изучение языковых средств в системе художественного текста с эстетической точки зрения, с точки зрения их соответствия авторскому замыслу. Метод работы с данными заключался в поиске интересующей нас информации, а именно вопрос о толковании экфрасиса известными литературоведами. Анализируя текст, провели работу по поиску существенных моментов обращения писателя к

художественным возможностям экфрасиса,, выделяли ключевые сцены в анализируемых повестях «Выстрел» А.С. Пушкина, «Несчастливая» И.С. Тургенева, «Старосветские помещики» Н.В. Гоголя.

По итогу нашего исследования можно сделать вывод, что экфрасис – это обращение к визуальной образности других искусств, изображение одного объекта искусства посредством другого. Проанализировав три картинных сюжета повестей «Выстрел», «Несчастливая», «Старосветские помещики», утвердилось во мнении, что в данных текстах прием экфрасиса используется в своем традиционном смысле, таком как описание живописных полотен или архитектуры в литературном тексте. В каждом тексте экфрасис открывается по-разному и передает особенное настроение.

В повести «Выстрел» А.С. Пушкина передает настроение надменности главного героя Сильвио. Так, картина в тексте выступает и как фон, на котором разворачиваются действия, и как чрезвычайно важный объект в повести. Посредством которого А. Пушкин показывает мастерство стрельбы Сильвио: «В картинах я не знаток, но одна привлекла мое внимание. Она изображала какой-то вид из Швейцарии; но поразила меня в ней не живопись, а то, что картина была прострелена двумя пулями, всаженными одна на другую» [2, с.65].

В «Несчастной» – И.С. Тургенев указывает на быстротечность и изменчивость жизни. Прием экфрасиса был использован в следующем отрывке: «На стене, над его головой, висела картина, изображавшая молодую женщину с ясным и смелым выражением лица, одетую в богатый еврейский костюм и всю покрытую драгоценными камнями, жемчугом... Я часто заглядывалась на эту картину, но только впоследствии узнала, что это был портрет моей матери. Изменилась же она с того времени!» [3, с.66]. Портрет играет сюжетобразующую роль, поскольку именно посредством него автор объясняет трагизм судьбы матери Сусанны.

В «Старосветских помещиках» – Н.В. Гоголь описывает прекрасный мир, засиженный мухами, это и есть реальность быта у уединенных хозяев отдаленных деревень: «Стены комнат убраны были несколькими картинами и картинками в старинных узеньких рамах. Два портрета было больших, писанных масляными красками. Один представлял какого-то архиерея, другой Петра III. Из узеньких рам глядела герцогиня Лавальер, запачканная мухами» [1, с.243].

Так, родившейся еще в античности прием, продолжает использоваться и писателями XIX века. Особенность данного литературного явления, которое можно к тому же рассматривать как «текст в тексте», зависит от эпохи, от жанра и, от авторской индивидуальности.

Перспективным направлением дальнейшего изучения темы экфрасиса, по-нашему мнению, является рассмотрение его в текстах русской литературы XX века.

ЛИТЕРАТУРА

1. Гоголь Н.В. Старосветские помещики / Н.В. Гоголь // Избранные сочинения в двух томах. Том первый. – Москва : Художественная литература. – 1978. – С.240–263.

2. Пушкин А.С. Выстрел / А.С. Пушкин // Проза. – Москва: Правда. – 1983. – С.57–80.

3. Тургенев И.С. Несчастная / И.С. Тургенев // Сочинения. Том второй. – Москва : Художественная литература. – 1980. – С.66–100.

Бородовка Ольга,

студентка 2 курсу

факультету дошкільної, спеціальної та соціальної освіти

Наук. керівник: **Б. А. Салюк,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ТРИКСТЕРСЬКА ПРИРОДА БЛИЗНЮКІВ ВІЗЛІ

Останні два десятиліття однією з найбільш обговорюваних і читабельних книг продовжує бути септологія про Гаррі Поттера британської авторки Дж. К. Ролінг. Ці книги про хлопчика-мага і його боротьбу з темними силами, про майстерно створений світ магії стали явищем масової культури. Водночас феномен поттеріани породив наукові та суспільні дискусії довкола його популярності серед читачів, якості і доцільності читання цих книжок дітьми.

Літературознавці також не оминули своєю увагою твори Ролінг, досліджуючи передусім жанрову специфіку творів, наративну структуру, інтертекстуальні посилання, зв'язок творів з міфологією, фольклором, класичною літературою, переважно англійською, і Біблією (В. Винник, Л. Лебедівна, О. Папуша, О. Чернявська та інші). Серед персонажів поттеріани домінує вивчення образів Гаррі Поттера, Рона і Герміони, професора Дамблдора та Волдеморта, оскільки вони є центральними героями творів і головної лінії сюжету – протистояння Гаррі і Темного лорда. Менше уваги науковці приділяють другорядним персонажам, які, однак, є не менш цікавими і відіграють важливу роль у творенні світу поттеріани.

Поміж усіх персонажів досить сильно вирізняється родина Рона Візлі, а особливо – близнюки Фред і Джордж, причому не тільки рудим кольором волосся усіх її членів, але й своїм дивацтвом у магичній громаді. В образотворенні цієї сім'ї простежується чіткий генетичний зв'язок з міфологічним персонажем Трикстером.

Мета дослідження – з'ясувати Трикстерську природу близнюків Візлі у септології про Гаррі Поттера Дж. К. Ролінг.

Трикстер (англ. trickster – витівник, трюкач) – архаїчна фігура національної міфології (Прометей, Гермес, Одисей, Геракл, Локі, Тор та інші), що цілеспрямовано порушує суспільні правила і закони, може приймати вигляд людини з надзвичайними можливостями, містичного духа, олюдненої тварини. Цей персонаж міфів трансформується у фольклорі в образи блазнів, дурнів, юродивих, а у художній літературі стає комічним персонажем (Фігаро, Тартюф, Фальстаф тощо), причому основні характеристики Трикстера притаманні його фольклорним і літературним наступникам.

Провідними рисами міфологічного Трікстера є: порушення традицій, привнесення хаосу в існуючий порядок, сприяння деідеалізації світу, посередництво між світами і соціальними групами, аморальність з точки зору існуючої етичної системи. З позиції соціальної людини він смішний, нерозважливий або неусвідомлений, ненажерливий, хитрий гравець [1, с. 166]. Різноманітні витівки і порушення правил є основними рисами Трікстера, а візуально його можна розпізнати через рудий колір волосся.

Носіями вогняного кольору волосся стає вся велика родина Візлі, але найяскравіше Трікстерська природа простежується в образах близнюків Фреда і Джорджа. Брати – представники ідеального образу бешкетника. Вже у першій сцені знайомства з цими героями, при посадці на поїзд до Гог'вортсу, читач має можливість спостерігати натуру близнюків – бешкетництво. Місіс Візлі застерігає хлопців вести себе пристойно, а Рон дає характеристику своїх старших братів: «Фред і Джордж великі бешкетники, але ж мають високі оцінки і всі вважають їх веселунами» [2, с. 103]. У бешкетництві їм немає рівних, а їхня фантазія безмежна. Водночас хлопцям властиві позитивні риси особистості: вони добрі, чуйні, справедливі та відважні.

Протягом усього свого навчання у школі чародійства брати постійно щось витівали, і сцени з їхньою присутністю майже завжди є комічними. Своім бешкетом Фред і Джордж доводили до сказу професорсько-викладацький склад школи і потішали школярів. У кабінеті Аргуса Філча для них був відведений окремий ящик із записами правопорушень і накладених за це покараннями. Саме вони подарували Гаррі Поттеру Карту мародерів, за допомогою якої багато разів здійснювали різні витівки (карту вони вкрали з кабінету Філча, під час навчання на першому курсі).

Отже, близнюкам Візлі властиві такі характеристики Трікстерської природи: вони є подразниками і порушниками шкільного порядку; їхній бешкет передбачає особисте задоволення та є засобом творення комічного у творі; брати стають персоніфікацією розваги і свята; їм властива амбівалентність природи персонажа (поєднання бешкетної поведінки і героїчних вчинків); для інших учнів герої є провідниками у захопливий світ розваг і веселощів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаврилов Д. Трікстер в період соціо-культурних преобразований : Диоген, Уленшпигель, Насреддин / Д. Гаврилов // Experimentum-2005 : сб. науч. ст. философ. ф-та МГУ / под ред. Е. Н. Мощелкова. – М. : Изд-во «Социально-политическая мысль», 2006. – С. 166-178

2. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і філософський камінь / Дж. К. Ролінг : [перекл. з англ. В. Морозов]. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002. – 317 с.

Наталія Гречко,
студентка 3 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник – **Г. О.Александрова**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ РОМАНУ П. АКРОЙДА «ЗАПОВІТ ОСКАРА УАЙЛЬДА»

Інтертекстуальність – це літературознавчий термін, сенс якого полягає у відтворенні в художньому творі конкретних літературних явищ через цитування, алюзії, ремінісценції, пародіювання. Сучасний класик англійської літератури Пітер Акройд майстерно використовує цей прийом у своїх постмодерністських романах. Його «Заповіт Оскара Уайльда» являє собою апокриф передсмертного щоденника Оскара Уайльда, в якому з винятковим блиском передані не тільки погляди митця, але і сам характер його мислення.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває вивчення способів побудови тексту на основі інтертекстуального принципу в контексті специфіки жанру роману-біографії. Творчості П. Акройда присвячена велика кількість монографій, дисертацій, статей, дослідницьких праць. Зокрема, слід відзначити праці вітчизняних критиків В. В. Струкова, І. А. Дудіної, О. А. Наумової, І. Ю. Попової, які розглядали насамперед жанрову своєрідність творів П. Акройда. Літературознавці О. В. Ушакова, О. В. Шубіна, Є. Г. Петросова акцентували увагу на проблемах біографічного жанру та концепції англійської національної ідентичності. Проте, не зважаючи на значну кількість праць науковців, жоден із них не приділив належної уваги дослідженню інтертекстуального поля романів письменника.

Відповідно до цього мета нашої статті – виявити основні форми виявлення інтертекста та його функції в романтизованій біографії П. Акройда «Заповіт Оскара Уайльда». Для реалізації поставленої мети використано системний, історико-літературний та аналітичний методи.

Майстерне використання П. Акройдом інтертексту сприяє перетворенню біографії у відкриту цитатно-гібридну форму, яка передбачає свободу читацької інтерпретації.

У романі «Заповіт Оскара Уайльда» автор імітує щоденник О. Уайльда з 9 серпня по 24 листопада 1900 року (з цілком природним для щоденника пропуском окремих днів) і записи слів вмираючого письменника, зроблені Морісом Гилбертом з 26 по 30 листопада. Оскільки він написаний від імені головного героя, найважливіше місце в ньому займають алюзії та ремінісценції, пов'язані з життям О. Уайльда. Відбираючи факти з життя митця, П. Акройд робить акцент на тих ситуаціях, які сприяють розкриттю основної проблематики роману – співвідношення мистецтва і життя, роль естетизації чуттєвих насолод, самосуд художника. Ретельно продумуючи композицію, автор змушує свого героя простежити, як перепліталися в його долі дві «нитки»: приватне життя і становлення як письменника. Проте автор

робить акцент не на самих подіях, а на їх інтерпретації героєм, що дозволяє краще розкрити тип його світосприйняття. О. Уайльд постає перед читачем людиною, яка сприймає своє життя як текст, тому до засудження ставиться як до неправильної інтерпретації: «Я завжди стверджував, що інтерпретація цікавіша самого факту; на жаль, я не помилився. Мене погубили брудні інтерпретації, дані людьми моїм вчинкам, – кумедно, дійсно?» [1].

Особливий рівень ремінісценцій – імітація стилю О. Уайльда, яка прослідковуються у використанні його афоризмів, парадоксів і притч: «Гроші подібні до людської близькості – коли вони є, про них не думаєш, коли їх немає, не думаєш ні про що інше» [1]; «Сучасна естетика – всього лише продовження сучасної моралі» [1].

У цілому літературний інтертекст дає можливість письменнику інтерпретувати творчість героя і вписати її в певну культурну парадигму. Мотив трагічної долі художника, який стає центральним у романі, допомагає деміфологізувати сформований образ Оскара Уайльда, представити його в новому ракурсі, використовуючи метод парадоксу.

Отже, у романі П. Акройда «Заповіт Оскара Уайльда» принцип інтертекстуальності відіграє важливу роль і може бути представлений у вигляді прихованих або явних цитат, посилань на історичні та літературні факти, імітації стилю автора. Письменник використовує ремінісценції переважно з метою руйнування банальних, стереотипних уявлень читача про головного героя та, зберігаючи художність оповіді, висловлює власні судження, коментарі з приводу творчості О. Уайльда.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акройд П. Завещание Оскара Уайльда [Електронний ресурс] / П.Акройд / пер. с англ. Мотылёв Л. Ю. – Москва, «Б. С. Г. – пресс», 2000. – 288 с. Режим доступа : http://loveread.ec/view_global.php?id=23351

Голоукова Лідія,
студентка 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **О.І. Харіна,**
старший викладач (БДПУ)

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ДРАМИ-АНТИУТОПІЇ ОЛЕКСАНДРА ІРВАНЦЯ ТА ЇЇ ВИВЧЕННЯ В ЗОШ

О. Ірванець заявив про себе як письменник у 80-х роках ХХ століття. Розпочавши свою творчість з поезії, він в останнє десятиліття все частіше звертається до створення різножанрових постмодерністичних прозових і драматургічних текстів. Збірка п'єс і віршів під назвою «Лускунчик – 2004», яку автор видав у 2005 році, за словами Я. Голобородька, «немовби підкреслює домінування Ірванця драматичного над Ірванцем поетичним» [10, с. 94]. Книжку драматичних творів письменник вдало назвав «непрозою».

Мета роботи – проаналізувати художні особливості модерної драми О. Ірванця, визначити методичні засади її вивчення в ЗОШ на уроках позакласного читання.

Основними методами дослідження, з огляду на поставлену мету й завдання, є *біографічний* (став у нагоді для виявлення місця письменника в літературному процесі к. ХХ – поч. ХХІ ст.); *культурно-історичний* (драми О. Ірванця розглядаються в контексті постмодерної культурної епохи); *герменевтичний* метод є основним в інтерпретації різних жанрових форм письменника; *формальний* метод знадобився при визначенні художньо-виражальних засобів у модерній драмі.

Провідним жанром драматургії О. Ірванця є антиутопія, для якої прикметні такі риси: гротескне зображення вигаданого суспільства, яке є **антитезою утопії**. Зазвичай для нього характерний гнітючий суспільний контроль, що здійснюється **авторитарним** або **тоталітарним урядом**.

Виокремимо особливості драми-антиутопії О. Ірванця. П'єси письменника невеликі за обсягом, дія в них відбувається на одному місці протягом короткого часу. Сюжетна роль гранично обмеженого простору й часу є дуже важливою: автор отримує можливість в одній часово-просторовій точці сконденсувати найважливіші соціально-політичні й етичні проблеми, які визначають життя країни. Такий хронотоп зумовлює схематизм сюжету драми, тут немає додаткових сюжетних ліній – авторську увагу зосереджено на моделюванні необхідної ситуації.

У такому хронотопі зникає еволюція характерів героїв. Драматург підкреслює, що він не ставить собі за мету створення повнокровних характерів, коли наділяє своїх персонажів однозвучними іменами або позбавляє імен. Персонажі драм-антиутопій О. Ірванця статичні й схематизовані, вони є носіями певної ідеї (Она, Мона, коханий – зради), соціальними типами (Він, Вона, Крутелик) або виконують допоміжну функцію в розвитку дії драми (Хона, старший дорадник).

Спостерігається ізолюваність героїв, які насправді є не героями або навіть антигероями, що стоять на маргінесах суспільства й поза головним подіями. Звужений маленький світ придушує героїв. Автор вибирає тло замкненої кімнати; це обмеження посилює атмосферу й підкреслює проблему. Більшість героїв Ірванцевих драм – це пересічні загублені люди, які ніби трохи борсаються в цьому житті, але врешті покійно стають у потік його, багато не роздумуючи.

У драмах-антиутопіях О. Ірванець чинить суд як над недавнім минулим свого народу, так і над його сьогоденням. Розвінчуючи небезпечні тенденції розвитку суспільства, драматург розробляє сучасну модифікацію драми-антиутопії, у центрі якої внутрішній світ героя, спотворений соціально-політичною реальністю, що дає йому змогу поєднати проблеми соціально-політичні з морально-етичними.

Для створення картини небажаного сьогодення (а в драмах-антиутопіях, на відміну від роману-антиутопії, дія часто відбувається не в майбутньому, а в сьогоденні) О. Ірванець активно використовує гротеск, парадокс, що сприяє абсурдизації буття, а також алюзії, які викликають у свідомості реципієнта відповідні асоціації й зумовлюють алегоричну подачу

матеріалу. Драматург використовує можливості музики, що не тільки збагачує художню палітру митця, сприяючи яскравому вираженню його думки, але й активізує розумову діяльність реципієнта.

«Маленька п'єса про зраду для однієї акторки» засвідчує драматургічну майстерність автора. Твір відзначається динамічною інтригою, гострими алюзіями, відсутністю дії, яка й не потрібна, психологізованими реаліями.

Драматургія О. Ірванця – це гра з ідеями, суспільними та політичними ідеалами, гра з читачем та глядачем. Грати для нього означає мислити, творити й, урешті, жити. В ігрових художніх прийомах, формах утілюються найцінніші грані таланту автора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голобородько Я. Прозора *не*проза О. Ірванця / Я. Голобородько // Артеграунд. Український літературний істеблшмент: Зб.статей. – К.: Факт, 2006. – С. 93–100.

Ольга Денисенко,

студентка 5 курсу

Факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: Г. О. Александрова,

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ МАЙКЛА КАННІНГЕМА «ГОДИНИ»

Майкл Каннінгем (1952 р.н.) – сучасний американський письменник, володар Пулітцерівської премії та PEN/Faulkner Award за 1999 рік. Поєднуючи у своїй творчості прийоми як модернізму, так і постмодернізму, зображуючи одночасно вічні та актуальні проблеми, продовжуючи традиції класичного роману, Майкл Каннінгем займає важливе місце в сучасному літературному світі.

Актуальність обраної теми визначається чималим інтересом до проблеми трансформації традиційної системи жанрів, мотивів і образів в епоху постмодернізму, а також вивченням процесу виникнення нових літературних модифікацій.

Вивченням творчості М. Каннінгема та особливостей поетики його творів займалися такі дослідники, як Т. Хлопова, В. Андрєєв, Ж. Фомичева, Л. Фелзингер, Є. Саніна, О. Євдокименко, Н. Поваляєва та інші.

Метою роботи є виявлення художніх особливостей роману «Години» М. Каннінгема. Для реалізації поставленої мети використано системний, історико-літературний та аналітичний методи.

В основу сюжетної лінії покладений один із найвідоміших творів Вірджинії Вулф «Місіс Деллоуей». У романі М. Каннінгема «Години» («The Hours», 1998) зображений один день із життя трьох жінок: британської письменниці Вірджинії Вульф у період написання нею «Місіс Деллоуей» («Mrs. Dalloway», 1925), Лори Браун – молодій дружини та жінки, яка

гнітяться у буденності післявоєнного Лос-Анжелеса, та Кларісси Воган, яка влаштовує вечірку на честь свого друга письменника.

Створення цих трьох історій пояснює сам автор: «Спочатку “Години” повинні були стати версією “Місіс Деллоуей”, мені закортіло перенести її до сучасної Америки. Але потім я зрозумів, що цього замало для роману. Потім виникла інша історія – про саму Вірджинію Вулф. І все одно це здавалось мені недостатнім. Тоді я вигадав історію – про жінку на ім'я Лора Браун, яка читає “Місіс Деллоуей”. Так вийшли письменниця Вірджинія Вулф, її персонаж Кларісса Деллоуей і Лора Браун – читачка. Чудовий триумвірат» [1, с. 456].

Використання роману британської письменниці на рівні інтертексту є основним художнім прийомом, завдяки якому реалізується концептуальність похідного тексту. Повторюючи прийом «потoku свідомості», письменник створює ефект причетності читача.

На думку дослідниці Л. Фельзінгер, загальними структурними елементами поезики Майкла Каннінгема можна вважати багатозарове зображення часу і простору, особливий персональний (акторіальний) тип оповіді, суміщення класичної та модерністичної традицій, інтертекстуальність та реінтерпретацію. Письменник створює об'ємний текст, де один пласт нерозривно поєднаний із іншим, а триада – автор, герой, читач стає композиційним прийомом.

Отже, роман М. Каннінгема «Години» – це не просто переосмислення життя та творчості великої письменниці. Образ Вірджинії Вулф – це образ співавтора роману, письменник відтворює її творчий метод не тільки на ідейному, але і на стилістичному рівні. В той же час М. Каннінгем ускладнює структуру «Годин», уводячи нових героїв, розділяє свій роман на глави, кожна з яких репрезентує одну з головних героїнь, а епіграфи та епілог підкреслюють паралелі між двома текстами ще до викладу основного сюжету твору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фельзінгер Л. В. Отношение автора, героя и читателя в романе М. Каннингема «Часы» (M.Cunningem, «The Hours») [Електронний ресурс] / Любовь Валерьевна Фельзінгер // Science time. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://cyberleninka.ru/article/n/otnosheniya-avtora-geroya-i-chitatelja-v-romane-m-kanningema-chasy-m-cunningham-the-hours>.

Катерина Дондик

Студентка 5 курсу

Факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **Н. П. Анісімова,**

д. філол.н., професор (БДПУ)

ОЛЕСЬ ГОНЧАР ЯК ПРЕДСТАВНИК ЛІРИКО-РОМАНТИЧНОЇ ПРОЗИ

Більшість критиків (В. Дончик, О. Ковальчук, О. Логвиненко) відносить прозу О. Гончара до лірико-романтичної стильової течії, яка була панівною в українській літературі 1950-1970-х років (М. Стельмах, Л. Первомайський,

О. Довженко). За типом світовідчуження він – романтик, який умів бачити прекрасне у житті і в людині. Найвизначальніша риса романтичного світобачення О. Гончара – планетарність його мислення. На цю особливість творчого почерку письменника вказували М. Жулинський, М. Гуменний, Р. Мовчан та ін. У його прозі відсутнє так зване дрібнотем'я. Твори митця порушують важливі суспільні проблеми, пов'язані з наступом на людську цивілізацію НТП, збереженням природи, історичної пам'яті народу.

Найскладніші проблеми сучасності в О. Гончара позначені поглибленою філософічністю. Автор виступив першопрохідцем в освоєнні багатьох тем та проблем: розвінчання культу особи («Людина і зброя», «Тронка»); духовного браконьєрства («Собор»); виховання «важких» підлітків («Бригантина»); міжнародного тероризму («Твоя зоря») тощо. У своїх романах філософського спрямування автор головну увагу зосереджує на вивченні феномену людини.

У романтичному світосприйманні письменника закладена ідея соціальної ідеалізації. Художній образ в О. Гончара твориться за принципом ідеалізації. Письменник був поетом і романтиком, спрагло тягнувся до краси, тому його твори заповнюють в основному красиві, «позитивні» герої. У них О. Гончар утілює свій ідеал гармонійної людини. Такими виступають Тоня і Віталік («Тронка»), старий Горпищенко у «Тронці»; Микола Баглай – борець за гармонію в людині та природі, Ізот Лобода («Собор»); Роман Винник, Кирило Заболотний у «Твоїй зорі»; людина обов'язку і честі Богдан Колосовський у «Людині і зброї». Герої основних романів прозаїка відчують свою причетність до всього, що діється на планеті (Юрій Брянський, Богдан Колосовський, Кирило Заболотний, Микола Баглай та ін.), відзначаються ціннісно-сисловою установкою, їх еднають орієнтири духовності і моральності. Моральне для автора – це те, в чому висвічується невмируще, гармонійне, вічне. Щоб виразити його «в людях», письменник аналізує характери справді ідеальних героїв.

О. Гончар як романтик відтворював життя з позицій прекрасного. Та орієнтація письменника на змалювання натур піднесених, ідеальних не означає відмову від зображення потворних, непривабливих явищ дійсності. Це проявляється у порушенні гострої проблематики, яка пронизує усі романи письменника. З метою глибшого виявлення дисгармонії в дійсності О. Гончар удається до властивого романтикам контрастного зіставлення явищ, подій, героїв. Наприклад, у романі «Собор» спостерігаємо: контраст руйнівного і творчого начал, герої прекрасні душею і тілом – і ті, що без «соборів у душі»; захисники собору – і його нищителі. У «Твоїй зорі» протиставлені творці краси – і «апостоли руйництва». У «Людині і зброї» всі герої діляться на захисників вітчизни і зрадників, сильних духом і слабкодушких, внутрішньо красивих і нищих.

У романах О. Гончара домінує образ автора чи художне Я. Авторська позиція митця включає два аспекти: позиція письменника в реальній дійсності, яка відображена в романі (задум, проблематика тощо); авторська позиція в самому романі (ставлення до героїв і подій, принципи ведення повісткування і структури образності. Найважливішим засобом висловлення

авторської позиції є ліричні та публіцистичні відступи, у яких прямо звучить думка митця, пояснення ним тих чи інших подій. Вони певною мірою знижують рівень художності твору, але водночас надають йому полемічної гостроти, підсилюють актуальність, допомагають виділити ті проблеми, на яких хоче наголосити автор. Взагалі ці риси Гончарового стилю – поетичність, романтична піднесеність, публіцистичність – відповідають його естетичному кредо, його романтичному світобаченню і розумінню специфіки художньої творчості. За світовідчуванням був близький до О. Довженка.

Символізація образів – характерна ознака всіх романів О. Гончара. Назви творів проза – «Твоя зоря», «Собор», «Берег любові», «Бригантина», ряд художніх образів в їх текстах набувають значення поетичних символів. Широко використовує автор образи-асоціоніми (В. Галич) – однокомпонентні образи-символи: Планета, Мадонна, Кар'єра («Твоя зоря»); Титан, Антититан, Кукуруза, Горох, трудар («Собор»); Світло, Камера, Океан, Неволя, Подвиг, Сумнів («Циклон»); двокомпонентні образи-символи: Титан Праці («Собор»); Мати Чиясь, Людська Ріка, Добра Людина («Циклон»); Верховний коментатор («Твоя зоря»); трикомпонентні: Головний пульт Планети («Твоя зоря»); Дуга Малеого Кругу, Дуга Великого Кругу («Тронка»). Деякі образи-асоціоніми пронизують усю творчість О. Гончара (Океан, Майстер, Мадонна).

Таким чином, О. Гончар став найпомітнішим представником лірико-романтичної стильової течії в українській прозі. Романтизм митця органічно поєднується з поетичним реалізмом. Не варто ототожнювати риси цього стилю зі свідомою ідеалізацією життя. Найважливішими ознаками індивідуального стилю прозаїка є органічне поєднання реалізму з романтичним баченням світу, філософське заглиблення у найскладніші проблеми сучасності, ліричність образів і розповіді, постійні пошуки позитивного ідеалу, оригінальність художнього мислення.

Зайцева Валентина,

студентка 3 курсу

Факультет філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник : Новик О. П. ,

доктор філологічних наук, професор (БДПУ)

ХУДОЖНІЙ СВІТ КАЗОК МАРКА ВОВЧКА

У творчій спадщині Марка Вовчка вагоме місце посідають літературні казки. Спираючись на здобутки українського літературознавства, ставимо за мету виявити нові аспекти прочитання творчості Марка Вовчка, дослідити вплив фольклорних джерел на творчість письменниці. Нині є низка цікавих літературознавчих праць, у яких відкинута вульгарно-соціологічна оцінка, позитивістськи-народницька, патріархальна система естетичних вартостей. Найцікавішими інтерпретаторами творчості Марка Вовчка першої половини ХХст. вважаються Микола Зеров та Віктор Петров-Домонтович. Сучасні

дослідження С. Павличко, В. Агеєвої представляють Марію Вілінську тонким психологом.

Літературна казка, жанр порівняно з народною творчістю, є молодим: налічує трохи більше трьох століть. Вона пройшла шлях розвитку від переказу народних казок – до витончених літературних новел та фантастичних феєрій [1, с. 22]. Творчі принципи Марка Вовчка в 60-ті роки розвиваються в напрямі поглиблення психологізації характерів. Марко Вовчок насичує казку елементами фольклору: паралелізми, порівняння («як круки, налетіли на його турки з мушкетами, з шабляками; як горох з мішка сиплеться, так посипалися на козака добитки смертні», «козаки молоді й старі, притомлені довгим походом, порожевіли, як зоряниця; молоденькі, як зоряниця ранкова світова, а старі – як тая пізня вечірняя»). Структура казки характеризується обов'язковою присутністю власне авторських художніх елементів – ліричних відступів, найрізноманітніших описів, змалювання внутрішнього світу героїв тощо. Отже, у творчості Марка Вовчка проявляється нова для української прози післяшевченківського періоду концепція людини, пов'язана з розвитком класової й національної свідомості, самоусвідомлення особистості; підвищується ступінь суспільної визначеності характерів, їх протидії несприятливим обставинам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гришук В. В. Літературна казка: становлення і розвиток жанру / В. В. Гришук // *Наук. зап. Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Сер. : Літературознавство*. – 2013. – Вип. 1(1). – С. 22-27.

2. Марко Вовчок. Оповідання. Казки. Повісті. Роман/ Марко Вовчок. – К. : Наукова думка, 1983. – 640 с.

Юлія Зубко,

студентка 5 курсу

Факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **О. П. Новик,**

доктор філологічних наук, професор

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИТЯЧИХ ПОВІСТЕЙ ІВАНА АНДРУСЯКА

Динаміка розвитку української дитячої літератури на сучасному етапі дуже стрімка і цей процес не можна оминати увагою. Поява масиву текстів традиційних жанрово-стильових структур, їх збагачення новими утвореннями, посилення уваги літературознавців, критиків, соціологів, працівників видавництва до творчості для дітей дають підстави говорити про неї як про яскраве й самобутнє явище[4, с. 103]. Повість є одним із найпоширеніших жанрів дитячої літератури, у різних жанрово-стильових різновидах. Дитячі повісті сучасного письменника Івана Андрусяка стали популярними серед дітей шкільного віку, про що свідчить внесення його творів до шкільної програми. Посилилася увага літературознавців до творчості, зокрема, праці Л.Куцої, А.Дністрового, Є.Барана, О. Папуші та ін.,

присвячені осмисленню специфіки літератури для дітей. На сьогодні є актуальним глибоке дослідження творчого доробку Івана Андрусяка для дітей. Метою роботи є аналіз прозових творів письменника, зокрема повістей, і виявлення їх художніх особливостей.

Іван Андрусяк — один із яскравих авторів сучасної української літератури. Оригінальний, цікавий, поет, перекладач, прозаїк, а також активний критик. Щирий дитячий погляд на речі і тонку дорослу іронію поєднує у своїх творах для дітей письменник, який, на власну думку, розпочавши писати для дітей, «геть здитинів». У першому прозовому дебюті — казковій повісті «Стефа та її Чакалка», автор вигадав Чакалку — казкову істоту, якою на Слобожанщині батьки лякають своїх неслухняних дітей: мовляв, вона прийде вночі, забере дитину в мішок і понесе в темний ліс. Саме так і відбувається з героями повісті, які потрапляють до казкової «школи чакалок і бабаїв», де їм дозволено робити все, що заманеться. Письменник описує ці сцени з гумором, проте головну увагу концентрує на дитячій психології, наголосуючи на тому, що добро й любов перемагають неодмінно, і завдяки їм дитина може навіть «перевиховати» казкове страшидло. Дошкільнятам адресована повість-гра «Хто боїться Зайчиків», дітям молодшого шкільного віку — веселі пригодницькі повісті «Сорокопуди, або Як Ліза і Стефа втекли з дому» і «Кабан дикий — хвіст великий». Проте сам письменник «головним» своїм твором для дітей вважає невеличку повість «Дядько Барбатко сміється», в якій у поетичній формі розповідається про тонкощі людських взаємин, неповторність кожної людини у світі, любов і біль, глибинний зв'язок людини і природи. Діалогія про Бурундука відтворює світ підлітків, формування особистості в процесі дорослішання, складних взаємин зі світом. Автор поєднує реальне і містичне, серйозне і комічне, чим досягає правдивості оповіді.

Новаторські підходи до переосмислення парадигми дитинства, художнє переосмислення ставлення сучасної дитини до свого буття у родинному колі і у школі письменник майстерно поєднує із тонким гумором, майстерною побудовою сюжету. Звертаючись до жанру шкільної повісті, І. Андрусяк не тільки виводить переживання часу і простору із сфери несвідомого у царину свідомості, а на перехресті традицій творить нову дійсність, яскраво забарвлену сьогоденням [4, с. 104]. У повістях дія відбувається у наші дні. Головні герої живуть звичними реаліями вдома, у школі, займаються улюбленими справами, спілкуються з друзями, по-різному проводять вільний час. Однак вони потрапляють у ситуації, коли пригоди неминучі, оскільки зав'язка — це несподівана зустріч, таємнича подія, загадка, яку треба розкрити, бо від цього залежить чиясь доля, навіть життя.

Отже, сучасна дитяча література формується під впливом сильних соціальних змін і нового світовідчуття. Вона різнохарактерна та поліфункціональна, оскільки виступає одночасно складовою літературного, культурного та навчально-виховного процесів. Сьогодні дитяча книжка покликана не тільки наставляти і повчати, а сприяти формуванню різносторонньої та гармонійної особистості, соціалізації дитини у швидко мінливому світі [5, с. 301]. Все це можна віднести до дитячих

повістей Івана Андрусяка. У його творах наявне поєднання реалістичності і казковості, що проявляється на всіх рівнях твору – композиційному, сюжетному, стилістичному.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрусяк І. Вісім днів із життя Бурундука / Іван Андрусяк. – К., 2012. – 72 с.
2. Андрусяк І. Сорокопуди, або Як Ліза і Стефа втекли з дому / Іван Андрусяк. – К., 2015. – 96 с.
3. Андрусяк І. Стефа і її Чакалка / Іван Андрусяк. – К., 2011. – 64 с.
4. Куца Л. П. Гра хронотопів у повісті Івана Андрусяка "Вісім днів із життя бурундука" / Л. П. Куца // Наукові записки БДПУ. Сер. : Філологічні науки. – 2016. – Вип. 9. – С. 103-112.
5. Шулькова К. І. Тенденції розвитку дитячої літератури кінця ХХ – початку ХХІ століття / К. І. Шулькова // Наукові записки БДПУ. Сер. : Філологічні науки. – 2015. – Вип. 5. – С. 294-303.

Костенко Вікторія,

студентка 4 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **С.О. Філоненко,**

доктор філологічних наук, професор (БДПУ)

СВОЄРІДНІСТЬ ЖАНРУ АНГЛІЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ БАЛАДИ В ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Актуальність теми. Жанр англійської народної балади викликає особливу зацікавленість як явище народної самосвідомості та своїми особливостями розвитку і впливу на загальний літературний процес.

Народні балади створювалися безіменними оповідачами, передавалися усно і в процесі усної передачі сильно видозмінювалися, ставали, таким чином, плодом вже не індивідуальної, а колективної творчості.

Досі вивчення ліро-епічних творів на уроках літератури викликає багато труднощів. Перед вчителем постає проблема як найглибше розкрити зміст твору, щоб донести учням почуття, роздуми та факти, які автор за допомогою свого твору намагався передати, щоб учні не залишилися байдужими до ліро-епічних творів і щоб подальше вивчення ліро-епосу не викликало у них труднощів.

Проблематикою вивчення англійських народних балад цікавились такі дослідники, як А. Рамзей, В. Жирмунський, Т. Персі, Дж. Рітсон, О. Глазова, М. Олексієв, І. Анісімова, О. Галич та інші.

Метою роботи є вивчення ліро-епічних творів на уроках світової літератури, проаналізувати і розкрити поняття «ліро-епос» та «балада»; простежити етапи становлення жанру балади; виявити різноманітність методів щодо вивчення ліро-епічних творів.

У праці В. Жирмунського «Історія англійської літератури» автор розкрив загальні властивості жанру англо-шотландської балади. Він наголошує на тому, що «у баладах передаються не міркування з приводу подій, а самі події та пристрасті, в безпосередній барвистій і художній формі. Балада – твір епічний із сильним ліричним та драматичним забарвленням. Для балади характерна уривчаста, фрагментарна форма, вона починається не з вступу, а з самого дії, не називає дійових осіб і місце дії, часто перестрибує від одного моменту дії до іншого, від підйому до підйому, без поступового переходу. Для балади характерні постійні епітети та використання прийому епічних повторень» [2].

Відомо, що у XIV-XVI ст. термін «ballad» не уживався для позначення того усного жанру англійської і шотландської народної поезії. Ці старовинні народні балади в той час (у XIV-XVI ст.) були відомі під назвою *songs* (іноді *tales* або *ditties*). Виконавці не виділяли їх з маси інших пісень свого репертуару [3,119].

За О. Глазовою, найяскравішим представником жанру балади є цикл балад про Робіна Гуда. «Робін був розбійником, який очолював шайку з сотні бійців. Вони вправно володіли луком і стрілами. Але, хоч вони і промишляли грабунками, Робін Гуд ніколи не допускав насильства або неповаги до жінок. Він не чіпав бідняків і жінок, а роздавав їм все, що відбирав у святош і знатних багатіїв», - таким був Робін Гуд із Шервудського лісу [1].

Народні балади – плід колективної творчості. Вони передають ставлення до життя і духовні інтереси всього народу. Сюжети англійських балад мають різне походження: є бродячі сюжети, сюжети класичних авторів, запозичені з середньовічних поем, християнських легенд.

Увага в цих творах звертається на сюжет, ніж на опис характерів. Дія зосереджено в одному епізоді, попередні причини події опускаються, розповідь починається відразу з дії, факту, надається мінімум пояснень або доповнень. Самі події передаються в момент найбільшого напруження, все, що не відноситься до дії, прибрано. Діалог в баладах присвячений безпосередньо діям, передає і відображає їх, надаючи більшого драматизму. Балади драматичні, бо вони представляють дії, події, частиною яких є діалоги героїв.

Таким чином, можна стверджувати, що дослідження жанру англійської народної балади в літературі є актуальним та перспективним. Значення балад не тільки як своєрідного жанру, що вплинув на становлення англійської літератури, а й на життя народу є настільки великим, що й понині вивчення та дослідження цієї невичерпної теми залишається актуальною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глазова О.В. Народний месник Робін Гуд. Старовинні англійські народні балади доби середньовіччя / О. Глазова, Т. Подолинна // Зарубіжна література. – 2008. – № 31-32. – С. 35-38.
2. Жирмунський 1945 – В.Н. Жирмунський. Історія англійської літератури. – М., 1945. – С. 35-41.

3. История зарубежной литературы XIX века / под ред. А.С. Дмитриева. – М.: Изд-во МГУ, 1979. – 572 с.

Альона Костромицька,
студентка 5 курсу 51в групи
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **Зарва В.А.**, д. філол. н., проф. (БДПУ)

ПОДОЛАННЯ КЛАСИЦИСТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ У КОМЕДІЇ «ЛИХО З РОЗУМУ» О.С. ГРИБОЄДОВА

Лише однієї талановитої п'єси – комедії у віршах «Лихо з розуму» – виявилось достатньо, щоб О.С. Грибоєдов посів провідне місце в історії російської літератури, ставши об'єктом наукового вивчення протягом століть. Перші відгуки на п'єсу Грибоєдова виникли вже у 1824 році, оскільки вона багато разів читалася у близькому до автора колі. Про комедію та її автора прямо або опосередковано висловлювалися В.К. Кюхельбекер, В.Г. Белінський, О.І. Герцен, Н.П. Огарьов, Ап. Григор'єв, Д.І. Писарев, О.М. Островський, О. Блок та ін.). Наприкінці XIX століття критики «Лиха з розуму» розглядають сміх героїв п'єси як важливий спосіб утворення характеру і вираження авторської позиції (О.С. Суворін, М.О. Меньшиков та ін.). Актуальність цієї наукової розвідки зумовлюється необхідністю аналізу принципів класицизму в комедії. Дослідженню слугували історико-літературний та історико-типологічний методи аналізу тексту.

Комедія «Лихо з розуму» створювалася на початку 20-х років XIX століття як класицистичний твір. Звісно, на літературу того часу значно впливали класицистичні норми, але застарілі канони обмежували свободу драматурга в створенні характерів, тому О.С. Грибоєдов, узявши за основу форму класицистичної комедії, знехтував, у міру необхідності, деякими законами її побудови [2, с. 48].

Так, кожен класицистичний драматичний твір повинен був будуватися за правилом єдності часу, місця й дії, постійності характерів. Автор комедії О.С. Грибоєдов у цілому дотримується перших двох – єдності місця дії (будинок Фамусова), єдності часу дії (один день перебування Чацького в Москві, доба). У комедії «Лихо з розуму» відсутня п'ята дія (для класицистичного твору – 5 дій), що свідчить про порушення принципу єдності дії.

Через стосунки людини із зовнішнім світом класицизм виявляє два типи зв'язків і положень, із яких складається філософська картина світу: «природна людина» (біологічна істота), що одержима пристрастями, та «людина суспільна» (соціальна), яка у своїх діях керується розумом. Звідси й виникає головний класицистичний конфлікт між почуттям і суспільним обов'язком, але в комедії не спостерігається боротьба між обов'язком і почуттям. Необхідно зазначити, що джерелом цього конфлікту є характер – основне поняття теорії класицизму. Це загальний тип людської природи і психології, позачасовий за своєю сутністю. Основними складовими характеру є пристрасті: любов,

лицемірство, мужність, скупість, почуття обов'язку, заздрість, патріотизм тощо. Саме за головною пристрастю характер і визначається: «закоханий», «скупий», «заздрісник», «патріот» та ін.

Система персонажів за класицистичною поетикою вирізняється традиційними ознаками, однозначністю характерів, прізвиськами-характеристиками. Серед принципів класицизму спостерігаємо поділ персонажів на позитивних і негативних, проте в комедії О.С. Грибоедов дотримується цього лише в загальних рисах: наявні герої, які поєднують ці риси, зокрема Фамусов, Соф'я, Горич: так зване «фамусівське суспільство» протиставляється героєві, який виражає нові прогресивні погляди. Проте кожен член цього середовища не є лише втіленням негативних рис. Так, головний антипод Чацького Фамусов – люблячий батько, добрий наставник для героя (принаймні на початку п'єси).

У дусі класицизму в центрі комедії – любовна інтрига між героями Чацьким, Соф'єю та Молчаліним. Проте спостерігається і порушення цієї традиції: зокрема, Чацький у коханні нещасливий і терпить поразку. Отож характери героїв не вкладаються в традиційні рамки класицизму.

Дворянин Олександр Андрійович Чацький є неоднозначним героєм, який висловлює думки самого автора: спочатку іронізує над московським суспільством, консервативним устроєм життя його представників, а потім починає викривати його пороки. В образі цього позитивного героя наявні деякі негативні риси: запальність, схильність до демагогії, є дратівливість, навіть злість, що свідчить про реалістичні тенденції в комедії «Лихо з розуму».

У творі наявні й романтичні риси. Головний герой Чацький також є героєм романтичного плану, який багато подорожує. Любовна лінія переходить у соціальний конфлікт Чацького, героя незалежної думки, з навколишнім середовищем, яке його не розуміє. Конфлікт між Чацьким і його супротивниками – це свого роду вираження протистояння між особистістю й натовпом. Головний конфлікт, на якому побудована п'єса, – протистояння ідеологій «століття нинішнього» (Чацький) і «століття минулого» (Фамусов). Якщо для класицизму характерний один конфлікт за принципом єдності дії, який вирішується в кінці твору, то в комедії «Лихо з розуму» два (взаємопов'язані любовний і соціальний), які не вирішуються до кінця.

Проте певне схематичне зображення характерів героїв, обов'язкове для класицистичної комедії, в п'єсі наявне (герой є носієм однієї негативної риси). О.С. Грибоедов вивів на сцену замість характерних для класицизму 5-10 дійових осіб обивателів дворянської Москви: “двадцять п'ять глупцов на одного здоровомыслящего человека” [1, с. 557]. Дійові особи згідно з класицистичною російською традицією мають імена-характеристики: Чацький (у першій редакції — Чадський) – той, хто в чаду; Молчалін – безсловесний; Фамусов – усім знайомий; комічний персонаж Репетілов – той, що повторює чужі слова, думки; Тугоухівський – тугий на вухо; Хльостова – та, що хльостає, різка. Інколи драматург виділяє в зовнішності дійової особи або в його характері лише одну яку-небудь рису: графиня Хрюміна – відома своєю глухотою, а княгиня Тугоухівська – невідступними пошуками наречених для своїх дочок. Проте ці герої не зливаються в одну

сіру масу. Такий підхід до головних героїв свідчить про появу нових реалістичних елементів у російській літературі.

У фіналі комедії відсутній традиційний для класицизму щасливий кінець, перемога справедливості, а бунтар-одинак Чацький у відчай біжить з дому Фамусова.

Отже, художній задум О.С. Грибоедова – висміяти пороки сучасного йому суспільства в комедії, побудованій відповідно до канонів класицизму, зазнав певних змін. Митець створив реалістичний твір (принцип типізації характерів, історизм, соціальність та ін.) з елементами романтизму, водночас формально зберігши деякі драматургічні принципи класицизму, але наповнивши їх психологічним змістом або психолого-соціальним, простежуються й порушення характеристик класицизму (написана низьким стилем та ін.).

ЛІТЕРАТУРА

1. Грибоедов А.С. Сочинения / Вступ. ст., комент., состав. и подготовка текста С. А. Фомичева; Офрмл. Г. Котляровой. – М. : Худож. лит., 1988. – 751 с.

2. Степанов Л.А. Эстетическое и художественное мышление А.С. Грибоедова / Л.А. Степанов; М-во образования Рос. Федерации. Куб. гос. ун-т. – Краснодар : Куб. госуниверситет, 2001. – 310 с.

Кучер Олександра,

студентка 4 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **О.І. Харіна,**

старший викладач (БДПУ)

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ МАЛОЇ ПРОЗИ ВЛОДИМИРА ДАНИЛЕНКА

Ідейно-естетичні вектори сучасних малих епічних форм засвідчують свою різноспрямованість: від психологічного, лірико-філософського письма до іронічного й епатажного. Співіснування різномірних мистецьких тенденцій – реалізм, сюрреалізм, магічний реалізм, натуралізм, постмодернізм – свідчить про складні процеси світоглядного й художнього пошуку, якими позначений новітній прозовий дискурс. Розвиток сучасної української прози прикметний пошуками нових зображально-виражальних засобів, синтезом різномірних художніх тенденцій. Це стосується насамперед малих прозових жанрів – новели й оповідання, котрі для багатьох письменників стали адекватними формами мистецької реакції на складні й цікаві культурні, морально-етичні, суспільно-політичні процеси сучасності. Творчість Володимира Даниленка засвідчує актуальність і продуктивність жанрів оповідання й новели, демонструє процеси оновлення жанрового канону. У малій прозі письменника знайшли вияв константні й мінливі риси сучасної української літератури, їй прикметні художній поліфонізм, філософсько-інтелектуальне спрямування, психологізм.

Мета роботи – здійснити комплексне дослідження художньо-естетичних доміант малої прози В. Даниленка крізь призму жанрових моделей та в контексті провідних тенденцій розвитку сучасного прозописма, специфіку вивчення сучасної новелістики в ЗОШ.

Для досягнення поставленої мети та розв'язання визначених завдань у роботі застосовано комплексний підхід до вивчення літературних явищ, який включає описовий, типологічний, герменевтичний, порівняльно-історичний методи дослідження.

В 2006 році вийшла збірка оповідань В. Даниленка «Сон із дзьоба стрижа», яка ще раз підтверджує тезу про самотність його прози. До збірки увійшли оповідання, у яких життя постає ареною, де розігрується поєдинок між фатумом і людською волею, а реальний світ пов'язаний зі світами, які існують поруч із нами. У кожного з героїв є таємниця, яку він ховає від людського ока, щоб не видати своєї внутрішньої драми. Як зауважив П. Білоус, «глянцева і реальне життя української буржуазії, мрії, якими живе сучасна людина, звільнення від нажитих і нав'язаних страхів і комплексів, сенс життя – лейтмотив книжки, у якій герої нагадують цікавих дітей, що роблять помилки, наперед знаючи про це» [1, с. 5]. Знаковими рисами жанрово-стильової парадигми малої прози В. Даниленка є сюжетний динамізм, змістова концентрація, психологізм, художня умовність. Визначальними чинниками формування художнього світу більшості оповідань письменника є елементи магічного реалізму, які переважно реалізуються в контексті сюрреалістичної стилістики, у векторах екзистенційного світовідчуття. Автор фокусується на художньому осмисленні внутрішньо-психологічних, емоційних, світоглядних нюансів, які визначають специфіку поведінки людини, формують її стосунки з навколишніми. Моделюючи образи героїв, прозаїк відтворює амбівалентність людини, акцентує на значенні підсвідомих і містичних чинників у її характері та долі.

Визначальним чинником творення художнього світу оповідання «Кімната з цикламенами» є часопросторова організація, прикметна деформованою репрезентацією дійсності. Герой-оповідач, слухаючи історії, які розповідав йому батько, утрачав здатність розрізняти світ реальний та світ вигаданий. Уплив на свідомість героя історії про божевільну Марту, яка вирішувала долю людей, котрі зібралися в кімнаті з цикламенами, призводить до того, що він усвідомлює себе учасником подій, про які йдеться в історії, а, відтак, утрачає відчуття межі між дійсністю та фіктивним світом. Зміщення часопросторових координат відбувається й тоді, коли історія, розказана батьком, знаходить своє продовження в реальності, а герой переживає все те, що відбувалося з персонажем щойно прослуханої історії, хоча й намагається змінити хід подій. Магічний реалізм твору, що проявляється в синтезі дійсного й уявного, у змодельованому таємничому художньому світі, увиразнюється завдяки введенню елементів загадки, недомовленості, що яскраво проглядаються в образі батька.

Для малої прози В. Даниленка характерні стильові перехрещення й поєднання ознак кількох жанрових модифікацій новел. Його оповідання на тлі пошуків у сучасній прозі приваблюють насамперед художньою

виваженістю, їм не притаманна літературна радикальність, котра нині відлякує передусім традиційного читача української літератури. Автор рішуче не розриває з кращими традиціями української прози, а синтезує їх із новим художнім світобаченням і мисленням. Для стилю прозаїка характерною є поетика магічного реалізму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус П. Між першою та останньою чашкою кави / Петро Білоус // Даниленко В. Г. Сон із дзьоба стрижа: оповідання. – Львів: ЛА «Піраміда», 2006. – С. 4–16.

Інна Лапенко

студентка 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник В.М.Школа
доцент (БДПУ)

ПОЕТИКА ПОВІСТІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ «ЗЕМЛЯ»

Звертання до образів і картин з життя селянства рідної Буковини сприяло поглибленню соціального характеру творчості О.Кобилянської. Найвищим досягненням письменниці на цьому шляху стала повість «Земля». Реальні факти соціальних явищ життя йшли поряд з поглибленням реалізму письменниці, а емоційне ставлення до них – одна із особливостей творчої манери О.Кобилянської. Соціальна і морально-естетична драма – братовбивство через землю – дали письменниці змогу проникнути в душу трудової людини, розкрити світ її внутрішніх переживань, важливі сторони народного життя.

Відштовхуючись від конкретного, локального факту, письменниця піднялась до широкого художнього узагальнення, створила життєво правдиві й психологічно достовірні образи – Івоніки, Марійки, Михайла, Сави, Анни та інших, в яких втілила думки, мрії й сподівання буковинського селянства. Своїм ідейним змістом, соціально-психологічною насиченістю повість «Земля» стоїть у руслі творів із життя села інших письменників [1; с.13-14].

Факти, що лягли в основу написання повісті, взяті з життя селянської родини с. Димки, де мешкали бабуся та дядько письменниці. Саме реальна подія, яка сталася у сусідній родині, лягла в основу твору письменниці. О.Кобилянська висвітлила магічну силу, яка, за словами Павла Филиповича, приковує мужика демократичної і довго поневоленої нації до матері-землі [2; с.145]. Повість «Земля» – гостро драматичний твір, сповнений тяжких роздумів про гірку селянську долю, про залежність селянина від землі, яка для нього стає фатумом, поглинає його думки і почуття.

Своїм твором О.Кобилянська засвідчила глибину психологічного аналізу у змалюванні внутрішнього світу героїв, тонкість художніх прийомів.

«Яку картину не візьмемо із повісті – чи то малюнок села і сусіднього лісу, чи побутові будні сім'ї Федоруків, чи сповнену трагічного передчуття зустріч Анни та Михайла, чи сцену похорону Михайла – скрізь відчувається велика сила життєвої правди, глибокий аналіз і знання людської психіки» [1; с. 15].

Характерною прикметою художньої манери О.Кобилянської є одухотворення природи, зокрема центральної героїні повісті – землі, що виступає живою істотою. Земля як творець, як життєдайна сила, як страшна сліпа сила, що спричиняє невідворотні трагедії – такою постає вона в умовах тогочасної дійсності під пером письменниці. Передаючи всі перебіги людських почуттів, всі барви природи, О.Кобилянська насичує мову яскравими тропами і фігурами, досягаючи тонкої психологічно-ліричної гармонізації звуків і барв. Її повість – це філігранне мистецьке полотно, що справляє надзвичайно сильне враження багатим соціальним, морально-естетичним змістом.

Немає сумніву, що О.Кобилянська намагалася якомога краще обізнатись з життям селянства, використати для цього кожен нагоду.

На думку академіка Ст. Смаль-Стоцького, «...велика незрівнянна синтеза» повісті О.Кобилянської полягає в тому, що «...демонічна сила землі» творить «свою поезію» [2; с. 151].

Повість «Земля» – ця вершина психологічного реалізму О.Кобилянської – поставила її авторку в ряд найвидатніших українських художників слова початку ХХ століття. Недаремно Гнат Хоткевич, представник українського модернізму початку ХХ століття, в статті про «Землю» писав: «Взагалі вся оця повість, кожна картина в ній, окрім звичайного реального значення, має ще інше, більш глибоке; автор ярко показує на фатальну червону нитку, до котрої стосується кожне життя і кожний окремий факти в ньому... у символіста, яким в даній повісті являється Кобилянська, кожне слово має ще якесь значіння, кожна сцена живе іще якимсь життям» [2; с. 153]. За ідейним змістом, суспільно-громадським звучанням повість «Земля» вийшла за рамки родинної хронічки, а факт братовбивства, що ліг в основу твору, письменниця розробила в плані психологічного аналізу внутрішнього світу героїв. Психологічному аналізу, власне, підпорядковано все: і композиція, і художні засоби, і пейзаж, який з традиційного тла, на якому розвивається дія, переріс у самостійний образ-символ, що несе в собі відповідний до сюжету настрій (образ «сусіднього ліска», де має відбутися вбивство, таємничої мряки, що огортає поля, темної ночі). Цьому підпорядковані й психологічні деталі (нез'єднані руки Михайла й Анни, що символізують трагічну історію їхнього кохання тощо), і вся та внутрішня поліїрнічність мови, багата кольорова палітра, що нею користується письменниця для опису природи.

Епіграфом до повісті, взятим з твору норвезького письменника Юнаса Лі («Кругом нас знаходиться якась безодня, що її вирила доля, але тут, у наших серцях, вона найглибша»), О.Кобилянська дала зрозуміти, що предметом її дослідження будуть не скільки зовнішні факти і події, скільки їх внутрішній зміст [1; с. 15].

Отже, серед багатоманітної творчої спадщини прозаїка важливе місце посідає повість «Земля».

ЛІТЕРАТУРА

1. Кобилянська О. Повісті, оповідання, новели // О.Кобилянська.- Наукова думка, 1988.- с.13-15.
2. Филирович П.П. Літературно-критичні статті // П.П.Филипович – Київ.: Дніпро, 1991.- с.151-153.

Ломовицька Дар'я

Студентка 3 курсу
Інституту філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник **О.Д. Харлан**,
д. філол. н., проф. (БДПУ)

ХУДОЖНІЙ ПРОСТІР У ПОЕЗІЇ ОЛЕНИ ТЕЛІГИ

Актуальність. Дослідження зумовлено назрілою необхідністю визначення місця й ролі самобутньої спадщини Олени Теліги у контексті розвитку української літератури першої половини 20 століття, потребою з'ясування своєрідності художнього простору поезії письменниці. Оригінальна в образах та ідеях, цілісна, як рідко хто інший, елегантна у формі своїх віршів, горда в наставленні до життя, – вона лишила нам приклади справжньої шляхетної поезії в кращому значенні слова, поезії, позбавленої всього вульгарного, простацького. Стиль її бурхливий, піднесений, інколи це словесний смерч зі своїм темпом, з сконцентрованою образних уяв, несподіваних поривань [1 с. 600].

Ступінь досліджуваності проблеми. До проблем художнього простору зверталися О. Шпенглер, П. Флоренський, М. Бахтін, Ю. Лотман, В. Агеева. О. Шпенглер підкреслив важливість простору не тільки для життя людини, але й для всіх видів мистецтва, корелював простір перш за все з глибиною: « Життя, ведене долею, відчувається, поки ми спостерігаємо, яка прониклива глибина. Все розтягується, але це ще не «простір», не щось в собі усталене, а якість постійне саморозтягування від рухомої точки «тут» до рухомої точки «там» [3 с. 104]. Ю. Лотман виділяє художній простір відкритий (наприклад, протилежний берег моря) і закритий, замкнутий (кімната, сад, дім, місто). Замкнутий простір наділяється такими ознаками, як «рідний», «теплій», «безпечний», а відкритий характеризується, як «чужий», «ворожий», «холодний» [2, с. 256].

Мета дослідження полягає у спробі проаналізувати художній простір Олени Теліги в контексті розвитку української літератури 20 століття, виконавши такі завдання: проаналізувати філософський дискурс осягнення художнього простору; розглянути авторське трактування художнього простору України; простежити особливості інтимного художнього простору поетеси.

Як вважає Д. Донцов, у творчості Теліги стояла на межі, де закінчується спокій, сірість буднів і починається вогонь боротьби, справжнього життя. Ліричний герой – сама поетеса. Одним з центральних образів її творчості – це образ України. Поетеса линула думкою на рідну

землю, вболівала за долю всієї країни. Вона будувала образ України поверх усіх політичних поділів і понад історичними проваллями. Хоч в її поезії майже не вживається слово Україна, але для неї – це дороговказ у змаганнях за перемогу української ідеї, без фальшивої патетики.

Важливим у художньому просторі поезії Олени Теліги є інтимний простір поетеси. Її поезія далека від тої звичайної еротики, яку часто спостерігаємо у творах жіночих. Вона поєднує ніжність, жіночність, мужність, пристрасть, громадськість. Жінка, вважає авторка, повинна бути не тягарем для чоловіка, а його спільником у боротьбі, надихати його на дії.

Отже, художній простір поезії Олени Теліги зумовлений естетичними та художніми критеріями авторки. Важливим є топос рідної країни, який притаманний творчому набутку поетеси. Окремого аналізу потребує художній простір інтимних почуттів у поезії, де вона прагнула поєднати жіночність з мужністю, бо вважала, що таке поєднання має бути характерним для української жінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Донцов Д. Поетка вогняних меж / Д. Донцов // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. – Кн. – К.: Рось, 1994. – С. 600-607.

2. Лотман Ю.М. Проблема художественного пространства в прозе Гоголя / Ю. М. Лотман // Лотман Ю. М. Избранные статьи: В 3 т. – Т.1. Статьи по семиотике и типологии культуры. – Таллинн: Александра, 1992. – С. 213-447.

3. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории: в 2 т. / О. Шпенглер. – М.: Мысль, 1998. – Т.1. Гештальт и действительность: [К. А. Свасьян (пер. с нем. вступ. ст. и прим)]. – 662 с.

Данил Мацухов,

студент 1 курсу факультету фізичного та естетичного виховання
Наук. керівник: О. А. Халабузар, к.пед.н., доцент (БДПУ)

ПОЕТИКА ЧАСУ ТА ПРОСТОРУ У КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ МІФОПОЕТИКИ ДЖ. К. РОУЛІНГ

Час, простір – історичні категорії, які знаходяться у тісному взаємозв'язку з розвитком інших категорій художнього мислення, з розвитком різних наук. Осмислення їх сягає давнини, однак системне вивчення літератури в аспекті художнього часу, простору є молодим відгалуженням літературознавства, адже його розвиток датується другою половиною ХХ ст. **Актуальність дослідження** зумовлюється необхідністю пошуку адекватних шляхів інтерпретації такого самобутнього феномену, яким є поетика часу та простору. До питання про простір звертались М. Гайдегер та П. Флоренський. Питання про художній простір розробляв в своїх наукових трактатах російський вчений М. Бахтін. Також до теми

художнього простору звертались Ю. Лотман, Д. Ліхачов, Н. Анісімова, О. Галич, Т. Кононенко, В. Топоров, Л. Чернець та інші.

Дослідники звертаються до міфологічних аспектів творчості Роулінг (С.Кальдекотт, Дж. Чанс), розглядають джерела натхнення автора (Т. Шиппі, Дж. Еванс, Г. Клер, Г. Кларк), аналізують мовні експерименти Дж. К. Роулінг (К. Хостеттер, П.Уїнн, А.Сміт). Часто з'являються збірки есе, присвячених творчості Дж. К. Роулінг. Авторська поетика Дж. К. Роулінг великою мірою відрізняється своєю динамічністю, творчому використанню синтагматичних і смислових потенцій фентезі, що може бути справжнім ключем до інтерпретації текстів письменниці з точки зору імплементації хронотопу. Західні дослідники, які займалися проблемою часу і простору у творчості Дж. К. Роулінг (У.Х. Оден, Е. Петті, У. Беттрідж, Л. Якобсон) працювали над матеріалом перших двох романів автора «Гаррі Поттер і Філософський камінь» і «Гаррі Поттер і Таємна кімната». Відповідно до досліджень літературознавців, хронотоп — це культурно оброблена стійка позиція, крізь яку людина освоює простір і час, що дає несподіваний поворот темі художнього простору і розкриває широке поле для подальших досліджень. Хронотоп можна охарактеризувати як художній образ місця і часу. Значний взаємозв'язок просторово-часових відносин, художньо освоєних у літературі, ми будемо називати хронотопом (що означає в дослівному перекладі — «часопростір»).

У серії книг Роулінг неважко помітити одну й ту ж саму хронотопічну формулу або схему. Дія кожної з них укладається в один навчальний рік і починається, як правило, в світі маглів (Muggle World), де до чарівників ставляться з недовірою і злобою. Потім на якийсь час Гаррі потрапляє в одну з локацій чарівного світу (Wizarding World) — зазвичай це Diagon Alley, де знаходяться лавки, що торгують чарівними товарами, або будинок сімейства Візлі, звідси починається його шлях в школу чарівників — тим самим реалізується хронотоп дороги, що грає важливу сюжетну роль. Традиційно дорога використовується в літературі як «місце зустрічі», де в одній тимчасовій точці можуть випадково зійтися дійові особи, зазвичай розділені соціально і просторово. У Дж. К. Роулінг це до того ж і точка занурення в чарівний світ, де роль вхідного порталу грає неіснуюча платформа $9 \frac{3}{4}$, на цілком реальному лондонському вокзалі King's Cross Station, а сама подорож здійснюється за допомогою чарівного транспортного засобу (Hogwarts Express, літаючого автомобілю). Саме по дорозі в Гогвартс Гаррі в першій книзі знайомиться зі своїми майбутніми друзями — Роном та Герміоною, а в подальшому — з іншими персонажами (напр. Малфоем і Луною), яким судилося зіграти вирішальну роль у його долі. Проте основним місцем дії творів Роулінг є Hogwarts School of Witchcraft and Wizardry — школа-пансіон для юних чарівників, що з'єднує риси традиційної англійської public school і таємничого чарівного замку, що дозволяє Дж. К. Роулінг об'єднати хронотоп жанру «шкільної повісті» з хронотопом «готичного» роману. В обох цих жанрах — хоча й у різному ступені — місце дії вступає в особливі відносини з часом, концентруючи в зримій формі його сліди. Особливу специфіку в цьому відношенні має замок, де історичне минуле матеріалізовано в старовинній обстановці, колекціях зброї і портретів,

своєрідних відносинах мешканців, сімейних легендах і переказах і т.д. Всі ці особливості повною мірою використані в книгах про Гаррі Поттера, причому з додаванням особливого «чарівного» колориту: сходи довільно змінюють напрямок, портрети оживають, по коридорах бродять численні примари.

Об'єктивний простір, як його усвідомлює сучасна людина, нескінченний, безперервний і одноманітний. Він може бути абстрагований від свого конкретного змісту, і він усвідомлюється об'єктивно існуючим незалежно від того, сприймається він і чи усвідомлюється його існування. Усвідомлення цього об'єктивного простору передбачає максимальну зовнішню точку зору на простір, максимальну протиставленість суб'єкта об'єкту. Але в чуттєвому сприйнятті простору ця протиставленість не дана. У ньому немає трьох евклідових атрибутів простору – нескінченності, безперервності та одноманітності. Художній простір фольклорної чарівної казки представлений двома світами – світом повсякденної реальності і чарівним світом, причому ці два світи окремі один від одного. Щоб потрапити з одного світу в інший потрібно пройти великі відстані, подолати найбільші перешкоди. Таким чином, можна сказати про анізотропію фольклорної чарівної казки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Каменецкайте Н.Л. Синонимы в английской фразеологии. – М., 1971. – 367с.
2. Леонтьева Т. В. Интеллект человека в зеркале “растительных” метафор // Вопросы языкознания. 2006. – № 5. – С. 57–77.
3. Редін П.О. Типи системних зв'язків фразеологічних одиниць у мові // Мовознавство. – 1994. – № 4-7. – С. 50-52.

Мірошниченко Карина,

студентка 4 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **О.І. Харіна,**

старший викладач (БДПУ)

ХУДОЖНІ МОДЕЛІ ОБРАЗУ КИЄВА В РОМАНІ ВОЛОДИМИРА ДАНИЛЕНКА «КОХАННЯ В СТИЛІ БАРОКО»

В останнє двадцятиліття маємо сплеск зацікавлення історією Києва, про що свідчить кількість публіцистичних книжок, статей на цю тему, а також романів і повістей, у яких автори в художньому ключі розповідають про невідомі загалу або забуті факти київської історії.

У цій роботі ми зосередили увагу на романі під назвою «Кохання в стилі бароко», який, за задумом автора, покликаний пробуджувати людей від культурного забуття. Містичний роман є саме тим випадком, коли мета виправдовує засоби. Адже про вартісність тексту як прикладу зразкової класичної літератури йтися не може, бо це, беззаперечно, масова література. Але автор і не намагається досягти художньої досконалості, його метою є «введення читача в літературу для очищення душі та голови» [1,

с. 7]. Зосередження на проблемах взаєпроникнення історії міста в історії життя його жителів зумовлюють актуальність дослідження, яка полягає в розкритті культурної панорами Києва крізь призму історії архітектурних надбань, змістифікованих у романі початку XXI ст. «Кохання в стилі барокко».

У творчості письменника розвивається міф Києва – міста перетину багатьох історичних та культурних традицій. Образ Києва доби модерну для В. Даниленка стратегічно важливий. Це той Київ, який вартий не те що ностальгічної згадки, але й культу. Місто, яке захоплювало оригінальністю, творчістю, культурною активністю, змаганням талантів.

Мета дослідження – з'ясувати особливості художніх моделей образу міста в романі В. Даниленка «Кохання в стилі барокко»; визначити можливості вивчення твору в школі, розробити методичні рекомендації, розгорнутий конспект уроку.

У роботі використані такі методи наукового дослідження: *біографічний* (полягає у виявленні витоків світогляду письменника, який впливав на творчий стиль; факти з життя прозаїка допомагають краще зрозуміти процес творчих шукань, світоглядних засад, особливості епохи); *культурно-історичний* (основні моделі образу міста тлумачаться в безпосередньому зв'язку з конкретними культурними епохами); *формальний метод* допоміг у визначенні рис індивідуальної поетики прозаїка; елементи *міфологічного* методу знадобилися в аналізі трансформованих образів та мотивів української міфології й демонології.

«Кохання в стилі барокко» Володимира Даниленка – містичний роман, який цілком гідно розвиває перервану свого часу традицію містичної прози. Роман вийшов у видавництві «Піраміда», сповнений містики, інтриг, вигаданих і правдивих історій, кохання та смерті.

«Кохання в стилі барокко» – це низка химерних історій про Івана Сулиму, Леоніда Родзянку, Сержа Лифаря, Владислава Городецького, Олександра Мурашка; це легенди про таємниці київських будинків на Подолі, Лютеранській, Прорізній, загадки Голосіївського лісу, старовинних церков, мосту Патона [2, с. 220].

«Кохання в стилі барокко» В. Даниленка – роман, який цілком гідно розвиває перервану свого часу традицію містичної прози. Варто зазначити, що традиційність – це не консерватизм, позаяк романіст уміло вплітає у свою оповідь ознаки новітньої постмодерної прози. Київ став повноцінним героєм Даниленкового роману. Відчувається: такий твір могла написати людина, яка добре знає це місто. Причому не лише в його суєтній зовнішній оболонці, а й у відчутті, в атмосфері й шармі, у душі.

Роман В. Даниленка заново інтерпретує традиційний київський бестіарій. До його активів належать добра епічна манера, багатий інтертекст (тема Києва невичерпна, але це й виклик для сучасного письменника), чітка сюжетно-композиційна дисципліна, яка робить роман добре організованою структурою.

Два погляди на Київ – реальний і містичний – цілком гідно репрезентують сучасні пошуки української літературної урбаністики. Освоєння міста відбувається на різних площинах: і виір, через уписування

в нього українських культурних реалій, і вглиб, через відшарування призабутих культурних пластів минулого, що відбивають традиційну ідентичність, зафіксовану в давніх пам'ятках та застиглу в характерній архітектурі міста над Дніпром. Таким чином, київський епос збагачується новими інтерпретаціями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бровко О. Роман у новелах у сучасній українській літературі : структура та тенденції розвитку / О. Бровко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2011. – № 3. – Ч. 1. – С. 6–13.

2. Савченко І. Л. Взаємодія локусу міста і хронотопу факту (документу) в українській постмодерній прозі / І. Л. Савченко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2011. – Ч. 1(235). – С. 219–222.

Слізавета Осипчук

Студентка 6 курсу
Факультету філології та соціальних комунікацій
Наук.керівник: **М. М. Богданова**
Канд.філолог.наук, доцент (БГПУ)

ПОЕТИКА ПОВСЯКДЕННОГО ПРОСТОРУ В РОМАНІ ГАЛИНИ ВДОВИЧЕНКО «ПІВ'ЯБЛУКА»

Проблема повсякденності вивчається в історіографії, соціології, філософії, психології, семіотики, естетики. Повсякденність має довгу історію, але предметом теоретичного вивчення стала в ХХ ст. Значна частина розробок належить представникам методології історичної антропології, що розроблялася у французькій школі «Анналів» (Л. Февр, М. Блок, Ф. Бродель та ін.), дослідникам феноменології (Ф. Брентано, Е. Гуссерль, М. Гайдеггер та ін.) і розробкам феноменологічної соціології (А. Шютц, П. Бергер, Т. Лукман, Е. Гоффман).

У літературознавстві окреме зацікавлення має «повсякденність» як певний часовий вимір зі своїми просторовими характеристиками. Це дає можливість глибше проаналізувати естетичне оформлення предметно-просторового середовища у творі, що безпосередньо пов'язане з почуттями, які відчуває герой у повсякденному житті.

У «Академічному тлумачному словнику» подається таке визначення повсякденності: «Те, що буває щодня; щоденність» [1 с. 101].

Простір повсякденного життя як феномен життєвого простору є приватною сферою буття, яка наповнена щоденними, буденними подіями. У ньому людина знаходить досвід спілкування зі звичним середовищем, друзями, колегами, внутрішніми ресурсами.

Цікавим, на нашу думку, є повсякденний простір героїв у романі «Пів'яблука» Галини Вдовиченко. Метою роботи є аналіз поетики повсякденного простору. Через призму життя головних героїнь ми аналізуємо повсякденність у світі звичок, звичаїв, стереотипів мислення, житейських аксіом, побуту, сімейних традицій. У роботі застосовано такі

методи дослідження: культурно-історичний, типологічний, порівняльний, описовий, метод аналізу наукової літератури.

Час зображених у романі подій охоплює приблизно півтора-два роки, на різних етапах якого відбуваються певні зміни в житті головних героїнь: Магди, Луїзи, Ірини, Галі. Це дає можливість автору характеризувати події з точки зору різних часових ракурсів, зіставляючи і порівнюючи часові шари. Час ніби переходить у простір, і в своєму злитті вони створюють своєрідний фундамент подальшої події, і сприяють, таким чином, розвитку сюжету.

Чотири головних героїні роману Магда, Луїза, Ірина, Галя кожен день крок за кроком прямують до своєї мети, не зважаючи на негаразди, які трапляються на їхньому життєвому шляху. Здійснити їх заповітні мрії їм допомагає чарівне яблуко, яке вони раптово купують на ринку. Поки яблуко було у Магди, вона зуміла завагітніти і народити дитину: «В останній день весни Магда народила хлопчика. Ім'я давно чекало на малюка. Кузьма. Кузя» [2, с. 155].

Магда передає яблуко Галі, і у неї життя починає налагоджуватись: «День видався напрочуд продуктивним. Усе збігалося, припасовувалося та йшло як по маслу. Колеги розуміли з півслова і виглядали одностайно, майбутні герої публікацій радо вітали пропозиції журналу» [2, с. 121].

Потім яблуко потрапляє до рук Луїзи і налагоджуються її стосунки з конем: «Луїза пішла з телебачення. І тепер їздить з Конем у маршрути, бере з собою ноутбук і, хоч як дивно, обходиться мінімальним гардеробом, який вміщується у невеликій валізі» [2, с. 202].

Звісно, що і Ірина також вирішує всі свої проблеми. Вона мириться зі своїм чоловіком: «...Ірина з Андрієм стояли, обійнявшись... Влетіла Сонька, обхопила батьків руками і розревілася, як маленька» [2, с. 201].

Отже, повсякденний простір у романі Галини Вдовиченко «Пів'яблука» представлений описом життя героїнь, долею яких рухає образ-символ – яблуко. Воно допомагає здійснити найпотаємніші бажання жінок, вирішує проблеми повсякденності. Коли герої повертаються додому і торкаються чарівного дерев'яного яблука, що лежить на столі, то відчувають полегшення, оскільки це особлива річ: у творі вона «дихає і має серце».

ЛІТЕРАТУРА

1. Баррі П. Вступ до теорії. Літературознавство та культурологія / Пітер Баррі. – К. : «Смолооскит», 2008. – 355с.
2. Вдовиченко Г. Пів'яблука: роман / Галина Вдовиченко; передм. Г. Пагут'як. – Харків : Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2013. – 208с.

ПОШУК ЖІНОЧОГО ЩАСТЯ В ПОВІСТІ “ІНОЗЕМКА” С. ДОВЛАТОВА

Творчість С. Довлатова стала предметом багатьох ґрунтовних досліджень насамперед російських літературознавців (К. Барінова, Н. Вигон, Ю. Власова, О. Вознесенська, О. Геніс, Г. Доброзракова, К. Ласточкіна, Ж. Мотигіна, Н. Орлова, А. Плотнікова, Н. Погосян, О. Поліванов, І. Сухіх, Ю. Федотова тощо). В українському літературознавстві творчість письменника-емігранта стала предметом наукових зацікавлень таких дослідників, як К. Кісельова, Н. Колошук, Ю. Прядко. Важливою складовою науково-критичної рецепції літературної спадщини С. Довлатова є праці британських (К. Янг), італійських (Л. Сальмон), канадських (Дж. Джиліспі), американських (М. Бурлацька, Дж. Глед, Д. Гелловей, К. Кларк, О. Прохоров, К. Ріан-Гейс, К. Хуберт та ін.) учених, які також виявили додаткові, а часом й нові особливості творів російського прозаїка [2].

Аналіз наукового матеріалу показав, що, незважаючи на ґрунтовну розробленість прози С. Довлатова, особливості конструювання стосунків між головною героїнею повісті «Іноземка» Марією Татаровіч та чоловіками, яких жінка зустрічає на своєму життєвому шляху залишились не розкритими. Саме це й визначає **актуальність нашого дослідження**.

Метою статті є аналіз взаємин між жінкою та чоловіком на матеріалі повісті «Іноземка» С. Довлатова.

Методи дослідження: статистичний; описовий і порівняльний методи, що включають загально-наукові принципи структурного аналізу й синтезу з використанням аналітичного підходу; порівняльно-історичний.

Сутність дослідження. Марія Татаровіч – *“дівчина з порядної родини”* (С. Довлатов) – одна з найбільш цікавих довлатовських героїнь. Марія народилась в заможній родині, тому ніколи ні в чому не знала потреби. Незважаючи на добробут, дівчина завжди бажала чогось ще, – того, чого у неї не було: від матеріальних статків – “антисоветчини” й саркастичного гумору Цехновицера, від відсутності недоліків і тотальної організованості Дмитра Фьодорова – розваг та сексу, від бурних відносин з Разудаловим – спокою і впевненості у майбутньому, від розміреного та зрівноваженого життя в квартирі батьків – зміни місця мешкання, тобто еміграції; від божевілья нью-йоркських вулиць – тиші та безтурботності рідного дому.

Причина постійного бажання чогось іншого, на нашу думку, полягає у відсутності в житті Марусі звичайного жіночого щастя, справжнього кохання. Саме тому вона кидається із однієї крайності в іншу у пошуках “свого єдиного”.

Рафаель Хосе Белінда Чикорілло Гонзалес або Рафа, як коротко називала його Марія, стає тим єдиним, кого шукала жінка. У житті головної

героїні Рафаель з'явився у складний для неї період, коли жінка ледь зводила кінці з кінцями, Льова постійно хворів, ніякої надії на покращення свого становища не було. І ось Марія зустріла латиноамериканця Рафаеля Гонзалеса: *“Він матеріалізувався із загального відчуття нестійкості. З почуття свята, бід, успіху, невдачі, катастрофічної феєрії”* [1, с. 81].

Дівчина бачила справжнього галантного кавалера. Головним для Марії було те, що Рафа залицявся за всіма «правилами жанру»: посмішки, компліменти, квіти, цукерки та іграшки для Льови, ресторани, прогулянки, поцілунки. Крім того, що Рафаель галантний кавалер, він ще був і пристрасним коханцем. Після знайомства з Рафою Марія поволі перейняла від нього легке ставлення до життя, коли все виходить само собою, коли не треба ламати голову ні над чим.

Були моменти, коли не все складалося гладко у стосунках пари. Марія і Рафа сварилися, інколи навіть билися. Але, незважаючи на всі складнощі, вони таки залишалися вдвох: *“Ти подивись навкруги. – Казала жінка Довлатову, коли Рафа зник на деякий час, і вона не знала, що робити. – Я маю на увазі наших емігрантів. Вони всі відряджені. У кожного в руці два сорок. Тоді вже краще Рафаель з його, так званою, любов'ю (...)”* [1, с. 90].

Випробуванням сили кохання Марії і Рафаеля став приїзд Разудалова до Америки із гастролями. Під час чергової сварки з чоловіком Марія подумала, що зустріч із колишнім цивільним чоловіком може змінити її життя на краще. Жінка домовляється про зустріч і збирається розповісти синові, хто його справжній батько. Та по дорозі у кафе вона несподівано для себе зрозуміла – він не вартий ні її, ні її дитини. Разудалов у свою чергу тупцював на одому місці, бо не знав, що йому потрібно; хвилювався за свою репутацію і не збирався брати відповідальності за жінку-емігрантку та “її сина”.

Ця зустріч стала вирішальною не тільки для Марії і Разудалова. Збентежений нічним дзвінком, Рафаель злякався, що втратить тих, кого так щиро любить. Він йде слідом за жінкою, боячись, що *“проклятий росіянин вкраде його кохання”* [1, с. 139]. У результаті, коли Разудалов замешкав, Рафа взяв ситуацію у свої руки – відвіз кохану з дитиною додому на таксі.

Висновки. Саме заради коханої *“Мусьі”* Рафаель Гонзалес зважився на важливий та неправдоподібний для нього крок – **весілля**. Саме весіллям закінчилася історія російської емігрантки Марії Татаровіч, яка досить тривалий час шукала своє щастя і врешті решт знайшла. Рафаель не був ідеальним, проте поряд із ним вона відчула себе справжньою «слабкою» жінкою, такою, якою вона мріяла бути все життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Довлатов Сергей Иностранка : Повесть / Сергей Довлатов. – СПб. : Азбука-классика, 2003. – 160 с.
2. Прядко Ю. П. Творчість С. Довлатова в американському літературознавстві : проблеми рецепції : автореферат дис. ... канд. філол. наук : 10.01.05 / Юлія Павлівна Прядко. – Бердянськ, 2016. – 19 с.
3. Прядко Ю. П. Творчість С. Довлатова в американському

літературознавстві : проблеми рецепції : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.05 /
Юлія Павлівна Прядко. – Бердянськ, 2016. – 209 с.

Надія Педченко,
студентка 5 курсу
Факультет філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **Г. І. Табакова,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ІНТЕРМЕДІАЛЬНИЙ ВИМІР РОМАНУ «ДЖАЗ» Т. МОРРИСОН

Інтермедіальність це явище, яке невід'ємно входить в життя кожного, та опосередковано реалізується через культурну та соціальну сферу.

Дослідження цього явища в літературознавстві були започатковані наприкінці минулого століття і досі лишаються порівняно новим напрямом. Теорія інтермедіальності, що інтенсивно розвивається в німецькому (Ю. Мюллер, І.Пех, Й. Шрьотер) та російському (І. Борисова, Н. Тішуніна, С. Петрова, О.Пономарьова, А.Сидорова, О.Тімашков та ін.) наукових дискурсах, являє собою модифікацію теорії інтертекстуальності, адаптованої до міжмистецьких кореляцій. З цієї теорією генетично зв'язана теорія медіа, що знайшла осмислення у працях М. Маклюєна, В. Флюссера, В. Беньяміна, Ф. Кіттлера, І. Смирнова та інших учених.

В інтермедіальних дослідженнях йдеться про висвітлення літературою інших видів мистецтва, тобто фіксації в художньому творі іномедійних вкраплень, що підтверджують своєрідну «розгерметизацію» художньої літератури, яка не лише привласнює, а й асимілює притаманні іншим мистецтвам ознаки: візуальність живопису, пластичність скульптури, виражальність музики. А з іншої сторони це й методологія порівняльного аналізу художнього твору і культури загалом.

Особливої уваги заслуговує поєднання мистецтва слова з музикою, а саме з джазом. Джаз виступає як синтез африканської та європейської культурної традиції у широкому розумінні.

Наше дослідження тісно пов'язане з таким поняттям як мультикультуралізм. Можна його визначити як стан культури у суспільстві, де в атмосфері рівності громадян вільно реалізуються культурні запити і традиції всіх груп і верств населення та окремих індивідів [1; с. 213]. Саме мультикультуралізм у суспільстві надає особистості власної неповторності, збагачуючи унікальним – у цій комунікативності – набутком минулого і водночас укорінюючи у глибокі історичні пласти через залученість до спадку «старої батьківщини». Невипадковим для нашого дослідження є простір роману Т. Моррісон «Джаз». На сторінках роману джаз виступає як спосіб самовираження, який поєднує у собі особливості африкано-американської музичної культури і традиції писемної європейської.

Джаз як синкретичний жанр включає в себе естетику діалогу. Джаз успадкував характерні елементи африканської традиції, а саме поліритмія, обов'язкова взаємодія, «переклик» виконавців або інструментів («запитання

– відповідь»), на першому місці роль ритма і використання голосу та інших мелодійних інструментів у ритмічних цілях, а також імпровізаційність. Про музичну традицію як центральне явище для африкано-американської культури писали Фредерік Дуглас в кінці XIX ст. і В. Е. Б. Дюбуа на початку XX ст. Головні запозичення джазу у вихідців з Європи, за словами А.В. Зайцева, це мова, інструментів (гітара, губна гармошка, скрипка), елементи європейської балади.

Одна з найголовніших метафор, яку несе у собі джаз, – це метафора свободи. Серед інших метафор і семантичних навантажень джаз включає в себе метафору діалогу.

Взаємопроникнення літератури і музики, зміщення системи канонів спричино собою створення нової мови з особливою силою виразності. У той самий час ця мова використовує старі значення і традиції, змішуючи їх та інтерпретуючи їх, подібно до джазової музики. Так, в романах Т. Моррісон «привласнює» мову культури більшості і змінює його фокус. Письменниця децентралізує й деформує літературну мову

Таким чином джаз, як унікальне явище американської культури дозволить передати і дослідити без викривлень унікальний досвід американської культури в романі «Джаз» Т. Моррісон.

ЛІТЕРАТУРА

1. Денисова Т. Про літературу США. Вибрані статті українського американця часів Незалежності / Т. Денисова. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2014, 531с.

2. Просалова В. Інтермедіальність як явище мистецтва і метод аналізу/Л.М. Копаниця, Г.Ю. Мережинська // Філологічні семінари.Парадигма сучасного літературознавства: світовий контекст. – 2013. – №16 – С.46-53

Лілія Пилипенко,
студентка 6 курсу
Інституту філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **О. Д. Харлан,**
д.філол.н., проф. (БДПУ)

СЮЖЕТНО-КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ОДНОЙМЕННИХ ПОВІСТІ І П'ЄСИ «ЩИРА ЛЮБОВ» ГРИГОРІЯ КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА

Григорій Квітка-Основ'яненко відомий як засновник жанру соціально-побутової комедії в класичній українській літературі. Цікавим моментом у його творчості є те, що письменнику вдалося майстерно використати прийом автопарафрази: власну повість «Щира любов» [3] він використав за основу для написання п'єси «Щира любов, або Милий дорогше щастя» [2].

Творчість Григорія Квітки-Основ'яненка вивчали О. Борзенко, Н. Левченко, І. Лімборський, Г. Стрюк, В. Трофименко та ін. Однак в українському літературознавстві бракує досліджень, присвячених вивченню сюжетно-композиційних особливостей однойменних повісті та п'єси «Щира

любов» Григорія Квітки-Основ'яненка, що й визначає **актуальність** нашого дослідження.

Метою розвідки є дослідження сюжетно-композиційних особливостей повісті «Щира любов» та однойменної п'єси «Щира любов, або Милій дорогше щастя» Григорія Квітки Основ'яненка. Для досягнення і вирішення поставленої мети використано такі методи, як культурно-історичний, порівняльний, типологічний.

У написаній на основі повісті п'ятиактній драмі «Щира любов, або Милій дорогше щастя» автор зберіг сюжетну схему попереднього твору. Спільною у повісті «Щира любов» та драмі «Щира любов, або Милій дорогше щастя» є соціально-моральна проблема можливості «нормального» кохання та шлюбу селянки й дворянина. Головні персонажі повісті позначені рисами сентиментальної ідеалізації. Вищий рівень реалістичної майстерності письменника виявляється в психологізовано-динамічній портретній характеристиці героїні, в наділенні її якостями активного волевиявлення, у зображенні внутрішніх психологічних конфліктів як у повісті, так і в драмі. Однак у композиційній структурі творів є деякі розбіжності. У повісті Квітка-Основ'яненко відразу після назви твору подає присвяту: «Елисавете Николаевне Смирнитской от щирой любви посвящает Основьяненко» [3, с. 302].

Яскравою відмінністю повісті від п'єси є й наявність оповідача, який за допомогою риторичних запитань та нібито власних роздумів з перших рядків хмаріше читача задуматися, інтригує та вводить в атмосферу тогочасної Харківщини: «Що то є любов? Багато про неї і пишуть у книжках, і розказують, та бачиться мені, що усе щось не так...» [2, с. 302];

Велика кількість ліричних відступів, розлогих описів міста, пейзажів та найдрібніших деталей побуту додає повісті сентиментальності: «Або дзвіниця серед города що каже. Коли хочеш верх її побачити, то перш насунь кріпше шапку, та тогді і задирай вже голову, шукай, не вздриш верх з святим хрестом...» [3, с. 304]. У драмі відсутні такі розлогі описи, але кожну дрібничку передано за допомогою ремарок. Вони наявні практично в кожній репліці, та допомагають передати деталі побуту, почуття, українські народні звичаї: «*Галочка* (приносьть рушники і платки). От, сестро, і подарочки. А оце хустка молодому... (задумується)» [2, с. 218];

С. Зубков, порівнюючи повість та п'єсу, зауважує: «У драмі з'явилися нові персонажі, уведено деякі додаткові мотиви. Оскільки в драматичній формі немає авторського тексту, зменшився сентиментальний струмінь твору, але загальна його концепція лишилася без змін» [1, с. 194].

Інтерпретація сюжету повісті «Щира любов» Григорія Квітки-Основ'яненка в однойменній п'єсі є, на наш погляд, дуже вдалою. Сентиментальність твору залишилася за рахунок ремарок, надзвичайно емоційних реплік, монологів. Поява у п'єсі нових персонажів не завадила, а, навпаки, додала ліричності, поглибила психологізм, бо саме через розмови та дії краще розкриваються характери. це дало нам можливість розгледіти кожного персонажа у повній своїй індивідуальності. У драмі збережено основну сюжетну лінію попереднього твору, але уведено низку нових персонажів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зубков С. Григорій Квітка-Основ'яненко: життя і творчість : [монографія] / С. Зубков. – К. : Дніпро, 1978. – 368 с.
2. Квітка-Основ'яненко Г.Ф. Твори : в 7 т. / Г.Ф. Квітка-Основ'яненко ; [упор., авт. передм. та прим. О.І. Гончара та С.Д. Зубкова]. – К. : Наукова думка, 1979. – Т. 2 : Драматичні твори. – 492 с.
3. Квітка-Основ'яненко Г.Ф. Твори : в 7 т. / Г.Ф. Квітка-Основ'яненко ; [упор., авт. передм. та прим. О.І. Гончара та С.Д. Зубкова]. – К. : Наукова думка, 1979. – Т. 3 : Прозові твори. – 493 с.

Вікторія Попівщя,

студентка 3 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник **С.О. Філоненко,**
д. філол. н., професор (БДПУ)

ІСТОРИЯ І ПОЕТИКА ЖАНРУ «GHOST STORY»

Постійно оновлюючи репертуар тем і образів, адаптуючись до запитів та потреб сучасної культури, естетика таємничого і жахливого набирає все більшої популярності в ХХІ столітті. Образ привида продовжує втілюватися в різних формах та жанрах від горору до «чорної комедії». Це зумовлює науковий інтерес до особливостей поетики та витоків готичної традиції, зокрема до такого жанру новелістики як «ghost story» (історія про привидів).

Аналіз наукової літератури показав, що вітчизняні та зарубіжні дослідники пропонують різні погляди на феномен «готичного» в літературі, розглядаючи його як безперервну традицію, в рамках якої існують і роман, і новела (Д. Блейер, У. П. Дей). Однак інтерес дослідників частіше привертає романна форма. Низка наукових праць присвячена вивченню і систематизації загальних типологічних особливостей англійської готичної прози (Л. Бейер-Беренбаум, Ел. МакЕндрю, С. Хауелз). Розвиток і особливості жанру «ghost story» досліджували Н. Водолажченко, Е. Сміт. З огляду на це можна сказати, що цей жанр малої прози залишається маловивченим у вітчизняному літературознавстві.

Мета дослідження – виявлення своєрідності жанру «ghost story» в контексті історичного розвитку англійської готичної прози. Методи: історико-культурний, текстуальний, аналіз теоретичної літератури.

Англійська готична література складається на тлі інтересу передромантиків ХVІІІ ст. до лицарської культури з орієнтацією на власне лицарський роман і на роман бароко.

Готична новела ХІХ століття не тільки успадкувала визначні поетологічні характеристики від свого попередника, готичного роману ХVІІІ століття, але і видозмінила їх з урахуванням власної специфіки і вимог зміненої реальності. Про початок відокремлення готичної новели у самостійний жанр в кінці ХVІІІ – на початку ХІХ століття свідчать твори, характерною рисою яких є стилізація під вставну новелу. Прикладом може

служити готичний фрагмент твору Анни Ейкін «Сер Бертран», написаний в 1773 році [3].

Як особлива літературна форма «ghost story» має власний жанровий канон і вирізняється дуже гнучким і рухливим, арсеналом художніх засобів і прийомів. В оповіданні за визначенням повинен фігурувати привид, наділений всілякими надприродними атрибутами і покликаний створити таємничу і моторошну атмосферу.

Як зазначає О. Чамеев, у класичних зразках жанру привид практично ніколи не виступає в якості головного героя твору, але саме він визначає його основну інтригу. Поява примари може бути зумовлена різними причинами – наприклад, пов'язаною з трагічною провиною героя або його роду чи з вторгненням героя в заборонений простір, сферу дії потойбічних сил – так чи інакше, вона повинна бути переконливо вмотивована [2].

Дуже часто місцем дії «оповідань з привидами» слугує готичний замок, ніби створений для проживання примар. Поряд з замком широко використовуються і інші топи: старовинна дворянська садиба, покинутий будинок, монастир, кімната де колись відбулося вбивство чи самогубство, кладовище, ліс – найчастіше замкнутий простір [2]. Це дає змогу говорити про генетичний зв'язок з готичним романом та характерним для нього мотивом замкненості.

У центрі уваги письменників середини XIX століття знаходяться не тільки таємниця, загадка, пов'язана з примарами і покинутими будинками, але і загадки людської психіки. Розвиток точних наук сприяв відновленню інтересу до готичної традиції та її трансформації. Керуючись досягненнями сучасної їм науки, медицини та психології, письменники цього часу прагнули привнести науковий або як мінімум наукоподібний елемент в свої твори. Така тенденція реалізовувалася різними способами, але найпоширенішими прийомами стали використання наукової термінології, наукових результатів в оцінці природи містичного або особистого спіритичного досвіду, введення фігури лікаря і священика-духівника, які є символами протилежних підходів до трактування надприродного.

Отже, поетологічна своєрідність вікторіанської новели зумовлена її генетичним зв'язком із готичним романом. «Оповідання з привидами» («ghost story») спочатку постають як окремі фрагменти романів, але згодом здобувають самостійність і стають основною формою готичного оповідання в XIX столітті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Водолажченко Н. В. Поэтика готической новеллистики Дж. Ш. Ле Фаню: на примере цикла "В зеркале туманенном". – Великий Новгород, 2008. – 193 с.
2. Чамеев А. О традициях «старого доброго страха» или об одном несерьезном жанре британской литературы. – С-Пб., 2008. – С. 5.
3. Blair D. Introduction // Gothic Short Stories. – Wordsworth Classics, 2002. – 244 p.

Юлія Проценко,
студентка 4 курсу
Факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **О. П. Новик,**
д. філол. н., професор (БДПУ)

ІСТОРИЧНІ ДРАМИ МИКОЛИ КОСТОМАРОВА У ШКІЛЬНОМУ ВИВЧЕННІ («САВА ЧАЛИЙ», «ПЕРЕЯСЛАВСЬКА НІЧ»)

Актуальність роботи виявляється в тому, що методиці вивчення драматичної творчості М. Костомарова приділено мало уваги. Драматургія М. Костомарова представлена в навчальній програмі лише на позакласному читанні в 9 класі, а методичні рекомендації не подаються взагалі.

Теоретико-методологічну та методичну основу дослідження становлять наукові праці О. Бандури, Д. Волошиної, Я. Голобородька, Г. Дороша, С. Жили, М. Кудрявцевої, Н. Волошиної, В. Недільки, Г. Семенюк, М. Ткачук, Г. Токмань, Л. Мірошниченко, Є. Пасічника, Б. Степанишина, А. Ситченка, Д. Яворницького та ін. дослідників.

Мета роботи – дослідити особливості методики вивчення драматичних творів М. Костомарова на позакласному читанні.

Автори «Теорії літератури» визначають драму як «літературний рід, що зображує дійсність безпосередньо через висловлювання та дію самих персонажів» [1, с.207]

Драматичні твори порівняно з іншими літературними родами обіймають найменше місце в шкільних програмах через складність цього роду. Драми починають вивчатися з 8 класу. Драматична творчість Миколи Костомарова представлена лише в Програмі для загальноосвітніх навчальних закладів для 5-12 класів (Автори Р.В. Мовчан, Н. В. Левчик, О. А. Камінчук, М. П. Бондар, О.Б Поліщук, М. М. Сулима, Л. П. Шабельникова, В. М. Садівська. Керівник проекту М. Г. Жулинський) в 9 класі й винесена на позакласне читання.

За визначенням Г. Токмань «позакласне читання – це складник літературної освіти учня, що охоплює самостійне прочитання творів, рекомендованих чинною програмою, та їх обговорення на спеціальних уроках» [3, с. 189].

Під час вивчення історичної драми «Сава Чалий» на уроці позакласного читання вчитель може провести роботу з портретом, коротко розповісти біографію Миколи Костомарова або дати учням випереджувальне завдання – підготувати повідомлення на одну із запропонованих тем («Дитинство Миколи Костомарова», «Юнацькі роки», «Політична, суспільна й літературна діяльність Миколи Костомарова»). Оскільки великі драматичні твори учні читають удома, то на уроці позакласного читання учитель повинен створити атмосферу довірливого обміну особистими враженнями від прочитаного. Добір методів і прийомів залежить від родових особливостей твору. «Сава Чалий» – історична драма, тож доречно буде наголосити на родовій та жанровій специфіці твору. Учитель може використати аудіозаписи пісень про Саву Чалого, розповісти

про сценічну історію твору, запропонувати учням переказати улюблений уривок твору, написати анотацію, лист. Оскільки драма – це твір, який призначений для сцени, то обов'язковим елементом уроку буде інсценування уривку драми.

Під час вивчення драми «Переяславська ніч» учитель може використати історичний матеріал для підтвердження достовірності подій, які переосмислив Микола Костомаров у творі, їх порівняння. Доречним буде випереджувальне завдання для учнів – створити малюнок до твору. Учитель повинен акцентувати увагу учнів на тому, що драма написана віршовою формою, що значно ускладнює її аналіз. Необхідно подати історію написання твору, провести бесіду з учнями.

Отже, на уроках вивчення драматичної творчості Миколи Костомарова на позакласному читанні необхідно подати відомості про письменника, провести роботу з портретом, подати відомості про історичну основу та історію написання драм. Обов'язковими є інсценування (або перегляд фрагментів зі спектаклю), знайомство з театральною історією драм, бесіда. Під час уроку вчитель може використати наочність та ТЗН.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури: Підручник / за наук. ред. О. Галича. – К.: Либідь, 2001. – 488 с.
2. Костомаров М. І. Твори: в 2 т. – К.: Дніпро, 1990. – Т. 1; Поезії; Драми; Оповідання / М.І Костомаров / Упоряд., авт. передм. та приміт. В. Л. Смілянська. – 538 с.: іл.
3. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник / Г. Л. Токмань. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – 312 с. – (Серія «Альма-матер»)

Ганна Пузанова,
студентка 3 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
наук. керівник : **Новик О. П.** ,
д.філол.н, професор (БДПУ)

МОТИВИ ПОЕЗІЇ ВОЛОДИМИРА СОСЮРИ

Гучну славу Володимирі Сосюрі принесла збірка "Червона зима" (1922). Біографію і творчість письменника досліджували і продовжують вивчати багато літературознавців, зокрема, це роботи В. Моренця, С. Гальченка, П. Моргаєнка, Є. Радченка, П. Лещенка, І. Мазура та ін. Попри це, мотиви збірки «Червона зима» є актуальними для переосмислення. Предмет дослідження – художня палітра мотивів поезії Володимира Сосюри.

Мотив є формально-змістовим складником художнього твору, неподільною смисловою одиницею, що відіграє важливу роль у формуванні фабули, сюжету. Мотив – вияв теми твору, нерідко ці поняття перехреснюються. Мотиви часто бувають сталими, повторюються як

протягом твору, так і загалом у творчості письменника [1]. Поезія Володимира Сосюри, як і вся його творчість, нерозривно пов'язані з його життям, з тими подіями, свідком яких він став і які довелося пережити.

Розглянувши його збірку поезій «Червона зима», бачимо, що ліричні твори поета не мають єдиного мотиву, кожен вірш містить два, а то й більше мотивів.

Найчастіше лунають автобіографічні мотиви, ліричний герой більшості поезій говорить від першої особи. У назвах це фіксується: «Рвав восени я шипшину», «Глянув я на море, – засиніли чари...», «Знову я на содовім заводі...», «Сьогодні я такий щасливий...», «У пісні і в труді я – частка Батьківщини...». Розгалужений патріотичний мотив: любов до Батьківщини – України («Любити Вітчизну, любити завжди», «У кроках мільйонів і крок мій звучить», «Люблю України коханої небо ...», «Україна», «Україна (З вітром шепочуть квітки ...)», «Вітчизні», «Шумить Хрещатик туго, як прибий ...», «Для щастя всіх, о мила Батьківщино...», «Любїть Україну»); любов до рідного краю – Донбасу («Як я люблю тебе, мій краю...», «Як передат, Донбас, твою красу і силу...», «Як я люблю тебе, мій краю вугляний...»). Із патріотичними мотивами переплітаються мотиви праці українських шахтарів: «Шахти, терикони», «Я пам'ятаю: у забої...», «Хто в рідному краї тепло здобуває». У поезіях Володимира Сосюри яскраво виділяється пейзажний мотив – його можна простежити чи не в кожному вірші поета, починаючи від віршів про пори року і завершуючи віршами про кохання («І все, куди не йду, холодні трави сняться...», «Ластівки на сонці, ластівки на сонці...», «Падають сніжинки лагідно і млисто...», «Сині трави», «Сніжинки», «Осінь», «Догорає вечір, квітка пурпурова...», «Хай вікно од дощу і сумне, і рябе...», «Заснуло сонце в павутинні...», «Янтаріє вікно. Ранок піє когут...», «Замела ніжні квіти зима...», «Зоря у срібному інеї...», «Хмарини хмарини, небес кораблі...», «Садами вітер тихо проліта...», «Весна», «Уже зоря золоторога...»). Його інтимна лірика містить і мотив кохання поета до своєї дружини Марії («Може, ми й не друзі...», «Марія», «Ти спиш», «Ні, не кажи, що ти вродлива...», «Васильки», «Люблю», «Я так тебе люблю, що стримати не в силі...», «Листи», «Продають фіалки, сині, наче очі...», «Так ніхто не кохав»).

У творчості митця простежуються громадянські мотиви, а саме тих подій, що відбувалися на його очах – революція, репресії, громадянська війна та Друга світова війна («О, не даремно!», «І все, куди не йду, холодні трави сняться...», «Неокласикам», «Сонет», «Ніби в райдузі панелі...», «Комсомолец», «Пам'ятаю, вишні доспівали...», «Скільки днів пролетіло над нами!...», «Прохання», «Потворам тьми», «Далеко там», «Гнів», «Де вся земля неначе рана...», «В серцях відвага соколина...», «Лист до земляків», «Веснам ще не край», «Іду», «Я знаю, ми знищимо змій...», «Слава», «Ми переможемо!», «Перед битвою», «Він біг під вигуки «вперед!», «Гриміли залпи над Дінцем...»). У поезіях В. Сосюри є і мотив освоєння космосу («Одчинили у космос широкі ми двері...», «В безоднях космосу»).

Проаналізувавши поезії збірки «Червона зима» В. Сосюри, можна виділити домінуючі мотиви: громадянські мотиви у збірці звучать найбільше, вони відображають всі історичні події, які пережив автор, поєднуються з

мотивами скорботи, піднесеного духу, співпереживання, туги, ненависті, пейзажними. Мотиви кохання нерозривно пов'язані з пейзажною лірикою. Патріотичні мотиви – це і любов до Батьківщини, і любов до рідного краю, ліричний герой поезії у гармонії з природою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник літературознавчих термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrlit.vn.ua/info/dict/8o73e.html>
2. Сосюра В. Червона зима. Вибрані твори /Володимир Сосюра. – К. : Веселка, 1966. – 167[1] с.

Альона Пшенична,

студентка 4 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **І. О. Давиденко,**

к.філол.н., ст. викладач (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПЕЙЗАЖНОЇ ЛІРИКИ

Пейзаж є одним з образних рівнів поезії і виступає важливим композиційним компонентом поетичного твору, в якому виконує різноманітні функції: описову, суб'єктивну, символічну, психологічну. Сьогодні існує потреба глибше вивчити специфіку перекладу пейзажної лірики. Саме цим обумовлена **актуальність** нашого дослідження. Проблемами перекладознавства займалися такі відомі науковці, як: Ю. Абизов, М. Задорнов, В. Комісаров, В. Коптілов, П. Мовчан та інші.

Метою роботи є вивчення особливостей відтворення в перекладі пейзажної образності як складової жанрово-стильової домінанти автора. Досягнення мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- визначити змістове наповнення поняття «пейзажна лірика»;
- розкрити особливості перекладу пейзажної лірики;
- висвітлити специфічні засоби передачі кольору в художньому перекладі.

Основні **методи** дослідження в нашій роботі: аналіз, синтез, а також співставлення оригінальних та перекладних творів пейзажної лірики.

Поняття «пейзажна лірика» є умовним, оскільки не обмежується лише зображенням картин природи. Інтерпретація авторського бачення світу іншою мовою значною мірою залежить від форм і засобів відтворення пейзажних образів [1, с. 15]. При перекладі творів цього жанру треба особливо уважно аналізувати оригінал, уміти побачити за суто пейзажним «першим планом» «другий план» першотвору – його ідейно-художню основу. Успіх перекладу залежить від уміння знайти гармонійну рівновагу між цими двома планами пейзажної лірики.

Досить ефективними засобами відтворення пейзажу є лексичні трансформації, за допомогою яких уточнюються і конкретизуються поняття, компенсуються лексико-стилістичні втрати, викликані розбіжностями у

функціонуванні мовних систем, а трансформація структури висловлювання дозволяє знайти потрібний лексичний еквівалент.

Важливе місце у відтворенні пейзажних образів належить також засобам і формам передачі конотативної семантики кольороназв, оскільки останні виконують у художньому тексті такі важливі функції, як описову, семіотичну, декоративну, експресивну і символічну [2, с. 24].

У нашому дослідженні розкрито специфіку перекладу пейзажної лірики та зроблено такі висновки: відтворення авторського бачення світу іншою мовою значною мірою залежить від форм і засобів відтворення пейзажних образів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коптілов В. В. Актуальні питання українського художнього перекладу / В. В. Коптілов. – К. : Видавництво Київського університету, 1971. – 131 с.
2. Попович А. Проблемы художественного перевода / А. Попович. – М. : Высшая школа, 1980. – 199 с.

Славская Анастасия,

студентка 1 курса

факультета филологии и социальных коммуникаций

Научный руководитель:

Р.И. Костромицкий, к.ф.н., доцент (БГПУ)

СИМВОЛИКА ЛАБИРИНТА В «ШЛЕМЕ УЖАСА» В. ПЕЛЕВИНА

Виктор Пелевин – русский писатель, дебютировавший в литературе на рубеже 80-90-х годов XX века. Имя писателя, известно как среди литературоведов, так и читателей. Фактом, демонстрирующий писательский успех, являются переводы его произведений на ведущие языки мира: английский, французский и японский.

Текст В.Пелевина "Шлем ужаса" был опубликован в 2005 году. После выхода произведение оказалось в центре внимания читательской аудитории. Литературные критики также отреагировали на появление «Шлема ужаса» огромным количеством рецензий. К сожалению, большинство из них ввела в заблуждение форма текста. В центре внимания исследователей оказалась его жанровая природа. Критики предложили свои варианты жанрового определения произведения: роман-миф» (П. Басинский), «драматическая повесть» (А. Верницкий), «пьеса» (Д. Бавильский). Сам автор не дает четкой дефиниции своего текста.

В первом русскоязычном издании произведение определяется как "Креатив о Тесе и Минотавре". Заслуживает внимание также то, что на официальном сайте писателя «Шлем ужаса» размещен в разделе «романы». По справедливому утверждению С.Ефросимина: «Герои «Шлема ужаса» вынуждены общаться друг с другом с помощью компьютеров – однако разве мы узнаем из этой книги что-нибудь новое о высоких технологиях или об Интернете? Если и узнаем, то не больше, чем о

железнодорожном транспорте – из книги Венедикта Ерофеева «Москва–Петушки»»[1].

Актуальными являются такие направления исследования творчества В. Пелевина: авторская специфика постмодернизма, особенности языка, интертекстуальность прозы, обращения к философским, религиозным и мифологическим интекстам. Однако специфика авторской интерпретации символики лабиринта в «Шлеме ужаса» остается недостаточно исследованной.

Цель работы – проанализировать специфику обращения В.Пелевина к символике лабиринта в "Шлеме ужаса".

Наиболее адекватной дефиницей лабиринта является понимание его как символа. Наиболее точно символику лабиринта определил литературовед Г.Керн: «Достигнув центра, человек остается в полном одиночестве, наедине с самим собой, с божественным принципом, с Минотавром или же с чем-то другим, чем может быть наполнено содержание понятия «центр»» [2, с. 8]. В.Пелевин обратился к символике мифологического лабиринта и творчески интерпретировал его в контексте в постмодернистской эстетике. Лабиринт – это метафора сети Интернет. Восемь персонажей неожиданно для себя оказываются запертыми в одиночных камерах, где только компьютер с интернет-чатом, в котором есть только они. Герои могут выходить из своих комнат, однако неизбежно должны возвращаться обратно, так как за их дверями простирается непроходимый лабиринт, где существует постоянная опасность встречи с Минотавром.

Ариадна (точнее, женщина, которая неволью играет роль Ариадны) – единственный персонаж из мифа. Тесей (или тот, кто выдает себя за Тесея) появляется в тексте всего один раз, довольно нелепым образом, а Минотавр – постоянная тема общения. Его существование в тексте гипервиртуально. Минотавр, как и Тесей, – плод фантазии узников–юзеров. Это, соответственно, вирус и антивирус, первый из которых разрушает виртуальную реальность (для наших героев – единственно существующую), а второй противостоит этому.

В тексте встречаем такое определение лабиринта: «Лабиринт представляет мир, в котором мы живем, широкий у входа, но узкий у выхода. Тот, кто запутался в радостях этого мира и отягощен его грехами, может вновь обрести доктрину жизни лишь с усилиями» [3, с. 142]. В соответствии с античным мифом, идея свободы выбора воплощается автором в образе Ариадны. Именно она помогла Тесею вывести пленников из лабиринта. Поэтому ей и снятся сны, встречи с карликами, которые являются организаторами этого лабиринта.

Таким образом, главным значением символики лабиринта в романе является поиск свободы.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ефросинин С. Виктор Пелевин. Шлем ужаса : креатифф о Тесее и Минотавре. Ультрафикшн в эпоху искусства избытка [Электронный ресурс] / С. Ефросинин // Знамя. – 2006. – № 11. – Режим доступа :<http://magazines.russ.ru/znamia/2006/11/ef25.html>.

2. Керн Г. Лабиринт: основные принципы, гипотезы, интерпретации : (лабиринт) / Германн Керн. – СПб. : Азбука-классика, 2007. – С. 7–33

3. Пелевин В. Шлем ужаса : Креатифф о Тесеи и Минотавре / В. Пелевин. – М. : Открытый мир, 2005. – 224 с

Стоянова Яна,

студентка 5 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: С.О. Філоненко

д.філол.н. професор (БДПУ)

ПОВІСТЬ «ФЛАШ» ВІРДЖИНІ ВУЛФ: ЖАНР БІОГРАФІЇ В АНГЛІЙСЬКОМУ МОДЕРНІЗМІ

Жанр біографії виник дуже давно, оскільки людей завжди цікавило життя інших людей, певні його події та подробиці. Загальновідомо, що термін має грецьке походження: «bios» у перекладі означає «життя», і «grapho» – «пишу», тобто «біографія» – це «життєпис». Вважається, що вперше цей термін був вжитий Дж. Драйденом у передмові до перекладу «Порівняльних життєписів» Плутарха. На сьогоднішній день не існує єдиного визначення цього терміну, зважаючи на природу жанру, адже біографія перебуває на межі історії та літератури, конкретні факти підпадають під літературне огранювання. Біографія як літературний жанр – це завжди суб'єктивне явище, бо об'єктивні факти з життя людини проєктуються крізь призму бачення автора, його власне розуміння описуваного [3].

«Остання третина ХХ – початок ХХІ ст. позначені помітним зростанням інтересу до «літератури факту». Щоденники, спогади, мемуари та біографії сьогодні не менше популярні, ніж детективи й гостросюжетні белетристичні оповіді. Динаміка творчих пошуків і дискусій як вітчизняних, так і зарубіжних критиків та літературознавців свідчить про те, що увага до літератури, яка має документальну основу, дедалі збільшується», – зазначає Ірина Савенко, авторка статті «Основні проблеми документального письма в контексті літературознавчого дискурсу» [2, 128].

Західні літературознавці досліджували різні аспекти модифікацій жанру біографії: наприклад, Л. Едел, Р. Елман, П. Кендал, Р. Холмс звертають вагу на історичну перспективу. Т. Іглтон, Б. Макхейл, С. Ментон, М. Розетт, Л. Хатчен сприймають нові модифікації біографії як постмодерністські тексти, біографічну *металітературу*.

Досліджували проблему і вітчизняні та російські вчені: С. Аверінцев, О. Галич, Д. Жуков, О. Дацюк, Т. Павлова, В. Чижко займалися визначенням етапів становлення та визначальних рис жанру біографії. І. Акіншина, Н. Ігнатів, І. Савченко звертали увагу на жанрово-стильові особливості художньої біографії, О. Петрусь, Т. Черкашина вивчали наративні стратегії художньої біографічної прози. Сучасні модифікації жанру біографії висвітлені в роботах Г. Колесник та О. Шубіної.

Попри значну увагу, приділену вченими дослідженням цього жанру, на теперішньому етапі розвитку теорії літератури не існує єдиної дефініції на позначення текстів, у яких поєднано фактуальність та фікціональність.

Метою дослідження є проаналізувати особливості повість В. Вулф «Флаш»: розкрити історію створення твору, прототипи, визначити сюжетно-композиційні особливості, які властиві жанру англійської біографічної прози епохи модернізму. Використані методи дослідження: комплексний філологічний аналіз, культурно-історичний підхід

Жанр літературної біографії має притаманні лише йому характерні особливості, які відрізняють її від інших літературних жанрів та історичних. Художня біографія – це специфічне міжродове жанрове утворення. Однією з найважливіших її жанрових рис є творче змалювання життя певної особи, групи осіб чи істоти автором від імені самого автора, третьої особи (можливо очевидця чи співучасника) або істоти, реалізоване на основі підтверджених (іноді непідтверджених історичних фактів). Творчий підхід до документально-біографічної оповіді базується на органічній єдності принципів наукового дослідження й художнього домислу, виходячи з об'єктивної логіки досліджених фактів і подій біографії [1, 10].

Отже, повість Вірджинії Вулф «Флаш» – один з найяскравіших прикладів, що виразно презентує композиційну своєрідність жанру біографії в англійському модернізмі та дає багатий ґрунт для дослідження та аналізу цього жанру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гром'як Р.Т. Літературознавчий словник-довідник /За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – 752 с. (Notabene). – С. 10.

2. Савенко І. Основні проблеми документального письма в контексті літературознавчого дискурсу / І. Савенко // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2008. – Вип. 44. – Ч. 2. – С. 127-137.

3. Ясь. О.В. Біографістика [Електронний ресурс] / О.В. Ясь // Енциклопедія історії України: Т. 1: А-В / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: Наукова думка, 2003. – 688 с.: іл. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?termin=Biografistyka>

Сніткова Любов,
студентка 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **О.І. Харіна**, старший викладач (БДПУ)

ХУДОЖНЄ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ТРАДИЦІЙНИХ МОТИВІВ ТА ОБРАЗІВ У ТВОРЧОСТІ ОЛЕКСАНДРА ОЛЕСЯ

Найширше у творчості О. Олеся представлені біблійні й античні сюжети та образи, що взагалі було характерним для європейської культури. Це зумовлено багатьма чинниками. Звернення до біблійного матеріалу в

першу чергу пояснюється доступністю й широкою популярністю Біблії. Традиційні сюжети й образи у творчому доробку О. Олеся функціонують на рівні архетипів (пророк, духовні мерці, рай, пекло), міфологем (руїна, дорога, полон), трансформованих образів (Ісус Христос та ін.).

Мета роботи – проаналізувати естетичну функцію вічних образів у ліриці О. Олеся, виявити її художні особливості, визначити можливості вивчення поезії письменника в школі, розробити методичні рекомендації, конспект уроку.

При написанні роботи були використані такі *методи дослідження: культурно-історичний* (лірика О. Олеся аналізується в контексті українського модернізму); *формальний* метод ми застосували, визначаючи риси індивідуальної поетики О. Олеся, а саме жанрову специфіку творів, художні прийоми виразності; елементи *міфологічної критики* використані при аналізі міфопоетичних мотивів; за допомогою *порівняльно-типологічного* методу проведено зіставлення Олесевої лірики та поезії інших модерністів.

Символ Христа у творчості О. Олеся через позбавлення своєї умовності набуває змісту героїчно-жертвовної особистості, яка здатна віддати своє життя заради щастя народу. Ісус несе новий смисл, який можна досягнути лише через його трагічність.

Поряд із сюжетом біблійного міфу про народження Христа в поезії «Христос народивсь не в хоробах...» чітко простежується національне художнє світосприйняття. Просте переказування біблійного оповідання тут межує із органічним утіленням творчо переробленого міфологічного матеріалу.

З постаттю Ісуса Христа тісно пов'язана міфологема дороги, яка набуває різних амбівалентних значень. Це життєвий шлях, шлях до мети, зближення між учителем і учнями, це й просторова вісь. У розумінні О. Олеся дорога – досить містке поняття, воно об'єднує координати часу й простору. Дорога як простір, рух, плин часу, історія. Дорога Ісуса Христа – це виконання місії, на нього покладеної. Продовжуючи думку про добрі справи Сина Божого на землі, поет звертається до євангельського мотиву повернення зору сліпцям. Етюд «Пісня сліпих» має лише один зв'язок із сюжетом біблійних оповідань – сліпці просять кращої долі для себе:

Дайте сліпим, дайте незрячим.

Дайте.

Дайте покараним праведним Господом.

Дайте [1, с. 135].

Біблійний мотив воскресіння Ісуса Христа після мученицької смерті поетична уява О.Олеся інтерпретує як визволення українського народу, відновлення його національного духу. Це своєрідне обоження України:

Христос воскрес! Воскресла Україна!

О Краю мій! Схилися на коліна,

Коли й моя краплина в морі є,

Благословення дай своє [1, с. 459].

В українському контексті розглядає автор руїну в поезії «На руїнах». У вірші руїна сприймається як ґрунт, початок національного відродження.

Через переосмислення стихійних сил природи поет створює образ руїни – безладу в природному середовищі. Одним із виявів цього образу є буря, яка, зливаючись із біблійним мотивом пекла, створює образ потужної сили. Руїна, яка залишилася після природних катаклізмів, знову пов'язується із рідним краєм: органічні поєднання звукових та зорових елементів використовує автор для відтворення грізного явища природи:

Пекло, здавалось, було в ту годину...

Грім, як шалений, стогнав і ревів,

Блискавок стріли літали без впику,

Ввесь небозвід то палав, то чорнів.

Буря пройшла, і я з жахом питаю:

Що ж то зробилось з коханого краю?

Певно, руїну та буря зробила? [1, с. 165].

Своєрідність трансформації та інтерпретації традиційних міфічних образів і сюжетів О.Олесем свідчить про оригінальність його міфопоетичного світогляду, суголосність творчості письменника модерністським напрямкам в українській літературі к. XIX – поч. XX ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Олесь О. Вибрані твори / О. Олесь. – К.: Дніпро, 1990. – 456 с.

Ольга Таран,

студентка 6 курсу

Факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **О. П. Новик,**

д.філол.н., професор (БДПУ)

ЛІТЕРАТУРНА ТЕХНІКА ФІЗІОЛОГІЧНОГО НАРИСУ У ТВОРЧОСТІ ЄВГЕНА ГРЕБІНКИ: «ХВАСТУН»

Творчість Євгена Гребінки відзначається жанрово-стильовим розмаїттям, використанням різних літературних технік, поєднанням класицистичної, преромантичної, романтичної поетики тощо. Зокрема, письменник цікавився і прийомами «натуральної школи», про що засвідчили його російськомовні фізіологічні нариси. В українському літературознавстві російськомовну творчість Є. Гребінки досліджували Л. Задорожна, Ю. Сирота та ін., проте фізіологічні нариси письменника вивчені недостатньо, що й визначає **актуальність** нашого дослідження. **Мета** роботи – з'ясувати особливості літературної техніки фізіологічного нарису «Хвастун» Є. Гребінки. Для досягнення мети використано типологічний та описовий **методи**.

Найважливішими рисами фізіологічного нарису є: відсутність сюжету при основній увазі до характеристики соціальних типів і середовища, зображення життя у соціальному «розрізі»; тенденція до типізації зображуваного, намагання створити образи-типи; виховання, освіта, життєві умови – основа характеристики героїв для письменників «натуральної школи»; принцип локалізації дії, статично точні дані про місцевість, час,

людей [2, с. 1141]. Нарис «Хвастун» Є. Гребінки вдало втілює ці риси. Дія у творі є статичною, локалізованою, автор подає нам точні дані про типи людей. Так, наприклад, письменник коротко описує близько п'яти типів хвастунів, серед яких хвалько-богатир, хвалько-мисливець, літературні хвальки, хвальки-аристократи та ін.. У своїх описах Є. Гребінка використовує переважно дієслова, тобто демонструє нам ці типи через їхні вчинки: «Хвастун-богатырь почти всегда неграмотен или грамотен настолько, чтоб с грехом пополам прочесть «Бову Королевича»... являются на конных ярмарках, борются с лошадьми, поднимают тяжелые гири и кули...» [1, с. 455]. Цим прийомом автор точніше передає характеристики хвальків, бо людина може впізнати себе саме через свої вчинки.

У кінці нарису Євген Гребінка зазначає, що всіх хвальків не перерахувати, адже немає предмета, яким би людина не змогла б похвалитися: «...бывают хвастуны семейным счастьем, здоровьем, способностью много выпить, женой, собаками, друзьями, прической, выговором буквы р, цветом носа, блеском сапога...» [1, с. 468]. У цьому можна вбачати повчання тим, хто читає цей нарис і дуже зрадів, що не знайшов себе серед тих, кого автор описує детально.

Характерною особливістю літературної техніки Є. Гребінки є стиль написання самого нарису. Лейтмотивом усього твору виступає доброзичлива іронія автора щодо його персонажів. Такий гумор зацікавлює читача і надає легкості оповідь. Протягом всього нарису письменник веде своєрідний діалог із читачем, апелюючи до нашого (читацького) досвіду: «Не удивляйтесь: у нас подобные явления не редки... Верно, вам случилось когда-нибудь сидеть на станции и ждать лошадей...» [1, с. 459]. Цей прийом спонукає читача замислюватись, пригадувати та аналізувати прочитане і власний досвід.

Невеликий за обсягом нарис є дуже змістовним. Є. Гребінка вдало добирає комічні ситуації, характеристики та влучні вислови. Наприклад, описуючи літературного хвалька, автор зазначає, що літературний хвалько має на меті все змінити, але: «... кричит, не замечая, что решительно играет роль мухи...» [1, с. 456]. На нашу думку, цей влучний вислів вдало характеризує не тільки літературних хвальків, а й хвальків в цілому, всіх типів, яких нам описує письменник.

Отже, у фізіологічному нарисі «Хвалько» ми спостерігаємо всі основні властивості жанру фізіологічного нарису: статична дія, типізація зображуваних явищ, увага прикута до характеристики соціальних типів. Але поряд з основними, ми побачили і індивідуальні риси стилю Є. Гребінки: іронічність, діалог з читачем, добрий гумор. Вивчення нарисів письменника є перспективним у ракурсі порівняльного дослідження з текстами інших літератур, що уможливить вивчення генези жанру та особливостей літературного процесу початку XIX ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гребінка Є. Твори : у 3 т. / Євген Гребінка. – К. : Наукова думка, 1981. – Т. 3 : Повісті. Оповідання. Нариси. Статті. Рецензії. Листи. – 703 с.
2. Литературная энциклопедия терминов и понятий / [под ред. А. Николукина]. – М. : НПКи «Интелвак», 2001. – 1600 с.

Черепанова Татьяна,

студентка 2 курса

факультета филологии и социальных коммуникаций.

Науч. руководитель: Спивак И. Э., к. филол. н., доцент (БГПУ)

ЗВУКОВОЕ ПРОСТРАНСТВО РОМАНА Д. РУБИНОЙ «СИНДРОМ ПЕТРУШКИ»

Проза Дины Рубиной по праву занимает одно из ведущих мест в современном литературном процессе, становясь объектом исследования критиков и литературоведов, лингвистов и культурологов. Так, литературоведческий анализ произведений Д. Рубиной представлен статьями и диссертациями Т. Бреевой, Н. Бочкаревой, К. Загородневой, В. Пановицы, А. Полупановой, Е. Михиной, О. Соболевой, Д. Зияждиновой, культурологический – диссертационными исследованиями Т. Агаповой, Э. Шафранской, лингвокультурологический аспект рассмотрен в статье В. Кабакчи. Наибольшее внимание ученых привлекает романное творчество писательницы («Почерк Леонардо», «Белая голубка Кордовы», «Синдром Петрушки», «Последний кабан из лесов Понтаведра», «На солнечной стороне улицы» и др.), и рассматриваются такие проблемы, как интертекстуальность прозы, мифопоэтика, принципы организации романной структуры и т.д.

Актуальность работы определяется отсутствием в научном и литературно-критическом дискурсе целостного исследования, посвященного анализу как системы звукообразов, так и звукового пространства романа «Синдром Петрушки» в целом.

Теоретико-методологическую основу работы составили исследования теория художественного образа В. Виноградова, В. Жирмунского, М. Эпштейна; исследования художественного пространства П. Флоренского, М. Бахтина, В. Топорова; работы А. Мансуровой, К. Дьяковой, Н. Рябухи, Н. Артамоновой, Л. Фоменко и др., посвященные анализу звукообраза как литературного и культурного феномена, а также статьи, интервью, монографии, посвященные творчеству Д. Рубиной

Цель работы: проанализировать систему звукообразов, определяющих особенности звукового пространства романа Дины Рубиной «Синдром Петрушки».

Для реализации поставленной цели в работе интегрированы биографический и филологический **методы** исследования, а также метод рецептивной эстетики.

Термин «звукообраз», получивший статус научной категории в литературоведении, многоаспектный и сложный. Понятие «звуковой образ» имеет различные дефиниции – «звукообраз», «образ звучания» [3]. Звукообраз рассматривается нами как «форма словесного воспроизведения звукового бытия в художественном произведении, обладающая собственной структурой и функционирующая как относительно независимое, поддающееся условному вычленению звено в структуре художественного целого» [1, с. 2].

В смысловые группы звукообраза мы включаем все слова, в семантику которых входит звуковой признак. Исходя из того, как воплощены звуки и как они определяют художественное пространство романа «Синдром Петрушки», выделяем «прозвучавшие» и «непрозвучавшие» звуки [1]. Для конкретизации «прозвучавших» звуков мы делим их по признаку субъекта воспроизведения:

1) звуки музыки, например: "...марципановые ужимки скрипочки и суховатые удары банджо...", "...отдувается контрабас и до самой перебивки, до терпкого скрипучего взыва...", "...меланхоличный проигрыш гитары и скрипки" [2, с. 27];

2) звуки голоса и речи: звучащие в данный момент – "Шепот его обрывался, возникал опять, замирал, затихая; почти бессмысленно нежно, робко выстанывал он ей в ухо какие-то успокоительные междометия..." [2, с. 95]; постоянные особенности речи – "...из этого махристого и шершавого и одновременно петлей скользящего языка..." (иврит) [2, с.13];

3) звуки природы: звук моря – "... неслышный утробный шорох залива..." [2, с. 25]; звуки природных стихий – "... хлестал дождь" [2, с. 45]; звуки животного мира – "...веселое дробное цоканье" (лошадей) [2, с. 225]; звуки сезонного природного мира – "И разом оглушила их глубокая, полная зимних шорохов тишина..." [2, с. 94];

4) звуки материальной культуры: звуки предметов – "... взрывалась глухими пулеметными очередями газонокосилка..." [2, с.65]; звуки архитектуры – "... гул аэропорта..." [2, с. 8], "... гулкая толкотня зала прибытия..." [2, с.10].

Наиболее релевантным для нашего исследования будет деление «непрозвучавших» звуков по степени их воплощения. Например: звуки «на грани произнесения» [1, с.3] – "Тут из брамы с беззвучным воплем выбежала другая рыжая девушка..." [2, с. 88]; «звуки, которым не суждено воплотиться» [1, с. 4] – "эпизод... превратился в беззвучный, сопутствующий всей его жизни текучий кадр..." [2, ст.87].

Таким образом, проанализировав роман «Синдром Петрушки», мы можем сделать вывод о важности роли звука как самостоятельного художественного образа, который опирается на развернутое лексическое описание, раскрывает психологию героев и обращается к чувственному восприятию читателя. Семантические группы звукообразов, каждая из которых имеет свои структурные особенности, обладает индивидуальной эмоциональностью и семантической насыщенностью, определяют специфику звукового пространства романа «Синдром Петрушки».

ЛИТЕРАТУРА

1. Дьякова К. В. Своеобразие звукового пространства художественной прозы Е. И. Замятина. – Автореф. дисс... канд. филол. наук / К. В. Дьякова — Тамбов : Издательский дом Тамбовского государственного университета имени Г. Р. Державина, 2011. – 26 с.

2. Рубина Д. Синдром Петрушки / Д. Рубина. – М. : Эксмо, 2010. – 432 с.

3. Рябуха Н. А. Звуковой образ как феномен культуры: опыт междисциплинарного синтеза / Н. А. Рябуха // Культура и современность. – К. : Милениум, 2014. – № 2. – С. 112 – 119.

Воробйова Інеса,

студентка 5 курсу

53 групи факультету філології та соціальних комунікацій,

Науковий керівник: **К.В. Лукач**

СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ СУПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ГАЗЕТ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ

Відповідно до Державного стандарту України (ДСТУ 3017-95) газета – це періодичне видання з постійною назвою, яке виходить через певні проміжки часу у формі складених аркушів [1]. Газети мають свою структуру, містять оперативні повідомлення про життя і побут суспільства.

Актуальність обраної теми обумовлена необхідністю аналізу регіональних суспільно-політичних газет, зокрема друкованих видань м. Токмак Запорізької області для кращого розуміння сучасного стану і перспектив розвитку пресової періодики України.

Метою роботи є аналіз суспільно-політичних газет Токмацького району Запорізької області. Виходячи з мети були сформульовані такі завдання: вивчити ринок суспільно-політичних видань України та, зокрема, Запорізької області; виявити основні фактори, що впливають на оформлення суспільно-політичних друкованих видань; з'ясувати роль журналіста при підготовці матеріалів до суспільно-політичної газети на регіональному рівні.

Роль журналістики в системі суспільно-політичного соціального інституту визначається щонайменше у двох аспектах. Перший з них полягає в тому, що ЗМІ є провідниками політики й програм партій, а також забезпечують усю систему інтересів своєї аудиторії від політики й економіки до спорту й розваг. Другий – ЗМІ незалежні від держави чи гілок її влади, партій і громадських організацій, що функціонують як приватні підприємства [3, с.155].

Залежно від форми власності засобу масової інформації, зокрема газети, висвітлення політики держави чи діяльності політичних лідерів може різнитись і мати різний кут подачі матеріалів. Пропри все, ЗМІ повинні дотримуватися етичного кодексу та уникати лобювання інтересів владних структур.

З настанням в Україні незалежності почалося поступове оновлення комунікативних систем, систем поглядів та типологічних особливостей ЗМІ. В Україні існує велика кількість періодичних друкованих видань громадського-політичної спрямованості. Щотижня до друку потрапляють сотні часописів, призначених масовій аудиторії, передплатники щодня отримують десятки подібних газет.

Загальнонаціональні видання можуть похвалитися тим, що пропонують своїм читачам інформацію, що стосуються всієї країни або, навіть, міжнародних новин зі світу економіки та політики. У свою чергу регіональні ЗМІ надають своїй аудиторії не таку широку хронічку життя,

проте цю інформацію складно назвати незначущою, адже вона близька до своїх читачів. На сторінках регіональної періодики можна дізнатися про актуальні події з життя міста чи району, а на світлинах побачити знайомих людей.

Інформаційний простір регіонального рівня на Токмаччини, представлений декількома суспільно-політичними виданнями, які мають багату історію: «Вісті Токмаччини», «Таврія», «Наше місто Токмак». У Токмацькій міськрайонній газеті «Таврія» за рубриками подається інформація про новини у місті та районі, діяльність влади, ТВ програма, реклама та оголошення. Газета «Таврія» є одним з найстаріших видань не тільки Токмацького регіону, але й України. Видання засноване 2 січня 1931 року. Раніше вона мала назву «Червоний двигун», «Більшовицьким шляхом» та «Комуністичним шляхом». З серпня 1991 газета перестала бути «партійним органом» і почала виходити під гаслом «За демократію, єдність, гуманізм», проголосивши основні принципи утвердження української державності, відродження національних традицій, української мови і культури, відстоювання громадянських прав, честі, гідності кожної людини. Сьогодні на сторінках газети ведуться нові проекти: історико-публіцистичний «Щоб пам'ятали нащадки», соціально-економічний «Газета – про кожне село», «Таврія запалює зірки». Розмаїття думок і поглядів на ту чи іншу проблему представляють рубрики: «Політичне перехрестя», «Точка зору», «Незвичайний ракурс», «Резонанс», «Під гострим кутом», «Ви цікавилися» та інші. Серед основних тем, які висвітлюють журналісти – реформування відносин в селі, земельна реформа, соціальний захист населення, охорона здоров'я і т. д. Новини розподіляються за категоріями: «Здоров'я», «Серце пам'ятає», «Культура», «Офіційно», «Політика», «Територія і влада», «Спорт», «Різне» [4].

Газета міської ради «Наше місто Токмак» вважається найоперативнішою у висвітленні інформації про дії органів місцевої влади, тим самим забезпечуючи прозорість її діяльності. Рік заснування газети – 2002. Не зважаючи на порівняно невеликий досвід існування, «Наше місто Токмак» посідає значне й важливе місце у житті мешканців району. Разом з політичною інформацією регіону відбувається повідомлення про культурні події, громадських діячів, різноманітні заходи та історії з життя учнівської та студентської молоді. На сторінках газети – статті про найрізноманітніші суспільно-важливі проблеми. Сюди входять як постійні рубрики «Самоврядування», «Актуально», «Кіноекран», так і змінні «Гарна новина», «Податкова інформує». Остання сторінка газети – як правило, легкі розважальні матеріали, анекдоти, рецепти і кросворд [2].

Аудиторією регіональних Токмацьких газет є майже все населення району дорослого віку. З них люди дізнаються про події з життя земляків. У місцевих виданнях використовуються найголовніші традиційні журналістські жанри, проста верстка й консервативний дизайн. Не зважаючи на те, що у м. Токмак паралельно існують дві інформаційні суспільно-політичні газети, регіону не вистачає якісних та цікавих матеріалів, з новими ідеями та сміливим втіленням.

Для створення якісної суспільно-політичної газети необхідно знати основні аспекти створення будь-якого друкованого видання, яке б найперше відрізнялося якістю матеріалів та мало б композиційну структуру на високому рівні. Часто спостерігається тенденція то того, що журналіст регіонального видання поєднує у собі функції репортера, коректора, верстальника, дизайнера та, безпосередньо, редактора. Тому справжній професіонал повинен бути готовим до такої колосальної відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Видання. Основні види. Терміни та визначення: ДСТУ 3017-95 [Електронний ресурс]. – [Чинний від 1996-01-01]. – К.: Національне науково-виробниче об'єднання «Книжкова палата України». – 1995. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.chytomo.com/standards/vydannya-osnovni-vydy-terminy-ta-vyznachennya-dstu-301795>
2. Газета районної ради «Наше місто Токмак» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://tokmak.pp.ua/novosti-tokmaka.html>
3. Михайлин І. Л. Основи журналістики: підручник. 5-те вид. перероб. та доп. / І. Л. Михайлин. – К.: Центр учбової літератури, 2011 – 496 с.
4. Міськрайонна газета «Таврія» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.tavria-news.ru/>.

Калюжна Дар'я,
студентка 5 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **А. М. Носко,**
Канд. наук із соц. ком., доцент (БДПУ)

РІЗНОВИДИ СТУДЕНТСЬКОГО РАДІО

Актуальність теми полягає в тому, що для студентів, які здобувають спеціальність журналістика, студентське радіо – це платформа для здобуття практичних навичок, реалізації творчого потенціалу, майданчик живого спілкування й самоорганізації, виховання командного духу, окрім того це можливість для напрацювання особистого портфоліо, реалізації творчих задумів в сфері журналістики. «Студентське радіо може стати своєрідним провідником у студентському житті, майданчиком, який об'єднує студентів, місцем, де вони можуть обмінюватися думками, вирішувати проблеми, визначати свої подальші життєві орієнтири» [3].

Мета розвідки – з'ясувати різновиди студентського радіо як особливого типу ЗМК.

Практика появи студентського радіо при університетах в Європі існує давно. Студенти Німеччини вже давно використовують студентські радіостанції, як платформу для навчання та практики. Україна також розвиває цей сегмент медіа. Першим студентським онлайн-радіо в Україні, яке виникло у 2004 р., була станція Київського національного університету імені Тараса Шевченка URaN (розшифровується як UniversityRadioNetwork).

URaH транслював кілька стилізованих музичних потоків: рок-альтернативу, джаз, рок, етнічну музику, ньюейдж тощо. Поряд з відомими виконавцями пропонували записи молодих студентських гуртів, проводили прямі трансляції концертів, що відбувалися в студмістечку [1].

Поступово в українських університетах з'являються свої радіостанції: «ОСТрадіо» (Національний університет «Острозька академія», м. Острого), «Радіо-УКУпочці» (Український католицький університет, м. Львів), «Студентське радіо» (Харківський інститут економіки ринкових відносин і менеджменту), «Наша хвиля» (Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького), та інші» [2].

У 2014 році CampusRadioUkraine долучилось до українських студентських радіостанцій: «CampusRadioUkraine – це всеукраїнське студентське інтернет-радіо формату «College», яке стартувало онлайн із серверів Київського національного університету імені Тараса Шевченка 16 листопада 2010 року до Дня працівників радіо, телебачення та зв'язку [1].

Студентське радіо поєднує риси молодіжного та корпоративного видів ЗМІ. А. Колеснікова зазначає, що «як молодіжне – воно відповідає на інформаційні запити студентської молоді та дозволяє реалізувати її творчий потенціал, а як корпоративне – є інструментом реалізації стратегії ВНЗ, його корпоративних завдань, залучення до корпоративної культури» [3].

Також студентське радіо – це один із різновидів ком'юніті-радіо. «Ком'юніті-радіо (англ. communityradio) – радіостанція, яка задовольняє інтереси певної спільноти, об'єднаної схожістю інтересів у тій чи іншій області і існує на добровільні внески» [4]. Звичайні члени спільноти беруть участь у створенні радіо: управляють станцією, створюють контент, монтують тощо» [5]. Волонтери навчаються та грають центральну роль у виробництві радіо, експлуатації його та розробці програм. Молоді люди також отримують можливість брати участь у розробці та втіленні кампус-радіо. Станції залишаються чуйними до потреб спільноти та послідовно шукають підхід до слухачів.

Отже, студентські радіо мають свою давню історію і за цей час було проведено велику кількість досліджень, які стосувались форматів радіо. Так можна виділити такі різновиди студентського радіо, як онлайн-радіо, інтернет-радіо, ком'юніті-радіо, кампус-радіо, молодіжне корпоративне радіо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гоян О. Студентське телерадіомовлення в Україні: вміти чути й бачити інших [Електронний ресурс] / О. Гоян, Г. Ренська. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: http://osvita.mediasapiens.ua/tv_radio/1411981076/studentske_teleradiomovlennya_v_ukraini_vmity_chuti_y_bachiti_inshikh/.
2. Гоян О. Технологія форматування радіоефіру [Електронний ресурс] / О. Я. Гоян – Режим доступу до ресурсу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1029>.
3. Колеснікова А. В. Типологічна характеристика сучасного студентського радіомовлення : дис. канд. філ. наук : 10.01.10 / Колеснікова Анна Віталіївна, 2011. – 196 с.

4. Студентське радіо [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://ua.kursoviks.com.ua/tradicii_studentiv/article_post/studentske-rad-o.

5. WhatisCommunityRadio? [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.amarc.org/?q=node/47>.

Приходько Катерина,
студентка 3 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **В. А. Бабак,**
асистент (БДПУ)

КОМУНІКАТИВНА МАЙСТЕРНІСТЬ СУЧАСНОГО РАДІОЖУРНАЛІСТА

Ефір радіостанції напряму залежить від роботи радіожурналіста. Завдяки його майстерності ведення ефіру аудиторія схиляється до вибору фм-частоти. Не має значення який саме радіостанція використовує формат мовлення інформаційний («Allnews», «Talkradio», «Public») чи музичний («AC», «CHR», «Rock» та ін.). У будь-якому випадку від комунікативних навичок журналіста залежить зворотній зв'язок з радіослухачами, запрошені гості та зрештою рейтинг радіостанції в цілому. Зважаючи на те, що радіо – аудіальне ЗМІ, вважаємо актуальним окреслити модель комунікативної майстерності сучасного радіожурналіста.

У вітчизняному медіадискурсі комунікативна діяльність радіожурналістів досліджувалась науковцями, до яких належать: О. Гоян, В. Лизанчук, П. Мірошніченко, М. Нагорняк, І. Пенчук, В. Різу, О. Сербенська.

Мета дослідження – розкрити основні вимоги до комунікативної майстерності радіожурналіста. Поставлена мета зумовлює виконання таких **завдань**: розкрити специфіку посади радіожурналіст та комунікативні вимоги.

Під час дослідження нами було використано **методи** аналізу та опису.

У комунікативістиці усіх мовців поділяють на професійних комунікантів та аматорів. Саме професійні комуніканти визначають форму та зміст комунікаційного процесу. Яскравим представником цієї когорти виступає журналіст, який за визначенням Володимира Різуна має на меті «майстерно виготовити інформаційний продукт, придатний для поширення через ЗМІ» [3, с. 104]. Така мета сформована за для того, щоб «впливати на владу і громаду через створення інформаційного поля, в якому громадяни і політики здатні приймати зважені рішення» [3, с. 104].

З усіх видів ЗМІ радіо є максимальним відображенням живого спілкування журналіста з аудиторією. Прямий ефір має бути цікавим, пізнавальним та позбавленим відчуття читання з листочка. Ось тут і знадобиться набутий багаж знань, правильне мовлення. Ось чому Майя Нагорняк робить акцент у своєму дослідженні на мовленнєвій культурі радіожурналіста, на що потрібно звертати увагу від початку осягнення фаху.

За її твердженням для того, «щоб мовлення ведучого, кореспондента, коментатора приносило слухачам естетичну насолоду, архіважливим є усвідомлення студентами потреби повсякчас дбати про власний мовленнєвий процес» [2, с. 309]. Ми також вважаємо, що для професійного виконання своїх обов'язків радіожурналіст має слідкувати за екологією та культурою свого мовлення.

Олесь Гоян вважає на те, що досягти комунікативної майстерності радіожурналіст зможе лише за умови повного «розуміння і відчуття, що таке радіїний жанр ..., коли журналіст відчуватиме наскільки для радіомовлення важливе поєднання вербального та візуального. ... для радіо синтез зображення і звуку відбувається ... на підсвідомому рівні» [1, с. 167]. Досягнувши такої майстерності, можна вважати радіожурналіста комунікантом, діяльність якого професійна.

У наш час радіожурналіст має бути не тільки професійним мовцем, а й редактором, звукорежисером та модератором ефіру. Саме тому у дослідженні Олесь Гоян знаходимо наступну тезу: «вміння журналіста оволодіти навичками автоматизації мовлення і можливостями самостійно проводити ефір – це те, що називається стандартами сучасної радіожурналістської роботи» [1, с. 168]. До того ж, сучасні технічні можливості будь-якої радіостанції повністю дозволяють одноосібно вести прямиий ефір.

Отже, наше дослідження розриває специфіку журналіста саме на радіо. Нами було проаналізовано радіожурналіста як професійного мовця, який має вміти не тільки передати інформацію, а й допомогти відтворити картину для слухача. Цього неможливо досягнути без доцільного вживання лексики, що є ознакою культури мовлення. Потреба сучасного радіомовлення додала до попередньо окреслених компетенцій ще й поліфункціональність у веденні ефіру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гоян О. Основи радіожурналістики і радіоменеджменту : підручник / Олесь Гоян. – 2-ге вид., доп. – К. : Веселка, 2004. – 245 с.

2. Нагорняк М. Мовленнєва культура майбутнього радіожурналіста: реальність і шляхи вдосконалення / Майя Нагорняк // Психолінгвістика. Психологія. Мовознавство. Соціальні комунікації [Текст] : [збірник наукових праць]. Вип. 15 / Держ. вищ. навч. закл. "Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди"; [голов. ред. Л. О. Калмикова]. – Переяслав-Хмельницький : [б. в.], 2014. – С. 297–310.

3. Різун В. Теорія масової комунікації : підруч. для студ. галузі 0303 «Журналістика та інформація» / Володимир Різун. – К. : ВЦ «Просвіта», 2008. – 260 с002Е

Харченко Олена,
студентка 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **А. М. Носко,**
Канд. наук із соц. ком., доцент (БДПУ)

ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ КОМП'ЮТЕРНОГО СПРЯМУВАННЯ

Минуло більше 80 років з появи першого комп'ютера та 70 років з появи першої відеоігри. На сьогодні відеоігри увійшли в наше життя і як дозвілля, і як частина навчального процесу. Наприклад, є розвиваючі ігри для дітей дошкільного віку, ігри, що допомагають дорослим розвинути свою пам'ять. Відеоіграм стали приділяти увагу і в сфері засобів масової комунікації – їм присвячені інтернет-видання (інтернет-сайти), друковані видання (журнали та газети), радіопередачі та навіть створено спеціалізовані радіостанції.

Мета розвідки – розглянути сегмент засобів масової комунікації, присвячений комп'ютерним та відеоіграм.

«Почалося все в далекому 1993 році. На російських просторах з'явилися 8-бітові приставки «Dendy» (китайський клон приставки «Nintendo Entertainment System»). Для інформаційної підтримки приставки запустили до друку перший російський журнал про відеоігри – «Відео-Ас Dendy» (перейменованій пізніше в «Великий Дракон»). В країні почалася популяризація комп'ютерних і відеоігор» [2]. У 1995 році з'явився другий журнал про відеоігри під назвою «Магазин іграшок», який пізніше був перейменований на «Game.EXE».

Не відставала і Україна, перше друковане видання такого типу з'явилося в 1998 році під назвою «Мій комп'ютер ігровий», поширене скорочення МіК. « Журнал був українським ігровим журналом, що продавався на території України в період з жовтня 1998 по 2009 роки» і виходив 2 рази на місяць [3]. Журнал припинив своє існування у зв'язку з важкою економічною ситуацією видавця.

Ще один український журнал, але російською мовою, під назвою «Gamerplay» – це журнал про комп'ютерні та відеоігри, видавався видавничим домом ІТС Publishing. Виходив з серпня 2005 по червень 2010 року» [4]. Офіційно про закриття журналу «Gamerplay» повідомив головний редактор на сторінках особистого блогу, сталося це 20 травня 2010 року. Після закриття журналу продовжував роботу його офіційний сайт gamerplay.com.ua. А вже 30 червня 2014 року сайт офіційно припинив роботу. Також довго не проіснував і журнал під назвою «Шпіль!» – у минулому щомісячний російськомовний ігровий журнал, орієнтований на молодь, прихильників відеоігор, кіберспорту, комп'ютерної техніки та мобільного зв'язку, що виходив в Україні у київському видавництві «Мережі – Україна». Видавався з травня 2001 року по грудень 2015 року. Після припинення виходу друкованої версії у грудні 2015 року, журнал продовжив своє існування як онлайн-видання» [5]. У 2011 році редактори журналу «Шпіль!» виступали у прямому ефірі на радіо tort.fm. У 2014 році у даного видання

з'явився YouTube-канал. Також ігровий журнал має свій власний офіційний сайт, як і більшість розглянутих нами друкованих видань.

Відеоіграм, як бачимо присвячені не лише друковані видання, також існує низка сайтів, інтернет-видань. Наприклад: PlayGround.ru, igromania.ru, gamebomb.ru, stopgame.ru, gamer-info.com, gameguru.ru, store.steampowered.com та багато інших. Часто інтернет-видання з'являються тоді, коли друковану версію журналу закривають. Багато журналів про відеоігри перестали видаватися в паперовому варіанті через нестачу коштів, а онлайніві видання набагато зручніші та дешевші. Цікавим є те, що тематика відеоігр повністю формує контент деяких радіостанцій. Наприклад: Digital Mayhem Radio (Канада), 8bitX Radio Network (США), Game Room Radio (США), Radio GamePlay (Росія), ТортFM (Росія), Grind.FM (Росія), Peanut Radio (Великобританія).

Отже, на сьогодні існує такий специфічний сегмент ЗМК, який присвячений тематиці комп'ютерних та відеоігор, серед них є як друковані видання, так й інтернет-видання та радіо.

ЛІТЕРАТУРА

1. История возникновения, становления, развития компьютерных видеоигр [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://billionnews.ru/tehnika/3723-istoriya-vozniknoveniya-stanovleniya-razvitiya-kompyuternyh-videoigr-.html>
2. История развития игровых журналов [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://gamesisart.ru/magazines.html>
3. Мой компьютер игровой [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Мой_компьютер_игровой
4. Gameplay [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Gameplay>
5. Шпиль (журнал) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Шпиль_\(журнал\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Шпиль_(журнал))

УДК 37.01(06)
ББК 74я5

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

- З 41 Збірник тез наукових доповідей студентів Бердянського державного педагогічного університету на Днях науки 18 пфдyz 2017 року. – Том 2. Гуманітарні науки. – Бердянськ : БДПУ, 2017. – 306 с.

Відповідальний редактор – Богданов Ігор Тимофійович – д.пед.н., проф., ректор Бердянського державного педагогічного університету.

*Відповідальність за зміст та літературне редагування тез доповідей несуть **автори та їх наукові керівники.***

Технічний редактор та комп'ютерна верстка – Анжеліка Денисова.

Адреса редакції:

71100 м. Бердянськ, Запорізька обл., вул. Шмідта, 4.

Підписано до друку 10.05.2017 р. Формат 60x84 1/16. Папір офс.
Друк. офс. Умовних друкарських аркушів 19,7
Тираж 300 прим. Замовл. № 247.